This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

Stanford University Libraries
3 6105 126 581 243

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

Bartol'd, V.V.
1958
F II 11978
2-I dH

В. Бартольдъ.

ТУРКЕСТАНЪ

ВЪ ЭПОХУ

МОНГОЛЬСКАГО НАШЕСТВІЯ.

33-481

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

ТЕКСТЫ.

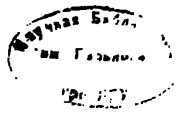

STANFORD
LIBRARIES

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.
Вас. Остр., 9 линія, № 12.
1898.

DS 785
B3293
V.1

Напечатано по опредѣленію Факультета Восточныхъ языковъ Императорскаго С.-Петербургскаго Университета.

24 октября 1898.

Секретарь Факультета Восточныхъ языковъ *В. Жуковскій*.

DS785
B3293
V.1

Напечатано по опредѣленію Факультета Восточныхъ языковъ Императорскаго С.-Петербургскаго Университета.

24 октября 1898.

Секретарь Факультета Восточныхъ языковъ *В. Жуковскій*.

DS785
B3293
V.1

Напечатано по опредѣленію Факультета Восточныхъ языковъ Императорскаго С.-Петербургскаго Университета.

24 октября 1898.

Секретарь Факультета Восточныхъ языковъ *В. Жуковскій*.

فهرست الخطايا

صحيفة	سطر	خطا	صواب
١	١٨	مشتغل	مستغلّ
٨	٢٠	بكرقتند	بكرفتند
٢١	٤	Britt.	Brit.
٦٥	٢٤	باولیل[4]	باولیل[3]
٨٥	[فوق السطور]	٧٥	٨٥
٩١	٥	حرم	جرم
٩١	٢٦	2) Sic UP	2) UP s. p.
١٣٩	١٨	جیحون	جیحون
١٤٠	٢٧	الدی	الذی
١٤١	٨	عزنة	غزنة
١٨٠[b]	٢٥	٦٧, ٦٠	٦٧, ٦١, ٦٠
١٨٢[b]	١١	جلال	جلال
١٨٣[a]	١٤-١٥	الجیهانی [ابوعبد الله محمد بن احمد] ٦ الجیهانی [ابو علی محمد بن محمد] ٨, ٩١, ٩٢	الجیهانی [ابو عبد الله احمد بن محمد] ٩١, ٩٢ الجیهانی [ابو عبد الله محمد بن احمد] ٦ الجیهانی [ابوعلی محمد بن محمد] ٨

هرون بن عمران ٩٣
هزاراسب ١٢, ١٤, ٤٥
هزبر الدين ٣٤
هزيله ٤٩
هسكى ١٠٠
هشام الخليفة ٢
الهلالى [عاصم .cf]
همدانى [شيخ ابو يعقوب يوسف] ٥٠
[البزنجردى .cf]
هند ٢٠, ٨٣
هندوجاق ملك ١٤٠
هندوستان ٦, ١٣, ١٧, ٣٧
هوقر بن كيوك ١٢٧
هياطله ٩١

يارم ٩٥
ابو ياسر عماد بن ياسر الندبسى ١٥٤
يافث بن نوح ١٩
اليافعى [عبد الله بن على] ١٥٤
يتّى قبله ١٢٩
يحكم ٩
يحيى بن احمد سامانى ٧
يحيى بن اسد سامانى ٥٩
يحيى الذهيلى ٤
يحيى بن محمد ٤
يرليغ ١١٦
يزدجرد ٦
يزده ٥٥
يسنبوقا ١١٩
اليشكرى [امير .cf]
ابو يعقوب [همدانى et البزنجردى .cf]
ابو يعقوب [السيوسى .cf]
ابو يعقوب [الطبرى .cf]
يعقوب بن الليث ٢-٤, ٦٨
يغر ٩٥, ١٣٩ [اويغور .cf]
يغما ٢٠, ٩٩
يفتل ٦٩
اليفتلى [ابو نصر بن ابى الفتح] ٦٩
يلواج [صاحب محمود] ١٠٨, ١٢٥, ١٣٩
يورساور ١٢٠
يوسف بن اسحاق [ابو منصور .cf]
يوسف بن محمد [ارسلان خان .cf]
يوسف بن يعقوب ١٦٦, ١٦٧
يوغورزادكان ٧٩
يونان بن يافث ٥٧
يونس [كوه] ١٠٠
يبسوت ١٢٧
يبسوتاى نويان ١٢٧
يبسو منكو ١١٧, ١١٩, ١٣٧, ١٣٨
يبسون خاتون ١٥٩
يبسون موران ١٢٢

ابو نصر احمد بن علی المنکانی ۱۲
نصر شرابدار ۱۰
نصر بن صالح ۴
نصر المختاری ۵
ابو نصر مشکان ۸۹, ۱۵۷, ۱۵۸
ابو نصر منصور بن بایقرا ۱۰
نصر بن منصور سامانی ۱۳۱
نصرة الدین بن برهان الدین قلیج الاوزجندی ۱۴۹
نصرة الدین بن صدر الدین ۱۵۱
نصیر الدین منشی ۲۵
نصیر الدین الوزیر ۷۶
نظام الدین شاه ۱۱۷
نظام الدین علی السدید البیهقی ۱۱۶
ابو نعمان ۴۸, ۴۹
نقشبند [خواجه] ۱۷۲
نمدپوش [شیخ حسن] ۱۷۰, ۱۷۱
نوغان بن قبلای ۱۲۷
نو ۱۴۸
نوبخت ۵۳
نوح بن اسد سامانی ۵۸, ۵۹
نوح بن منصور سامانی ۱۱, ۱۲, ۵۹, ۹۱, ۹۲, ۱۳۰
نوح بن نصر سامانی [امیر حمید] ۸-۱۰, ۵۶, ۵۹, ۶۱
نوغاس ۷۵
نور بخارا ۱۳۵
نور پلنك [نوربلبل] ۱۱۹, ۱۲۵
نور الدین [صیرافی .cf]
نوسار ۶۸
نوسین بن تادای کورکان ۱۵۹
نوبان باورچی ۱۲۷
نیشابور [نیسابور, نشابور] ۳, ۷, ۱۰-۱۲, ۴۴, ۵۷, ۵۸, ۶۰, ۶۵, ۶۷, ۶۸, ۷۰, ۹۳, ۱۶۱
نیکپی [نیکبی] بن ساربان ۱۲۶, ۱۳۸, ۱۳۹
نیل ۷۲
نیم‌روز ۱۳, ۲۷, ۲۹, ۳۷ [سجستان, سیستان .cf]

وابکنه ۶۸
واثلة بن الاسقع ۶۸
الواثلی ۶۸
وازد [ویزد] ۶۸
واشجرد [واشکرد] ۹, ۶۸
وخان ۸۱
وذار ۶۸, ۶۹
ورثین ۶۹
الورثینی [ابو الحارث اسد بن حمدویه] ۶۹
الوردانی [ابو احمد] ۶۶
ورعنز ۱۴۹
وزغجنه ۶۹
وزیر [نایب جغتای] ۱۲۳-۱۲۵
وسیج ۶۹
الوسیجی [سعد الملك ابو محمد عبد السیّد بن محمد] ۶۹
ونندون ۶۹

هجر ۹۸
هرات [هراة, الهراة] ۱۱, ۱۷, ۵۶, ۵۹, ۶۰, ۶۷, ۱۴۱, ۱۶۱, ۱۶۵

منزى ١٣٧, ١٣٨
ابو منصور افلح بن محمد بن خاقان ٤
ابو منصور دوانقى ٤٩
منصور بن قرا تكين ١٠
بو منصور ماندا ٣٩
ابو منصور [الماتريدى .cf]
ابو منصور محمد بن عبد الرزّاق ١٠, ١١
ابو منصور محمد بن عزيز ١٠
ابو منصور نصر بن احمد ١٠
منصور بن نوح سامانى [ابو الحارث] ٥٩
منصور بن نوح سامانى [ابو صالح] ٥٦, ٥٩, ٩١, ٩٢
ابو منصور يوسف بن اسحاق ١٠, ١١
منقشلاغ ٣٤, ٤٤, ٧٩ [سياه‌كوه .cf]
منكاسار [منكسار] نويين ١٠٥, ١٢٣
منكليك ايچكه ١٢٧
منكو فولاد ١١٧, ١١٨
منكو قاان [مونكا, منكو] ١٠٥, ١٠٨, ١١٠, ١١٦-١١٩, ١٢١-١٢٦, ١٣٧, ١٣٨, ١٤٠, ١٥٩
منكولات ايلچى ١٠٥
مواتوكان بن جغتاى ١٢٣
موان ٦٧
موسى بن عمران ٧٢, ٩٢, ٩٣
موقان [موكان] بن كاشج ٥٥, ٥٧
موكا خاتون ١٠٨
مونيش تكين سلطان ختن ١٤٧
مهدى ٩
ميغ ٦٧
الميغى [ابو محمد عبد الكريم بن محمد] ٦٧
الميكالى [عبد الله بن اسمعيل] ٦٧
ميله ٩
ناصر بن پهلواو محمود ١٥١
ناصر [الخليفة] ٨٤, ١٥٣
ناغو [ناقو] بن كيوك ١١١, ١١٩, ١٢٠, ,
ناقه [شهاب الدين] ١٢٩
نايمان ١١٧, ١٢٧
نجم الدين خوارزمى ٣٤
نجم الدين دايه ١٥٣
نجم الدين [الشرفى .cf]
نجم الدين الصدرى الصاحبى ١٤٨
نجم الدين على جيلابادى ١١٨
نجم الدين الكبرى ١٥٢-١٥٥, ١٦٠, ٦١
نجم الدين بن كمال الدين الخوارزمى
نجم الدين ميراب بخارا ٣٢
نجم الدين [النسفى .cf]
نخشب ٨, ٥٥, ٦٤, ٦٨, ٧٢, ٨٢ [نسف
ندا ١٠٠
نرشخ ٦٨
النرشخى [ابو بكر محمد بن جعفر] ٦٨
نسا ١٣, ٢٦, ٦١, ٧٤, ٧٩, ٨٠
نسف ٥٣-٥٥, ٥٨, ٥٩, ٦١, ٦٣, ٦٤, ,
[نخشب .cf]
النسفى [ابو على الحسين بن الخضر]
النسفى [محمود بن على] ٦٤
النسفى [نجم الدين ابو حفص عمر بن
٤٨, ٥٣, ٦٣, ١٧١
نشابور [نيشابور .cf]
نصر بن احمد بن اسد سامانى ٥٥, ٥٩,
نصر بن احمد بن اسمعيل سامانى ا
سعيد] ٦-٨, ٥٩, ٨٨, ٨٩

مروانيان ١
مرو الرود ١, ١٣, ٩٠
ابو مزاحم سباع بن النضر ٦٩
مزاحين ٤٩, ٥٠
مزنوى ٦٧
المزنوى [احمد بن محمد] ٦٧
المزنوى [ابو العبّاس الفضل بن اسمعيل] ٦٧
المزنى [ابو محمد احمد بن عبد الله] ٦٧
مزينة بن اد ٥٧
مسترشد ٣٥
مستظهر ٣٥
المستغفرى [ابو العبّاس النسفى] ٥٢, ٥٨, ٥٩, ٦٧, ٦٨
مسعود بك بن محمود يلواج ١١٨, ١٢٦, ١٣٩
مسعود [جغرى خان .cf]
مسعود بن محمود بن سبكتكين [امير شهيد] ١٧, ١٨
ابو مسلم صاحب الدعوة ٤٨, ٤٩, ٩٣, ٩٤, ١٥٨
مسلمة بن عبد الملك ٥٤
مسوس ١٧٢
المسيّب ٥٨
المسيّبيّة ٥٨
مشهد ١١٠, ١١٢
مصر ٦
مصعب بن اسعد ١٥٨
مصلحت [الشيخ] ١٦٦
المطرّزى [شهاب الائمّة ناصر بن ابى المكارم] ١٣٠
المطوّعى ٦٧
المطيع ١٣٠
ابو المظفّر بن ابى على ٩, ١٠
المظفّرى [كمال الدين .cf]
مظهر الدين بن سيف الدين الباخرزى ١٦١, ١٦٩
معتصم ٣, ٨٣
معتضد ٥
المعزّى [شمس الافاضل] ١٤٤, ١٤٥
معشوق ١٠٠
مغكان ٥٣, ٦٥
مغول [مغولان, المغوليّة, المغول, مغل] ١٠٣, ١٠٦, ١٠٧, ١١٦, ١١٧, ١٢٠, ١٣٣, ١٣٥, ١٣٦, ١٥٩, ١٦٠
مغولستان ١٢٦
المقتفى ٧٠
مكتفى ٥
مكران ٨١
مكريت ١٦٣ [مركيت .cf]
مكّه ٤٠, ٦٧
المكّى [خلف] ٧٥
المكّى [محمد بن خلف] ٧٥
ملازاده [معين الفقراء] ١٦٦
ملتان ١٥٧
ملك تيمور بن اريغ بوكا ١٢٧
ملكشاه بن الب ارسلان ٣٨, ٩٤
ملكشاه بن تكش [ناصر الدين] ٧٤, ٧٦, ٧٩, ٨٠
ملكى اركجى ١٢٧
ممشاد الدينورى ١٥٤
منتجب الملك ٣٥

كلاباد ١٣٢, ١٦٠, ١٦٨
كلابادى [ابو بكر .cf]
كلران ١٣٦
الكلماتى [ابو الحسن محمد بن سفين] ٦٥
كليج ١٤٨
كمال الدين البلدى الشيبانى المظفّرى ١٣٣
١٤٤-١٤٦
كمال الدين الخوارزمى السغناقى ١٥١, ١٥٢
١٥٥
كمكانان ٩
كم كمجيوت ١٢٥
كمجيان ٩
كمل بن زياد ١٥٤
كُندى ٦٦
الكُندى [ابو المحامد محمد بن عبد الخالق]
٦٦
كُنديكث ٦٥
الكنديكثى [عمر بن سعيد] ٦٥
كوالين ١٥٥
كونان بن اوكتاى ١١٥, ١٢٠, ١٢١
كوجلك [كوجلوك] خان ١٠٦, ١٠٧, ١١٣, ١١٥
١٣٣, ١٣٥, ١٣٦
كورخان ١٠٦, ١٠٧, ١١٣-١١٥, ١٣٣, ١٣٥, ١٦٠
كوركوز ١١٦, ١١٧, ١٢٢
كوزكانان ١, ٨
الكوفة ٢١
كوفه [قصبة من قصبات الصين] ٩٨
كوكچو ١٢٧
كوكر ٨٦
كولبقار ٢٠
كوه سيم ٨١
كوهك ١٣
كويك [كيوك] خان ١٠٥, ١١٥, ١١١, ١١٧, ١١٩
١٢٠, ١٢٥, ١٢٧, ١٣٦, ١٣٧
كهتى ١٢٧
كيش [كسّ .cf]
كيماك ٢٠, ٩٩

لامش ٦٩ [الامش .cf]
لبان ٢٠
لحاك ٩٩
لكزان ٢٠
لكزانشاه ٢٠
لويك ١٦٠

ماتريت [ماتريد] ٦٦
الماتريدى [شيخ ابو منصور] ٥٥, ١٢٩, ١٣٠
ماجوج ٣٥
ماچين ٢٥, ٣٥, ٨٢
ماخ ٦٦
الماخى [ابو حفص احمد بن ابى بكر] ٦٦
مازندران ٤٥, ٧٩
ماستين [ماستى] ٦٦
ابن ماكولا ٦٩
مامون امير كركانج ١٢-١٣
مامون [الخليفة] ٢, ٣, ٦١
مانى ٩٨, ٩٩
ما ورا النهر ٥, ١٤-١٧, ٢٤, ٢٥, ٢٨, ٣١
٣٧, ٤٥, ٥٥, ٥٨, ٥٩, ٦٢-٦٥, ٦٨, ٦٩
٧١, ٧٢, ٧٧, ٧٩, ٨٥, ٨٣-٨٦, ١١٢, ١١٤

قونكقتان ١٢٧
قهستان ١١, ٦٠, ٩٣
قبا خان ١٧
قياش ١٠٤, ١٠٥
قبالغ [قيالبغ, قيالبق] ١٠٥, ١٠٦, ١٠٨, ١١٩, ١٢٥, ١٣٧
قيدو [قايدو .cf]
قيرخان ابو الفتح يغان دغدى ٧٥
قيرقيز [قرقز .cf]
قيشليق [كشلك .cf]

كابل ٤, ٦, ٣٧
كث ٣٥
الكاجغرى [الالمعى .cf]
كاغشتوان ٦٤
كلسان ٦٤
الكاسانى [احمد بن سليمان] ٦٤
الكاسانى [جلال الدين] ١٤٣
الكاسانى [الشيطان الانسانى] ١٤٢
الكاسانى [ظهير الدين اشرف بن نجيب] ١٤١, ١٤٨
كلسن ٦٤
الكاسنى [معاذ بن يعقوب] ٦٤
كاشج بن يافث ٥٥, ٥٧
كاشغر ١٥, ٢٠, ٣٧, ٦٤, ٩٧-٩٤, ١٠٦, ١٢٩-١٣٣, ١٣٦, ١٤٠, ١٤١, ١٤٣, ١٤٤, ١٤٦, ١٤٧
كاكانيان ٧٢
كاكن ٦٥
كامكار ٦
كامكاريان ٦
كايشكن ٦٥
كثّه ٦٥
كجا ٩٥ [كشن .cf]
كجاو ١٢٢
كرايت ١٦٣
كرج بن كاشج ٥٥
كرجين ٨٧
كرخ ٢١
الكرخى [المعروف] ١٥٤
كردرى [شمس الائمّة .cf]
كردين ٤
كرديزى [ابو سعيد عبد الحىّ بن الضح
كركان ٢٣ [جرجان .cf]
كركانج ١٢, ١٣ [جرجانيّه .cf]
كرمان ١٦١
الكرمينى [على بن طاهر] ٦٥
كرمينيه ٥٦, ٦٥
كريداى ١٢٧
كزلى ١١٢
كسّ [كش, كيش] ٥٠, ٥٩, ٦١, ٦٩, ٧٢
كسبه ٦٣
كسرى ٨٧ [انوشيروان .cf]
كسرى [حصن] ١٨
الكشانى [احمد بن محمد] ٦٥
الكشانى [على بن موجود] ٦٥
الكشانى [محمد بن مسعود] ٦٥
الكشانى [مسعود بن الحسن] ٦٥
كشانيه ٦٥
كشلك [قيشليق] ترخان ١٠٤
كشن ٩٥, ٩٦ [كجا .cf]

، بن اوکتای ۱۲۷
، بن جاوتو ۱۲۷
غان ۳۶
غان [جبرئیل .cf]
غان الکبیر یوسف ۱۵-۱۷, ۱۳۲
ملك ۱۵۰
۱۲۷
کین ۷, ۶۹
۳۶ ،
ر بن اوکتای ۱۲۷, ۱۵۹
ر نویان ۱۶۲
ن ۱۰۱
ای [قراخطای] ۱۱۴, ۱۱۵, ۱۲۷, ۱۳۳
۱۳ [ختای .cf]
روم [قراقرم, قراقورم, قراقوروم] ۱۰۸
۱۱, ۱۲۱, ۱۲۵, ۱۳۷, ۱۳۸
ولاکو ۱۱۹, ۱۳۷, ۱۳۸
۱۴۱
یان ۵۶
ی ۱۴۰
ی [جمال .cf]
، سوری ۱۰۹
[قیرقیز] ۱۰۳, ۱۲۵ [خرخیز .cf]
[قرلغان] ۷۱, ۱۰۷ [خرلخ, خلخ .cf]
ن ۳
ـ ۶۴
وینی [حمد الله] ۱۵۳
ی [قاشی .cf]
لقسم [ابو القاسم .cf]
عمیر ۶۶
القصری [اسمعیل] ۱۵۴ •
قطوان ۵۶, ۶۴
القفّال [ابو بکر الشاشی] ۶۰, ۱۲۸, ۱۵۰
قلاجور ۲۰
القلّاس ۶۴
القلّاسی [بیت] ۶۴
قلان باشی ۱۱۸
قلج طمغاج خان مسعود بن علی ۷۱
قماج امیر بلخ ۲۱, ۲۲
قمتکین خزینه‌دار ۸
قندقتای خزینچی ۱۲۷
قندهار ۳۵
قنغرات [قونغرات] ۱۲۲, ۱۵۹
قنغلی [قنقلیان] ۱۰۷, ۱۱۵
قوبعای [نوبقای] ۱۱۹, ۱۲۵
قوباق ۱۰۵, ۱۲۰
قوبلای [قبلای .cf]
قوتله قاان ۱۲۶
قوتو ۸۲
قوتوچین چغان ۱۵۹
قوتوقتو نویان ۱۲۷
قوتولون چغان ۱۲۱, ۱۵۹
قوربدای بتکچی ۱۲۱
قورقونور جیور ۱۲۶
قورلات ۱۲۷
قورومشی بن قدان ۱۲۷
قوشون نویان ۱۲۳, ۱۲۴
قون ۹۹
قونغوران اغول ۱۱۹, ۱۲۵
قونقرات [قنغرات .cf]

فاریاب ۱
فاطمه خاتون ۱۱۰
فایق الخاصة ۱۱, ۵۶
ابو الفتوح برکات بن المبارك ۷۰
فخر الدین خواجه ۱۱۸
فخر الدین [قاضی خان .cf]
الفرامی [بدر الدین محمد] ۱۴۱
فربر ۵۹
فرّخ ۱۵۸
فرخشی ۵۳
فرعون ۹۲, ۹۳
فرغانه ۳, ۱۰, ۵۳, ۵۶, ۵۹, ۸۱, ۸۲, ۱۱۵, ۱۳۰, ۱۳۲, ۱۴۸, ۱۴۹
فرنك ۳۷
فرنکت ۴۸
فرهاد الأندجانی ۱۵۲
فصیح الخوافی ۱۶۰
الفضل بن سلیمان الطوسی ۲
فضل بن سهل ۲
فضل بن سهل بن هاشم ۶
فضل بن یحیی ۲
الفضلی [ابو عبد الله الحسین] ۱۲۹
فغفور ۲۰, ۹۸
فلك الدوله والدین ۴۶, ۴۷
فوشنج ۱۵۸
فولاد ۱۰۶
فیران بن البقرا ۷۹, ۸۰

قاان [قبلای et اوکتای .cf]
قابوس بن وشکیر ۶۳
قاچقار باشی ۱۲
ابو القاسم باسادی ۳۸
ابو القاسم الحمید ۱۵۴
ابو القاسم بن رمضان ۱۵۴
ابو القاسم الشهید سمرقندی ۵۰, ۸۵, ۱۰۰
قاشی [قستای] بن اوکتای ۱۲۰, ۱۳۶
قاشی ۱۲۰ [تنکت .cf]
قاضی خان [فخر الدین] ۱۶۹, ۱۷۰
قامالیق ۱۲۱
قای ۹۹
قایدو [قیدو] بن قاشی ۱۲۰, ۱۲۱, ۱۳۸-۱۴۰, ۱۴۴, ۱۵۹, ۱۶۲
قاین ۶۰
قبا ۱۴۸
قباذیان ۶۳
القباوی [شمس الدین محمد] ۱۴۹
قبچاق [قفجاق, قفچاق] ۷۹, ۱۱۳, ۱۲۷
قبلای [قوبلای] قاان ۱۲۰, ۱۲۶, ۱۲۷, ۱۳۸, ۱۵۹, ۱۶۲
قتا [قدا] ۷۹, ۸۲, ۹۸, ۹۹ [ختای .cf]
قتا نویان ۱۲۲
قتکین پادشاه محسن ۲۰
قتکین خزینه‌دار ۱۰
قتکین لبان ۲۰
قتلغ ایشی ۱۶۵
قتیبه بن مسلم ۴۸, ۴۹, ۵۴, ۱۴۸
قثم بن العباس ۶۵
قدا [قتا .cf]
قداق ۱۱۰, ۱۱۱, ۱۱۷
قداق سجان ۱۵۹

ى [شرف الدين ابو حفص] ١٧١
ى [شرف الدين ابو القاسم] ١٧١
ى [شمس الدين احمد] ١٧١
لدين عبد المؤمن صدر المالغ ١٤٢,١٤٣
لدين بن قدر ملك ١٥٠
لمدار ١٣
ايلاق [محمود] ٩٤
ن ٣٨
بن احمد بن عبد الله ٨
ى بن اسحاق ٨
كين ١٤, ١٧
ى چغانى ٨-١٠
بن الحسن كرك ساعون ٣٤
خواجهٔ ايميل ١١٠
لى سيمجورى ١٢, ١٣, ٦٠
بن ابى طالب ٢١, ٥٢, ٥٧, ١٥٤
بن عيسى ٢
ريب ٨٩
لا [رضى الدين .cf]
بن محمد ١٥٥
بادى [حسام الدين محمد بن عثمان]
١١
الدين الأصفهانى ٧٠
٧٢
الدين الوزير ١٤٨
ن محمد ١٥٤
نى [على بن محمد] ٦٢
نى [محمد بن محمد] ٦٢
بن جميل ٢
بن الليث ٤-٧

عميد الدين خواجه ٢٣
عوفى [محمد] ٨٣, ٩٧
عيار بك ٧١, ٧٢

غانفر ٦٣
غازى آخرسالار ١٤
الغدير ٢١, ٢٢
غرجستان ٨١
غرمينوى ٦٣
الغرناطى [شهاب الدين احمد] ٢١
غز [غزان ,غوز] ١٣, ٢٠, ٢٨, ٢٩, ٧٢, ٩٩
غزنويان ١٣
غزنين [غزنة ,غزنى] ٤, ١٤, ١٧, ٣٦, ٧٠, ٨٨, ٨٩, ١٤١, ١٥٨, ١٦٠, ١٦٦
غزينز ٦٣
غشيدى ٦٣
الغطريف ٥٨, ٦٣
الغطريفيّة ٥٨, ٦٣
الغنجار الحافظ [ابو عبد الله محمد بن احمد] ٥٨, ٦٣
غنجير ٦٣
غور ٧٨-٨٠
غورك ٤٨
غياث الدنيا والدين محمد بن محمود ٣١, ٧٠
غياث الدنيا والدين محمد بن ملكشاه ٣٥
غياث الدنيا والدين ملك غور ٧٨-٨٠
غياث الدين بن خوارزمشاه محمد ١١٥

فارس ٤٦
فارسى طوسى [خواجه على] ٥١

طغرل خان حسين بن الحسن ١٣٢
طغغاج خان صاحب سمرقند ١٣٢
طغغاج [طمغاج .cf]
طلحه ١٥٨
ابو طلحه جعفر بن مردانشاه ٩, ١٠
ابو طلحه منصور بن على ٥٥
طمغاج خان پادشاه چين ٩٨
طمغاج خان صاحب كاشغر ٩٤-٩٦
طمغاج [طغغاج] خان الكبير [ابرهيم بن نصر] ٦٥, ٨٤-٨٧, ١٧٢
طوس ١١, ١١١, ١١٧
الطوسى [الفضل .cf]
طوطى بن اسحاق بن الخضر ٢٨
ابو الطيب [الصعلوكى .cf]
الطيلسان بن كاشج ٥٥

ظهير الدين القاضى ١٠٢
ظهير الدين [الكاسانى .cf]

العارض [ابو صالح محمد بن محمد] ٦٢
عاصم بن عبد الله الهلالى ٢
بنو العبّاس [آل عبّاس] ٣١, ٣٦, ٣٨, ٩٣, ١٥٨
ابو العبّاس بن ادريس ١٥٤
العبّاس خوارزمى ١٤
ابو العبّاس عبد الله بن محمد الزاهد ٦٠
ابو العبّاس محمد بن احمد ٨
عبد الله بن جبل ١٤٨
ابو عبد الله [الجيهانى .cf]
ابو عبد الله الحافظ [البيّع .cf]
ابو عبد الله بن حفص سالار غازيان ١١
ابو عبد الله خوارزمشاه ١٢, ١٣
عبد الله شعبه ٩٤
عبد الله بن طاهر ٣, ٦١
عبد الله بن عثمان ١٥٤
عبد الله بن على ١٤٧, ١٤٨
عبد الله بن محمد بن عبد العزيز ١٢
ابو عبد الرحمن بن ابى الليث ٥٤
عبد العزيز [آل برهان .cf]
عبد العزيز بن نوح بن نصر سامانى ١٢
عبد الغافرون [الأملعى .cf]
عبد الملك بن نوح سامانى ١٠, ١١, ٥٩, ٠
عبد الواحد بن زيد ١٥٤
عبدك [سكّة] ٥٨
عبيد الله بن سليمان ٥
العتبى [احمد بن الحسين] ٨
العتبى [ابو جعفر] ١٠
العتبى [ابو الحسين] ١١, ١٢, ٩١, ٩٢
عثمان سلطان سمرقند ١١٣-١١٥
عثمان بن عفّان ١٤٨
عجم ٦, ٧٣, ١٥٨
عراق ٣, ٦, ١٣, ٢٦, ٣٦, ٤٥, ٤٦, ٦٩, ٨٤, ١١٥
عرب [العرب] ١, ٦, ٦٥, ٧٣, ٩٤ [تازيان .cf]
عرفات ٨٨
عزّ الدين القاضى ١٤٢
عزّ الدين الهروى ١٦٥
عظيم الختن ٢٠
العقرب [الشندى .cf]
عقيل بن ابى طالب ١٧١

شمس الملك نصر بن ابرهيم ٦١, ٦٢, ٦٤, ٨٥, ١٣٢, ١٦٨, ١٧٢
شور تبانكو ١٠٧
الشندى [رشيد الدين محمد بن ابى بكر العقرب] ١٤١
شوزبان ٦١
شومان ٩, ١٠, ٦١
الشومانى [محمد بن عبد الله] ٦١
شهاب الدين [برنقش .cf]
شهاب الدين خيوقى ٩٧
شهاب الدين [السهروردى .cf]
شهاب الدين غورى ١١١
شهرستانه ٢٨, ٦١, ١١٧
شهركنت ٧٩, ٨٠
الشهيد [الحاكم .cf]
شيره علوى ١١٠
شيولبق ١٢١

صاحب عبّاد ٩٣
صالح بن النضر ٤
صاين الدين ١٦٨
الصبعى [محمد بن حاتم] ٨
صدر الدين الخجندى ١٤٨
صدر الدين رئيس جرجان ٧٧
صدر الدين الصاحب ١٤٨
صدر الدين قاضى الشاش ١٥١
الصرّاف ٦٢
صريح ٦
صعلوك [ابو جعفر .cf]
الصعلوكى [ابو الطيب] ١٣٤

الصغانى [صالح بن حيّان] ٦٢
صغانيان ٦٢ [چغانيان .cf]
الصفّار [ابراهيم بن اسمعيل] ٥٨, ٦٢
الصفّار [اسمعيل بن ابى نصر] ٦٢
الصفّار [امام عبد الله] ٩٤
الصفّار [حماد بن ابرهيم] ٦٢
الصفّة [سكّة] ٥٧
الصقالبة ٥٧ [سقلاب .cf]
صيرافى [نور الدين] ١٧٢
الصين ٥٢, ١٣٩ [چين et ختاى .cf]

ضاع دره ٤١

طالقان ١
طاهر بن الحسين ٢
طاهر بن عبد الله ٣, ٥
طاهريان ٢, ٦, ١٥٨
الطائى [داود .cf]
الطايى [محمد بن ابراهيم] ١٤
طبرو ٢٠
الطبرى [ابو يعقوب] ١٥٤
طخارستان ٦٩ [تخارستان .cf]
طراز ٣٧, ٨٠, ١١٣, ١٣٨
طرخون سمرقندى ٤٨
طغاشى ١١٩ [تايشى .cf]
طغانجق ١٣٤
طغانشاه بن المؤيّد ٧٤, ٧٩
طغانين ٧٤, ٧٥
طغرل بن توقرياق ١٢٧
طغرل خان [بوزار et اوزار .cf]

سوبخ ٥٩
السوبخى [محمد بن على] ٥٩
سوبنج ٢٠
سودون نويان ١٢٧
سورى ٤٦
سوقتو مولجتاى ١٢١
سوكه ١٢٧
سولدوس ١٢٧
سومنات ٣٥
سونجاق نويان ١٢٧
سوياب ٢٠
سويت ٢٠
السهروردى [شهاب الدين] ١٦١
السهروردى [عبد الله] ١٥٤
سهل بن هاشم ٦
السهلة ٥٩
سهيل بن همدان ٥
سياه‌كوه ١٨ [منقشلاغ .cf]
سيحون ١٤٧, ١٤٩
سيّد كندپز السمرقندى ١٥١
سيستان ٣, ٤, ٦, ٧, ١٥, ٣٧, ٤٥, ٨١
[نيم‌روز et سجستان .cf]
سيف الدين الباخرزى ١٠٢, ١٢٦, ١٣٦, ١٥٢, ١٥٣, ١٦٠, ١٦١, ١٦٨, ١٧٠, ١٧١
سيف الدين [ستاجى .cf]
سيف الدين شيخ الاسلام ١٤٣
سيكرى ٦
سيمجور ٥٩
السيمجوريّة ٥٩-٦٠
سيمون بيوى حيار ٢٠
سيورقوقتنى بيكى [سيورقوقتاى ,سروغتو ١١٧, ١٢١, ١٣٧, ١٦١
السيوسى [ابو يعقوب] ١٥٤
سيونج بن مسعود ١٤٠

شاديباخ ٧٩, ١١٢
الشارستانى [تاج الدين الرضى بيردى]
شاش ٦٠, ٦٤, ١٢٨-١٣٠, ١٥٠, ١٥١ [جاج
الشاشى [القفّال .cf]
شام ٦, ١١١
شاوخران ٦١
شاودار ٤٩, ٥٠, ٦٨
الشبلى [ابو عبد الله محمد بن احمد] ١
شرف الدين ٣٥
شرف الدين خوارزمى ١١٧
شرف الدين بن شمس الدين ١٦٨
شرف الدين [العقيلى .cf]
الشرفى [نجم الدين محمد] ١٤٤
شعرانى [ابو الحسن] ٣
شكان ٦١
الشكانى [عبد الخالق بن محمد] ٥٩, ٦١
الشكانى [محمد بن عبد الخالق] ٦١
شلج ٢٠
شمر بن الحارث ٤٩
شمس الأئمّة كردرى ١٦٧, ١٦٨, ١٧٢
شمس الدين بن جمال الدين ستاجى ٧
شمس الدين الحسينى البلخى ١٤٢
شمس الدين [العقيلى .cf]
شمس الدين كرت ١٤١
شمس الدين والىّ خوارزم ٧٧

سباشی تکین ١٣
السبذمونی [الأستاذ .cf]
سبکتکین ١٦٠
سپیدجامکان [سفیدجامکان ٦٦, ٩٤
سناجی [جمال الدین] ١٦٦, ١٦٧
سناجی [سیف الدین] ١٦٦
سنلمش بیك ١٤٠
سنوق بغرا خان ١٣٠-١٣٢
سجستان ٣٠, ٦٠ [نیم‌روز et سیستان .cf]
سرا اردو ١١٠
سراجکان [خواجه محمد] ١٦٨
سرخس ١٣, ٦٢, ٧٩
السرخسی [ابو الولید] ٦١
ابن سرخك ١٣
سرماری ٥٣, ٦٥
السرماری [احمد بن اسحاق] ٥٣
سروشنه ٢٠ [اشروسنه .cf]
سروغنی [سیورقوقنی .cf]
السری السقطی ١٥٤
سعد الدین [الحموی .cf]
سعد الملك [الوسیجی .cf]
ابو سعید الجلیل بن احمد القاضی ٦٠
ابو سعید بن ابی الخیر مهنی ٩٧, ١٥٣
سعید بن عثمان ١, ٥٨
سغد ٢٠, ٥٢, ٥٨, ٦٣, ٦٥
سغناق ٧٩
سغناق [سغناق] تکین ١٠٨, ١٣٦, ١٤٠
السغناقی [کمال الدین .cf]
السقراط [الحکیم] ١٤١
سقسین ١٠٥
سقلاب ٢٠ [الصقالبه .cf]
السکاکی [ابو یعقوب یوسف] ١٣٠
السلّامی [صاحب التاریخ] ٦٩
سلبك ترکان ١٣٦
سلجوق ١٣٥
سلجوقیان ٢٣, ٢٧, ٩٩
سلطان سنجر } [محمد خوارزمشاه .cf]
سلطان سکندر }
سلطانشاه محمود بن ایل ارسلان ٧٩, ١٣٥
سلمان فارسی ٥٠
السلمی [الحاکم .cf]
سلنکای ١٠٣
سلیمان تکین ١٤٠
سلیمان النبیّ ١٠٨
سمرقند ٨, ١٣, ١٥, ٢٥, ٢٦, ٣٤, ٤٨-٥٠
٥٢-٥٩, ٦١-٦٩, ٧١, ٨٤-٨٧, ١٠٥, ١١٢-١١٥
١١٧, ١٢١, ١٢٦, ١٢٩-١٣٢, ١٦١, ١٦٨, ١٧٠
السمرقندی [ابو القاسم .cf]
السمرقندی [الکاتب] ٧١
سمرکت ١١٠
السمعانی [شیخ ابو سعید] ٥٢
سمکان ٨
سنج ٦٢
سنجاب ١١٥ [اسبیجاب, اسفیجاب .cf]
سنجر [البلدة] ٥٩
سنجر بن ملکشاه ٢١, ٢٦, ٣٣, ٣٨, ٤٣
٤٤, ٥١, ٥٩, ٦٢, ٧١, ٨٤, ١٦٠, ١٧٢
سند ٦, ٨١
سنکان اخسك ٧٦
سنك‌رسان ٥٠

الرازى [محمد بن عمر] ١٤٢
راشت ٩
رافع بن الليث ٦٤
رافع بن هرثمه ٥
راميذ ٦٣
راوند ٩٣
رباط ٥٧
رباطات ٧٩, ٨٠
ربنجن ٥٨ [اربنجن .cf]
رجاء بن معيد ٥٤
رزكانى [ابو اسحاق .cf]
رزماناخ ٥٨
رزيقاباد ١١٧
رستم زال ٩٥
الرشيد [الخليفة] ٦٣
رشيد الدين الطبيب ١٢٠
الرشيد وطواط ٧٠
رضى الدين على لالا ١٠٣, ١٥٥
ركن الدنيا والدين [محمود بن محمد .cf]
ركن الدين [امامزاده .cf]
ركند ٥٨
رودك ٥٤ [بنج رودك .cf]
الرودكى [ابو عبد الله الروذكى] ٥٤, ٥٨
روس ٢٠, ١١١
روغند ١١٧
روم ٦, ٢٨, ٣٧, ٥٤, ٥٩, ٩٨, ١١١, ١٤٢
رى [الرّى] ٥, ٦٠
ريودد ٥٨
ريوند ٥٨

زابل ٦
زامين ٧١
زاولستان ٣٧
زربخش الباخرزى ١٤٢
زردشت ٩٣
زغريماش ٥٨
الزغريماشى [عمر بن احمد] ٥٨
زمخشر ٥٨
زنج ٦
زند ٥٨
الزهاد [سكّة] ٦٤
زيكون ٥٨
زين الصالحين [الشومانى .cf]
زين الملّة والدين [الكاشغرى] ١٤٧

ساباط ٧١
ابو ساج ٥
سارغ [سالبع .cf]
سارغ قول ١٣٣
سارى ٩٩
ساغرج ٥٠
الساغرجى [محمد بن احمد] ٦٥
ساغور كبال [حوركتال .cf]
ساقى ١٢٧
ساكندبازو ٥٨
سالبع ٢٠
السامانية [آل سامان] ٥٦, ٥٨-٥٩, ٩٢, ١٦٩
سانجن ٥٩
ابن ساوجى خان چين ٩٤-٩٦

الخضر بن ابرهيم خاقان ٦٤
خضربك ٩٥-٩٧
الخضر [النبيّ] ١٣٥
خطا [ختاى .cf]
الخطبى [اسمعيل بن علىّ] ٥٧
الخطيب [بكر بن سليمان] ٥٧
الخطيب [عقيل بن عمرو] ٥٧
الخطيب [عمرو بن بكر] ٥٧
الخطيب [محمد بن نصر المدينى] ٦٤
خلخ [خرلخ et قرلغ .cf] ٢٠
خمار تاش خوارزمى ١٤
خنبون ٦٦
خواجه بن كيوك ١١٠, ١١١, ١١٩, ١٢٥
خواجه نجيب ١٤١
خوارزم ١٢-١٤, ٢٨, ٢٩, ٣١, ٣٤, ٣٦, ٣٧
٤١, ٤٢, ٤٤, ٥٣-٥٥, ٥٨, ٦١-٦٣, ٦٧
٧٥-٧٨, ٨٠-٨٢, ٨٤, ٨٨, ٨٩, ٩٩, ١٠٥
١١٠-١١٢, ١١٧, ١٢٦, ١٣٠, ١٣٥, ١٥٣
١٥٥, ١٦٠
خوارزميان ١٢, ١٤
خونكيال [خوركتال .cf]
خوزستان ٤٦
خوقند ١٤٩
الخير [قرية] ٢١
خيراباد ١٥٢
خيلش اركن ٢٠

داد حبشى ٣٦, ٣٧
داريتاى ١٢٢
الداناج ٥٧
دانشمند تكين ١٤٠
دانشمند حاجب ١٥٩
دانه ١١٢
داود تركمان ١٧
داود الطائى ١٥٤
داود بن العبّاس بن هاشم بن ماهجور ٤, ٦٨
داود بن محمد خادم الفقراء ١٥٤
داوود تكين ١٤٠
دبوسية ٥٣
دجله ١١٥ [جيحون .cf]
در آهنين ٩, ٥٠
دردى ١٠
درغان ١٣, ٢٦, ٤٢
درغم ٦٥
دروازجكى [امام زاهد] ١٧١
الدلّال ٥٧
دوا بن براق ١٣٩
دهستان ٧٧, ٧٩, ٨١
الدهقان ٥٧
الدهقانى [احمد بن محمد] ٥٧
ديزك ٥٧
الديزكى [عمر بن شعيب] ٥٧
ديلمان ٨

ذمّى ٥٧
ذو الفقار تكين ١٤٠
ذو القرنين ٤٩ [اسكندر .cf]
الذهيلى [يحيى .cf]
ذيمون ٥٧
الذيمونى [حكيم بن محمد] ٥٧

حكيم بلخى ٣٩
الحلوانى [عبد العزيز بن احمد] ٦١
حمد نور ١١٥
حمزه [تاج الاسلام الخدابادى] ١٦٩
حمزه [رباط] ٥٣
حوكت ٢٠
حوى [سعد الدين الحويّه] ١٥٣, ١٥٥, ١٦٠
حويه بن على ٧
حيد الدين نايب ٧٦
الحيد العجمى ١٥٤
ابو حناى پيغامبر ٤٨
حنف ١٤٨
ابو حنيفة ٥٣, ٦١, ٦٧
حوران ٧
حوركتال [ساغور كبال] ٢٠
حيدر [المتطبّب] ١٤٤

خادم الفقراء [داود بن محمد .cf]
الخازن [ابو عبد الله] ٥٦
خاسكى ٢٠
الخاصّة [فايق .cf]
خاقان روس ٢٠
خان ٩٣
خان بالق ١٣٩
خان سلطان ١١٥
خاوس ٥٦
الخاوسى [ابو احمد الزاهد] ٥٦
خبكان قارى ٤
خبوشان ٢٧, ٢٩
ختاى [خطا, الامّة] ٨٢, ١١٢ [قتا, قرا ختاى .cf]
ختاى [خطا, خطاى, الناحية] ١٠٣-١٠٥
١١٠, ١٢٣, ١٣٩, ١٥٩, ١٦٠ [چين, الصين
ختلان ٨, ٩, ٨١, ٨٢
ختن ١٤, ٢٠, ١٠٦, ١٠٧, ١٤٧
خجستانى ٤
خجند [خجنده] ٥٠, ١٣٨, ١٤٢, ١٤٧
١٥٢, ١٦٨
الخجندى [امير بزرك] ١٦٢
خداباد ١٦٩
الخدابادى [حمزه .cf]
خديمنكن ٥٦
خذيو ٢٠
خراسان ١-٣, ١٠-١٣, ١٥, ٢٢, ٢٦-٣١
٤٤, ٤٥, ٥٥, ٥٦, ٥٨, ٦٠, ٦١, ٦٣
٦٨, ٦٩, ٧٢, ٧٧, ٨١, ٨٣, ٨٤, ٨٨, ٩٢
١١٠, ١١٧, ١٣٣, ١٣٥, ١٣٦, ١٣٩
١٥٣, ١٥٥, ١٦٥
خرتنك [خرجنك] ٨, ٦٩, ١٣٢
خرخيز ٨١, ٨٢, ٩٩, ١٠٠ [قرقز .cf]
خرغون ٥٦
الخرغونى [احمد بن حامد] ٥٦
الخرغونى [محمد بن حامد] ٥٦
خرقان ٥٦, ٩٨
خرقانى [ابو الحسن .cf]
خرلخ ٩٩, ١٠٠ [خلخ et قرلغ .cf]
خرمدينان ٩٤
خزار ٥٩
خزاند ٥٦
خزر [خزريان] ٢٠, ٨١
خزر بن كاشج [بن يافث] ١٩, ٥٥, ٥٧

الخضر بن ابرهيم خاقان ٦٤
خضر بك ٩٥-٩٧
الخضر [النبىّ] ١٣٥
خطا [ختاى cf.]
الخطبى [اسمعيل بن علىّ] ٥٧
الخطيب [بكر بن سليمان] ٥٧
الخطيب [عقيل بن عمرو] ٥٧
الخطيب [عمرو بن بكر] ٥٧
الخطيب [محمد بن نصر المدينى] ٦٤
خلخ [خرلخ et قرلغ cf.] ٢٠
خمار تاش خوارزمى ١٤
خنبون ٦٦
خواجه بن كيوك ١١٠, ١١١, ١١٩, ١٢٥
خواجه نجيب ١٤١
خوارزم ١٢-١٤, ٢٨, ٢٩, ٣١, ٣٤, ٣٦, ٣٧, ٤١, ٤٢, ٤٤, ٥٣-٥٥, ٥٨, ٦١-٦٣, ٦٧, ٧٥-٧٨, ٨٠-٨٢, ٨٤, ٨٨, ٨٩, ٩٩, ١٠٥, ١١٢-١١٥, ١١٧, ١٢٦, ١٣٠, ١٣٥, ١٥٣, ١٦٠, ١٥٥
خوارزميان ١٢, ١٤
خوتكيال [خوركتال cf.]
خوزستان ٤٦
خوقند ١٤٩
الخير [قرية] ٢١
خيراباد ١٥٢
خيلش اركن ٢٠

داد حبشى ٣٦, ٣٧
داريتاى ١٢٢
الداناج ٥٧
دانشمند تكين ١٤٠
دانشمند حاجب ١٥٩
دانه ١١٢
داود تركمان ١٧
داود الطائى ١٥٤
داود بن العبّاس بن هاشم بن ماهجور ٤, ٦٨
داود بن محمد خادم الفقراء ١٥٤
داوود تكين ١٤٠
دبوسية ٥٣
دجله ١١٥ [جيحون cf.]
در آهنين ٩, ٥٠
دردى ١٠
درغان ١٣, ٢٦, ٤٢
درغم ٦٥
دروازجكى [امام زاهد] ١٧١
الدلّال ٥٧
دوا بن براق ١٣٩
دهستان ٧٧, ٧٩, ٨١
الدهقان ٥٧
الدهقانى [احمد بن محمد] ٥٧
ديزك ٥٧
الديزكى [عمر بن شعيب] ٥٧
ديلمان ٨

ذمّى ٥٧
ذو الفقار تكين ١٤٠
ذو القرنين ٤٩ [اسكندر cf.]
الذهلى [يحيى cf.]
ذيمون ٥٧
الذيمونى [حكيم بن محمد] ٥٧

سوبخ ٥٩
السوبخی [محمد بن علی] ٥٩
سوبنج ٢٠
سودون نویان ١٢٧
سوری ٤٦
سوقتو مولجتای ١٢١
سوکه ١٢٧
سولدوس ١٢٧
سومنات ٣٥
سونجاق نویان ١٢٧
سوباب ٢٠
سویت ٢٠
السهروردی [شهاب الدین] ١٦١
السهروردی [عبد الله] ١٥٤
سهل بن هاشم ٦
السهلة ٥٩
سهیل بن حمدان ٥
سیاه‌کوه ١٨ [منقشلاغ .cf]
سیحون ١٤٧, ١٤٩
سیّد کندپز السمرقندی ١٥١
سیستان ٣, ٤, ٦, ٧, ١٥, ٣٧, ٤٥, ٨١
[نیم‌روز et سجستان .cf]
سیف الدین الباخرزی ١٠٢, ١٢٦, ١٣٦
١٥٢, ١٥٣, ١٦٠, ١٦١, ١٦٨, ١٧٠, ١٧١
سیف الدین [ستاجی .cf]
سیف الدین شیخ الاسلام ١٤٣
سیکری ٦
سیمجور ٥٩
السیمجوریّة ٥٩-٦٠
سیمون بیوی حیار ٢٠

سیورقوقتنی بیکی [سیورقوقتای ,سروغ
١١٧, ١٢١, ١٣٧, ١٦١
السیوسی [ابو یعقوب] ١٥٤
سیونج بن مسعود ١٤٠

شادیاخ ٧٩, ١١٢
الشارستانی [تاج الدین الرضی بیردی]
شاش ٦٠, ٦٤, ١٢٨-١٣٠, ١٥٠, ١٥١ [جاج
الشاشی [القفّال .cf]
شام ٦, ١١١
شاوخران ٦١
شاودار ٤٩, ٥٠, ٦٨
الشبلی [ابو عبد الله محمد بن احمد] ١
شرف الدین ٣٥
شرف الدین خوارزمی ١١٧
شرف الدین بن شمس الدین ١٦٨
شرف الدین [العقیلی .cf]
الشرفی [نجم الدین محمد] ١٤٤
شعرانی [ابو الحسن] ٣
شکان ٦١
الشکانی [عبد الخالق بن محمد] ٥٩, ٦١
الشکانی [محمد بن عبد الخالق] ٦١
شلج ٢٠
شمر بن الحارث ٤٩
شمس الأئمّة کردری ١٦٧, ١٦٨, ١٧٢
شمس الدین بن جمال الدین ستاجی ٧
شمس الدین الحسینی البلخی ١٤٢
شمس الدین [العقیلی .cf]
شمس الدین کرت ١٤١
شمس الدین والیّ خوارزم ٧٧

سباشی تکین ١٣
السبذموني [الأستاد .cf]
سبکتکین ١٦٠
سپیدجامکان [سفیدجامکان ٦٦, ٩٤
سناجی [جمال الدین] ١٦٦, ١٦٧
سناجی [سیف الدین] ١٦٦
سنلمش بیك ١٤٠
سنوق بغرا خان ١٣٠-١٣٢
سجستان ٣٠, ٦٠ [نیم‌روز et سیستان .cf]
سرا اردو ١١٠
سراجکان [خواجه محمد] ١٦٨
سرخس ١٣, ٦٢, ٧٩
السرخسی [ابو الولید] ٦١
ابن سرخك ١٣
سرماری ٥٣, ٦٥
السرماری [احمد بن اسحاق] ٥٣
سروشنه ٢٠ [اشروسنه .cf]
سروغتنی [سیورقوقتنی .cf]
السری السقطی ١٥٤
سعد الدین [الجوی .cf]
سعد الملك [الوسیجی .cf]
ابو سعید الجلیل بن احمد القاضی ٦٠
ابو سعید بن ابی الخیر مهنی ٩٧, ١٥٣
سعید بن عثمان ١, ٥٨
سغد ٢٠, ٥٢, ٥٨, ٦٣, ٦٥
سغناق ٧٩
سغناق [سقناق] تکین ١٠٨, ١٣٦, ١٤٠
السغناقی [کمال الدین .cf]
السقراط [الحکیم] ١٤١
سقسین ١٠٥
سقلاب ٢٠ [الصقالبه .cf]
السکاکی [ابو یعقوب یوسف] ١٣٠
السلّامی [صاحب التاریخ] ٦٩
سلبك ترکان ١٣٦
سلجوق ١٣٥
سلجوقیان ٢٣, ٢٧, ٩٩
سلطان سنجر } [محمد خوارزمشاه .cf]
سلطان سکندر }
سلطانشاه محمود بن ایل ارسلان ٧٩, ١٣٥
سلمان فارسی ٥٠
السلمی [الحاکم .cf]
سلنکای ١٠٣
سلیمان تکین ١٤٠
سلیمان النبیّ ١٠٨
سمرقند ٨, ١٣, ١٥, ٢٥, ٢٦, ٣٤, ٤٨-٥٠
٥٢-٥٩, ٦١-٦٩, ٧١, ٨٤-٨٧, ١٠٥, ١١٢-١١٥
١١٧, ١٢١, ١٢٦, ١٢٩-١٣٢, ١٦١, ١٦٨, ١٧٠
السمرقندی [ابو القاسم .cf]
السمرقندی [الکاتب] ٧١
سمرکت ١١٠
السمعانی [شیخ ابو سعید] ٥٢
سمکان ٨
سنج ٦٢
سنجاب ١١٥ [اسبیجاب, اسفیجاب .cf]
سنجر [البلدة] ٥٩
سنجر بن ملکشاه ٢١, ٢٦, ٣٣, ٣٨, ٤٣
٤٤, ٥١, ٥٩, ٦٢, ٧١, ٨٤, ١٦٠, ١٧٢
سند ٦, ٨١
سنکان اخسك ٧٦
سنك‌رسان ٥٠

حکیم بلخی ۳۹
الحلوانی [عبد العزیز بن احمد] ۶۱
حمد نور ۱۱۵
حمزه [تاج الاسلام الخدابادی] ۱۶۹
حمزه [رباط] ۵۳
حوکت ۲۰
حوی [سعد الدین الحوّیه] ۱۵۳, ۱۵۵, ۱۶۰
حویه بن علی ۷
حید الدین نایب ۷۶
الحید العجمی ۱۵۴
ابو حنای پیغامبر ۴۸
حنف ۱۴۸
ابو حنیفة ۵۳, ۶۱, ۶۷
حوران ۷
حورکتال [ساغور کبال] ۲۰
حیدر [المتطبّب] ۱۴۴

خادم الفقراء [داود بن محمد .cf]
الخازن [ابو عبد الله] ۵۶
خاسکی ۲۰
الخاصّة [فایق .cf]
خاقان روس ۲۰
خان ۹۳
خان بالق ۱۳۹
خان سلطان ۱۱۵
خاوس ۵۶
الخاوسی [ابو احمد الزاهد] ۵۶
خبکان قاری ۴
خبوشان ۲۷, ۲۹
ختای [خطا, الامّة] ۸۲, ۱۱۲ [قتا, قرا ختای .cf]
ختای [خطا, خطای, الناحیة] ۱۰۳-۱۰۵, ۱۰۹, ۱۱۰, ۱۲۳, ۱۳۹, ۱۵۹, ۱۶۰ [چین, الصین .cf]
ختلان ۸, ۹, ۸۱, ۸۲
ختن ۱۴, ۲۰, ۱۰۶, ۱۰۷, ۱۴۷
خجستانی ۴
خجند [خجنده] ۵۰, ۱۳۸, ۱۴۲, ۱۴۷, ۱۴۹, ۱۵۲, ۱۶۸
الخجندی [امیر بزرك] ۱۶۲
خدابان ۱۶۹
الخدابادی [حمزه .cf]
خدیمنکن ۵۶
خذیو ۲۰
خراسان ۱-۳, ۱۰-۱۳, ۱۵, ۲۲, ۲۶-۳۱, ۳۳, ۴۴, ۴۵, ۵۵, ۵۶, ۵۸, ۶۰, ۶۱, ۶۳, ۶۶, ۶۸, ۶۹, ۷۲, ۷۷, ۸۱, ۸۳, ۸۴, ۸۸, ۹۲, ۹۳, ۱۱۰, ۱۱۷, ۱۳۳, ۱۳۵, ۱۳۶, ۱۳۹, ۱۴۹, ۱۵۳, ۱۰۰, ۱۶۵
خرتنك [خرجنك] ۸, ۶۹, ۱۳۲
خرخیز ۸۱, ۸۲, ۹۹, ۱۰۰ [قرقز .cf]
خرغون ۵۶
الخرغونی [احمد بن حامد] ۵۶
الخرغونی [محمد بن حامد] ۵۶
خرقان ۵۶, ۹۸
خرقانی [ابو الحسن .cf]
خرلخ ۹۹, ۱۰۰ [خلخ et قرلغ .cf]
خرمدینان ۹۴
خزار ۵۹
خزاند ۵۶
خزر [خزریان] ۲۰, ۸۱
خزر بن کاشج [بن یافث] ۱۹, ۵۵

الخضر بن ابرهيم خاقان ٦٤
خضر بك ٩٥-٩٧
الخضر [النبىّ] ١٣٥
خطا [ختاى .cf]
الخطبى [اسمعيل بن علىّ] ٥٧
الخطيب [بكر بن سليمان] ٥٧
الخطيب [عقيل بن عمرو] ٥٧
الخطيب [عمرو بن بكر] ٥٧
الخطيب [محمد بن نصر المدينى] ٦٤
خلخ [خرلخ et قرلغ .cf] ٢٠
خمار تاش خوارزمى ١٤
خنبون ٦٦
خواجه بن كيوك ١١٠, ١١١, ١١٩, ١٢٥
خواجه نجيب ١٤١
خوارزم ١٢-١٤, ٢٨, ٢٩, ٣١, ٣٤, ٣٦, ٣٧
٤١, ٤٢, ٤٤, ٥٣-٥٥, ٥٨, ٦١-٦٣, ٦٧
٧٥-٧٨, ٨٠-٨٢, ٨٤, ٨٨, ٨٩, ٩٩, ١٠٥
١١٢-١١٥, ١١٧, ١٢٦, ١٣٠, ١٣٥, ١٥٣
١٥٥, ١٦٠
خوارزميان ١٢, ١٤
خوتكيال [خوركتال .cf]
خوزستان ٤٦
خوقند ١٤٩
الخير [قرية] ٢١
خيراباد ١٥٢
خيلش اركن ٢٠

داد حبشى ٣٦, ٣٧
داريتاى ١٢٢
الداناج ٥٧
دانشمند تكين ١٤٠
دانشمند حاجب ١٥٩
دانه ١١٢
داود تركمان ١٧
داود الطائى ١٥٤
داود بن العبّاس بن هاشم بن ماهجور ٤, ٦٨
داود بن محمد خادم الفقراء ١٥٤
داوود تكين ١٤٠
دبوسية ٥٣
دجله ١١٥ [جيحون .cf]
در آهنين ٩, ٥٠
دردى ١٠
درغان ١٣, ٢٦, ٤٢
درغم ٦٥
دروازجكى [امام زاهد] ١٧١
الدلّال ٥٧
دوا بن براق ١٣٩
دهستان ٧٧, ٧٩, ٨١
الدهقان ٥٧
الدهقانى [احمد بن محمد] ٥٧
ديزك ٥٧
الديزكى [عمر بن شعيب] ٥٧
ديلمان ٨

ذمّى ٥٧
ذو الفقار تكين ١٤٠
ذو القرنين ٤٩ [اسكندر .cf]
الذهيلى [يحيى .cf]
ذيمون ٥٧
الذيمونى [حكيم بن محمد] ٥٧

تولکا خان محمد ۱۳۲
تولکان تکین ۱۴۰
تولوی [تولی] خان ۱۰۵, ۱۲۱, ۱۲۳, ۱۶۵
تونکت ۵۳
تیمور قاان ۱۲۰, ۱۳۸
تیمور نویان [تمور نویین] ۱۱۱, ۱۱۹, ۱۲۵

ثقة الدین محمود المستوفی ۷۵, ۷۶

جاج ۲۰, ۸۳, ۸۴ [شاش .cf]
جاکردیزه [جاکردزّه] ۴۹, ۵۵, ۵۹, ۶۶, ۱۳۰
جانکقی کورکان ۱۲۷
جاوتو ۱۲۷
جاوقورچی ۱۲۷
جاولدار ۱۲۷
جبات بن ناقو ۱۲۷
جبال ۱۲۹
جبر [چاپار .cf]
جبرئیل قدر خان بن عمر قرا خان ۸۴
جبّه [جمه] نویان ۱۰۶, ۱۲۷, ۱۳۶
الجتائیّة ۱۴۶
الجدید [سکة] ۵۵
جرجان ۲۳, ۶۳, ۷۷, ۷۹ [کرکان .cf]
جرجانیّه ۱۶۰ [کرکانج .cf]
جرم ۹۱
جرماغون ۱۱۷
جعفر بن بغلاغز ۵
جعفر بند ۱۴
جعفر بن شمانیقو امیر راشت ۹
جعفر صادق ۵۰
ابو جعفر صعلوك ۷
ابو جعفر [العتبی .cf]
جعفر بن عیسی ۹۲
ابو جعفر غوری ۷
جعفر الکبیر [التوبنی .cf]
جغتای خان ۱۰۴, ۱۰۵, ۱۲۱-۱۲۵, ۱۳۷-۱۳۹, ۱۵۹, ۱۶۲
جغری تکین ۹۹ [داود ترکمان .cf]
جغری خان مسعود صاحب سمرقند ۱۳۲
جلال الدنیا والدین [محمود بن محمد .cf]
جلال الدین رومی ۱۶۲
جلال الدین صدر شاش ۱۵۰
جلال الدین الکاسانی ۱۴۳
جلال الدین محمد بن سیف الدین الباخرزی ۱۶۱, ۱۶۹
جلال الدین ملك خجنده ۱۴۸
جلایر ۱۲۳, ۱۲۷
جمال الدین [البناخی .cf]
جمال الدین [ستاجی .cf]
جمال الدین صدر کاشغر ۱۴۶
جمال الدین کیل ۱۵۳
جمال القرشی ۱۲۸, ۱۴۰
جمه نویان [جبّه .cf]
جن ۷۲
جند ۴۱, ۴۲, ۴۴, ۷۳, ۷۴, ۷۹, ۸۰, ۱۵۱, ۱۵۲
الجندی [یعقوب بن شیرین] ۵۵
جنکز [جنکیز] خان [چنکیز .cf]
الجوالیقی [فخر الدین] ۱۴۸
جوچی خان ۱۲۲, ۱۶۲, ۱۶۳ [توشی .cf]

پارسیان ۹۵
پور تکین ۱۷
پهلوان انابك عراق ۸۰
پهلوان محمود ۱۵۱
پیغو بن سلجوق ۱۸
پیغو مهتر غزان ۱۳

ناناز [التتار] ۲۰, ۱۰۳, ۱۰۵, ۱۱۵, ۱۵۵
ناج الاسلام [حمزه .cf]
ناج الدین [الاشغهی .cf]
ناج الدین علی سپهسلار ۷۴
ناج الدین ابو الفضل نصر بن خلف السجزی ۲۷
ناذن ۵۵
نارم [یارم .cf]
نازیان ۸۵ [عرب .cf]
نازیك ۳۳, ۴۰, ۱۲۰, ۱۲۷, ۱۵۹
ناش الحاجب ۱۱, ۹۲
نالیقو بن بایدار ۱۵۹ [الغو .cf]
النانی ۵۵
نانیکو طراز ۱۱۳-۱۱۵
نایشی خاتون ۱۲۳ [طغاشی .cf]
نبّت ۲۰, ۸۱, ۱۰۳
نبریز ۱۱۷
نبّع ۴۹
نخارستان ۸ [طخارستان .cf]
نرساکست ۱۲۱
نرغو بالیغ ۱۰۸
الترك [الاتراك ,ترکان] ۱, ۱۳, ۱۴, ۱۶, ۳۳, ۴۰, ۵۲, ۵۹, ۶۰, ۶۹, ۸۵, ۸۹, ۹۹, ۱۱۵, ۱۱۹, ۱۲۵, ۱۳۰, ۱۵۰, ۱۶۰, ۱۶۲
ترك بن یافث ۱۹
ترکان اوسون ۱۲۲
ترکان بتیکچی ۱۱۹
ترکان خاتون مادر خوارزمشاه محمد ۸۸, ۱۱۰-۱۱۲, ۱۵۶
ترکانه ۱۵۰
ترکستان ۶, ۱۵, ۱۶, ۲۴, ۲۵, ۳۴-۳۷, ۶۴, ۶۹, ۸۱, ۸۳, ۸۴, ۹۵, ۹۶, ۱۰۰, ۱۰۱, ۱۱۵, ۱۱۷, ۱۲۷, ۱۶۵
ترکمانان [التراکمة] ۱۷, ۱۸, ۵۵, ۹۹, ۱۱۵, ۱۳۵, ۱۵۱
ترمذ ۱۰, ۲۷-۲۹, ۵۵, ۸۲, ۸۴
تغاچار کورکان ۱۶۲
تغزغز ۱۰۰
تکش خوارزمشاه ۱۱۲
تکین ۱۱۴
تلمیکوا ۶۰ [ایلمنکو .cf]
تنکت [تنکقوت] ۱۰۳, ۱۶۰, ۱۳۹
تنکوت بن جوچی ۱۱۶
توبن ۵۵
التوبنی [جعفر الکبیر] ۵۵
تونل بن ترك ۱۹
توران ۳۱, ۱۳۴
توشی بن چنکیز خان ۱۰۴, ۱۰۵, ۱۰۷, ۱۰۸, ۱۱۶, ۱۳۶ [جوچی .cf]
توقان اختاجی ۱۶۷
توقریاق ۱۲۷
توکان خاتون ۱۲۳

بكمش ١٠٥
بلا بتيكچى ١٠٦
بلاساغون ٨٢, ٨٤
البلاساغونى [احمد بن ايوب] ١٤١
البلاساغونى [ايوب بن احمد] ١٤١
بلاشجرد ٥٤
البلالى [صالح بن يوسف] ٥٤
البلالى [يوسف بن صالح] ٥٤
بلج ١٠٠
بلخ ٤, ٨, ١١, ١٤, ١٧, ٢١, ٢٢, ٢٩, ٣٩, ٤٥,
٦١, ٦٨, ٦٩, ٨١, ١٥٧, ١٥٨, ١٧٢
البلخى [شقيق بن ابراهيم] ٨٣
البلخى [ابو القسم عبد الله بن احمد] ٦٣
بلعم ٥٤
بلعمان ٥٤
البلعمى [ابو على محمد بن محمد] ١١, ٦٧
البلعمى [ابو الفضل محمد بن عبيد الله] ٧, ٨,
٥٤, ٥٨
بلغار ٣٧, ١٠٥
بلغان بيكى ١٤٠
بلكا تكين حاجب ١٧
بلكا تكين غلام البتكين ١٦٠
بلور ٩١
بمجكث ٥٤
البمجكثى [ابو بكر محمد بن عبد الله] ٥٤
البناخى [جمال الدين] ١٦٠
بنج رودك ٥٤
بنجهير ٨١
بنجيكث ٢٠
بورته فوجين ١٢٢, ١٦٣
بورغه يارغوجى ١٢٧
بورغوجى يارغوجى ١٢٧
بورغد ٥٦
بورى بن موانوكان ١١٩, ١٢٣ ١٣٧
بوزار [طغرل خان] ١٣٥, ١٣٦, ١٤٠,
[cf. اوزار]
بوقا تمور بن قدغاى ١٣٩
بوقا نويان ١٢٥
بوكو خان ١٠٩
بولاغاى بتيكچى ١٥٩ [?بولغاى .e .i]
بولداق قاسر ١٢٢
بولغاى بتيكچى [بولغه نويان] ١٢٦, ٢٧
بولش بوقا ١٠٦
بويقور تغاى نويان ١٢٥
بهاء الدولة والدين [الوزير] ٧٣
بهاز بن خالد ٥٤
البهايى [جلال الدين] ١٥٣
بهايى [خاتون] ٧٦
ابن بهيج ١٣
بيروز ٤
بيسولون خاتون ١٢٢, ١٢٣
بيش بالغ [باليغ, باليق] ١٠٥, ١٠٦, ١١٠,
١١٦, ١١٨, ١١٩, ١٢٥, ١٦٥
بيش قلاج ١١٦
البيّع [الحاكم ابو عبد الله] ٥٤, ٦٠, ٦٧
بيكند ٥٥, ٥٧
بيكى [cf. سيورقوقتنى]
بيلكا محور قدر خان ١٣٠
البيهقى [ابو الفضل] ١٥٧

البخاری [محمد بن اسمعیل] ۵۵, ۶۹
بداکد ۵۳
بدخشان ۹۱
بدر الدین [امام ومدرّس] ۷۶
بدر الدین [البخاری] ۱۶۸
بدر الدین [الجوالیقی] ۱۴۸
بدر الکبیر ۵
بدیع الدین [صدر المالغ] ۱۴۳
بذبخون ۵۳
براز بن ماهویه ۱
براعوذ ۶۳
براق حاجب ۱۱۵
براق خان ۱۳۸, ۱۳۹, ۱۵۹
براکة ۱۴۸
البرانیة ۵۳, ۶۹
برسخان بن ترك ۱۹
برسخان [فی ترکستان] ۲۰, ۸۱
برسخان [قریة من قری بخارا] ۵۳
برسخانیان ۱۹
البرسخی [ابو منصور] ۵۳
برطاس ۲۰
برقان ۵۳
البرقی [بیت] ۵۴
البرقی [خواجه عبد الله] ۵۱
برکد ۵۴
برکه خان بن جوجی ۱۲۶, ۱۳۶
برکیارق ۳۵-۳۷
برنقش قاری [شهاب الدین] ۳۹
برنکوتای [برنکای] ۱۱۰, ۱۱۹, ۱۲۵
برهان الدین [آل برهان, برهان الائمّة] صدور بخارا ۷۷, ۱۶۰, ۱۶۹-۱۷۱
برهان الدین احمد بن سیف الدین الباخرزی ۱۶۱
برهان الدین صدر المالغ ۱۴۳
برهان الدین الطویل المذکّر ۱۴۲
برهان الدین عالم البخاری ۱۴۴
برهان الدین قلیج الاوزجندی ۱۴۹, ۱۵۰
برهان الدین الکبیر المقری الخجندی ۱۴۲, ۱۴۷, ۱۴۸
برهان الدین [المرغینانی cf.]
بری منکراق ۱۲۰
البزنجردی [ابو یعقوب] ۱۵۴ [همدانی cf.]
بست ۴
بشتان ۵۴
البصرة ۵۲
بغداد ۳۵, ۳۶, ۳۸, ۷۰, ۱۱۱, ۱۲۸, ۱۲۹
بغداد [قریة من قری خوارزم] ۱۵۳
البغدادی [بهاء الدین محمد بن مؤیّد] ۷۳, ۱۵۳
البغدادی [السیّد] ۶۶
البغدادی [مجد الدین cf.]
بغرا خان ۱۷, ۲۰
بکتاش ۶۷
ابو بکر بن خزیمة ۶۰
ابو بکر الصدّیق ۵۰
ابو بکر طبّاخ ۷
ابو بکر کلابادی ۱۷۰
ابو بکر بن مسعود ۱۴۰
بکر بن ملك ۱۰
بکشی اغل ۱۱۹

ایاز ۳۵
ایدی قوت ۱۰۵, ۱۰۶, ۱۱۶
ایران ۳۱, ۱۰۱, ۱۳۴
ایسان تیمور ۱۲۷
ایسن ۵۳
ایکه اوایر ۱۲۲
ایل ارسلان خوارزمشاه ۳۰
ایل الارغو ۱۳۸
ایل بوتار ۱۴۰
ایلاق بن ترک ۱۹
ایلاق [الناحیة] ۵۳
ایلاقیان ۱۹
ایلچی ملک ۱۴۹
ایلک [ایلیک] خان الماضی [نصربن علی] ۱۲, ۱۳, ۱۳۳-۱۳۵
ایلمنکو ۶۰ [تلمیکوا .cf]
ایله ۱۲۱
ایمل [ایمیل] ۱۰۵, ۱۱۰, ۱۱۵, ۱۱۹, ۱۲۰, ۱۳۸

السر ۵۵
سسک ۱۱۲
سعان بتیکچی ۱۵۹
سغاج بالق ۱۳۲
سونک ۲۰
سحسن ۲۰
سخستین ۱۰۰
سرکای [برنکوتای .cf]
سعارن ۱۵۹
سورحان ۳۷

سونقای [قوبعای .cf]
سوربلمل [نور بلنک .cf]

بابحور حاجب ۷
البابکسی [اسحق بن اسمعیل] ۵۳
باتک ۸۶
باتو ۱۱۱, ۱۱۶, ۱۱۸, ۱۱۹, ۱۲۱-۱۲۳, ۱۳۷
الباخرزی [سیف الدین .cf]
بادای [باده] ترخان ۱۰۴
بادغیس ۹۴
بادی ۶۵
بارجکند [بارحلغ کنت] ۷۴, ۷۹, ۸۰, ۱۰۱
البارجنلیغی [حسام الدین] ۱۴۲, ۱۵۱
بارکت ۵۷
بازیلدای ۴۹
باشنداره ۹
بالجونه ۱۵۹
بامیان ۸۱
بانوقه ۱۲۷
باورد ۱۳, ۷۹
بایزید بسطامی ۵۱
بتیین ۵۳
بجناکیه ۹۹
بحیربن نصر ۵۴
بخارا ۶-۱۲, ۳۲, ۳۳, ۵۲-۵۸, ۶۰-۶۹, ۷۶, ۸۱, ۸۲, ۸۵, ۸۸, ۹۳, ۱۰۵, ۱۱۵, ۱۲۶, ۱۳۲, ۱۳۵, ۱۳۶, ۱۳۹, ۱۶۰, ۱۶۱, ۱۶۷, ۱۶۹, ۱۷۰

الالامشی [جمال الدین] ۱۳۴, ۱۴۹
الان ۲۰
البتکین بخاری ۱۴
البتکین حاجب ۱۰, ۱۱, ۱۶۰
البقرا اوران ۷۹, ۸۰
التونتاش خوارزمشاه ۱۳—۱۰, ۸۹
التونتاش سلجوقی ۳۷
الجتای ۱۲۷
الجیقه ۱۲۱
الخانیان ۱۵۷
الغ ایف ۱۱۹
الغ جرچی ۱۶۳, ۱۶۴
الغ حاجب ۸۵
الغ طاق ۱۱۹, ۱۲۵
الغ بورت ۱۶۲
الغو بن بایدار ۱۲۶, ۱۳۸, ۱۴۱, ۱۵۹
[تالیقو .cf]
المالغ [المالیغ] ۱۰۴-۱۰۸, ۱۱۷, ۱۱۹, ۱۳۶, ۱۳۸, ۱۴۰-۱۴۲, ۱۴۴, ۱۴۷
الاللعی [عبد الغافر بن الحسین الکاجغری] ۶۴, ۱۲۹, ۱۳۰
الوق قاتون ۱۳۶
الیاس بن اسد سامانی ۵۹
امامزاده [رکن الدین شهید] ۱۷۱
امامزاده [رکن الدین محمد بن ابی بکر] ۱۷۱
امامزاده [شدید الدین] ۱۷۱
امامزاده [ناصر الدین] ۱۷۱
آموی ۱۲
امبر بن احمر الیشکری ۱
امبرك الطوسی ۶۰
اندجان [اندکان] ۱۴۹, ۱۵۰
اندور ۱۲۷
اندوق ارت ۱۹
الانصاری [ابو ایّوب] ۱۷۱
الانصاری [خواجه تمیم] ۴۹
انکان بن بورغه ۱۲۷
انلکچین بایجوتای ۱۲۱
انوشیروان ۸۵ [کسری .cf]
انیسون ۵۳
اونکین نویان ۱۰۵
اوجاجار ۱۲۶
اوج الدی تکین ۱۴۰
اورده بن جوچی ۱۲۲
اورغنه خاتون ۱۲۶, ۱۳۷, ۱۳۸
اورمکتو ۱۲۲
اوزار ۱۰۷ [بوزار .cf]
اوزجند [اوزکند] ۸۱, ۱۰۸, ۱۳۳, ۱۳۴, ۱۴۹
اوش ۱۴۸, ۱۴۹
الاوشی [مسعود بن منصور] ۵۳
الاوشی [منیر بن ابی القاسم] ۱۴۹
اوغولچاق قدر خان ۱۳۰-۱۳۲
اوق ۱۲۷
اوکتای قاان ۱۰۴, ۱۰۵, ۱۰۸-۱۱۰, ۱۱۹-۱۲۶, ۱۳۶, ۱۴۰, ۱۴۳, ۱۵۹, ۱۶۲, ۱۶۵
اولغونوت ۱۵۹
اولیل ۶۵
اونك خان ۱۰۶
اویرات ۱۲۷
اویغور [ایغر, ایغور, ایغوران] ۹۸, ۹۹, ۱۰۳, ۱۰۵, ۱۰۹, ۱۱۶, ۱۲۴, ۱۲۶, ۱۵۹ [یغر .cf]

ارسلان خان قیالیق ۱۰۶–۱۰۸
ارسلان خان محمد بن سلیمان ۲۴, ۳۶, ۵۷, ۸۴, ۱۳۲, ۱۷۰, ۱۷۲
ارسلان خان محمد بن یوسف ۱۳۲, ۱۳۳, ۱۳۶
ارسلان خان یوسف بن محمد ۱۳۲
ارغون اغا ۱۱۷, ۱۱۸
ارلات اغا ۱۶۲
ارلات [قوم] ۱۲۷
ارمینیه [ارمینه] ۶۵, ۹۹
اریغ بوکا [اریق بوکا] بن تولی ۱۲۰, ۱۲۷, ۱۳۷, ۱۳۸, ۱۶۲
اریغ بوکا نویان ۱۲۷
ازرکیان ۵۲
آس ۱۱۱
اسبانیکث ۵۲
الاسبانیکثی [ابو الحسن سعید بن حاتم] ۵۲
الاسبانیکثی [محمد بن سعید] ۵۲
اسبیجاب ۱۲, ۵۸, ۱۳۰ [سنجاب et اسفیجاب .cf]
اسبید بلان ۱۴۸
الاستاذ [ابو محمد عبد الله بن محمد السبذموني] ۵۲
استراباد ۵۲
الاسترابادی [الادریسی .cf]
اسحق بن البتکین ۱۶۰
ابو اسحاق رزکانی ۸
اسد الملك اخر بك ۴۲
اسرائیل بن سلجوق ۱۷
اسعد ۱۵۸
الاسفراینی [ابرهیم بن محمد] ۵۷
اسفرنکی [شاعر] ۱۶۱
الاسفزاری [معین الدین محمد] ۱۶۵
اسفندیار ۹۵
اسفیجاب ۵۵ [اسبیجاب .cf]
اسکندر رومی ۸۷ [ذو القرنین .cf]
اسکندرغم ۵۰
اسکول [ایسکول] ۱۹, ۸۱
اسمعیل بن احمد سامانی ۵, ۷, ۵۰, ۵۲, ۲۹, ۵۸, ۹۰
اسماعیل بن ابی الحسن ۸
اسماعیل بن منصور سامانی ۱۳۰
اسنکین ۵۰
اسوتای ۱۲۶
اشتیخن ۵۰
اشروسنه ۸۱, ۸۲ [سروشنه .cf]
الاشفهی [تاج الدین محمود] ۱۶۱
اشناس ۸۰
آصف بن برخیا ۱۴۸
اصیل روغدی ۱۱۷
اعجمیان ۱۱۵
اعور ۳۷
اغل غایمش ۱۱۱
اغناق ۱۱۲
افراسیاب ۲۷, ۹۴, ۱۲۱, ۱۳۰
افارون ۴۸
آق کتل ۱۶۸
اکرچاغان ۱۲۱
الاقا ۱۲۷
آلاقماق ۱۱۱, ۱۱۹
الامش ۱۳۴, ۱۴۹, ۱۵۰ [لامش .cf]

فهرست الأسماء

ربك ۴۴
ی ۱۰۹
ورکان کوکشین ۱۰۹
ا بن ارسلان خان محمد طمغاج خاقان
۱۳۲,
ا بن البتکین حاجب ۱۰
ا بن الحسین طمغاج خان ۸۴
ا خطیب وذار ۹۹
اهیم سامانی ۱۳
ا بن سلیمان ۲۴
ا بن سیمجور ۶۰
ا بن نصر [طمغاج خان الکبیر .cf]
ن ۸۱
ر
ن ۱۰۹
سکورچی ۱۲۷
یارغوجی ۱۲۶
۱۲۱
ئی ۱۳۲
۱۱۱, ۱۱۹, ۱۲۵, ۱۲۶
ن محمد خوارزمشاه ۴۰, ۴۳, ۴۴
۲
احمد بن اسد سامانی ۵۹
احمد بن اسمعیل سامانی [امیر شهید] ۷
۱۳۵, ۵۹
احمد بن پار ۸
احمد تکین ۱۴۰
احمد بن جعفر امیر ختلان ۹
احمد بن الحسین فارس ۱۲, ۹۲, ۹۳
احمد بن حمویه ۸
احمد بن الخضر خاقان ۶۴
احمد بن سهل ۶, ۷
احمد بن سینا ۱۵۴
احمد بن عبد الصمد الوزیر ۱۷
احمد بن محمد صدر بخارا ۱۶۹
الادریسی [ابو سعید الاسترابادی الحافظ]
۵۲, ۵۴, ۵۸
اراکسو ۷۲
اربنجن ۵۳, ۵۸ [ربنجن .cf]
ارتوج ۱۳۱, ۱۳۲
اردش ۱۲۲
اردو بالیغ ۱۰۹
ارسلان جاذب ۱۳
ارسلان خان علی بن بای تاش ۱۳۲

خواجهٔ نمدپوش در سنهٔ تسع وخمسمائه بوده است گویند که این نظم گفتهٔ اوست نظم

این کهنه نمد بهر احد پوشیدم تا ظن نبری که من بخود پوشیدم
دیدم که تنم خرکهٔ سلطان بقاست انداختم اطلس ونمد پوشیدم

(A f. 40ᵃ B f. 53ᵇ) ائمّهٔ عقیلی رحمهم الله واین نسبت بعقیل بن ابی طالب است رضی الله عنه ونسبت دیگر ایشان بابو ایوب انصاری است رضی الله عنه علامة العصر مولانا شرف الدین ابو القاسم العقیلی الانصاری رحمه الله فرموده اند که جدّ من مولانا شرف الدین ابو حفص عمر بن محمد بن عمر العقیلی رحمه الله مفتی الجنّ والانس بوده اند (A f. 40ᵇ) وحلال‌خوار وضیاع (B f. 54ᵃ) ملك داشته امیر ولایت کافر بوده است ازیشان مال خواسته است انقیاد نکرده اند شبی ایشانرا پیش یوزان کرسنه حبس کرده است چون روز شده است ایشانرا سلامت یافته اند ویوزان بادب ایستاده مجیر الدین پدر امام فخر الدین بانیٔ مدرسه آهویی صید کرد وبسرای ایشان بسرپل بازارچه فرستاد ازان نخوردند ایشانرا از سبب ناخوردن پرسید گفتند اگر لشکر اسلام ببرون آید وبا این لشکر که تو منقاد ایشانی در مقابله شود تو با کدام طائفه باشی مجیر الدین گریان شد وبسیار گریست واین ابو حفص عمر شاگرد مولانا نجم الدین عمر نسفی است وبرهان الائمّة پدر صدر شهید حسام الدین‌را وصدر الاسلام ابو البشررا وامام زاهد دروازجکی‌را (B f. 54ᵇ) رحمهم الله در یافته اند وفات ایشان در سنهٔ ستّ وتسعین وخمسمائه بوده است اما ولادت مولانا (A f. 41ᵃ) شرف الدین ابو القاسم مذکور در صفر سنهٔ خمس واربعین وستمائه بوده است ووفات ایشان بعد از غارت یسور بچهار ماه در غرهٔ ذو القعده سنهٔ ست عشرة وسبعمائه بوده است ووالد ایشان الامام العلامة مولانا شمس الدین احمد العقیلی رحمه الله جامع الصغیر ونظم جامع الکبیررا شرح نوشته اند وبجامعین وزیادات معروف بوده وحافظ کلام الله بوده وحلال‌خوار وهر شبی پنج سی‌پاره از قرآن خواندی ومراقبت احوال طلبهٔ علم کردی وتربیت فرمودی ودر مذهب مستقیم صلابت نمودی وفات ایشان در پنجم رمضان سنهٔ (B f. 55ᵃ) سبع وخمسین وستمائه بوده است

(A f. 44ᵃ B f. 58ᵃ) الامام العالم الزاهد شیخ الاسلام (B f. 58ᵇ) الامام رکن الدین محمد بن ابی بکر المفتی البخاری المعروف بامامزاده رحمه الله صاحب کتاب شرعة الاسلام وهو من مشایخ شیخ الاسلام صاحب الهدایة رحمه الله — فرزند ایشان امام شدید الدین صاحب کتاب عقود العقاید فی علم الکلام — فرزند امام شدید امام رکن الدین شهید که استاد شیخ العالم سعید بن المطهّر باخرزی اند — فرزند ایشان (A f. 44ᵇ) مولانا ناصر الدین امامزاده

عبد العزیز صاحب (B f. 51a) العمارات والخیرات المشهور فی الشرق والغرب رحمه ا
وامام قاضی خان رحمه الله مصنّف فتاوی وجامع الکبیر وجامع الصغیرست وفضا
اورا نهایت نیست واز سیّد امام ابو القاسم شهید سمرقندی رحمه الله منقولست
گفت بعد از اداء حج در کوه حرا در غار رسول صلّی الله علیه وسلّم خلوتی نشستم
اثنای آن خلوت روزی روی بر خاك نهادم وگفتم الٰهی از حضرت تو دولتی می‌طل
ومصاحبت یکی از دوستان تو می‌خواهم هاتفی ندا کرد که ما دولت که آدمیا
دهیم در سه کار باشد اوّل نبوّت دوم شهادت سیوم فقر دَرِ نبوّت بسته شده است اکنو
شهادت اختیار (A f. 38b) میکنی یا فقر من شهادت اختیار کردم (B f. 51b) باعتبار آن
دانستم که تحمّل بار فقررا وجودی همچو وجود محمد رسول الله صلّی الله علیه وس
باید دیگر گفت صحبت آن دوست ما که از ما طلبیدهٔ روز جمعه بُوَد میان سنّ
وفرض که آن دوست بیاید وبر پهلوی تو نشیند وترا اعلام کند بعد از مراجعت
سفر مبارك بهر شهری که می‌رسیدم تا نماز جمعه ادا نمیکردم ازان شهر بیرون
آمدم چون بفاخرهٔ بخارا رسیدم روز جمعه بود میان سنّت وفریضه که مردی بیامد و
پهلوی من بنشست گمان بردم که آن ولیّ حقّ تعالی مکر اوست درین فکر بودم
قاضی امام فخر الدین‌را دیدم که از آخر صفوف بر خاست[1] وبنزدیك من آ
وآنکس‌را که بر پهلوی من نشسته بود گفت که ازین مکان بر خیز که آنکس که او
ویرا (B f. 52a) از حقّ تعالی خواسته است در غار تو نیستی وخود بجای آنکس نشس
رحمه الله

(A f. 39a B f 52a) شیخ حسن نمدپوش وهو الحسن بن یوسف البخاری السامانی ر
الله ارسلان خان غازی اورا پدر خود خوانده بوده است وچون سلطان عصر او
معتقد بود بخارارا از اهل اباحت وبدعت پاك داشتی وهر صوفی که بروز در باز
از سقا آب خوردی اورا از شهر بیرون کردی وگفتی تصوّف نگاه‌داشت[2] ادب اس
چون ادب فرو گذاشت (B f. 52b) دعوی مجرّد ماند ومدعی دور باید سی سال در خان
بخارا صایم الدهر بود وافطار او باندك چیزی بودی چون برك جزر وشلغم وسبزیه
دیگر ودر آخر بی‌باکی از اهل اباحت کرمکاهی بخانقاه در آمد وتیری بر سر مبار
او زد واورا شهید کرد وحضرت (A f. 39b) شیخ العالم قدّس الله تعالی روحه بار
می‌فرموده اند که در خاك بخارا دو[3] رفته اند که ایشانرا بزندکان حاجت نیست یک
شیخ ابو بکر بن ابی اسحاق کلابادی ودیگر خواجهٔ نمدپوش قدّس الله روحهما وفا

---

1) B بر خواست. 2) A نکاه داشتی. 3) A add. بزرکی.

آن مرغ همـای عـالم همّت‌را
بـاز اجل از چنك جهانش بربود

— ودر جهت قبلهٔ تربت شیخ تربت دو فرزند ایشان است خاوند (B f. 42a) جلال الدین شهید وخاوند مُظهِر الدین رحمهما الله —

(A f. 32a B f. 43b) ذکر صدور معظّم آل برهان که مفاخر زمین وزمان بوده اند وآثار مآثر واخبار مفاخر ایشان در ارباع ربع مسکون نه چنان شایع (B f. 44a) ولایح است که بتعریف این فقیر حاجتمند بود از تعریف احوال ایشان بحر محیط که بجهت محتاجان طلبهٔ علم ذخیره کرده اند مغنی است بیت

عزّوا فنالت بخارا من امامتهم عزّ الامارة من ابناء سامـان
اهل العمایـم الّا ان بـابهم باب یلوذ به اربـاب تیجان

— (A f. 32b B f. 44b) ذکر سلسلهٔ نسب ایشان محمد بن عمر بن محمد بن حسن بن محمد بن الصدر الشهید سیف الدین ملك الاسلام ابی المعالی احمد بن الصدر الحلیم الشهید برهان الدین امام الحرمین ابی المحامد محمد بن الصدر الکبیر الشهید برهان الدین ابی المکارم عبد العزیز بن الصدر الشهید ملك العلماء امام الحرمین ابی المحامد محمد بن الصدر الشهید الحلیم حسام الدین امام الحرمین ابی المفاخر عمر بن الصدر الکبیر المقدّم والمجتهد المعظّم برهان الملّت والدین (B f. 45a) نعمان الثانی بحر المعانی عبد العزیز بن عمر مازه بن عبد الله بن سهل بن عمر بن محمد بن فضل بن عبد الله (A f. 33a) بن عبد الرحمن بن مسلم بن ابی بکر سالم ذی الریاستین کریم الطرفین بن عبد الله بن عمر بن الخطّاب رضی الله عنهم

(A f. 37a B f. 50a) مفخر اهل حدیث ومقتدای اصحاب شافعی رحمهم الله الامام الهمام تاج الاسلام حمزه — وهو الامام ابو المفاخر محمد بن محمد بن طاهر بن محمد بن ابرهیم بن حمزه الخطیبی[1] الخدابادی رحمه الله ولادت او در قریهٔ خداباد بوده است در (A f. 37b) سنهٔ ثمان وثمانین وخمسمائه وخداباد از دیههاء بزرك بخاراست از شهر نا آن دیه مقدار پنج فرسنك واولاد واعقاب تاج الاسلام در جوار حضرت اویند رحمهم الله واین زمان آن مقابر مندرس است وهیچ اثری وعلامتی نیست

(A f. 37b B f. 50b) قاضی امام فخر الدین (A f. 38a) المعروف بقاضی خان وهو الامام الحسن بن منصور بن محمود بن عبد العزیز المرغینانی رحمه الله المتولّی لعمل القضاء ببخارا ونواحیها بحکم الخلافة والنیابة من جهة الصدر المعظّم السعید برهان الدین ابی المکارم

1) B الخُطَنی.

عبد العزیز صاحب (B f. 51a) العمارات والخیرات المشهور فی الشرق والغرب رحمه الله وامام قاضی خان رحمه الله مصنّف فتاوی وجامع الکبیر وجامع الصغیرست وفضایل اورا نهایت نیست واز سیّد امام ابو القاسم شهید سمرقندی رحمه الله منقولست که گفت بعد از اداء حج در کوه حرا در غار رسول صلّی الله علیه وسلّم خلوتی نشستم در اثنای آن خلوت روزی روی بر خاك نهادم وگفتم الٰهی از حضرت تو دولتی می‌طلبم ومصاحبت یکی از دوستان تو می‌خواهم هاتفی ندا کرد که ما دولت که آدمیانرا دهیم در سه کار باشد اوّل نبوّت دوم شهادت سیوم فقر دَرِ نبوّت بسته شده است اکنون شهادت اختیار (A f. 38b) میکنی یا فقر من شهادت اختیار کردم (B f. 51b) باعتبار آنك دانستم که تحمّل بار فقررا وجودی همچو وجود محمد رسول الله صلّی الله علیه وسلّم باید دیکر گفت صحبت آن دوست ما که از ما طلبیدهٔ روز جمعه بُوَد میان سنّت وفرض که آن دوست بیاید وبر پهلوی تو نشیند وترا اعلام کند بعد از مراجعت از سفر مبارك بهر شهری که می‌رسیدم تا نماز جمعه ادا نمیکردم ازان شهر بیرون نمی آمدم چون بفاخرهٔ بخارا رسیدم روز جمعه بود میان سنّت وفریضه که مردی بیامد وبر پهلوی من بنشست کمان بردم که آن ولیّ حقّ تعالی مکر اوست درین فکر بودم که قاضی امام فخر الدین‌را دیدم که از آخر صفوف بر خاست[1] وبنزدیك من آمد وآنکس‌را که بر پهلوی من نشسته بود گفت که ازین مکان بر خیز که آنکس که او مر ویرا (B f. 52a) از حقّ تعالی خواسته است در غار تو نیستی وخود بجای آنکس نشست رحمه الله

(A f. 39a B f 52a) شیخ حسن نمدپوش وهو الحسن بن یوسف البخاری السامانی رحمه الله ارسلان خان غازی اورا پدر خود خوانده بوده است وچون سلطان عصر اورا معتقد بود بخارارا از اهل اباحت وبدعت پاك داشتی وهر صوفی که بروز در بازار از سقا آب خوردی اورا از شهر بیرون کردی وگفتی تصوّف نکاه‌داشت[2] ادب است چون ادب فرو گذاشت (B f. 52b) دعوی مجرّد ماند ومدعی دور باید سی سال در خانقاه بخارا صایم الدهر بود وافطار او باندك چیزی بودی چون برك جزر وشلغم وسبزیهاء دیکر ودر آخر بی‌باکی از اهل اباحت کرمکاهی بخانقاه در آمد وتبری بر سر مبارك او زد واورا شهید کرد وحضرت (A f. 39b) شیخ العالم قدّس الله تعالی روحه بارها می‌فرموده اند که در خاك بخارا دو[3] رفته اند که ایشانرا بزندکان حاجت نیست یکی شیخ ابو بکر بن ابی اسحاق کلابادی ودیکر خواجهٔ نمدپوش قدّس الله روحهما وفات

---

1) B بر خواست. 2) A نکاه داشتی. 3) A add. بزرکی.

منقولست که علماء بخارا رحمهم الله حضرت استاد الائمّة مولانا شمس الائمّة کردری را رحمه الله گفتند شما بمجلس مولانا جمال الدین ستاجی حاضر نمی‌شوید تا بنگرید که او ربّانی وحقّانی هست یا نی مولانا شمس الائمّة شب جمعه بمسجد جامع حاضر شدند ومتفکّروار در پس[1] ستونی نشستند چون مقریان قران خواندن تمام کردند مولانا جمال (B f. 34b) الدین بر منبر (A f. 23b) بر خاستند[2] وروی سوی آن ستون کردند واین بیت گفتند نظم

آبی بسر کو وبکو در نایی ترسی که زتو کم شود آن رعنایی
نایی بر ما بترسی از رسوایی رسوا شدهٔ کر آیی وکر نایی

مولانا شمس الائمّة نعرهٔ زدند وپیش منبر آمدند وساعتی بی خود بودند بعد ازان سر مبارك بر آوردند وگفتند نظم

ای لفظ ترا عادت شکّرخایی وی نطق ترا شیوهٔ کوهرزایی
بر لفظ مبارکت دکر بار بران آیی بسر کو وبکو در نایی

بعد ازان اصحاب از خدمت مولانا سوال کردند که شمارا چه شد گفتند بجلال وعظمت خدای که اکر یکبار دیکر روی سوی من میکرد ویك سخن دیکر میکفت جان شمس کردری از قالب مفارقت میکرد رحمهما الله، (B f. 34b) ودر پیش تربت مولانا جمال الدین تربت پسر ایشان است امیر شمس الدین که عالم وعابد ومفتی ومدرّس بود ودر پیش تربت او تربت (A f. 24a) پسر او خاوندزاده شرف الدین است ودر پایان تربت مولانا جمال الدین تربت پسر ایشان مولانا کمال الدین است که عالم ومفسّر ومحدّث ومذکّر بود ولطایف التفسیر ومفتاح المذکّرین دو دفتر وقصهٔ یوسف دو دفتر منصف مصنّف اوست وروز غرّهٔ رجب سنهٔ احدی وسبعین وستمائه که روز اوّل غارت بخارا بود بر دست کفّار شهید شد رحمه الله —

(A f. 27a B f. 38a) مولانا شمس الائمّة[3] کردری — منقولست که مولانا شمس الائمّة[4] فرموده اند که از زمان خردی تا وقت بزرکی حضرت عزّت جلّ ذکره مرا در پردهٔ عصمت وعفّت خود نکاه داشت تا از من کناه کبیره[5] موجود نشد واکر ناکاه ترك ادبی از من در وجود آمدی همان ساعت مرا ادب غیبی کردندی تا غایتی که شبی‌را (B f. 38b) در روضهٔ مقدّسهٔ خواجه ابو حفص رحمه الله احیا کرده بودم وبر عادت معهود نماز وتررا کذاشته بودم تا در آخر شب ادا کنم ناکاه در سجده مرا خواب در ربود بیدار شدم

---

1) B سبس. 2) AB بر خواستند. 3) A شمس الدین. 4) A شمس الدین
الائمة (sic). 5) Sic AB.

كتاب ملازاده
تاليف
احمد بن محمد
المدعوّ بمعين الفقراء

Cod. Univ. Petrop. 593 c (A).
» » » 947 b (B).

(A f. 22a B f. 32b) — تربت امام عالم زاهد مفتی استاد الائمّة مولانا سيف الدين ستاجی است رحمه الله ووفات ایشان در سنهٔ اربعين وستمائه بوده است ومدّت عمر ایشان نود وسه سال بوده است ودر پیش تربت ایشان مرقد فرزند ایشان مولانا جمال الدين ستاجی است که مقتدای اخیار (A f. 22b) وپیشوای ابرار وصاحب ولایت وکرامت بوده اند وهفت حج کذارده بود وچندین کتب تصنیف کرده در تفسیر وحدیث وبیان طریقت همچو زاد المذکّرین که صد مجلس است مشتمل بر صد آیت وکتاب تکملة اللطایف واخاير الذخائر وآداب التصوّف وعشرات وعشرين وقصّة يوسف (B f. 33a) وملجأ المذکّرين وکتاب یادکار ودیوان عربی ودیوان فارسی وفات او در شب دوشنبه هفتم ربيع الاوّل سنهٔ اربع واربعين وستمايه بود ومدّت عمر او هفتاد وسه سال بود در واقعهٔ جنکیز خان در سنهٔ ثمانی عشر[1] وستمائه[2] از ولایت غزنين بشهر بخارا رسید واولاد واتباع‌را در بخارا کذاشت وبجانب شهر خجند رفت بنزدیك قطب الاوتاد شیخ مصلحت رحمه الله وکفت پادشاه این مملکت اوست بی اجازت او در مملکت او نتوان باشیدن چون (A f. 23a) نزدیك شیخ رسید شیخ فرمودند دیر آمدی مارا در انتظار داشتی سه روز در صحبت شیخ بود نماز دیکر روز سیوم شیخ مصلحت ایشانرا طلب کردند وکفتند مارا انتظار (B f. 33b) درین منزل بواسطهٔ آن بود که این مملکت خالی بود از صاحب‌دلی چون تو آمدی مملکت بتو سپردیم آنکاه شیخ این بیت کفتند وجان تسلیم کردند نظم

از رخنهٔ دهر همچو دزدان جستم — رخت سفر منزل دیکر بستم
بر لاشهٔ خـــر وجود بودم یکچند — کرك آمد وخر دریدْ از غم رستم

1) A ثمان عشرين. 2) A add. بود که.

منقولست که علماء بخارا رحمهم الله حضرت استاد الائمّة مولانا شمس الائمّة کردری‌را رحمه الله گفتند شما بمجلس مولانا جمال الدین ستاجی حاضر نمی‌شوید تا بنگرید که او ربّانی وحقّانی هست یا نی مولانا شمس الائمّة شب جمعه بمسجد جامع حاضر شدند ومتفکّروار در پس[1] ستونی نشستند چون مقریان قران خواندن تمام کردند مولانا جمال (B f. 34b) الدین بر منبر (A f. 23b) بر خاستند[2] وروی سوی آن ستون کردند واین بیت گفتند نظم

آیی بسر کو وبکو در نایی ترسی که زتو کم شود آن رعنایی
نایی بر ما بترسی از رسوایی رسوا شدهٔ کر آیی وکر نایی

مولانا شمس الائمّة نعرهٔ زدند وپیش منبر آمدند وساعتی بی خود بودند بعد ازان سر مبارك بر آوردند وگفتند نظم

ای لفظ ترا عادت شکّرخایی وی نطق ترا شیوهٔ کوهرزایی
بر لفظ مبارکت دکر بار بران آیی بسر کو وبکو در نایی

بعد ازان اصحاب از خدمت مولانا سوال کردند که شمارا چه شد گفتند بجلال وعظمت خدای که اکر یکبار دیکر روی سوی من میکرد ویك سخن دیکر میگفت جان شمس کردری از قالب مفارقت میکرد رحمهما الله[3] (B f. 34b) ودر پیش تربت مولانا جمال الدین تربت پسر ایشان است امیر شمس الدین که عالم وعابد ومفتی ومدرّس بود ودر پیش تربت او تربت (A f. 24a) پسر او خاوندزاده شرف الدین است ودر پایان تربت مولانا جمال الدین تربت پسر ایشان مولانا کمال الدین است که عالم ومفسّر ومحدّث ومذکّر بود ولطایف التفسیر ومفتاح المذکّرین دو دفتر وقصهٔ یوسف دو دفتر منصف مصنّف اوست وروز غرّهٔ رجب سنهٔ احدی وسبعین وستمائه که روز اوّل غارت بخارا بود بر دست کفّار شهید شد رحمه الله —

(A f. 27a B f. 38a) مولانا شمس الائمّة[3] کردری — منقولست که مولانا شمس الائمّة[4] فرموده اند که از زمان خردی تا وقت بزرکی حضرت عزّت جلّ ذکره مرا در پردهٔ عصمت وعفّت خود نکاه داشت تا از من کناه کبیره[5] موجود نشد واکر ناکاه ترك ادبی از من در وجود آمدی همان ساعت مرا ادب غیبی کردندی تا غایتی که شبی‌را (B f. 38b) در روضهٔ مقدّسهٔ خواجه ابو حفص رحمه الله احیا کرده بودم وبر عادت معهود نماز وتررا کذاشته بودم تا در آخر شب ادا کنم ناکاه در سجده مرا خواب در ربود بیدار شدم

---

1) B سبس. 2) AB بر خواستند. 3) A شمس الدین. 4) A شمس الدین الائمة (sic). 5) Sic AB.

كتاب ملازاده
تاليف
احمد بن محمد
المدعوّ بمعين الفقراء

Cod. Univ. Petrop. 593 c (A).
» » » 947 b (B).

(A f. 22a B f. 32b) — تربت امام عالم زاهد مفتی استاد الائمّة مولانا سيف الدين ستاجی است رحمه الله ووفات ايشان در سنهٔ اربعين وستمائه بوده است ومدّت عمر ايشان نود وسه سال بوده است ودر پيش تربت ايشان مرقد فرزند ايشان مولانا جمال الدين ستاجی است که مقتدای اخيار (A f. 22b) وپيشوای ابرار وصاحب ولايت وکرامت بوده اند وهفت حج کذارده بود وچندين کتب تصنيف کرده در تفسير وحديث وبيان طريقت همچو زاد المذکّرين که صد مجلس است مشتمل بر صد آيت وکتاب تکملة اللطايف واخاير الذخائر وآداب التصوّف وعشرات وعشرين وقصّة يوسف (B f. 33a) وملجأ المذکّرين وکتاب يادکار ودیوان عربی ودیوان فارسی وفات او در شب دوشنبه هفتم ربيع الاوّل سنهٔ اربع واربعين وستمايه بود ومدّت عمر او هفتاد وسه سال بود در واقعهٔ جنکيز خان در سنهٔ ثمانی عشر[1] وستمائه[2] از ولايت غزنين بشهر بخارا رسيد واولاد واتباع‌را در بخارا کذاشت وبجانب شهر خجند رفت بنزديك قطب الاوتاد شيخ مصلحت رحمه الله وکفت پادشاه اين مملکت اوست بی اجازت او در مملکت او نتوان باشيدن چون (A f. 23a) نزديك شيخ رسيد شيخ فرمودند دير آمدی مارا در انتظار داشتی سه روز در صحبت شيخ بود نماز ديکر روز سيوم شيخ مصلحت ايشانرا طلب کردند وکفتند مارا انتظار (B f. 33b) درين منزل بواسطهٔ آن بود که اين مملکت خالی بود از صاحب‌دلی چون تو آمدی مملکت بتو سپرديم آنکاه شيخ اين بيت کفتند وجان تسليم کردند نظم

از رخنهٔ دهر همچو دزدان جستم — رخت سفر منزل ديکر بستم
بر لاشهٔ خـــر وجود بودم يکچند — کرك آمد وخر دريد از غم رستم

1) A ثمان عشرين. 2) A add. بود که.

کتاب روضات الجنّات
فی اوصاف مدینة هرات
تالیف
معین الدین محمد الاسفزاری

Cod. Univ. Petrop. 588 (= A).
Cod. Mus. As. 574 agh (= B).

(A f. 178[b] B f. 205[b]) یکی از خواتین چنکیزخانی قتلغ ایشی نام روزی چند طاقهٔ جامهٔ زربفت مصوّرانهٔ[1] خسروانه پیش قاان آورد در غایت خوبی وکمال هنرمندی مطرّز بنقشهای بدیع وموشّح بصورتهای غریب قاان‌را تکلّف آن جامها عظیم خوش آمد ازخاتون پرسید که مصنّف این بدایع ومصنّع این صنایع کیست کفت در وقتی که نولی خان اسیران خراسانرا قسمت میکرد جامه‌بافانرا بمن بخشید واین نتسوقات از مصنوعات ایشانست قاان کفت اکر این جامه‌بافانرا خاتون بمن ارزانی دارد جای منّت است ودر عوض هرچه دلخواه باشد مبذول افتد قتلغ ایشی ایشانرا بقاان بخشید وپنج ده معمور در ترکستان بستاند قاان جامه‌بافانرا بنواخت وفرمود که هر سال مبلغی از وجوه بیش بالغ بدیشان دهند وایشان[2] (A f. 179[a]) هزار طاقهٔ جامهٔ قیمتی بخزانه فرود آورند چون چند سال برین منوال بکذشت عزّ الدین مقدّم چند جامهٔ زرنکار قیمتی بخدمت پادشاه برد قاان فرمود که همه مصالح وصنایع این جامها خوبست اما طراوتی ندارد عزّ الدین مقدّم زمین ببوسید وکفت ای پادشاه خاصیت آب وهوا درین کار تاثیر[3] دارد ودر آب وهوای شهر[4] بنده کمتر جامه ازین جامها برانب (B f. 206[a]) خوبتر ولطیفتر تمام میشود حکم یرلیغ اکر نافذ شود بنده با اتباع بشهر هراة رود وهر سال باضعاف آنچه درین ملك بخزانه میرود[5] ازانجا برساند پادشاه‌را مقبول افتاد فرمود که امیر عزّ الدین مقدّم با پنجاه تن از هرویان بهراة روند وبعد ازانکه اثر کفایت ایشان بر رای ملك‌آرای ظاهر شود باز آیند واقارب خودرا بدانجا برند

---

1) A مصور. 2) A وایشانرا. 3) A add. تمام. 4) B add. هراة.
5) A می‌رساند.

راند بسیاست صاحب‌قرانی مبتلا آید بنابر آن جرجی در جواب صاحبقران اعظم چنکیزخان معظّم می‌کوید که درین مقدّمه سخن کردن قدرت واختیار ندارم تو خود کفتی ای پادشاه من حکم خود تو بر خود تو باد خوب فکر کردی ای پادشاه من که همچنان است در آن وقت صاحبقران اعظم چنکیزخان معظّم کفته که جر ترکی

قولون[1] الغان قولاندی قلونوم‌دن ایرلدیم

ایریلشقان انقودی ایـر اولوم‌دن ایرلدیم

یعنی مثل کور[2] خری که در شکارکاه اورا از برای صید کردن بدوانند وخود او بکریزد وبچهٔ او بماند من همچنین از بچهٔ خود جدا شدم ومثل ساده‌دلی که از ساده‌کی در میان دشمنان بکمان دوستی افتاده از همرهان جدا شود من از فرزند مردانهٔ خود جدا شدم

1) Cod. قولان. 2) Cod. کوره.

است اما جمهور ارباب تواریخ عادلهٔ منصفهٔ محقّقه بر آنند که مدّت زمان اسیریّ بورته فوجین در میان لشکر مکریت وکرایت وتا رسیدن بالوس چنکیزی بچهار ماه نرسیده — وقتی که خبر فوت جوچی خان باردوی رسید کسی‌را قدرت اعلام آن بصاحبقران اعظم چنکیز خان معظّم نبود آخر الامر جمیع امرا اتّفاق نمودند که الغ جرچی که ندیم واز امرای عظیم بود در حالت معموری بجر انی نماید پس الغ جرچی وقتیکه صاحبقران اعظم چنکیز خان معظّم امر بجر نمود در آن وقت فرصت یافته الغ جرچی گفت جر ترکی

تینکیز باشتین بولغاندی کیم توندورور اخانم
تیراك توبتین چغلدی کیم تورغوزور اخانم

درجواب جرچی صاحب قران اعظم چنکیزخان معظّم فرمود جر ترکی

تینکیز باشتین بولغانسا توندورور اولوم جوچی در
تیراك توبتین چغلسا تورغوزور اولوم جوچی در

معنیٔ[1] کلام جرچی آن بود که دریا از سر آلوده شده است اورا که صافی خواهد کرد ای پادشاه من سپیدار از تحت غلطیده است اورا که خواهد برخیزانید ای پادشاه من ودر جواب صاحب‌قران اعظم چنکیز خان معظّم بجرچی میگوید که اکر دریا از سر آلوده آمد صافی کننده فرزند می (f. 120) جوچی است واکر ستون سپیدار از تحت بغلطد بر پای کننده پسر من[2] جوچی است چون الغ جرچی کلام خودرا مکرّر کرد اشك از چشمان آن جاری شده صاحب‌قران اعظم چنکیزخان معظّم گفته که جر ترکی

کوزونك یاشین جوکورتور کونکلنك تولدی بولغی‌می
جرنك کونکل اوکورتور[3] جوچی اولدی بولغی‌می

درجواب صاحبقران اعظم چنکیزخان معظّم جرچی گفته است که جر ترکی

سویلاماکا ایرکم بوق سین سویلادینك اخانم
اوز یرلیغینك اوزکا جواب[4] ایو اویلادینك اخانم

صاحبقران اعظم چنکیز خان معظّم میگوید که اشك خودرا چشم تو میدواند مکر دل تو پرشده است وکلام تو دلرا در فغان می‌آورد مکر جوچی مرده است[5] چون در آن آوان حکم صاحب‌قرانی صادر شده بود که هر کس که سخن مردن جوچی‌را بر زبان

---

1) Cod. مالا. 2) Cod. پسر بر پای کنندهٔ من. 3) Cod. اورکورتور.
4) ? Sic Cod.; fortasse جاب (= یاب). 5) Cod. add. باشد من.

شجرة الاتراك
او
الوس اربعه چنکیزی

Cod. Mus. Brit. Add. 26190.[1]

(f. 88) مشهور است که در هنکام قتل حضرت شیخ بزرکوار [یعنی شیخ نجم الدین کبرا] بیك دست پرچم آن کافررا که قاتل حضرت شیخ بود کرفته بودند چنانکه هرکز کسی نتوانسته است پرچم آن کافررا از دست ایشان جدا کردن آخر الامر پرچم آن کافررا بریده اند وسر پرچم بر دست مبارك شیخ شهید مانده — ونیز کویند که حضرت مولانا جلال الدین رومی قدّس سرّه اشارتی از پرچم کبریٔ حضرت شیخ بزرکوار نجم الدین کبرا قدّس سرّه نمودند نظم

ما ازان محتشمانیم که کوهر کیرند نه ازان مفلسکان که بز لاغر کیرند
بیکی دست می از ساغر ایمان نوشند بیکی دست سر پرچم کافر کیرند

— در مختصر امیر بزرك خجندی مذکور است که تغاچار کورکان برادر کوچك قراچار نویان بوده است وداماد صاحبقران اعظم چنکیز خان معظّم

(f. 116) [قوبلای قاان] اریق بوکارا در چهاردیواری که از خار مغیلان کرده بودند محبوس کردانید وطایفه‌را بر وی موکّل کردانید تا بحراست او مشغول باشند واریق بوکا بمدّت یك سال در آن وحشت‌آباد روزکار کذرانید ازانجا رحلت نموده رخت بزندان لحد کشید وقایدو بتر[2] که نبیرهٔ اوکتای قاان بود با قوبلای قاان مخالف شده بکرّات ومرّات بمحاربات اقدام نمود وقایدو با همراهیٔ ارلات اغا که[3] مقدّم امرای اوکتای قاان بود با دیکر اقوام وقبایل از الغ یورت بحوالیٔ الوس جوراس که کله‌بانان چنکیز خان بودند ودر حوالیٔ الوس جغتای خان میبودند آمدند وآنجا اقامت نمودند

(f. 119) جغتای واوکتای پیوسته در نسبت جوجی بصاحبقران اعظم چنکیز خان معظّم بهتان انکار می‌نمودند چنانکه تفصیل ابن بهتان عظیم در تواریخ علمای جغتاییه مذکور

1) Cf. Rieu, Catalogue p. 163 sq. 2) Sic Cod.; fortasse leg. نیز.
3) Cod. اغاك.

(f. 314ᵃ) سنهٔ ۶۴۶ وفات شیخ العالم شیخ سیف الملّة والدین الباخرزی قدّس سرّه ببخارا فی ذی قعده — شیخ‌را سه پسر بود بزرکتر جلال الدین محمد وفاته ببخارا ومیانه برهان الدین احمد واو حجّ کرده در کرمان [نماند] وسوم مظهر الدین وخرقهٔ تبرّك از دست شیخ تاج الدین محمود بن خداداد الاشفهی پوشیده در هراة وفقه ولغة وتفسیر بهراة ونیشابور خواند وحدیث بر شیخ شهاب الدین السهروردی خواند

(f. 315ᵇ) سنهٔ ۶۴۹ وفات سیورقوقنای بیکی — خانقاه شیخ سیف الدین باخرزی در بخارا او فرمود که ساختند

(f. 316ᵇ) سنهٔ ۶۵۲ وفات مولانا سیف الدین اسفرنکی شاعر واو از سمرقندست

(f. 320ᵃ) سنهٔ ۶۶۰ وفات شیخ جلال الدین محمد بن الشیخ العالم سیف الدین الباخرزی که پسر بزرکتر شیخ بود ببخارا

مجمل فصیحی
تالیف
احمد بن محمد بن یحیی
فصیح الخوافی

Cod. Mus. As. 581 a [1]).

(f. 202[a]) سنهٔ ٣٢٢ فتح غزنی بر دست البتکین ترك ، کریختن لویك والیٔ غزنی

(f. 213[b]) سنهٔ ٣٥٢ وفات البتکین ترك بغزنی ، امارت اسحق بن البتکین بغزنی

سنهٔ ٣٥٣ کریختن امیر اسحق بن البتکین از غزنی باتّفاق امیر سبکتکین ورفتن ببخارا ومنشور امارت غزنی کرفتن

سنهٔ ٣٥٤ مراجعت نمودن اسحق بن البتکین ترك بغزنی وحرب او با لویك که پیشتر والیٔ غزنی بوده البتکین اورا بیرون کرده بود وفرار لویك مذکور

(f. 214[a]) سنهٔ ٣٥٥ وفات اسحق بن البتکین بغزنی ، جلوس بلکا تکین غلام البتکین بغزنـــی

(f. 281[a]) سنهٔ ٥٣٣ قتل صدر الشهید حسام الدین عمر بن صدر السعید حسام الدین عمر بن المغفور برهان الدین عبد العزیز مازه البخاری در حربی که میان سلطان سنجر وکورخان وکفّار خطای واقع شد وانهزام بر سلطان سنجر افتاد قتله الکافر الترکی مدفونا بکلاباد بخارا بنزدیك پدر خود وکفّار خطای ومغول در ما ورا النهر در آمدند وقتل واسر ونهب کردند وبسیاری از کبار علما وفقها وصدور بقتل آمدند

(f. 293[a]) سنهٔ ٥٧٦ ولادت شیخ شیوخ العالم شیخ سیف الدین الباخرزی

(f. 303[a]) سنهٔ ٦١٦ عقد مواخاة بستن شیخ سعد الدین الحمویّه وشیخ عالم سیف الدین الباخرزی بحضور شیخ ولی تراش نجم الدین الکبرا قدّس الله سرّهم بجرجانیهٔ خوارزم

(f. 313[a]) سنهٔ ٦٤٤ وفات الشیخ العارف الامام محمد بن حسین بن فضل المعروف بمولانا جمال الدین البناخی قد توفّی ببخارا

---

1) Cf. Collections scientifiques III, 113.

كتاب معزّ الانساب
فى شجرة سلاطين مغل[1]

(Cod. Paris. Ancien Fonds Persan 67.)

(f. 29) قداق سجان‌را مادرش بیسون خاتون بود از قوم قنغرات واورا منکو قاان سجان نام نهاد وبر رسم بخشیان موی تراشیده می‌کشت وبا منکو قاان بهم بولایت ختای رفت بچریك ودر راه نماند وفرزندان او اکثر پیش دوا می‌بودند

(f. 31) [براق] در شهور سنهٔ اثنی وستّین وستمایه در اولوس جغتای پادشاه شد ودر غرّهٔ ذی الحجّه سنهٔ ثمان وستّین از مصاف ابقا خان منهزم شد وچون بما ورا النهر رفت بزحمت افلاج مبتلا کشت ودر سنهٔ تسع وستّین وستمایه نماند

(f. 37) اورا [یعنی تالیقو بن بایداررا] در اکثر کتب الغو نبشته اند در شهور سنهٔ ثمان وخمسین وستمایه در الوس جغتای پادشاه شد ودر سنهٔ اثنی وستّین وستمایه نماند

(f. 39) دانشمند حاجب مرد تازیك[2] بوده است وبغایت معتبر ومسلمان بود وپیش چنکیزخان وقاان معتبر بود واز چشمهٔ بالجونه آب خورده است

بولاغای بتیکچی از قوم اویغور همشیرهٔ قراچار پسر قاان بوده ودفاتر تمامت دیوان قاان او می‌دانسته وهم او نگاه می‌داشته است

(f. 40) سعان بتیکچی از قوم تعارن[3] النان دفتر چنکز خانرا ایشان نگاه می‌داشته وبغیر از اورق او واروق پادشاه کسی آن دفتررا نمی‌دید

(f. 44) قوتولون چغان این دختر قایدو خان بر شیوهٔ مردان می‌بود ومدبّر لشکر وملك پدر بودی ومدّتی هیچ شوهر قبول نکرد آخر از جهت طعن مردم امیر باورچیان بود قبدورا اسعونی نام شوهر کرد

قونوچین چغان این دختررا ماره کورکان کوکشین[4] نام داده بودند از قوم اولغونوت وقایدو خان این دامادرا سبب آنکه کنیزك‌را دوست داشت وخواست آن کنیزك‌را برگیرد وبجانب قاان رود این سخن‌را باختاجی در میان آورد واو فاش کرد قایدو اورا بگرفت وبکشت

---

1) Cf. D'Ohsson I, exposition p. XLV. 2) Cod. قاریف; fortasse leg. عارف.
3) ? Sic Cod. 4) Raschid-eddin C p. 1045 نوسین بن نادای کورکان.

عذرخواهی می‌نمود وکفت آن شخص مارا ندیده است واین تظلّم بی علم صاحبا واعیان بوده است بعد ازین حدیث چهار ماه بکذشت وسلطان محمود بجانب غزنین میرفت در راه ابو نصررا بخواند وکفت حکمی بنویس که اهل بلخ‌را از مؤنت آن باغ معاف دارند واز مال جهودان عمارت کنند چون نشان نوشته شد کفت بسرهنکی بده تا ببرد وازیشان بسیار توقّف[1] کند[2] وپانصد درم زیادت نکیرد

(f. 180) جدّ اعلای ایشان [یعنی طاهریان] در جاهلیّت فرخ نام داشت وبر دست طلحه رضی الله عنه اسلام آورد واورا اسعد نام نهاده بود واورا پسری آمد واورا مصعب نام نهاد واین مصعب ساکن فوشنج بود چون دعوت آل عباس ظاهر شد در زمان ابو مسلم صاحب الدعوة مصعب از داعیان آن دولت کشت

(f. 212) نسب سبکتکین در بحر الانساب[3] بملوك عجم برده است

---

1) Cod. توقع. 2) Cod. add. بنوکر خود ده تا ببرد. 3) Cf. Hadji Khalfa II, 17.

تالیف
نور الدین لطف الله بن عبد الله
الهروی المعروف بحافظ ابرو[1]

(Cod. Bibl. Publ. Imp. Dorn 290).

(f. 161) ابو الفضل بیهقی در تاریخ سلطان محمود آورده است که سلطان محمود در بلخ باغی به تکلّف بساخت چنانکه دور آن باغ یك فرسنك بود وانواع درختها در آنجا بود رسیده چنانکه نارنج وترنج در آنجا بار آورده عمارت خوب فرمود ونیشکر فراوان شد وعمارت آن اهالیٔ بلخ‌را بتکلیف میفرمودند وسلطان در آن باغ رفتی وبشراب خوردن مشغول شدی امّا پیوسته زود آن مجلس بر شکستی وبیرون آمدندی ابو نصر مشکان[2] میگوید که روزی سلطان سرخوشست وسوال میکند که سبب چیست که درین باغ باین تکلّف صحبت ما در نمیگیرد ونشاط نمی‌آرد ابو نصر میگوید که عرضه داشتم که سبب آن مرا بخاطر آمد اما می‌ترسم که بگویم سلطان گفت بگوی گفتم بآن سبب که جملهٔ اهل بلخ از مؤنت بیکار این باغ غمگین اند وهر سال مبالغی تخصیص میکنند از برای غم خوردن این باغ بدان سبب نشاطی بخاطر سلطان نمیرسد سلطانرا این سخن سخت آمد وبا ابو نصر بد شد وچند روز سخن نکرد ناگاه در گذری میگذشت جمعی داد خواسته تظلّم نمودند هم از رهگذر عمارت باغ سلطان فرمود که شمارا ابو نصر انگیخته باشد ابو نصر گفت من شنیدم که سلطان این سخن گفت ومن از قضیّهٔ تظلّم ایشان خبر نداشتم اما مجال جواب گفتن نبود بعد ازان رئیس بلخ‌را طلبید وفرمود در فلان تاریخ که لشکر الخانیان[3] به بلخ آمد وما در ملتان بودیم ازانجا تاختن کردیم وایشانرا براندیم چه مقدار اهل بلخ‌را رسیده باشد رئیس گفت نقصان آنرا حدّ واندازهٔ نیست شهری بیکار خراب کردند ومدّتهای مدید باید تا بدان حال رسد یا نرسد پس سلطان گفت ما همچنین زخمها از اهل شهر دفع میکنیم ایشان از مؤنت یك باغ من به تنك می‌آیند رئیس

---

1) Cf. Rieu, Catalogue I, 421 sq. et Collections scientifiques III, 111. 2) Cod. میکان. 3) Cod. جهانیان.

Cod. Bodl. Th. Hyde 81 (sine titulo et nomine auctoris [1]).

(f. 113) سبب قتل شیخ مجد الدین آن بود که ترکان خاتون والدهٔ سلطان اعتقاد
هر چه تمامتر در بارهٔ او داشت واکثر اوقات ملازمت آن آستان می‌نمود واز همّ
مبارکش مستمدّ می‌بود چون میان شیخ وخاتون اتّحاد واخلاص بمرتبهٔ کمال رسیده
حاسدان از کوشه وکنارها [2] زبان طعن در ایشان کشیدند ومفتریان بافترا مشغ
شدند تا قصّه بگوش سلطان رسید ودر شان مادر بدگمان وشیخ مجد الدین‌را م
کشت ودر مکمن فرصت منتهز شد تا چگونه انتقام از شیخ بکشد وایشانرا بکشد ش
بی وقت ترکان خاتون با کنیزی محرم شمعی بر داشته بخلوت‌سرای شیخ پاکداه
رفت چون زانوی ادب بزمین نهاده بحضور پر نور مشرّف شد وبشرف دستبو
همایون مخصوص ومحفوظ کشت منهی سلطانرا ازین احوال آگاهی داد سلطان بر خاس
بخفیه بدر خلوت‌سرای شیخ رفت ودزدیده در آنجا نگریست مادررا دید با ش
در یك محلّ نشسته وکنیزك در کوشه تنها آرامیده چون نیم‌شب بود وکس بغیر
ایشان از آشنا وبیکانه آنجا نه از غضب مو بر اندام سلطان راست ایستاده پش
بر حریف رافت ورحمت کرد وفرمان داد تا سرهنکان بی‌ادبانه در خلوت‌سرای ش
زمانه رفتند واورا بخواری وزاری بیرون آورده شهد شهادت چشانیدند

1) Cf. Ethé, Catalogue p. 83. 2) Cod. om. و.

مفتوح الموحّدة اى هو نجم الكبراء جمع *التكثير لكبير[1] قالوا والصحيح الاوّل ووجه صحّته على ما ذكروا انّه كان ايّام صباه شديد الذكاء فطنا لم يلق مؤدّبه الى اقرانه فى المكتب شيأ من المشكلات الّا سبقهم بثاقب[2] ذهنه فلقّبوه الطامّة الكبرى ثمّ غلب ذلك اللقب وحذفوا الطامّة ولقّبوه بالكبرى وهو وجه صحيح نقله جماعة من اصحابه ممن يوثق بهم واستشهد رضى الله عنه بظاهر خوارزم فى الواقعة العامّة والفتنة الشارية فى السنة المذكورة قال الراوى الشيخ الجليل كمال الدين العارف بالله السالك الخفيد المعروف بالسفناقى[3] بالسين المهملة والفاء والنون وقبل ياء النسبة قال من اصحاب الشيخ نجم الدين المذكور قال لمّا وصل التتار الى خوارزم سنة سبع عشرة وستماية وحصروها جمع الشيخ اصحابه وهم اكثر من ستّين وقد هرب السلطان محمد وهم يظنّون انّه بها ودخلوا[4] البلد وكان فى اصحاب الشيخ المذكور الشيخ سعد الدين الحموى والشيخ على لالا وابن اخيه على بن محمد مع جماعة من العارفين فطلبهم الشيخ وقال لهم قوموا وارتحلوا وارجعوا الى بلادكم فانّه قد خرجت نار من المشرق تحرق الى قريب المغرب وهى فتنة عظيمة ما وقع فى هذه الامّة مثلها فقال بعضهم لو دعوت الله ان يرفع هذه الفتنة عن بلاد المسلمين فقال لهم هذا قضاء من الله محكم لا يردّه ولا ينفع فيه الدعاء فقالوا يا مولانا معنا دوابّ تركب معنا وتخرج الساعة فقال انّى اقتل هنا ولم ياذن الله لى ان اخرج منها فاستعدّوا لخروجكم الى خراسان فخرجوا ولمّا دخل الكفّار الى البلد نادى الشيخ فى اصحابه الذين لم يامرهم بالخروج الصلوة جامعة ثمّ قال قوموا على اسم الله نقاتل فى سبيل الله ودخل البيت ولبس خرقة شيخه وشدّ وسطه وكانت فرجيّة وجعل الحجارة فى جانبها واخذ العدّة[5] وخرج ولمّا واجههم[6] اخذ يرميهم بالحجارة حتى فرغ جميع ما معه ورموه بالنبل فجرحوه واخذ يدور ويرقص فجاه سهم[7] فى صدره فنزعه ورمى به نحو السماء وقال السهم[8] من صدره فاخذ ينشد[9] شعرا بالعجمى من جملة معناه ان اردت فاقبلنى بالوصال او بالفراق وانا فارغ عنهما محبّتك تكفينى وما انا رجل ان قلت اغثنى ثمّ توفّى ودفن فى رباطه رحمة الله عليه

---

1) Cod. تكبير لكبيرة. 2) Cod. تثاقت. 3) Leg. السغناقى, cf. supra p. ١٥١. 4) Cod. ورجلول. 5) ? Cod. العزة. 6) Cod. واجبهم. 7) Cod. نجاة بهم. 8) Cod. الرم. 9) Cod. شديد.

مرآت الجنان
فى معرفة حوادث الانسان
تاليف
ابى السعادات عبد الله بن على
اليمنى اليافعى

Cod. Univ. Petrop. 302.

(f. 359b) سنة ثمان عشر وستمابة — فيها توفّى الشيخ الكبير السيّد الشهيد ذو المعارف والاسرار واللطائف والانوار والمقامات العليّات والاحوال السنيّات والانفاس الصادقات والكرامات الخارقات والقدر الجليل والعطاء الجزيل المحقّق المحدّث قدوة المحدّثين وامام السالكين ناصر السنّة نجم الدين الكبرا رحل الى الاقطار وتنقّل فى الامصار ورابح للمشايخ الجلّة الكرام وحجّ بيت الله الحرام راكبا وماشيا وفضله لا يزال يسمو فى الايّام فاشيا سمع الحديث والاخبار والتفاسير والآثار عن من لا يحصى كثرة ولبس خرقة الاصل من يد الشيخ العارف ابى الحسن اسمعيل القصرى عن محمد بن مانكيد[1] عن داود بن محمد المعروف بخادم الفقراء عن ابى العباس بن ادريس عن ابى القسم بن رمضان عن ابى يعقوب الطبرى عن عبد الله بن عثمان عن ابى يعقوب البزنجردى[2] عن ابى يعقوب السيوسى عن عبد الواحد بن زيد عن كميل بن زياد عن على بن ابى طالب رضى الله عنه عن رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ولبس خرقة التبرّك[3] من الشيخ ابى ياسر عماد بن ياسر الندبسى[1] عن الشيخ ابى النجيب عبد القاهر بن (f. 360a) عبد الله السهروردى عن ابيه عن عمّه عمر بن محمد عن ابيه محمد بن حموية عن احمد بن سينا عن ممشاد[4] الدينورى عن ابى القسم الجيد عن خاله[5] السرى السقطى عن معروف الكرخى عن عطا [عن] داوُد الطائى عن الحبيد العجمى عن الحسن البصرى عن على رضى الله عنه عن رسول الله صلّى الله عليه وسلّم واختلف فى قسمة[6] الشيخ نجم الدين الكبرا فقال بعضهم هو الكبرا مقصور وقال آخرون هو ممدود

---

1) ? Sic Cod. 2) Cod. السرخورى. 3) Cod. الترك. 4) Cod. مسماد.
5) Cod. خالة. 6) Sic Cod.; fortasse leg. تسمية.

تاریخ گزیده
تالیف
حمد الله المستوفی القزوینی

Cod. Univ. Petrop. № 153 (A).
Cod. Mus. As. 578 b (B).

(A p. 360 B f. 213b) شیخ ابو سعید فضل الله بن ابی الخیر مهنی — اورا با شیخ رئیس ابو علی سینا اجتماع صحبت افتاد بعد از مفارقت اصحاب از هر یك مایهٔ آن ذکر پرسیدند شیخ ابو سعید گفت آنچه من می‌بینم او می‌داند وشیخ ابو علی گفت آنچه من می‌دانم او می‌بیند

(A p. 363 B f. 215b) شیخ مجد الدین بغدادی از دیهیست بغداد نام از توابع خوارزم وبها الدین بغدادی صاحب ترسّل که منشئ خوارزمشاه بود برادر او بود شیخ مجد الدین در سنهٔ ثلاث عشر وستمایه بعهد ناصر خلیفه بتهمت آنك با مادر خوارزمشاه معاشقت ورزید بحکم سلطان شهید شد بعد از قتلش سلطان پشیمان شد بخدمت شیخ نجم الدین کبری رفت وگفت چنین خطایی از من صادر شد دیت خون او چه باشد تا تدبیر کنم گفت جان من وتو واکثر اهل جهان هنوز بدیت خون او نشاید چون ناکردنی کرده شد تدارك‌پذیر نباشد — شیخ نجم الدین کبری اورا ولی تراش گفته اند در مدّت العمر دوازده مرید بیش قبول نکرد امّا اکابر جهان بودند چون شیخ مجد الدین بغدادی وشیخ سعد الدین حموی وشیخ رضی الدین علی لالا وشیخ سیف الدین باخرزی وشیخ نجم الدین دایه وشیخ جمال الدین کیل ومولانا جلال الدین بهایی

(A p. 364 B f. 216b) شیخ سعد الدین حموی وفاتش در سنهٔ خمس وستین وستمایه[1] در زمان او عالم از کفر مالامال بود وخراسانرا حاکمی عادل اهل خراسان شکر حاکم در خدمت شیخ تقریر می‌کردند شیخ گفت بر افتد شکر زیادت کردند فرمود زودتر بر افتد گفتند ای شیخ درین دور که اهل جهان از ظلم حکّام ببلای عظیم گرفتارند وحقّ سبحانه وتعالی خراسانرا حاکمی عادل داده بایستی شیخ در حقّ او دعایی خیر فرمودی تا موجب آسایش خلق بودی چه سرّیست که شیخ چنین می‌فرماید گفت او مخالف اقصای[2] زمان می‌کند وکس با آن پسنده نباشد

1) Sic A; B ثمان وخمسین وستمایه بعهد هولاکو خان. 2) B اقصای.

بابا قدّس روحه فانتهزت خدمته واغتنمت صحبته وآثرت ارادته وهو شيخ صدرنا العلّامة الكمالى المظفّرى رحمه الله[1] شيخ الخلوة وشيخ الخرقة وهو اقدم اصحاب سلطان المشايخ نجم الدين الكُبرى ابى الجناب فى جنابه ونائب منابه والمُربّى فى بيته وبابه رايت كتاب (f. 62b) شيخ الطريقة والحقيقة سيف الدين الباخرزى اليه كتبه بخطّه من سعيد بن المطهّر الى خليفة شيخنا كمال الحقّ والدين عمدة السالكين فاشار الىّ الشيخ حين وفى ارتحاله الى جوار الله تعالى وانتقا بكتابة تأريخ وفاته فكتبت هذا المنثور المنقور على صفحة سوداء منصوبة على رأس قبره بجند فى خيرآباد ونقرها ابنه الاخ الامام نجم الحقّ والدين شيخ الائمّة سلّمه الله قطعة هذا مرقد من شهد السُهى والفرقد بشهاده ، ومن جاهد فى الله حقّ جهاده ، وهو الشيخ الكبير المجتبى ، العالم العامل المرتضى ، سالك مسالك الطريقة ، مالك ممالك الحقيقة ، قدوة السالكين ، عمدة الناسكين ، ناصب رأيات المجاهدة ، صاحب آيات المشاهدة ، مُحرم ميقات التجلّى والكشوف ، مَحرم سرادقات الوحدة والأُلوف ، كمال الحقّ والدين ، شيخ المشايخ فى العالمين ، المدعوّ بين الارواح ببهر بن كبير[2] وهو محمد بن محمد النعمانى اكرمه الله فى رياض القدس بنعم المشاهدة والأُنس ، وقد توفّى وهو ابن خمس وثمانين ليلة الخميس فى منتصف جماد الاولى فى سنة اثنتين وسبعين وستمائة مجيبا داعى الله ومسلما لربّ العالمين ومصلّيا على محمد وآله اجمعين ، قد تمّت ملحقات الصراح فى اوايل جمادى الاوّل على يد اضعف عباد الله واحوجهم شرف الدين بن مولا نور الدين المدعوّ بفرهاد الاندجانى غفّر لهما وستر عيوبهما فى بلدة خجند فى شهور سنة ١٠٦٦ فى يوم الاربعاء

1) Cod. ره. 2) Incertum.

صدر الحقّ والدين وابنه نصرة الحقّ والدين سلّمهما الله فى سنة ٦٧١ ثمّ انّفق حلولى بها ثانيا وقد استولى عليها الامير السنجىّ[1] ذو الكرم والجود نصرة الدنيا پهلوان محمود بن السيّد الاجلّ علاء الدين المعروف بسيّد كنده‌پز السمرقندى ثمّ المالغى وپهلوان هذا كان من اختانى[2] (f. 61b) وبيننا قرابة اواصر[3] من جهة ابنه الاعزّ الاجلّ امير ناصر وهو ابن اختى[4] — وامّا اهل الشاش فاكثرهم خشاش وحشاش معادون للغرباء كالكلاب معدّون لتمزيقهم بالاظفار والانياب تاب الله عليهم توبة الذئاب ديار بارجكند بلاد العلوج والتراكمة وبقاع الثلوج المتراكمة ومجامع التِلال والرِمال ومصانع البعوض والنمال ومساكن الصُهب السبال فى فلوات متباعدة الجبال وصلت ببارجكند بخدمة العلّامة صدر الصدور بدر الدَيْجور اعجوبة الانام خصوصا[5] فى التذكير وتقرير الكلام شيخ الاسلام حسام الملّة والدين ابى المحامد حامد بن عاصم العاصمى البارجنليغى[6] رحمه الله[7] وهو صدر كبير وعالم نحرير عديم النظير ما رأى مثله احد ولن يُرى وان عُمّر الابد ختم عليه التذكير وتقرير الفقه والتفسير وانشاء الخُطب والرسالات وقد كان يجول فى ميدان النثر والنظم لو وجد مجالا بديهة وارتجالا وله تصانيف عربيّة عجيبة فى العلوم منثورة ومنظومة فاوجز المفصّل لجار الله العلّامة وسمّاه المُجمل واوجز الهداية فى الفقه لشيخ الاسلام برهان الدين (f. 62a) المرغينانى واعجز وسمّاه هدية المُهدى من هداية المهتدى غاية الايجاز بلا خلل فى عيون المسائل ومتون الدلايل متحرّيا تسهيل حفظ الهداية للمتعلّمين المهتدين تيسيرا لهم فاملاها شهرين وكنت استمليها ببارجكند حين كنت فيها فى شهور سنة ٦٧٢ فكتب باملائه الى باب التيمّم وترك وسمعتُ انّه لم يُمهَل لاتمامها وخُتم عليه قبل اختتامها وله رحمه الله اشعار بالعربيّة فصيحة وبالفارسيّة مليحة بالتركيّة صحيحة ومصنّفات على الالسن الثلاث ما لم يُصنّف مثله من القدماء والاحداث من لم يره ومن لم يسمع من كلامه لم يَنَل شيئًا من المغانم فى مدّة عمره وايّامه فكتب لى بخطّه الشريف اجازة عامّة مرتجلا بعد ما التمسته عجلا كانّه انشأها قبل ما سمع السؤال عنّى ايّاما بروية التأنّى من قرأها[8] ورأى خطّه ترك من سواه وحطّه ترك ههنا كلام كثير بلدة جند فهى سالغا كانت بلدة عظيمة وآنفا هضيمة غير انّها متجرة رابحة وتبادر[9] التُجّار بها مابحة مربحة بياعاتها وسوقها مرجحة فى المكائيل وسوقها ادركتُ بها من الشيوخ خدمة شيخ المشايخ حجّة الحقّ على الحقّ كمال الحقّ والدين الخوارزمى ثمّ السغناقى مدعوّ بين بلاد التراكمة بشيخ

---

1) Cod. والسنجىّ. 2) Cod. اخشانى. 3) Cod. دواصر. 4) Cod. add. مه.
5) Cod. خصوصن. 6) Sic Cod. 7) Cod. ره. 8) Cod. قرائها. 9) Cod. تبار.

الكلام حتى السلام فعانقنى وقال لى خفيّا انسيت السلام فضلا عن الكلام فاين عسكرك وميمنتك وميسرتك ثمّ اغلظنى على الفور وقال لغلام له اين الثور وما صنعت حتى الآن يا فلان بن فلان وشتمه شتما شنيعا لا يليق بافحش الانسان فكيف بذاك اللسان فافقت عند ذلك وقلت انا فى غلط وهذا الرجل ليس كما اظنّه ولعلّ بخارا تصعد الآن الى دماغى فهمت وقد علمت وجه المناظرة معه بعد وفهمت فقال نذهب الى البيت وتقدّم ونحن على اثره فاخذت ثانيا ترتيب مقدّمات الجدال فى نفسى وتجمّع متفرّقات فكرى وحدسى فالتفت الىّ وقال لى سرّا ثمّ ارتددتَ بعد ان اسلمت فكدت القى نفسى فى قدمه وتبت اذذاك توبة نصوحا وطبت بارادته قلبا وروحا فنلت بخدمته بعد ذاك مواهب وفتوحا رحمه الله سمعت الحكاية منه بالامش فى شهور سنة ٦٦٨ ومنهم من تشرّفت بشرائف مخاطباته وكرائم مكاتباته وتيمّنت بيمن مصافحته وتلذّذت بطيب محاوراته الامام الكبير والهمام النحرير تاج الملّة والدين الرضى بيردى[1] الشارستانى فهو وحيد زمانه فى انواع الفضائل وفريد قرانه من اقرانه فى علوم الاواخر والاوائل توطّن باندكان بعد الجلاء عن مركزه ومستقرّ عزّه دامت معاليه وطابت ايّامه ولياليه —

(f. 60b) بلدة شاش هى بلدة حصينة الارفاه عذبة المياه معتدلة الهواء منهلة الانواء مربعة الاطراف وسيعة الاكناف وقد كانت فيما مضى من الايّام مصرا عظيما من امصار الاسلام حُكى لنا انّ قوما من كفّار الترك احاطوا عليها بالليل وزحفوا اليها كالسَّيل فبيناهم يرقبون الصباح على الدروب للحروب سمعوا الصياح قبيل الاصباح من بطون الحصون فسألوا عن ذلك فاخبر لهم انّ ذلك صياح المؤذّنين لاذان الفجر وكانوا شفعويّين مواظبين على احياء الليالى يؤذّنون فى جنح الليل على التوالى وفيها اربعة آلاف من مساجد الجماعة ولكلّ جماعة سبعون او ستّون بيتا من الاقوام فهابهم ذلك الخبر وقالوا لو اصبح اهل الحصن واطّلعوا على كثرتهم مع قلّتنا لَعَزّوا علينا ذلّتنا ولاغرقونا تحت بصاقهم فضلا عن لحاقهم بنا ولصاقهم فرجعوا منهزمين وولّوا عنها مدبرين وذلك عن بركة آذانهم بالتوالى وتهجّدهم بالليالى زرت بها مَشهد الشيخ الامام المحقّق المفسّر ابى بكر القفّال الشاشى رحمه الله ومن كراماته الخ[1] — (f. 61a) ولقيت بها اوّل اجتيازى منها الملك الكبير قدر ملك وتركانه الّتى كانت عمدة الملك واركانه ومن ابنائهما الاجلّ الاعزّ علاء الدين دام علاءه واوفق ابنائهما واصدق انبائهما ومن الخواصّ والائمّة شيخ الاسلام جلال الملّة والدين صدرهم ومن كان فى افق الصدارة بدرهم والقاضى الامام

1) Cod. s. p. 2) Cf. supra p. ١٢٨.

بن على بن حسين بن على بن ابى طالب رضى الله عنهم اجمعين بخوقند قريب من سيحون ومشهد ايلك الماضى طيّب الله قبره باوزجند ومن معارف فرغانه وصدورها الصدر الامام الهمام نصرة الدين ابن الشيخ الامام شيخ مشايخ الاسلام صاحب المقامات والكرامات برهان الدين قليج الاوزجندى رحمه الله ومنهم الصدر الاكرم الامجد عمدة الصدور عُدّة الجمهور ملجأ الامّة كهف الائمّة ركن الملّة والدين شيخ الاسلام والمسلمين منير بن ابى القاسم الاوشى صدر اوش سلّمه الله — ومنهم الشيخ الامام الهمام بقيّة المشايخ الكرام عمدة العلماء العظام الامير الامام شمس الملّة والدين محمد بن محمد بن محمد القباوى سلّمه الله ومنهم الشيخ الامام عذب الكلام سالك الطريقة مالك الحقيقة جمال الدين الهروى الاِلاِمشى شيخ سَنِىّ سُنّى منظرانىّ ذو بهاء وبهجة ورواء ولهجة كان مجاورا لمشهد الامش اندجان حكى لنا رحمه الله من (f. 59b) مناقب شيخ الشريعة والطريقة برهان الدين قليج قدّس الله روحه وقال عبرت جيحون خراسان فى عنفوان شبابى مع عشرة من سالكى اصحابى الى ما وراء النهر سياحة فما جاوزنا عرصة وساحة الّا وقد استخبرنا بها من مشايخ الطريقة وارباب الحقيقة من نتبرّك بمزاورته ونتشرّف بمجاورته ومحاورته وكان اذذاك معظم مقاصدنا ادراك خدمة الشيخ برهان الدين وقد مُلِئَتْ اسماعنا من ملأة[1] صيت مقاماته ومالت طباعنا الى التيمّن بكراماته فما سلم من استطلعنا من مشايخ الصوفيّة ومجاورى الخانقاهات منّا الّا وقد اخذنا عليه فى آداب السلوك والتعرّف ونكات اهل التصوّف الى ان بلغنا بخجنده ونزلنا فى خانقاه وَرِعَنْزَر[2] فاسترحنا بها ايّاما وتوجّهنا منها الى اوزجند فصادفنا فى الطريق الملك السعيد العفيف الصنديد ايلجى ملك والى فرغانه فنزلنا عليه وربطناه فى ربقة الارادة ثمّ ارتحلنا منه نحو اوزجند فاذا تقاربنا منها بعثنا من يُخبِر الشيخ من قدوم المسافرين فما رجع الرسول ولا استقبل الينا احد حتى دخلنا السُوق وبلغنا المسجد الذى كان يدرّس فيه الشيخ فجلسنا على الدكانات بباب المسجد متوقّعين خروج الشيخ الينا معتذرا عن تقصير الاستقبال وانا فى اثناء ذلك أعَيّ فى قلبى الميمنة والميسرة وأعبّئ جيش الجدال وكماة النضال لِاَهجُم على الشيخ مستغربا عليه بترك الاستقبال ودخل السُوقيّون عليه مثنى وفرادى واخبروه منّا واستعجلوه وهو يقول مهلا مهلا ليجلسوا حتى تَتِمّ وظيفة السبق فبعد ان طال جلوسنا ومَلِلنا خرج من المسجد فقمت مستقبلا اليه اذ وقع علىّ[3] طليعة بصره فرمانى واصمانى بسهم (f. 60a) نظره فانهزم عسكرى وتلاشى فكرى فصرت مبهوتا صموتا نُسِى علىّ

1) Cod. ملأت. 2) Sic Cod. 3) Cod. علمه.

ومنهم القاضى الامام الاجلّ صدر الملّة والدين الخجندى قاضى خجنده ومنهم الامام الهُمام مفتى الانام نائب برهان الملّة والدين العلاء ومنهم الامام الهمام فخر ائمّة الاسلام افتخار الملّة والدين المُجرى ومن معارف الامراء والوزراء الملك الكريم الكبير ذو القدر الخطير جليل الملك جلال الدين ملك خجنده والمجلس العالى سيّد الاعالى سند المعالى الامام الامير الوزير ابن الوزير وهو النجم الثاقب الصاحب ابن الصاحب مولانا نجم الملّة والدين الصدرى الصاحبى — (f. 58b) واخوه الامير الوزير ابن الوزير عمدة الدين والامير الاجلّ الامجد مجد الدين بنو الوزير الكبير صدر الدين الصاحب اواهم الله فى دار الجنان واكرمهم بالروح والرضوان وزرت بخجنده فى اجتيازى منها الثانى ثانيا مولانا الشيخ الثقة التقىّ النقىّ البارع الورع بقيّة المشايخ فخر الدين الجواليقى فاستقبلنى هشّا بشّا عاطفا علىّ حاشّا شاكرا لله تعالى على التقائنا ثانيا ثمّ التمس منّى بعد ان فرغنا عن تناول ما حضر بالسُفرة للسَفَرة ان اروى حديثا سمعت عن مشايخى ليكون لابنه بدر الدين منّى حقّ السماع والرواية فقرأت عليهما قول النبىّ عليه السلام اوّل العلم معرفة الجبّار وآخر العلم تفويض الامر اليه راويا عن الاستاد المعظّم المقدّم مولانا ومولى العلماء الراسخين ظهير الملّة والدين اشرف الدين بن نجيب بن محمد الكاسانى[1] باسناده العالى عن الاعالى مُعَنعنا الى حضرة الرسالة وقلت لقّننى *مولانا رحمه الله[2] وانا ابن تسع سنين حين ابتدأت عنده بكتابه[3] المسمّى بالعربيّات فى ترجمة القران فقال بدر الدين ونحن سمعنا لفظ الحديث تفويض الامر الى الله بالاضافة الى المظهر قلت الى المضمر اولى لئلّا يقع وهم المغايرة والاشتراك للسامع بين اسمى الجبّار والله فى المعنى فقال ابوه نَعَم نِعم ما قلت مولانا فبكا ودعا بالخير سلّمهما الله تعالى بلاد فرغانه ديار خِصب وسَعة وبقاع رِفْه ودَعة رياضها مريعة وعراصها وسيعة ومن اطيب اماكنها هواء واعذبها ماءً واسرعها نماء وادركها ثمارا وابركها مزارا بلدة اوش وبها جُبَيْلان متبرّكان براكة وحنف وحوالى براكة (f. 59a) مزارات الابرار والصلحاء وقبر آصف بن برخيا وزير سليمان بن داوود عليهما السلام بها عند البعض ومشهد قتيبة بن مسلم بقرية كُليج ومشهدان مشهد الرؤس ومشهد النفوس باسبيد بلان ويقال بها الفان وسبعماية من الصحابة والتابعين جاءوا غزاة ارسلهم امير المؤمنين عثمان بن عفّان رضى الله عنه وعنهم وامّر عليهم محمد بن جرير فاستشهدوا ثمّة جميعا والقصّة معروفة ومشهد عبد الله بن جبل[4] بين قبا وشهر نو ومشهد عبد الله

---

1) Cf. supra p. ١٣١. 2) Cod. مولاره. 3) Cod. بكتا. 4) Incertum; Cod. indistincte.

فيسّر الله لى بيمن همّته ومرّ هذا الذكر فى الديباجة والله اعلم ومن معارف ائمّة الكبار واخيار الاحبار مولانا الامام قدوة النحارير الاعلام اسوة ائمّة الاسلام سابق مضمار المجد والعليا فايق ارباب الفضل والفتيا مفتى الامّة استاد الائمّة كشّاف المشكلات الملمّة حلّال عقد المعانى والبيان زبدة افاضل الزمان (f. 57b) صاحب النهاية للهداية ناصب الدراسة والدراية العالم المحقّق النحرير المدقّق زين الملّة والدين الذى هو فى الفضل بحر بسيط وعِلمه على وفق عَلَمه محيط باهت بفتياه اليوم ولاة الاحكام وناهت بعلياه كاشغر كلّ بلاد الاسلام — ذكر بلدة ختن ومعارفها كانت بلدة ختن طيّبة وسيعة عراصها وفيها من كلّ الاشياء خلاصها معتدلة هواءها نزهة انهار سماءها كثيرة الرساتيق و الباغات خصيبة المراتع والزراعات غير انّ حراثتها شاقّة تتعذّر تُغمز الحبّ بالاصبع فى الارض ولا تُبذر سنابلها كثيرة الحبّ منصبة كان فى سنبلة منها مائة حبّة دقيقها حقيق باجل الصفات ودرامكها النّ مطعوم واطيب مقناه[1] قصبتها بين واديين ماءها عذب مورود وفيها احجار اليشب البيض والسود اراضيها كثيرة النزّ واشجارها منسجة دود القزّ واسواقها متجرة البزّ والخزّ اناسها حِسان الوجوه بيض الاطراف ومن العجايب انّ الغنم السود اذا تحوّلت عليها[2] السنة فيها ابيضّت لها الاصواف وقيل فى اسم سلطان الختن هذا الرباعى

ای نـــام تو بر خاتم دل نقش نکین — ملك ختن از تو دیده عزّ تمکین
چندان بزی ای شاه که کوید ترکی — یغلاق[3] قری بولیش مونمیش تکین

(f. 58a) بلدة خجنده وهى جنّة الدنيا فى الطيب والثمر ووشى[4] الارض بالرياحين والزهر مشحون بالفلك السابر سيحونها ومزيّن كالفلك الدابر بطونها بكواكب العلوم وثواقب النجوم اعنى بيدور الاهلّة وصدور الملّة فمقدّمهم الصدر الاجلّ الاعزّ سند السيادة جلال السادة الذى مرّ ذكره فى وصف المالغ وذكر المارّين بها[5] ولابنه ملك الاسلام برهان الدين الكبير رحمه الله قطعة فى الشيب مكتوبة فى مشهده على شطّ سيحون من جانب مبوغَلْ وهى اسم على الشطّ وها هى

فى سواد الشباب لمـــا ارانـــى — من بياض المشيب دهرِىَ خيطًا
قـــلـــت اهـــلا له وسهلا فهذا — اللآلى الدمـــوع تجعل سمطا

فترجمته بالفارسيّة

جو مرا در شب شباب از چرخ — رشتهٔ صبح شیب کشت بدید
کفتم از درّ اشك ایـــن رشته — خوش توان کرد عقد مروارید

1) Sic cod. Lege مُقنات. 2) Cod. علیه. 3) Cod. یغلاق. 4) Cod. ووس.
5) Cf. supra p. ١٤٢.

الكثير بالقليل ، تحكّم مولانا رحمه الله علىّ بالشعر واقتفاء قوافيه وامرنى بالشروع
وقال سمعت ان لك الشعر السابغ المائع والانشاد الرائق الرائع فغُصْ[1] فى بحره لتح
[من] اصناف الجواهر واللآلى وتفوّز من مِحن تذكار الايّام وتكرار الليالى اذ الآن
هذا المكان جوادان يتسابقان فى حلبة السماحة والكرم فجل بينهما جولان المجلّى والم
لتنال لذّات الشبيبة فى ابّانها وتمتع بالمشتهيات فى اوانها وكان والله كما قال
اطيب تلك الحال وابن ذاك العهد والرجال وكان مولانا رحمه الله اذا أُريد ان ا
عليه شيئا من المفضّليّات وغيرها يقول اقرأ علىّ ما اريد لا ما تريد فيتحكّم بعد
يهواه من النسخ وكان قد املى ديوان اشعاره قبل ورودى بكاشغر فحين وصلتْ بخد
اعاد الاملاء ثانيا واشار الىّ بالاستملاء وكان كلّما تمّ وظيفة الاملاء امرنى بانش
قصيدة منها فى الصوت والاصداء — ومن كراماته ما رأيناه بعد وفاته بعشرة ا
اذ خرج الملاعين الجتائيّة وذهبوا بعد ان قتلوا كثيرا من الناس ونهبوا وشنّوا الغا
فسلبوا وصلبوا عِدّة من العلماء والسادات والاعيان وسَبَوْا زهاء خمسة آلاف
الغلمان والولدان كان كلّا منهم انسان العين او عين الانسان ومن المخدّرا
الخيرات الحِسان فخرجنا مع من فضل من القتل والاسر والحطم والكسر (f. 56b) بالقهر والق
من الزوايا والمغازات بعد انقضاء الغارات وسمعنا نعىّ مولانا فاسرعنا مهرعين ا
ومتثالين عليه وجدناه مستلقيا على قفاه كانّه ينام ويتصاعد منه البخارات كانّه خ
من الحمّام وما سدّ المسام منه الحمام وكان الفصل قلب الشتاء وصميم الكانون حين
درجت فى الكانون ضرمة الّا وخمدت وما خرجت من الفم مجاجة الّا وجمدت
واما المعارف الخالية الحالية ذوى المراتب العالية فمن الصدور مولانا الصدر الام
الاجلّ الافضل الاكمل الاجل ذو[3] المراتب الرفيعة والمناقب المنيعة حمل الوسا
والذريعة جمال الملّة والدين صدر الشريعة صدر كبير وعالم ضبير فاق على اقرا
فى قرانه بالعلم الغزير واصابة الرأى والتدبير جنابه منتدى العلماء وبابه مجتد
الفضلاء وان من مبادى الشباب الذى ينتج شبيبا الى ان شِخنا وصرنا شِيبا بين
اتّحادا جنسيّا [و]ودادا انسيّا وكاد يكون نسبيّا منسيّا — (f. 57a) وله سلّمه الله خلف صد
وابنم صالح وهو الامام الاعزّ الامجد والاكرم برهان الشريعة ملك الائمّة والاعل
سعد الملّة والدين صدر الاسلام الذى تولّى الصدارة جدّا وابا وارثا ومكتسبا عل
الملّة والدين الذى حرّضنى فى تأليف هذه الملحقات بالصراح غاليا فى الالتماس والافترا

1) Cod. فغُصَّ. 2) Cod. لتجوز. 3) Cod. دوى.

الله فبعد ان تشرّفت بتقبيل يده سألنى عن تجرّدى وناهّلى فاجابه منّى ظرافة مولانا المعزّى وقال بل هو متجرّد غير ان له غُلَيّمًا اتى به لتحصين الدين كما كان بى ثمّ سأل سؤال السيف فارق اليفته فاجتمعا بعد مدّة تفضيلا علىّ وتعطّفا وقال ما رايت من تدبير المعاش من بلدتنا هذه وباىّ طريق تسلك قلت امرى مفوّض اليكم واختيارى بيديكم انظروا فى لحيتى لاىّ فنّ ترون صلاحى ارشدونى اليه وأمرونى به فاخذ بفصّل الاجال وقال لو تخرّجت بفنّ التذكير والوعظ فالشيخوخة من شروطه واظنّك ما جاوزتَ الثلثين قلت بل نيّفت عنها ثلاثا قال نعم انت فى علواء شبابك واوان طربك والولوع عليه وانصبابك فان اردت ان تُباشر ما يطيب نفسك سويعة لا يمكنك الجهريّة البتّة لاتّسامك بالتذكير والوعظ ولا بدّ (f. 55b) لك من الخفاء مع صاحب سرّ ذى الصفاء مخافة اطّلاع المريدين على فعلك المعتقدين بقولك اذ لو اطّلعوا لانفضّوا من حولك ولصار الرزق[1] منفضًا عليك وحال الطرب تعبا لك والتذكير ايضا قليل الفايدة وسهل الفايدة خصوصا فى زماننا هذا واما المناظرة ومحفل الجدل وعلم الخلافيات فذلك شغل لا طائل فيه ولا يحصل لك الّا الشغب والكلوم وكثرة الخصوم وذلك العلم قد نسخ فى عهدنا اذ ما بقى من المتبحّرين فيه والمتقنين[2] به ومن تمسّك به فى هذا الزمان ليس غرضه الايقان ولا معرفة اختلاف الائمّة له مهمّة ومن اين له الهمّة لرياضة السهر والفكر فى لبال مدلهمّة ولكن اتّخذه عونا للسفاهة والوقاحة مجلبًا للسماجة[3] والقباحة وسلاحا للجدال والنضال طالبا للتغلّب على الاقران والامثال والتفاخر على النظراء والاشكال وهذا اكبر الاضلال[4] وهو من جملة الضلال واما تعليم الخطّ والادب فتركه اولى وان حصل منه بعض الأرَب لانّ فيه تضييع العمر بالاطفال والغلمان الغمر وقد يجتنبه العاقل وعامله اغبى واحمق من باقل واما اذا لم تعف انت ولم تنكف فلك امر فى هذا البلد ليحصلنّ والله لك منه فراغ الخلد واستمتاع بالمال والاهل والولد وذلك الشعر فشرع بعد فى وصف الشعر واستحسانه وغلوّ علوّ من هو مولّد لسانه وابتدأ باوّل من نظم الكلام ووصف ما له من المرتبة والمقام ثمّ بالآخر فالآخر الى ان اتّصل بدور محمد عليه الصلوة والسلام ثمّ قال قد انحطّ مرتبة الشعر والخطّ معجزة له صلّى الله عليه وسلّم حيث قال الله تعالى[5] (f. 56a) وما كنت تتلو من قبله من كتاب ولا تخطّه بيمينك وقال تعالى[6] وما هو بقول شاعر قليلا ما تؤمنون ولا بقول كاهن وقال تعالى[7] وما علّمناه الشعر وما ينبغى له الآية والقصّة بطولها فليختر التقصير على التطويل وليكتف من

1) Cod. الذوق. 2) Cod. المتقين. 3) Cod. للسماحة. 4) Cod. الضلال.
5) Kor. 29, 47. 6) Kor. 69, 41—42. 7) Kor. 36, 69.

مختار الخواقين مقبول جميع المقبلين امير حيدر المتطبّب سيّد السادات سند السعادات الذى تفاخر بفضله الفايق وطبّه الرائق واصابة رأيه ولطافة روائه ملك قيدو مع جميع اردو فهو طبيب حاذق مطائب تطيب برؤيته القلوب وينفرج فى صحبته الكروب وله ذلاقة اللسان ولباقة البيان وعذوبة الجريان — والامير الامام مهندس الافلاك والاجرام مقوّم الكواكب السبعة مسّاح الافلاك التسعة كشّاف الحقايق مبيّن الدرج والدقايق مستخرج هيلاج الخواقين ادريس علوم الماضين والباقين المحسود بسعادة القران بين الاقران فى ايّامه المرصود فى اختياراته واحكامه (f. 54b) نجم الملّة والدين محمد الشرفى دام نجم جدّه فى اسم ابيه والسعد الاكبر بما استدعاه فى تلبيه[1] —

ذكر بلدة كاشغر ومعارفها كان فاخرة كاشغر حوزة الاسلام وحلبة المبرزين الاعلام وموطن الامراء الكرام ومسكن العلماء العظام نعم بلدة الخِصب والنِعم ومنبت كروم الكرم كرومها كثيرة الثمر وثمارها قليلة الضرر اوديتها جميمة الماء ومزارعها مستغنية عن ماء السماء لا يمطر ربيعها ومصيفها ولا يثلج شتاءها وخريفها انّ ثلج الشتاء لا يُثمر المصيف وانّ مطر الربيع لا يخصب الخريف رطوبة الهواء فيها ضرر وآفة ويُبوسته رحمة ورأفة لا يحتاجون للحراثة الى الثيران والبقور وذاك ميسّر لهم بالكلند والصاقور وما هو يحتاج اليه فى المعاش كالحبوب والثمار والرياش واجناس الحلىّ والفراش فالكلّ منها وفيها ولها فضلا عن الاثاث والقماش وليس فيها من الموذيات السامّة والحشرات الهامّة والاحناش[2] مترعة حياضها وانهارها مُثمرة اشجارها وازهارها غير انّ سماءها مغبّرة وماء[ها] محمرة والغالب فيها اليبوسة وفى اعوادها السُوسَة هواءها عفن وترابها اجن اراضيها يعلوها السنج واهاليها يعروها العَمَش والصَلَج[3] اشرافها اشرق الناس واندالها اخسّ من النسناس سيّما هى الآن خراب ويباب فنى الارباب والاتراب (f. 55a) وبقى الحشاش والتراب وقد اتّفق اوّل هجرتى من المالغ اليها وكانت هى ابهج مهجرى واروح متجرى وانا فيها احسن اثاثا ورئيّا وهى لى خير مقاما واحسن نديّا ادركت[4] اوّل ورودى بها خدمة مولاى ومولى علماء العالمين وهو الصدر الكبير الحبر الخبير العلّامة النحرير قدوة الفريقين أسوة الطريقين سلطان علماء الخافقين كمال الملّة والدين ابو عبد الله الحسين بن[5] المظفّر البلدى الشيبانى تركت الاطناب فى الالقاب واى مباهاة لالقابه العالية بالاطناب بل بعلياه باهت الالقاب شرفنى باختصاص حضرته وقرّبنى بالقبول من خدمته وكان اوّل نزولى بها اذ جاءنى مستقبلا مولانا شمس الافاضل المعزّى ومولانا برهان الدين عالم البخارى وذهبا بى الى خدمة مولانا رحمه

---

1) Cod. تلبيه. 2) Cod. والاجناس. 3) Cod. والصُلح. 4) Cod. اوكت.
5) Cod. ابى.

الى ان تُولّى الصدارة ابن عمّه من قاون الاعظم فى دور دولة جنكيز خان وهو الصدر الاجلّ عبد المؤمن كان صدرا تقيّا نقيّا رضيّا مرضيّا توفّى فى صدارته فقام مقامه ابنه الصدر الاجلّ برهان الحقّ والدين الاجلّ عمدة مصرنا وعصرة عصرنا وفهرس كتابنا وفصل خطابنا وفذلكة[1] حسابنا وله رياسة الائمّة وزعامة اصحاب الاعمّة فاعتلى بمكانه الصدارة من كرّة الثرى الى ذروة الثريّا وصارت من فيضان برّه روضة الآملين ريّا وارتفعت برياسة الاقدام الائمّة حتّى صارت نعالهم تيجان العمّال كالاعمّة وكنت قد وُلّيت منه النيابة لديوان الانشاء والكتابة منه الى ان اتّفق لى الهجرة منها الى كاشغر فى اواخر سنة ٦٦٢ ولحقنى موكبه الميمون فى قابل تلك السنة فاستقبل من صدور كاشغر واعيانها مكرّما مبجّلا مرحّبا موهّلا واجتاز منها الى ديار الشرقيّة والصدر الامام الزاهد العابد الشريف العفيف فقيه النيّة المتعبّد المتهجّد شيخ الاسلام والمسلمين بديع الملّة والدين صاحب الدرس والفتوى المشار اليه فى الزهد والتقوى وكان ابوه الشيخ الكبير سيف الحقّ والدين شيخ الاسلام والمسلمين صدرا كبيرا توفّى رحمه الله وكنت اذ ذاك صغيرا وحكى لى والدى رحمه انّ شيخ الاسلام سيف الدين هذا مرّ يوما بنا فاستدعيته الى البيت وكان لى فى البيت مَهدىّ فاخرجته ملفوفا اليه تبرّكا بنظره فاخذه منّى وقبّل رأسه ثم اعطانى منديله مع الطفل فقال لفّه فيه وقد يتقدّم بين يديك شفيعا لك وصار كذلك بعد ايّام ثمّ تشرّف بيتى بحضوره حين ولِدتَ بعد سنتين فاخرجتُك وانت ابن اسبوعين لتكون منه منظور العين ملموس اليدين فنظر اليك وقبّل بين عينيك ثمّ اخرج زورقه من تحت عمامته ووضعه[2] على هامتك وقال هذا خلف منك وتذكرة شُدّد به ازرك وخلّد به ذكرك قال رحمه الله وانا ارجو (f. 54a) من الله المتعالى ان يجعلك كما قال توفّى رحمه الله فى سنة ٦٣٥ وتوفّى الله شيخ الاسلام بديع الدين بعد هجرتى منها والآن ابنه الامام الهمام التقىّ النقىّ الزكىّ الزاهد العالم العامل شيخ الاسلام مجد الملّة والدين وارث اعمارهم ومحيى آثارهم اطال الله بقاءه وارزقنى لقاءه ومنهم السيّد الاجلّ الامجد التقىّ النقىّ العالم العامل ذو الرياسة والسياسة سيّد السادة وسند السعادة هاشمىّ النقابة عمرىّ الصلابة حيدرىّ المهابة حسنىّ الحسبة حسينىّ النسبة جلال الحقّ والدين الكاسانى الذى انتعشت الملّة بدولة انتسابه وارتعشت الجبلّة من صولة احتسابه ما اكل قطّ من لقمة احد الّا من عرق جبين له وكدّ يد لم يقدح برشوة فى صفاته ولا برخوة فى صفايه ومات مسلما موحّدا لله فى ذاته ومن المختصّين بحضرة خواقين العهد السيّد المرتضى المجتبى المعلّى ابو الملوك

1) Cod. فدلك (sine و). 2) Cod. ووضع.

الحاضرون بمجرّد مساسه بالاصبع من احساسه وحكيتُ ما رأيت منه عند مولا شيخ الاسلام حسام الملّة والدين البارجنليغى[1] رحمه الله[2] فقال بطريق الظرف اعجب به كيف احسّ الطرف بلا طرف ومنهم السيّد الامام الكبير المعظّم ملك علماء العالم سلطان سادات العرب والعجم زُبده الطالبيّة عمدة الهاشميّة نقيب النقباء مسند معاقب السيادة ومن يليها مُسنّى مراتب الاسانيد ومُعليها شمس الملّة والدين ابو جعفر طاهر بن ابى المعانى الحسينى البلخى تغمّده الله بغفرانه ادركت خدمته بها فى اجتيازه[3] عنها وقد رُزئ ثمّة بفوات زوجته الكريمة العفيفة الشريفة ابنة الامام ختم المجتهدين مكمّل علوم الاوّلين والآخرين محمد بن عمر الرازى رحمهما الله وانا اذذاك صغير بين الصغر فما احتظيت من خدمته الا بالنظر وذاك فىّ اكبر الغنايم واجيد (f. 53a) مغاخرى [و]احرز التمائم ومنهم السيّد الصدر المعظّم سيّد السادة سند السعادة افتخار العزّة اختيار الآل والأسرة ملك الاسلام جلال السادة صدر خجنده ونواحيها لقيته[4] بالمالغ اوّلا ومعه الشيخ الامام الجليل برهان الدين الطويل المذكّر والسيّد الامام الحافظ برهان الدين المقرى الخجندى تخلّف عنهم وتوطّن بالمالغ ثمّ وصلت بخدمته وحوصلت من نعمته بخجنده ثانيا فى شهور سنة ٦٧٠ ومنهم القاضى الامام بدر ائمّة الاسلام واعظ الانام مفخر المتكلّمين بالكلام والمترسّلين بالاقلام قاضى قضاة الروم عزّ الملّة والدين افصح الالفاظ انصح الوُعاظ ادركت خدمته بالمالغ وقد احرمنا معا وحججنا مع طايفة من المتكرّمين[5] جيعا الى زيارة كعبة الكرامات وقبلة المقامات الذى لم تبلغ الكعبة كعبه ولم تقبل القبلة قبله مولى الشيوخ رضى الملّة والدين زربخش الباخرزى وهو الذى يحول فى يده الشُوك رُطَبا والترب ذهبا والجمرة وردا وكانت نهبا[6] لكرامته ام لفرط غرامته بعلاجات[7] فتقدّمنا لزيارة الطواف اليه وتشرّفنا بالسلام عليه واستلام يديه فصرنا مجرورين باضافة حرمه ومسرورين من ضيافة كرمه مغرورين بافاضة نعمه والشيطان الانسانى الكاسانى عنده اذذاك حائل شباكه وباسط الشرك باشراكه فعاينّا منه اذن ورأينا من الكرامات ما لم نصدّقنا لو حُكينا والسكوت عن مثلها اسلم والله بالحقيقة اعلم وذلك فى سنة ٦٥٦ ومن الصدور والسادة القاطنين[8] والائمّة الاجلّة المتوطّنين بالمالغ اقدمهم الصدر الكبير المقدّم والشيخ الخطير المعظّم صدر صدور جهان علاء الحق والدين المعروف بعوكان صدرا جليلا وشيخا نبيلا وله حرمة منصب وقدمة منسب (f. 53b) من عهد بوزار خان

---

1) Cod. النار حنيليعى, cf. infra f. 61b. 2) Cod. ره. 3) Cod. اختياره.
4) Cod. لقيتها. 5) ? Cod. المتكدّين. 6) Cod. نهبا aut لهبا; fortasse تنهيّاً.
7) Cod. بعلجاى, fortasse بعُلَيّجات. 8) Cod. قاطنين.

ارباب النظم والبيان توفّى بعهد الغو فى شعبان سنة ٦٥٨ بقصبة قريق من قصبات المالغ ودفن فى خانقاهه بها فادركت بتلك الحضرة فى ملازمة استادى وابن شيخى ومؤيلى وملاذى مولانا ركن الملّة والدين احمد بن ايوب بن احمد البلاساغونى نغمّدهما الله برحمته خدمة مولانا ومولانا الشيوخ والائمّة العالمين والعاملين صدر صدور الممالك خاتمة المحدّثين صاحب المنية[1] والاربعين رشيد الحقّ والدين ابو الفضايل محمد بن ابى بكر الشندى الابيوردى المعروف[2] بالعقرب توفّى فى سنة ٦٤٥ وادركت من الملوك بحضرته رحمه الله خدمة الملك المؤيّد المظفّر المنصور المعظّم العلىّ وارث مملكة السلطان محمود الزاولى اسد العربن عديم القرين شمس الدولة والدين والى عزنة وهراة فتشرّفت بخدمته واحتظيت منه بخلعته ونعمته ادّاه الله برحمته —

(f. 52a) ذكر معارف الائمة وذوى الاعمّة السادة الاشراف الطراءة من الاطراف الذين ادركت عهدهم وجثوت عندهم للاستفادة منهم الشيخ الكبير الزاهد العابد صاحب الكرامات والمقامات شمس الحقّ والدين ايوب بن احمد بن ايوب البلاساغونى الذى اثبت ذكره مُشبَعا فى مشيختى نوّر الله ضريحه وضاعف ترويحه ومنهم العالم الربّانى نعمان الثانى مولانا الشيخ الامام استاد علماء الايّام عديم المثل فيما بين اعلام الاسلام الصدر الزاهد العابد الصوّام القوّام المحقّق الكبير التحرير حاوى جوامع العلوم جائز قصبات السبق فى المعقول و المعلوم ظهير الملّة والدين اشرف بن نجيب بن محمد الكاسانى وهو الذى عقمت عن مثله امّهات العناصر وعقد فى عدّ الكبراء عليه الخناصر ادركت خدمته بالمالغ وانا لست ببراهق ولا بالغ لاثنتا عشرة من عمرى وابتدأت عليه العربيّات فى ترجمة القرآن له جاثما بين يديه فلقّننى اوّلا قول النبىّ عليه السلام اوّل العلم معرفة الجبّار وآخر العلم تفويض الامر اليه فى اوائل سنة ٦٤٠ فانتقل بعد سنين منها الى كاشغر وتوفّى بها فى محرّم سنة ٦٥٩ — (f. 52b) ومنهم اعجوبة القران نادرة الزمان آية الله فى العالم اعلم علماء بنى آدم المخصوص من الله بعطيّة الكبرى * الذى لم[3] يُر له المثل فى الاولى والاخرى وهو البرهان الالهى بدر الملّة والدين محمد الفراهى الضرير التحرير غير انّه البصير بجوامع العلوم من القليل والكثير ادركت خدمته بالمالغ فى شهور سنة ٦٤٦ ومن نوادر ما رأيت بخدمته انّه اُتى اليه بمائدة فى اوايل فصل الربيع وعليها من مطعوم ومأدوم بديع ومن جملة ذاك طبق بورانى بين يديه فمدّ يديه اليه وقال قبل ان اكل منه ونال للمُضيف خواجه نجيب جئتَ بالبورانى وهو فى هذا الفصل عجيب غير انّ ادامه بنسبة الفصل[4] عند الحكيم السُقراط وانت جعلته الطَرْفى فتعجّب

---

1) Cod. المنه. 2) Cod. المعرف. 3) Cod. الذلم. 4) Cod. الفضل.

(f. 50a) فوُلّى مكانه اوضح الله برهانه باشارة قيدو ابنه الامير المؤيّد المنصور دستور بن دستور غياث الدنيا والدين مسعود الثانى ابو بكر بن مسعود بن محمود فى سنة ٦٨٩ ومات فى شعبان سنة ٦٩٧ وجلس بعده باشارة قيدو[1] اخوه الامير ستلمش بيك وهو مسعود الثالث ومات فى سنة ٧٠٢ وجلس فى دار الملك بكاشغر باشارة الخان جبر هداه الله مسعود الرابع الذى عُدّ زحل فى الفلك السابع من جملة خدمه ومشترى تراب قدمه وهو الامير ابن الامير والوزير ابن الوزير صاحب التاج والسرير فخر الملك سيونج بن مسعود بن محمود الخوارزمى بارك الله فى جلوسه (f. 50b) وحرسه عن ضرّ الزمان وبؤسه تفصيل اجل المعارف والاعيان الذين عهدتهم فى منتجعاتى من البقاع والامصار فى الاصقاع والاقطار وذكر كلّ بلدة بمعارفها وذوى عوارفها بلدة المالغ حفّها الله بالنعم البوالغ بدأت بالمالغ وحقّها البداية بها لانّها ميلادى ومنسج نجادى ومقدح زنادى ومسقط رأسى ومحلّ استيناسى ومقطع سرّتى ومطلع غرّتى بل هى دار الملك وبيضة الدين ومسند الملوك والخواقين هواءها طيّب النسيم وماءها عذب كالتسنيم نسيبها بمزاج الحيوة تسخينا وترطيبا وتربها تُربى على المسك الاذفر طيبا جنانها مزهّرة واغصانها مثمّرة ورياضها ممرعة وحياضها مترعة غدواتها فى الروح تحكى الآصال وروابحها كالاصائل فى الاعتدال بوزار خان المالغى ومرّ ذكره كان [له] تسعة بنين هندوجاق ملك سغناق تكين احمد تكين حسين تكين سليمان تكين ذو الفقار تكين داوود تكين تولكان تكين اوج الدى تكين خيرة سادتهم ووالى وسادتهم سغناق تكين وهو الذى اهداه ابوه بوزار خان الى جنكز خان وصيفا واستخلصه قاون الاعظم لنفسه وزوّجه باتو بن توشى خان اخته بلغان بيكى فولدت له ابنا يسمّى ايل بونار وقد ربّيته بين سحرى ونحرى كما انا رُبّيت فى دورهم بدورهم هنالك فعرفى بالقرشى لذلك مات سغناق تكين فى مبادى جلوس منكو خان بتلك الحضرة فى سنة ٦٤٨ ونقله منه ابنه دانشمند تكين الى المالغ فجلس هو مكان ابيه وقهر على من[2] يأبيه وكان هو شابّا شاطرا مخاطرا وَهوبا بذولا ذا سياسة وكياسة مات بقوزبالق سنة ٦٥٧ ونقل الى المالغ ودفن بها بمقبرة ابيه فى القرشى ومات ايل بونار شابّا طربا بعد هجرتى الى (f. 51a) كاشغر فى سنة ٦٧٣ ووصلت بالمالغ بحضرة الدستور الجليل الخطير الكبير قطب الدنيا والدين وكهف الاسلام والمسلمين حبش عميد الكرمينى البخارى[3] الايلارغوى مسندا وقرارا وهو دستور الحضرة الجغتائية الذى انقاد[4] لهيبته رقاب الرؤساء الجبابرة وانكسر فى مقابلة جبروته مكاسر الاكاسرة الكواسرة كثير الصلوة والصِلاة جليل الهيبات والهِبات محمود الغِياب والعِيان ممدوح

---

1) Cod. om. قيدو. 2) Cod. om. من. 3) Cod. البخارا. 4) Cod. اتعاد.

جغتای بعد براق باجازة قیدو فی منتصف سنة ٦٧٩[1] ثمّ جلس بوقا تمور بن قدغای بن بوری بن[2] میتوکان بن جغتای بعد ما قتل نیکبی فغلبه بیاتا وجلس مکانه باشارة قیدو فی سنة ٦٧١ ومات بوقا تمور سنة ٦٨٠ جلس دوا بن براق بعد بوقا تمور سنة ٦٨١ باجلاس قیدو ایّاه کما اجلس اباه ولقیدو کان مع براق محافلة ومؤالفة وهو الیوم خان عصرنا ذو کیاسة[3] وبهاء وسیاسة ودهاء وله الید الطولی فی العقد والحلّ والرتبة العلیا فی القدر والمحلّ وهو الرکن الوثیق لدولة جبر بل الاخ[4] الشفیق الاکبر اولاه الله بعد الرشاد عمرا مدیدا ویسّر له بالهدایة هدیا سدیدا —

(f. 48b) ذکر معارف الامراء والوزراء وذوی العوارف الکبراء منهم الصاحب الاقدم والدستور الاعظم فخر الدنیا والدین غیاث الاسلام والمسلمین اعدل وزراء الخواقین ضابط الممالک حارس اهل الاسلام من المهالک اصف العهد محمود یلواج بن محمد الخوارزمی صبّ الله علی تربته سجال رحمته — (f. 49a) فوّض الیه الوزارة العامّة من عهد جنکیز خان الی دور منکو خان فرتّب الممالک ونظّم امور الدولة والدین من جیحون خراسان الی اقصی ممالک الصین قسم الممالک القاون الاعظم اوکتای بن جنکیز خان بینه وبین ابنه واجلسه فی ممالک خطای وتنکت الی دیار بغر فعمرت البلاد بیده وایده وانتعشت العباد بعدله وعهده یطلع علی الممالک الشرقیّة کالبدر فی افاضة الانوار واعتلاء القدر فعلا علی الارؤس والهامات یلواج کالتاج علی المفرق وناهیک ولایة الخطای من بلاد المشرق فتوفّی فی شهر ربیع الاوّل سنة ٦٥٢ بخان بالق ودفن بها شهیدا غریبا والی رحمة الله ورضوانه قریبا واقام فیما بین دیار تنکت الی شطّ جیحون خراسان لامور الامارة والوزارة بها ابنه الصاحب الصدر الکبیر المعظّم الامیر الخطیر المفخّم سلطان وزراء العالم مفخر امراء بنی آدم صاحب السیف والقلم ناصب الطور والعلم ناشر البرّ والکرم راقی رتبتی الملک والعلم ساقی کأس البأس والحلم سایق حلبتی الحرب والسلم لبثیّ الوثوب فی الحروب غیثیّ السیوب للنشوب برهان الدنیا والدین مسعود بن محمود الخوارزمی الذی هو خلاصة النقد وواسطة العقد ومن یعقد علیه الخناصر وعقم عن مثله العناصر — وکان ایّامه کاللیالی فی انامة الفتن واستنامة الرعایا الی السُبات والسُکن لاستخلاصهم عن العوارض والمؤن واثبات ارکان المملکة بالخصب والسعة واسبات سکّانها فی الامن والدعة ولیالیه کالایّام باضواء الاذکار وانوار البحث والتکرار مع الشیوخ الکبار والاعلام الاحبار فاعتلی لواء العلم بنصره وانجلی ظلام الظلم فی عصره — (f. 49b) مات فی شوال سنة ٦٨٨ ببخارا ودفن فی مدرسته بها —

---

1) Sic Cod., leg. ٦٧٠. 2) Cod. om. بن. 3) Cod. زکیاسبة et mox سباسبه. 4) Cod. لاخ.

مكان اخيه منكو خان فى قراقرم خان باستضرام[1] بعض امرائه ووزرائه فى مقابلة اخيه قبلاى قاون خلافا واعتسافا فى شوال سنة ٦٥٨ وقد كان استخلفه منكو خان حال ركوبه الى منزى وكان هو له خلفا فلذلك سرع تلفا وذلك المشئوم قدمه أريق على يد اخيه دمه وجلس بعد قبلاى قاون تيمور بن جينكيم بن قبلاى ويسمّى بعد جدّه تيمور قاون وهو الخان ثمّة فى دورنا هذا[2] وكثيرا ما جهده جدّه قبلاى قاون استيلاى[3] ديارنا ولم يساعده[4] جدّه فما استولى ولا يستولى[5] هو وابناءه على خواقيننا وامصارهم لمنعهم ايّاهم بكثرة عددهم وانصارهم — (f. 47b) فاما خان بلادنا قيدو بن قسناى بن قاون الكبير اوكتاى بن جنكيز خان فجلس فى اواخر محرّم سنة ٦٧٠ بطراز وكان هو خانا عادلا باذلا سليما حليما عارفا بالمصالح عليما عاطفا على المسلمين رحيما خفّف الله عليه وصلت بخدمته مرّتين فى الاوائل والاواخر ووصلت من نعمه وخلعه الفواخر فخصّصت بمثاله العالى لمزيد المعالى ابالى[6] فى الاشراف والاعالى ومدّة ولايته ثلث وثلثون سنة مات فى اوايل سنة ٧٠١ [وهو] اذذاك ابن[7] ثمان وستّين جلوس ابنه جبر وهو جعفر وقد عجم اسمه بجبر وابناء قيدو كثيرة غير انّ جبر هذا هو الاكبر هداه الله وابقاه وملكه الوحى كما ملك دنياه فهو الآن خان ديارنا وسلطان بلادنا وامصارنا ابّد الله عضد الاسلام بعصره وشيّد معالم الدين بنصره جلس فى شوال سنة ٧٠٢ فى نواحى ايمل واما الفرق الجغتائيّة وكان جغتاى ثانى ابناء جنكيز خان وكان دار ملكه ايل الارغو والمصر الجامع بها المالغ حفّها الله بالنعم البوالغ — ومات جغتاى سنة ٦٤٢ فجلس يسو منكو مكان ابيه بعد سنتين وكان قد اوصى جغتاى (f. 48a) حافده قرا هولاكو بن ميتوكان بمكانه ولم يمكن له ذلك ومرّ ذكر يسو عهد ذكر منكو خان وقد مات بيد اورقنه خاتون المسلمة زوجة قرا هولاكو وجلس قرا هولاكو بقراقروم باجلاس منكو خان ايّاه مكان جدّه جغتاى فمات هو فى مجيئه من حضرة منكو خان الى دار مملكته فى سنة ٦٤٠[8] فانتقل الملك الى عرسه اورقنه خاتون وابنه مباركشاه اذذاك صغير ومدّة ولايتها تسع سنين واشهر ثمّ جلس بعد ما ذهب بها الى اريغ بوكا الغو بن بيدر بن جغتاى باجلاس اريغ بوكا ايّاه فى سنة ٦٥٩ ثمّ جلس مباركشاه المسلم الجواد بعد الغو وهو ابن قرا هولاكو من اورقنه بآهنكران فى جماد الاخر سنة ٦٦٤ ثمّ جلس بعدما اعتزل[9] مباركشاه براق بن يسوندوا[10] بن ميتوكان بن جغتاى هجم على مباركشاه واخذه بنواحى خجنده فى ذى الحجّة سنة ٦٦٤ مات براق فى اوايل سنة ٦٧٠[11] ثمّ جلس نيكبى[12] بن ساربان بن

1) Cod. باستصوام. 2) Cod. وهذا. 3) Sic Cod. 4) Cod. يساعيده. 5) Incertum; Cod. indistincte. 6) Fortasse أَبَّا لى. 7) Cod. بن 8) Cod. ابغزل. 9) Cod. يسوندفا. 10) Cod. om. بن. 11) Cod. tantum ٦٧. 12) Cod. hic نبكى, infra نيكبى.

(f. 46a) جلوس منكو خان العادل — جلس هو بنفسه فى قراقرم اجلسه باتو خان بن توشى فى نواحى قبالغ حين استقبلا والتقيا التقاء وفاء وصفاء على يمن ارتفاق القوى والقُدر وحسن اتّفاق القضاء والقدر رغما لابناء كويك وغيرهم اذ كان بين كويك وباتو سخيمة قديمة وعداوة مقيمة فعدّيت وخامة تلك العداوة الى ابناء كويك ولو بعد حين فجلس منكو خان العادل فى صفر سنة ٦٤٨ بعد ما قهر وقتل ابناء كويك وغيرهم[1] من الارومة الجنكيزخانيّة نيفا واربعين نسمة ومن الامراء وقوّاد العساكر زهاء الفى نسمة — ولمّا فرغ من الاولاد الفاونيّة اقبل الى الجغتائيّة وعلى السرير (f. 46b) منهم بمكان ابيهم اذذاك بيسو منكو بن جغتاى وعلى قيادة الجيوش بورى ابن اخيه ولهم حينئذ سعة ودعة وقدرة ومنعة واستعلاء واستبداد واهب وعتاد وجنود لا يحصيها العدّ ولا يحويها الحدّ فاستشار فى امرهم ممن هو اصوب الراى واقدم الوزراء فاراه ان يجلس مكان جغتاى حافده قرا هولاكو بن مينوكان بن جغتاى وهو كان حينئذ عند منكو خان وقد ارتحل مانّا بقرابة عرسه اورقنه مع سروغتنى امّ منكو خان اليه شاكيا عن عمّه بيسو منكو اذ غصب الملك عليه وكان قد اوصى بالملك له جدّه جغتاى فاجلسه ثمّة مكان جدّه جغتاى وسام استمالة اخيه بورى اليه لمّا انحلّ[2] تلك العقدة بيديه فلمّا بلغ رسول قرا هولاكو الى اخيه الكبير بورى بن مينوكان واطّلع على مضمون الرسالة فيما وعد[3] اخوه الملك له خالف عمّه وقلب المحن عليه طمعا فى الملك غافلا عمّا يجليه الى الهلك فدخل يوما على عمّه وقال اجب الخان يا عمّ قال ومن الخان فقال منكو خان قال واعجبا ما كان ٥و الخان عندك حتى الآن فكيف صار اليوم منكو خان قال نعم الخان هو[4] وعلينا الانقياد له فاضطرّ عمّه[5] الى اللحاق بمن كره الحاقه قدمه بورى فركب خلفه وساقه وما علم انّه ساق نفسه بغبنه الى ضبنه وسار بقدمه الى دمه شعر

فَسَرَى ولكن ما درى ما ذا عليه من القدر
عمى البصير[6] نعم اذا جـــاء القضا عمى البصر

الى ان بلغوا معسكر منكو خان ووصلوا ، فرّقوا العسكر منهما وفصلوا ، فانبها اذن رقدة الغرور، بعد ما حلّ عليهما المقدور، واخبرا بكيفية الحال، بعد ما اعتلق القيد بعنتق الخبال، فطبقا يبذلان الجهد تخليص نفسهما غاية[7] البذل، ويعذل احدهما الآخر وقد سبق السيف العذل، فاوّل من اُخذ وقيد منهما بورى اخذ وجعل فى جلدة الثور[8] على الفور وارسل الى من يترقّب اجله محمولا على العجلة بالمعجلة فانقضى بعد ذلك امرهما ونفد عمرهما — (f. 47a) ركب منكو خان الى ديار منزى ومات بها فى غرّة سنة ٥٨ وجلس اريغ بوكا

1) Cod. add. فى. 2) Cod. ان حلّ. 3) Cod. وعدا. 4) Cod. وهو. 5) Cod. وعمه. 6) Cod. البصر. 7) Cod. غايا. 8) Cod. التور.

نصف شهر او اقلّ وكان ارسل طغرل خان ابنه سغناق تكين وصبغا وابنته الوق قاتون هديا الى جنكز خان طالبا للموالات والوفاق مستمدّا[1] منه ليوم التلاق مع ذوى العداوة له شقاق وكان بينه وبين[2] المغوليّة مسيرة نصف عام او اكثر فشقّ اختياره بعد المزار وتركه قرب الجوار على كوجلوك فسلك اليه طريق الاعتساف وسلّ عليه سعف الخلاف وقد كان يكمن[3] عليه فاخذه فى مصيده فتكا واراق دمه سفكا ثمّ حاصر البلد وباذل جُهد الجلد وقوّة الخلد من اواخر المصيف الى ان جلدت الارض بالخريف فلم يمكن التهالك له وان كثر منه التهالك عليه اذ كانت زوجة طغرل خان سلبك تركان نصبت المجانيق والعرّادات على الاركان بقدر الامكان وعبأت[4] الكماة والشجعان بكلّ مكان الى انقشع[5] غيمه وزال من تلك البلدة خيمه وتوجّه من المالغ الى كاشغر ثائرا من قتلة محمد ارسلان خان وقد ذكر نبذ من ذلك عند ذكر خواقين كاشغر فارسل جنكز خان بعد ما بلغه نعىّ طغرل خان قائد مقدّمة عسكره جبّه[6] نوين فى بهم من الابطال وضراغم القتّال ليدرك ثار طغرل من كوجلوك (f. 45ᵃ) الى ان بلغ المالغ ولم يجده بها فركض فى اثره نحو كاشغر فادركه وصير عسكر شغر بغر ثمّ اخذه وقتله ودمر عليه واستأصل وركب على اثر المقدّمة جنكيز خان بنفسه واولاده[7] — فمات جنكيز خان بعد رجوعه من خراسان الى مقرّه فى عاشر رمضان سنة ٦٢٤

جلوس القاون[8] الكبير على سرير الملك وهو اوكتاى بن جنكيز خان بكلران فى الضحوة الكبرى من يوم الخميس الثامن و العشر من شوال سنة ٦٢٦ — مات قستاى[9] قبل ابيه[10] بخراسان وترك ابنه قيدو عنه جنينًا ثمّ اذا ولد اتى به الى جدّه قاون فاخذه على حجره وقبّله وقال فليكن[11] بنىّ هذا ولىّ من بعدى فامرهم به بحسن التغذية والانشاء الى ان نشأ على ما الله يشاء جلوس كويك خان مكان ابيه قاون الكبير سنة ٦٤١ بلا اتّفاق اولاد عمّه توشى[12] فصار بعد جلوسه بثمانية اشهر عرضا لسهام النهلكة والتوى لما قصد الاسلام بالشرّ ونوى وقيل انّه ابتلى بالقولنج ايّاما و لم يفرق حتّى انتفخ بطنه وتشقّق —

ثمّ جلس بركه خان بن توشى وهو الخان المسلم نصرة الدين والدنيا وقد اتى بخارا زائرا متبرّكا بخدمة شيخ المشايخ قطب الاقطاب سرّ الله فى الارض سيف الحقّ والدين سعيد بن المطهّر الباخرزى قدّس الله روحه ونوّر ضريحه

---

1) Cod. مستمدا ut videtur. 2) Cod. وكان. 3) Cod. تكن 4) Cod. عباة. 5) Sic Cod.; fortasse ان انقشع. 6) Cod. سجن aut سجن. 7) Cod. اولاه. 8) Sic semper Cod. 9) Sic; cf. supra p. ١٢٠. 10) Cod. ابنه. 11) Cod. فليكر. 12) Cod. semper توبنى.

ظهرك فقال ما لك لو احتمل الغلام فنزل ابلك واخذ الحزمة عن الشيخ واحتملها بنفسه فما مشى الّا قليلا تعبت نفسه جدّا وعرق جبينه كدّا فلمّا رأى الشيخ ذلك ادركه ومسح راسه بيده ويلك يا ابلك عَيِيت اليوم من حمل حزمة خفيفة كغلامة وكيف تحمل المظالم والملامة ذات ضخامة وفخامة ووبال ووخامة فى عقبات القيامة اعنى الحطب ولا تتعب فصاح ابلك وخرّ مَغشيًا[1] وغاب الشيخ عن نظرهم وحيًا وكان هو الخضر صلوات الله عليه فبعد ذلك نال ابلك ببركة مساس يده سعادة تعمّ احواله من يومه وغده الى ابده

(f. 40ᵃ) سلجوق بن قنق وهو رئيس التراكمة الذين كانوا فى نواحى بارجكند وجند فارتحلوا منها الى نور بخارا وتوطّنوا مدّة فيها ثمّ اشار السلطان احمد بن اسماعيل السامانى ان اجلوهم عنها لتزاحمهم اهاليها فعبروا الى خراسان

(f. 43ᵇ) محمود خان بن ابل ارسلان خوارزمشاه اخو تكش وحكى انّه كان جبلا حسن الخَلق والخُلق ترك من ابيه صغيرا وربّاه اخوه تكش وكان يحبّه غاية[2] الحبّ فحين ذهب تكش اسيرًا الى كورخان القراخطاى انتهز اخوه محمود[3] يجلس على سرير بلا طوع منه فلمّا تخلّص تكش وعاد الى خوارزم اخذه وكاد يقتله غير انّ[4] نفسه لم تطوع له قتل اخيه وما سمحت[5] قرونته[6] فيه لفرط محبّته اياه فكحله وكان يجيء كلّ اسبوع اليه ويلقّاه * ويسمى و[7] على ما فعل ويعود وما كان يحسّ المكحول بمجيئه حتّى قال يوما لمن عنده انّ السلطان اخى لم يزرنى فى المدّة قطّ قال بل يزورك كلّ اسبوع ويجلس سويعة ينظر اليك ويبكى عليك ويعود وانّه منعنا عن ان نخبرك بمجيئه قال فان اتى بعد وجلس نبّئونى بنوع من الاصوات (f. 44ᵃ) لاحسّ بحضوره ففعلوا كذلك فقال المكحول مخاطبا اخاه تظنّيا من نفسه الغيبة[8] ايّاه رباعى

ای شاه جهان یکی برویم بنکر — هستیم زپشت یك پدر ما دو پسر
چونست که آفاق ترا شد بکسر — یك میل بمن رسید میراث پدر

فلمّا سمع السلطان الرباعى صاح وخرّ مغشيًا عليه ندامة لما عدّى منه اليه ومات محمود خان المكحول سنة ٥٨٩ ويرثيه اخوه السلطان تكش بهذا الرباعى

محمود برادر من آن شیر عرین — میخواست که از من ببرد تاج ونگین
کردیم دو حصّه تا بیارامد خلق — من روی زمین گرفتم او زیر زمین

ذكر الخواقين المغوليّة — (f. 44ᵇ) قيل سبب خروجه [يعنى جنكيز خان] انّ بوزار خان المالغى ويسمّى طغرل خان ايضا كان بينه وبين كوجلوك خان السغيزى[9] معاداة وبينهما مسيرة

1) Cod. مُغَسِّيًا. 2) Cod. غاب. 3) Cod. محمودا. 4) Cod. اعبّر لمن
5) Cod. سمخت. 6) Cod. قرونة. 7) Sic Cod.; fortasse legend. ويتحيّر. 8) Cod. الغنيه. 9) Cod. hic السغيرى; cf. supra p. ١٣٣.

السلطان من السرير مهابة فنزل وتصافحا فقال ايليك يا محمود جئنا مقاتلين فى زهاء مائتى الف فارس من الجانبين ليحصل غرض واحد من الاثنين فاليك عن هذا ثمّ اليك امّا الغلبة غدا لك علىّ وامّا لى عليك فكم من رجال بيننا تُقتل وكم من نساء تأيم وترمل وكم من اطفال يتركن يتامى افانت مجيب ربّ العزّة غدا ام انا وجئت الآن برأسى اليك وها انا قائم بين يديك فافعل بى ما تريد ولا خصومة لى يوم القيامة عليك فسقط محمود فى قدميه وهو عليه ثمّ قام وقال باىّ علامة نصرفك بانّك ايلك قال بانّى ان أعُد من عندك واصبح غدا ارسل اليك (f. 39a) رسل المخاطبة والمصاهرة بدل المعاتبة والمجاهرة وركبان الوفود طالبى الالوف والاصلاح مكان فرسان الجنود جالبى السيوف والرماح وستسمع اصوات دفوف الطروب دون رعد الطبول فى صفوف الحروب فعاد فى تلك الليلة الى معاده لايفاء ميعاده ووصل فائزا بالمراد الى مرّاده واجناده فارسل حين اصبح الخطبة وانشأ الخطبة مصاقع الخطباء واعلام الائمّة والادباء مع هدايا لم تعلّل بوصفها الالسن ولم تجتل مثلها الاعين والمحموديّون كانوا منتظرين بعد ان رجع ايلك وراح من اندماج الرواح الى انبلاج الصباح فحين بدا من جانب الايلكىّ آثار النجاح وأمارات الفرح والارتياح ودواعى الوصلة والنكاح استقبلوهم بما يقتضى الحال من حسن الاستقبال كما يليق بارباب الدولة والاقبال بين الاكفاء والامثال وتردّد السفراء بينهما فى وصلة تبلّ رحم الحال وتؤكّد اسباب المودّة والوصال وتحمى حريم الثقة فى الجانبين وترفع ستر الحشمة فى ذات البين واتّفاق المصاهرة والوفاق كان فى محرّم سنة ٣٩٠ فانهض السلطان محمود ابا الطيب سهل بن محمود الصعلوكى امام اهل الحديث رسولا الى ايليك الخان وضمّ اليه طغانجق[1] فى خطبة كريمة عليه ونقلها فى صحبتهما[2] اليه فسارا الى ايلك الخان ينقلان من ايران حرّة كريمة ليحملا من بحر توران الى السلطان درّة يتيمة الى ان فرغ من الجانبين من امر الزفاف فعزم بعد ذلك كل واحد منهم الى مستقرّ (f. 39b) ملكهما للانصراف وممّا اتّفق من ايلك الخان من دولة ابديّة وسعادة سرمديّة فى بداية امره وعنفوان عمره ما حكى لى الشيخ الثقة شيخ الشيوخ جمال الحق والدين الاِلامشى رحمه الله حين صادفت خدمته بالامش فى شهور سنة ٦٦٩ انّ ايلك الخان ركب يومًا للصيد فى نواحى اوزجند مع غلمانه فرأى فى الطريق شيخا حسن الرواء صافية السيماء حاملا على ظهره حزمة حطب يصعد ربوة بكلفة وكبوة فقال ايلك لواحد من غلمانه ارحل واحمل حطب الشيخ على فرسك فقال الشيخ ما لغلامك لو احتمل الفرس قال ايلك احتمل ايّها الغلام على

---

1) Cod. طعانحق. 2) Cod. صحبتها.

خان الشهيد بن احمد ارسلان خان بن حسن طغاج خان بن سليمان ارسلان خان بن بوسف قدر خان سنة ٦٠٧ قريبا من عهد المغولية فى اواخر دور كورخان قراخطاى وهو كان معاهدًا لكوجلوك خان السَغيزى[1] النصرانى وهو الذى خرب كاشغر مرارا آثارا عن قتلة معاهده محمد ارسلان خان لما قتله (f. 38a) بعض ملوك بكاشغر فاستولى كوجلوك على كاشغر خربها وقتل اكثر اهاليها من الكبار والملوك ثمّ فرّ من عسكر المغول حتّى لحقوا به فى سارغ قول وقتلوه فانتهى دوره وجوره والخاقان الكبير الخطير صاحب الكرامات والمقامات ايليك خان الماضى وهو نصر ارسلان ايليك بن على تولكا خان الحريق الشهيد بن باى تاش ارسلان بن ستوق بغرا خان رحمهم الله مات فى سنة ٤٠٢ باوزجند ودفن بها ومن كراماته وسلامة طبعه وختمه[2] وصدق توكّله وتسليمه[3] حكى لنا الصدر العلّامة كمال الملّة والدين المظفّرى رحمه الله بكاشغر حماها الله انّ السلطان[4] يمين الدولة محمود بن سبكتكين فى مبادى ولايته تشاجرا مع الخان الكبير نصر ايليك هكذا قاد محمود من خراسان وايليك من وراء النهر جيوشا فالتقيا كلا العسكرين على شطّ جيحون من الطرفين ونزلا مساءً لتعبية القتال غداء فسرى ايليك فى جنح الظلام مع غلام له نحو الشطّ وعبر جيحون وترك الغلام مع المِعبر فى المَعبر وقال انتظرنى حتى الصباح فان لحقت بك فيها ونعم والّا خلّص بعرضك وعُد الى ارضك والقى نفسه فى معسكر محمود متنكّرا وذهب حتى الخيمة السلطانيّة فاذا هم فى تعبية القتال وتهيّة اسباب النصال فوصل بواحد من الحجّاب وقال له ادخل وقل للسلطان وانى رسول ايليك للرسالة فلمّا بلغ السلطان قال ليدخل الآن فدخل وسلّم عليه تسليم الكبراء وحىّ تحيّة ذوى[5] الخيلاء بلا انحطاط ولا انحناء فاستنكره (f. 38b) الحاضرون وتغيّر عليه الناظرون فقال السلطان انت رسول ايليك قال نعم فقال اَدّى[6] الرسالة يا ذى البسالة قال الخلوة فخرجوا ثمّ قال هات ما انت آت قال الخلوة ثمّ خرجوا حتّى بقى اربعة من اركانه ثمّ اقتضى اداء الرسالة فقال لا والله بهذه الحالة حتّى انا وانت فردين مع لسان واذنين فهال السلطان مقاله ثمّ قال فى نفسه ما باله وانّى يغلبنى احتياله هب انّه يقصدنى بالتلبيب انا فى قوّة الشباب وفيه ضعف المشيب فتفرّس ما اوجس فى نفسه وهجس فى خاطره فقال والله ما معى من حديد فيه بأس شديد واعوذ بالله من المكيدة ثمّ اعوذ مُر بالتفتيش فان وجد شىء منه فىّ فانّى مأخوذ فامن السلطان فقال اُدْنُ وادّى الرسالة الآن فدنا من سريره وقال انا اليك يا محمود فكاد يَخِرّ

---

1) Cod. sic aut السنغيرى, cf. infra p. ١٣٥. 2) Cod. s. p. 3) Cod. تسليمها.
4) Cod. للسلطان. 5) Cod. ذى. 6) Sic Cod. hic et infra pro ادِّ.

يوم السبت ان يُعمّر بيت الاوثان بنفسه وخُويصته امتحانا لك فعليك ان تجتهد فى زيادة العمل فلمّا وقت المَوعِد كان كلّ واحد من الفعلة ياتى بلبنة لبنة وستوق يحمل لبنتين لبنتين وهو فيما بين ذلك يناجى (f. 37a) ربّه تعالى جدّه ويقول اللهمّ ان نصرتنى على اعدايك واعداء دينك وفتحت الاسلام بى وجعلت اعلاء الكلمة على يدىّ لاتّخذن هذا الموضع مسجدا يجتمع فيه عبادك لطاعتك وابنى فيه محرابا لعبادتك وانصب منبرا للثناء عليك ثمّ [أ]اذّن واُقيم واتولّى الامامة فيها بنفسى ابتغاء لوجهك وطلبا لمرضاتك وهو هذا الجامع بارتوج فلمّا ارى من نفسه جَلْدا وجدّا احتجّت الخاتون على زوجها بعنائه فى بنائه فرضى عمّه بذلك منه وقال لو صبا عن ديننا وفعل ما فعل او اساء الى اولادى من بعدى لما سوّغت له وكان فى ممرّ هذه الاحوال استظهر كتاب الله وتفقّه فيما يعنيه الى ان صار ابن خمس وعشرين سنة فاصطحب خمسين نفرا كانّه يركب للصيد فيطلب حصنا فاذا هو بيغاج بالق يتحصّر به وسكن فيه مدّة ثلثة اشهر يُعلم عمّه بجميع ذلك ولا يرى الّا ترك التعرّض للممالك فلمّا عزم على مقابلته اجتمع لديه ثلثمائة من فرسان كاشغر وورد عليه من غزاة فرغانه فاكملوا الفا فاوّل ما فتحوا آن باشى ثم صاروا ثلثة الاف فارس فهجموا على كاشغر ففتحوا بالاسلام وخذّلت العصبة الطاغية وصارت كلمة الله هى العالية فالحمد لله نصر عبده وانجز وعده مات ستوق بغرا خان الغازى فى سنة ٣٤٤ ومشهده بارتوج من قرى كاشغر و[هو] اليوم معمور ومزور على ارسلان خان الشهيد ابو الحسن بن باى تاش ارسلان خان بن ستوق بغرا خان (f. 37b) استشهد فى اواخر محرّم سنة ٣٨٨ ومشهده بكاشغر مزور يوسف قدر خان الكبير بن هارون بغرا خان بن موسى تولكا ايليك بن ستوق مات غرّة المحرّم سنة ٤٢٤ ودفن فى الجنبذة الخاقانيّة بكاشغر على نهر تمن الخاقان شمس الملك ابو الحسن نصر بن ابراهيم مات سنة ٤٧١ وهو صاحب رباط الملك بخرجنك الخاقان ابراهيم بن ارسلان خان محمد بن سليمان مات بكلاباد بخارا سنة ٥٥١ الخاقان ارسلان خان الغازى محمد بن سليمان تكين بن داود كوج تكين بن ابراهيم تغغاج بن اليك نصر الماضى مات فى رجب سنة ٥٢٦ الخاقان صاحب فرغانه حسين طغرل خان بن الحسن قرا خان مات فى رجب سنة ٥٥١ ومات اخوه مسعود جغرى خان صاحب سمرقند وبخارا[1] وتوفّى طغغاج خان فى شوال سنة ٥٦٠ بسمرقند ومات ابنه محمد تولكا خان فى سنة ٥٦٩ الخاقان ابو المظفّر يوسف ارسلان خان كاشغر مات فى رجب سنة ٦٠١ ودفن فى الجنبذة الخاقانيّة بها قتل ابنه ابو الفتح محمد ارسلان خان بن يوسف ارسلان خان بن محمد ارسلان خان بن ابراهيم

1) Lacuna in Cod.?

خان فجعل لا يصغى الى كلام رسل[1] الاسلام الى ان هرب نصر بن منصور عن اخيه الى كاشغر فاكرمه اغولجاق اكرام القادمين وقال له حللت بدارك ونزلت على اهلك (f. 36a) وسوف اقوم لك بالوفاء اذ لاقاك اخوك بالجفاء وولّاه ناحية ارتوج فصارت القوافل تختلف من البخارا وسمرقند اليها يكاد يبتاع شىء من الامتعة والاقمشة ما لم يفضل عنه فكان يهدى الظرائف الى قدر خان يترضّاه بذلك قال رضى الله عنه وحدّثنى قوم عن اسلامهم انّ الكافر يومئذ يستطرف من الملابس الديباج ومن الحلاوى السكر اذا لم يكن عهد ذلك ولا ذاق هذا الى ان الفه وانس به وركن اليه فسأله نصر ان يعطيه قطعة ارض مقدار جلدة بقرة يبنى بها [مسجدا] يعبد فيه ربّه فقال دونك ذلك اين شئت فذبح نصر بقرة وقد جلدها سيرًا وقاد بالسير حول بقعة المسجد المعروف اليوم بجامع ارتوج فتعجّب الكافر من خلاقه فى السوال وكان اغولجاق هذا عمّ ستوق فلمّا استكمل ستوق اثنى عشرة سنة وله من الجمال الفائق والمنظر الرائق وذكاء الطبع وصفاء الذهن وجودة الفهم وحصافة العقل ما لا يكون لابناء الملوك قبله واذا وردت قافلة من بخارا خرج ستوق الى ارتوج لينظر ما جلبوه ويتجزّء ما حملوه فاحسن[2] نصر السامانى انزاله واكرامه فلمّا حان وقت الظهر قام المسلمون بحقّها على قضيّة الشرع وستوق لا يحسّ[3] بقضاء السعادة بعد وانّما ينظر فى[4] القوم من بعد فلمّا فرغوا من الصلوة سال السامانى عن شأن ما عملوه فاجابه انّه فرض علينا فى كلّ يوم وليلة خمس صلوات فى خمس اوقات هكذا (f. 36b) قال ومن الذى فرض عليكم فابتدر السامانى يصف البارى جلّ جلاله وعزّ كماله باسمائه الحسنى وصفاته العليا ويعدّ شرايع الاسلام على لسان محمد عليه السلام ويذكر محاسن الملّة ومناقبها بيت

اتانى هواها قبل ان اعرف الهوى فصادف قلبى فارغًا فتمكّنا

فقال عند ذلك هذا الاله وما احقّه بان يعبد وما اصدق هذا النبىّ وما احقّه بان يتبع وما احسن[5] هذا الدين وما احراه بان يصار اليه فاقرّ بالله سبحانه وبمحمد عليه السلام وقبل الدين وامر غلمانه وحواشيه بالايمان والاسلام ساعتئذ فامنوا جميعا واسلموا ثمّ استسرّه السامانى هذا القصّة عن عمّه اغولجاق فتعلّم القرآن خفية وعرف من شرايط الايمان والاسلام ووقف على قواعده ودعا طائفة من اقربائه فى السرّ الى الاسلام فاجابوا خمسون نفرا منهم وقبلوا طاعته ومتابعته [ثمّ] احسّ اغولجاق منه بالاسلام فاذكى عليه اعين الرقباء ان راه يوما يتوضّأ ويصلّى فاخبروه بشأنه فافشى عمّه بهذا الشأن الى خاتونه وهى كانت تميل الى ستوق فبعثت اليه فى السرّ تنذره وقالت انّ عمّك يريد

1) Cod. ارسل. 2) Cod. فاحسّ. 3) Cod. يحسن. 4) Cod. من. 5) Cod. احسّ.

خداست ثمّ قال خواجه کجاست فاجاب الشيخ خواجه مصطفاست ثمّ قال ابو منصور کجاست قال ابو منصور ابن پير کداست فعرض عليه الفتوى واخذ الجواب فعاد الى طريقة الواجبات[1] توفّى رحمه الله سنة ٣٣٥ بسمرقند ودفن بجاکردزه[2] — الامام السيّد الاجلّ الشهيد ناصر الحق والدين ابو القاسم محمد بن يوسف بن الحسن المدينى الحسينى السمرقندى صاحب الاحقاق فى التفسير — الامام قدوة الافاضل برهان الملّة والدين ناصر بن ابى المكارم شهاب الائمّة المطرّزى صاحب المغرب ومصنّفات اخر فى التفسير وغيره حجّ بيت الله وتوفّى فى سنة ٦١٠ بخوارزم وكان ابن ٧١ سنة الامام المحقّق المدقّق صاحب علم المعانى والبيان مصنّف مفتاح العلوم سراج الائمّة يوسف بن ابى بكر بن محمد بن على ابو يعقوب السكاكى استشهد فى الحضرة الجغتائيّة المغوليّة فى سنة ٦٢٦ — (f. 32b) الامام الجليل حسام الملة والدين محمد بن عثمان بن محمد السمرقندى العليابادى الذى ختم القران فى صلوة الجمعة اربع ختمات فى عشرين سنة بسمرقند وتوفّى اذا اذنوا[3] للصلوة من يوم الجمعة الثامن عشر من ذى الحجّة سنة ٦٤٢ صاحب المطلع فى التفسير اربع مجلّدات الامام فخر الائمّة مجد الدين الخوارزمى نزيل كاشغر صاحب الزاد فى القراءة توفّى بكاشغر ودفن بها

(f. 35b) ذكر المشاهير من خواقين الترك بما وراء النهر وغيرها فى عهد الاسلام ستوق بغرا خان المجاهد عبد الكريم بن بزير[4] ارسلان خان بن بيلكا[5] بحور قدر خان من نسل افراسياب بن بشنك ابن ريسمن وهو يتّصل الى تور بن افريدون بن انوبان بن رراهسف بن جم بن فارس بن نورى بن كركمن[6] يافث بن نوح عليه السلام وهو اوّل من اسلم من خواقين الترك فى حدود كاشغر وفرغانه فى خلافة المطيع لله امير المؤمنين فى دولة[7] الامير الرشيد عبد الملك بن نوح السامانى اورد به الامام البارع[8] الكامل العامل ابو الفتوح عبد الغافرون[9] ابن[10] الشيخ الامام الكبير الخطير ابى عبد الله الحسين الفضلى وقد ذكر تاريخهما قبل عند اهل التفاسير رحمهما الله فى تاريخ كاشغر من تاليفه انّ اوّل بلاد الترك اسلاما انّما هى الشاش اسلم اهلها فى زمن بيلكا بحور قدر خان غزاه الامير نوح بن منصور الراضى السامانى حتى ورد مدينة اسبيجاب فصولح على اموال جمّة فرجع قهقرى وكانت المراسلة لا تنقطع بينهما الى ان مات نوح بن منصور فلمّا ولى اسماعيل بن منصور جرى على رسم اخيه فى مواصلة المراسلة وكان ولاية الترك انتقلت[11] الى اغولجاق قدر خان اخى بزير ارسلان

1) Cod. مواجبات. 2) Cf. supra p. oo. 3) Cod. اذانو. 4) Cod. hic s. p.; infra ut recepi. 5) Cod. semper بكلا. 6) Sic Cod. 7) Cod. الدولة. 8) Cod. البازغ. 9) Sic Cod.; cf. supra p. ١٢٩ عبد الغفّار. 10) Cod. om. ابن. 11) Cod. انعلعت.

فظهر بعد ذلك بقلبى اندمال الجروح[1] وتوجّه الىّ انواع الفتوح ولمّا بلغت شاشا ثانيا لصالح بعض اولاد لى بها اتيته زايرا فما وجدت من قطعتى هاتين بها اثرا وما بى منها نزرا ولا دثرا فذكّرنيهما ثمّة[2] الامام صاحب النثر والنظام شهاب الملّة والدين المعروف بناقه وقاه الله من شدّة الفقر والفاقه فكان قد حفظهما قبل فقيّدتها بعد فى تعليقاتى لاطالعها فى بعض اوقاتى

(f. 30b) الامام الاجلّ صاحب التصنيف والتاليف ركن الاسلام ابو عبد الله الحسين بن على بن خلف بن جبرئيل الخليل الفضلى الخمارى الغزنوى ثمّ الكاشغرى ابو الامام نادر الايّام ابى الفتوح عبد الغفّار الالمعى توفّى الامام ابو عبد الله الحسين الفضلى بكاشغر ودفن بها فى شهور سنة ٤٨٦ ومات ابنه الالمعى سقطة وحكى انّ خان زمانه الذى خانه استدعاه يوما (f. 31a) وهو فى الدرس عند ابيه وما راه بدّا من التلبية[3] فقام ليذهب قال له ابوه اجلس فقال كيف اجلس والخان دعانى فان امتنعت تجنّى علىّ وقال قد عصانى فقال ابوه تذهب ولا ترجع فخرج والخان ارسل اليه مركبا فركبه وسار الى ان كاد يصل الخان انفصل عن ظهر المركب فسقط على الارض وحان فاخبر ابوه وهو فى الدرس كما كان لم يبرح المكان ولم يقم حتى غسل فحينئذ توجّه اليه للصلوة وصلّى عليه واهل البلد كثيرهم وقليلهم وحقيرهم وجليلهم قد بلغ السماء اليلهم وملأ الارض عويلهم وابوه لم تبلل قطّ من اهدابه[4] شعرة فاين النياحة والنعرة وقد عِيب على ذلك وقيل كيف لا يبكى هيهات هيهات والد على ولد عقم عن مثله الامّهات وهو يحسّ بما عابوه[5] وصبر على ذلك حتّى عاد عن الدفن حاد عن الطريق الى مبال فبال هناك فاذا البول دم احر قانئ[6] فخجل اذ راه من هو عائب وشانئ ثمّ قال هكذا الحال ولكن * لايق ولمن قال به لايق[7] والى من يشكو العبد مولاه اذا استردّ عنه ما اولاه فسبحانه لا اله الّا الله فدفن الالمعى فى جوقر مأنول[8] خارج البلد ويسمّى ذلك الموضع بنّى قبله ولهما تصانيف فى كلّ فنّ من التفسير والحديث وغيرهما مجلّدات كثيرة ومن المفسّرين القريبى العهد من ائمّتنا وساداتنا الامام الزاهد رئيس اهل السنّة والجماعة علم الهدى صاحب التأويلات ابو جعفر منصور بن محمد بن محمد بن محمود الماتريدى السمرقندى رحمه الله حكى انّه أرسل من بغداد باشارة الخليفة فتوى فجاء الرسول بالفتوى ودخل فى باغه بسمرقند (f. 31b) لطلبه فراى شيخًا ذا هيئة غثّة وكسوة رثّة نُطَيْقَة من قضبان الكرم فى خصره[9] وزَوَيْرق من بُردى على رأسه فسأله وقال مولانا كجاست فاجاب الشيخ مولانا

---

1) Cod. الخروج. 2) Cod. فذكّر بينهما شمّة 3) Cod. ممن تلبية. 4) Cod. اهذابه
5) Cod. عابَهم 6) Cod. قانىّ 7) Sic Cod. Corrupte? 8) I. q. مؤول? 9) Cod. حضرة

ملحقات الصراح
تاليف
ابى الفضل بن محمد
المعروف بجمال القرشى[1]

Cod. Mus. As. 430 a.

(f. 29b) الامام ابو بكر القفّال الشاشى تفسيره عشرون مجلّدا وفيه نظم القران واللغة قيل بقول القاسم ابن ابو[2] بكر القفّال لو قُسمت اجزاء تصانيف ابى وعدد[3] ايام عمره لخرج لكل يوم جزء وحُكى انّه حين كان ببغداد قام يوما (f. 30a) وجمع تلامذته وقال هلمّوا الى الجهاد وصعد السطح ورمى بسهم فى يده مستقبلًا المشرق وكبّر فنزل من السطح وقال كفيت الحرب فكتبوا ذلك التاريخ من الحاضرين فاخبر لهم بعد اشهر انّ بعض عسكر الكفّار احاطوا بلدة شاش وكادوا ياخذونها اذ سُمع صوت التكبير ووقع بينهم سهم فانهزموا جميعًا فى تلك الحال سمعتُ عمّن هو الموثوق فى بلدة شاش حين كنت بها فى محرّم سنة ٦٩٣ وكتبت فى مشهد هذا الامام ابياتا عربيّة مترجمة بالفارسيّة حين زرته وهاهما

لمّا حضرت هنا لاسأل حاجة ... فجرى على لفظى بيُمن الفال
افتح لى اللهمّ قفل مناجى ... بفتوح هذا العالم القفّال
فرجعت عن ذاك الجناب مؤمّلا ... انّ المصالح كلّها بِكُفَى لى

الفارسيّة

مرا هاتفى غيب كويى كه كفت اين
كه اى خسته در بستكى چند باشى
بيا تا ببابى كليد كشايش
بدركاه بو بكر قفّال شاشى
رسيديم ديد انتعاشى ازين در
تو نيز آى اكر طالب انتعاشى

1) Cf. Зап. Вост. Отд. VIII, 353. 2) Sic Cod. 3) Cod. om. و.

بدان سبب بباید مردن آنست بولغه نویان منکر نشد واورا تصدیق کرد — والجتای‌را[1] گناه از گناه دیگران زیادت بود که پسر قدان قورومشی‌را غمز کرده بود وسعی نموده تا اورا بکشتند بدان سبب اورا بقدان سپردند تا اورا بیاسا رسانید — وهوقر[2] پسر کیوك خان وجبات[3] پسر ناقو وقراچاررا با چند پسر دیگر بولایت ترکستان فرستاد

(H f. 228 A f. 264 D f. 233 C p. 1156 O f. 451) [امرای ملك تیمور پسر اریغ بوکا] اوّل امیر جاوتو است از قوم سولدوس پسرزادهٔ سودون نویان پسر سونجاق نویان امیر تومان دست چپ وپسری دارد قدان نام یك کزیك وسلاح می‌داند ودختر ملك تیموررا سنده است دیگر قبچاقست پسرزادهٔ منکلیك ایچکه از قوم قونکقتان پدر او کوکجو امیر تومان بوده وجاوقورجی[5] از دست راست یك کزیك وسلاح میداند دیگر الاقا امیر هزارهٔ قونکقتان پسر جیلکه بن بهادر[6] که اینجا آمده بود دیگر جانکقی[7] کورکان از جلایر امیر هزاره واین هزاره آنست که پیش ازین امیری بوده اوقی نام واو[8] با یکهزارهٔ اویرات از حکم یرلیغ بود واندور[9] که غروق بزرکست واستخوانهای شهزادکان آنجا می‌نهند نکاه میداشت وچون شهزادکان که مصاحب نوغان بودند مخالفت کردند ولشکرها بهم بر آمد بیشتر این هزاره بلشکر قایدو پیوستند وبعضی آنجا مانده اند واکنون آن هزاره ازان فرزندان اوقی اند دیگر کریدای[10] که بزرك بتیکجیانست از قوم سولدوس دیگر کهتی نامی که کوکلتاش ملکتمور است هم از قوم سولدوس کارهای اردو از آش وغیره او میداند دیگر قدقه از قوم مرکیت امیر بزرکست ومقدّم بوکاولان وکار جریك بدست اوست دیگر ساقی از قوم قونکقتان امیر کزیك است دیگر سوکه که از قوم قونکقتان یك کزیك میداند دیگر بانوقه پسر قوتوقتو[11] نویان امیر هزاره

(H f. 229) دیگر ایسان تیمور باورجی پسر نویان باورجی دیگر بیسونای نویان امیر اردوست دیگر اریغ بوکا نویان از نایمان دیگر جاولدار پسر بورغوجی یارغوجی از قوم ارلات دیگر انکان پسر بورغه یارغوجی از جلایر دیگر توقان اختاجی از اوروغ جبّه نویان از قوم بیسوت دیگر طغرل پسر توقریاق از سولدوس دیگر قندقتای خزینچی پسر اتاقی از قراختای دیگر ابیشقه سکورجی از قورلات دیگر ملکی[12] ارکجی از نازیك

---

1) H والجیای‌را D وابلحنای‌را C وابلحسای‌را. 2) H قوقو AD هورقور H f. 200 هوقر A مویغو C D'Ohsson III, 435 Houcour. 3) D'Ohsson ibid. Tchabad. 4) D برجوق. 5) H وجاقورجی O وجوقورجی A وجاورقوجی. 6) O بهار. 7) Sic O; H جانکقی D جاتکفی. 8) O اورا. 9) Sic O; H اندرو A امور D om. C در. 10) H کوبدای CO کریدای A کریدای. 11) O قوتوقو. 12) D ملك.

(H f. 210 A f. 236 D f. 206 C p. 1113) از جمیع اصناف کتبه ملازم بودند از فارسی واویغوری وختایی وتبت وتنکقوت تا هر که بموضعی فرمانی نویسد بزبان وخط آن اقوام اصدار افتد ودر ایام ملوك باستان [1] وعهود سلاطین ماضیه چنین ترتیب وآیین که بود باشد یقین که اگر زنده بودندی بدین طریقه اقتدا نمودندی

(H f. 210 A f. 236 D f. 207 C p. 1114) منککو قاان در موضع قورقونور جیور [2] که میانهٔ ولایت مغولستان است قوریلتای ساخت وآن موضع آنست که قوتله قاان وقتی که اورا فتحی دست داده بود آنجا در زیر درختی با نوکران خویش چندان رقص کرده بود که زمین در کو افتاده بود [3]

(H f. 219 A f. 246 D f. 215 C f. 1126) [الغو] نیکپی [4] اقولرا با پنجهزار سوار واوجاجار نام از جملهٔ امرا وسلیمان بك پسر حبش عمید از بتیکچیان وابیشقه [5] نامی از یارغوچیان [بما ورا النهر فرستاد] همه متعلّقان ونوکران برکه‌را بکشتند (D f. 216) تا غایت که شیخ‌زادهٔ اسلام برهان الدین پسر شیخ بزرکوار سیف الدین باخرزی‌را نیز بدان علّت شهید کردانیدند وتمامت اموال آن جماعت از صامت وناطق بر داشتند وبعضی از نفایس پیش نیکپی اقول فرستادند واوجاجار بخوارزم رفت

(H f. 219 A f. 247 D f. 217 C p. 1127) الغو اورا [یعنی اورغنه خاتون‌را] بخواست وجهت رعایت خاطر او مسعود بك‌را بنواخت وصاحب دیوان ممالك خویش کردانید بسمرقند وبخارا فرستاد تا باسامیشی کند وآنجا رفت ومتواتر مال از رعیت (H f. 220) می‌ستد ومتعاقب پیش الغو می‌فرستاد کار الغو بدان سبب باز استقامت یافت ولشکر متفرّق‌را جمع کردانید ونوبتی با لشکر برکه مصاف داد وایشانرا بشکست وانرارا غارت کرد وبعد از یك سال وفات یافت واورغنه خاتون باتّفاق امرا ووزرا پسرخود مبارکشاه‌را بجای الغو بنشاند

(H f. 220 A f. 248 D f. 218 C p. 1129) [قوبلای قاان] با تمامت شهزادکان آقا واینی کنکاج کرده فرمود که بولغای بتیکچی سخنان اوکتای قاان ومنککو قاان شنیده اورا رها کنیم — اسونای کفت چکونه شاید که بولغه زنده ماند من با او تاپیشمیشی کنم وکناهان بزرك اورا روشن کنم با وی کفت تو مثل مغولی زدی که معنیٔ آن آنست که ما کاری کرده ایم شاید که ازان باز کردیم ودر آن اهمال شاید کردن کناه بزرك نوکه

---

1) Sic HA; om. D. 2) H قورقونور حیور A قمورقیوق‌حور D قورقوربوق حور C قورقوبوق حیور D'Ohsson II, 322 Cabour Cabouktchour. 3) Cf. Труды Пек. Миссии IV, 34. 4) HA بیکی C نیکی بیکسی infra A. Cf. Wassaf ed. Hammer p. 25. 5) H اینشقه.

بلواج بود بدیکری داد بلواج آن حال به بندکئ قاان باز نمود قاان بازخواست[1] برلیغ پیش جغتای فرستاد وفرمود که جواب بنویسند جغتای در جواب بنوشت که نادانسته وبی‌راه[2] کرده ام وهیچ جواب ندارم که توانستمی نوشت لکن چون قاان فرموده که بنویسند بدان دلیری این قدر نوشتم قاان‌را خوش آمد وعذر او مسموع داشته آن ولایت‌را باینجو به جغتای داد بعد ازان بلواج بخدمت جغتای رسید اورا بازخواست فرمود ودشنام داد بلواج با وزیر گفت که بخلوت با تو سخن دارم چون بخلوت بنشستند با وزیر گفت من نایب قاان ام جغتای مرا بی گناهی او نتواند کشت واگر من از تو شکایت کنم قاان ترا بکشد اگر کار مرا تدارك کنی فبها والّا در بندکئ قاان ترا ایقاق کنم تا ترا بکشد واگر این سخن با جغتای گویی هر چند ازمن پرسد من منکر شوم وترا هیچ گواهی نه وزیررا بدان سبب ضرورت شد تدارك کار او کردن[3] و حکایت این وزیر بسیارست شمهٔ ایراد رفت وزیر بکرّات با جغتای گفته بود که من جهت تو هیچ آفریده دوست خود نگذاشته ام بعد از تو کسی بر من رحم نکند چون جغتای نماند اورا بتهمت آنك اورا[4] دارو داده هلاك گردانیدند[5] اما حال حبش عمید چنانست که او مردی مسلمان بوده[6] وبتیکجئ جغتای واصل او از اترار[7] — (A f. 225 D f. 196) ارکان حضرت ومقرّبان وخواص اورا [یعنی کیوك خان] مجال آن نبود که قدم از قدم بر گیرند ومحلّ آن نه که پیش ازانکه در سخن شروع پیوندد مصلحتی‌را بموقف عرض رسانند — از شفق تا خلق بمطالعت کووس مدام ومعانات پری‌چهرگان خوش‌اندام اشتغال داشت

(H f. 204 A f. 229 D f. 199 C p. 1104) خواجه وناقو بویقور تغای[8] نویان‌را وتیمور نویان‌را که امیر قراقوروم بود قایم‌مقام خویش بفرستادند تا بموجبی که شهزادگان اتّفاق کنند خطّ دهند چه باتو جملهٔ شهزادگان‌را آقاست وفرمان او بر همگنان نافذ واز صواب‌دید او بهیچ وجه تجاوز ننماییم

(H f. 207 A f. 233 D f. 203 C p. 1109) [مونکا قاان] بریکای[9] نویانرا با ده تومان لشکر از ترکان دلاور بسرحدّ الغ طاق وبوبقای وبوربلل[10] که میان بیش بالیق وقراقروم است فرستاد تا ازانجا نرکه بنرکه بقونغوران اوغول پیوندد که در حدود قیالیق بود تا کنار اترار نرکه کشیده وبوقا[11] نویانرا بحدّ قیرقیز وکم کمجیوت فرستاد با دو تومان لشکر

---

1) H ثار خواست. 2) C وبیراهی. 3) C add. کرفت. 4) C جغتای‌را او. 5) Cetera om. H. 6) Cetera om. C. 7) D om. اترار. 8) H نوبقور بعای. 9) Sic H; DA مونکیای C نوبکای. Cf. p. 119. 10) Sic H; A نوربوقای وبوبیك C وتوسای D وبعای وقولك. 11) Sic H; AC وموکا D وبوکا.

نمود (C p. 1098) بوجهی که آن جماعت‌را نیز روشن میشد وتمامت بر آنچ او میگفت متّفق می‌شدند قوشون[1] اورا در اندرون خواند وپرسید که وقوف بربن احوال از کجا حاصل کردهٔ دفتری بیرون آورد که تمامت قضایا وتواریخ گذشته که مطلوب او بود روز بروز آنجا ثبت کرده بود قوشون نوبان شاد شد اورا با دفتر بهم به بندگیٔ جغتای برد جغتای چون بغایت بلیك وحکمت‌دوست بود آن سخنانرا پسندیده داشت وآن ختایی‌را از قوشون بخواست وملازم خود گردانید وباندك مدّت در خدمت او کستاخ شد ومعتبر ومشهور تمام گشت وقاان زیرکیٔ اورا شناخته وپسندیده چون اورا مقرّب جغتای دید نام او وزیر کرد واین وزیر کوتاه‌بالا بوده[2] وحقیر لکن عظیم شجاع وتیزدهن[3] وزبرك وفصیح ودر اکل وشرب قوّت تمام داشته ومرتبهٔ او بجایی رسیده که بالاء اکثر امرا می‌نشسته ودر خدمت جغتای از همکنان کستاخ‌تر سخن گفته تا غایت که روزی خاتون جغتای در میان عرضه داشتن سخن شروع نمود وزبر بانك برو زد که تو خاتونی ترا[4] دربن باب سخن نمی‌رسد ونیز یکی از عروسان جغتای‌را با شخصی متّهم کرده اند وزبر بی کنکاج جغتای اورا کشته چون جغتای‌را معلوم شده عرضه داشته که چگونه شاید که عروس تو کار ناپسندیده کند ونام زنان بد کند[5] (A f. 216) جغتای آنرا پسندیده داشته چون در آن زمان عادت آن بود که هر سخن که پادشاهان بگویند روز بروز بنویسند واکثر سخنان مسجّع متعلّق گفتندی هر یك یکی از مقرّبان‌را جهت نوشتن سخنان او معیّن فرموده بود ازان جغتای وزیر مذکور نوشتی وقاان‌را نایبی بود از اویغور چینکقای نام روزی از جغتای پرسید که وزیر تو بهتر است یا ازان من گفت[6] همانا چینکقای بهتر باشد روزی در طوی هر دو برادر سخنان بیلیك می‌گفته اند واو ضبط کرده بیرون رفت تا بنویسد قاان وجغتای هر دو ضبط کرده اند وامتحان نموده تا وزیر همچنان می‌تواند نوشت یا نه وزیر[7] مشغول شده مونکا قاان می‌گذشت با او سخن کرد وزیر گفت مرا تشویش مده تا آنچه شنیده ام بنویسم بعد ازانك بیاورد وایشان مطالعه کردند بر همان منوال نوشته بود وجمله ضبط کرده مکر اندك (D f. 189) تقدیم وتاخیری در لفظ آن قاان انصاف داده که حق بدست جغتای است که وزیر او بهتر است از نایب من چینکقای وتا جغتای در حیوة بود وزیر در خدمت او بدین موجب اعتبار داشت ومی‌گویند در چاغ اوکتای قاان جغتای یرلیغی نوشت وبعضی از ولایت ما وراء النهر که بفرمان قاان در تصرّف

---

1) Sic HA hic et infra. 2) H add. وبحته. 3) A پر دهن. 4) H بر خاتونی‌را.
5) C ونام وننك زنان برد. 6) H om. گفت. 7) H add. بلسب A بگفت.

بوده اند دوم توکان خاتون خواهر بیسولون مذکوره که بعد از وفات بیسولون اورا بخواست

(H f. 192 A f. 209 D f. 186 C p. 1082) حال ولادت او [یعنی بوری پسر موانوکان] چنان تقریر می‌کنند که پیش ازین چون رسم بوده که زنان ایو اوقلانان در اوردوها جمع می‌شدند جهت کار کردن روزی موانوکان در اردو رفت زنان انبوه دید ازانجمله یکی صاحب جمال‌را بگوشهٔ برد وبا وی جمع شد ودر خاطر وی آمد که ممکن که حامله شده باشد فرمود تا اورا از شوهر جدا کرده نگاه داشتند اتّفاقا حامله شده بود وبوری ازوی در وجود آمد وباز اورا با شوهر دادند واین بوری بغایت متهوّر وشجاع بود چون شراب خوردی سخنان درشت گفتی بجایی رسید که در عهد مونکا قاان بوقتی که شراب میخورد باتورا بسبب دشمنی که در دل داشت دشنام داد چون باتو آن سخن بشنید اورا طلب داشت منکاسار نویان اورا بفرمان مونکا قاان پیش باتو برد وباتو اورا بکشت

(H f. 192 A f. 211 D f. 188) [بیسو مونکا پسر جغتای] عظیم شرابخواره بوده است چنانکه می‌گویند که آن قدر زمان[1] هشیار نبودی که جانوران بقوشچیان سپارد واورا خاتونی بوده نام او تایشی[2] بغایت معتبر وحاکمه چون شوهرش همواره مست بود کارها او ساختی وجانوران نیز او بقوشچیان سپردی

(H f. 193 A f. 212 C p. 1084) [چنگز خان گفت] هر کس‌را که هوس دانستن یاسا وبیلیك وبوسون ملك‌داری باشد متابعت جغتای نماید وهر که مال وثروت وشیوهٔ جوانمردی وآسایش دوست دارد او پی‌روئ اوکتای کند وهر که ادب وفرهنك وشجاعت وساز وسلاح خواهد ملازم تولوی گردد

(H f. 195 A f. 215 D f. 188 C p. 1088 L f. 570 L_1 f. 18) [نواب جغتای] نام یکی وزیر وازان دیگر حبش عمید وحال وزیر چنان است که اصل او از ختای بود وخدمتکار طبیبی ختابی از ملازمان جغتای بعد از وفات آن طبیب کلّبان قوشون[3] نویان از امرای جغتای شد اتّفاقا جغتای روزی ازان قوشون[4] نویان از قوم جلایر که پیر وصاحب تجارب بود وبر احوال پیشینه واقف حال چنگز خان وآنك هر سال کدام ولایت‌را کشاد می‌پرسید او چون نیکو مستحضر نبود بخانه رفت واز هر کس از متعلّقان کیفیت آن احوال تفحّص میکرد وهر یك آنچه معلوم داشتند میگفتند این ختایئ مذکور که کلّبان او بود از بیرون خانه می‌شنید وصدق وکذب آن سخنان باز

---

1) Sic A; H زمستان. 2) Cf. supra p. 119 طغاشی. 3) Sic H; AC قوشوق.
4) Sic HA.

جانور برانیدن آنجا بودی ودر نابستان در موضع اورمکتو[1] آنجا خرگاه بزرك که هزار کس در آنجا گنجیدی زده بود — وآنرا سره اوردو میخوانند

(C p. 1060 [2]) [قاان را در کوه بلند دفن کردند] که آنرا بولداق قاسر[3] گویند وهمواره پر برف باشد واین زمان آنرا ایکه اوایر[4] میخوانند وازان کوه بیسون موران[5] وترکان اوسون فرو[6] (f. 1061) می‌آید ودر رودخانهٔ اردش میریزد وازان کوه تا اردش دوروزه راه باشد وچاپار در حدود آن رودخانه قشلاق میکند

(A f. 189 D f. 166 C p. 1063) در حدود ما ورا النهر اورا [یعنی کورکوزرا] بر سر پولی با کجاو[7] نام از امراء جغتای گفت‌وگویی شد آن امیر گفت اگر من[8] عرضه ندارم کورکوز گفت که مرا پیش که عرضه خواهی داشت وجغتای[9] در آن نزدیکی نمانده بود آن امیر پیش خاتون او بگریست (C p. 1064) کورکوز چنین گفت آن خاتون به بندگیٔ قاان فرستاد که چون جغتای[9] نمانده همچون کورکوز قراجوئی چنین سخنی بزرك بگوید قاان بفرمود که اورا بگیرند ودهان پر خاك کنند تا بمیرد

(A f. 197 D f. 175 C p. 1073) اگرچه قایم‌مقام جوجی خان پسر دوم باتو بود در یرلیغها که منگکو قاان جهت احکام وياسا بنام ایشان نوشته نام اورده مقدّم داشته است — ایشانرا [یعنی سه برادر اورده] تا غایت وقت شهزادگان دست چپ میگویند واین زمان نیز اروق ایشان با اروق اورده بهم می‌باشد ویورت او وازان برادران ولشکرهای ایشان در جانب یسار بحدود....[10] است هرگز اتّفاق نیفتاده که از اروق اورده کسانیکه قایم‌مقام او شده اند پیش خانان اروق باتو روند چه از همدیگر دورند — لیکن عادت ایشان چنان بوده که پادشاه وحاکم خود کسانی‌را دانند که قایم‌مقام باتو باشند ونام ایشان بر بالای یرلیغهای خود نویسند

(H f. 191 A f. 209 D f. 185 C p. 1080) [خواتین جغتای] اوّل بیسولون[11] خاتون که مادر تمامت فرزندان معتبر وی بوده دخترقتا[12] نویان پسر داریتای پادشاه اقوام قونقرات وبورته فوجین خاتون بزرك چنگکزخان وپدر بیسولون خاتون برادر[13] وبرادرزاده

---

1) AD ارمکتو C اورنکبور D'Ohsson, loc. cit. Ormektoua. 2) Ceteri codd. non habent. Cf. Raverty, Tabakat-i-Nasiri, p. 1143. 3) Raverty Būldān Kā-ir. 4) Raverty Yakah Wandūr. 5) Raverty Yasūn Mur-ān. 6) Cod. وترکان اوشورنرو Raverty Tarkān Ūsūn. 7) A کجاود DC om. Cf. Березинъ, Исторія монголовъ Рашид-эд-дина I, 118; перс. текстъ стр. 151. 8) C add. تورا. 9) A قاان. 10) Nomen om. codd. 11) H مسولون. Cf. Березинъ, Исторія монголовъ Рашидъ-эд-дина, II, 227. 12) H قنا. Cf. Березинъ, id. opus, I, 150 قطا. 13) D om. برادرو.

با منککو قاان غدر اندیشیدند لشکرهای ایشان باز کرفتند وبخش کردند مکر ازان فرزندان کوتان اما مردی بغایت عاقل وکافی بود ومحیل تمام وکارها بر سبیل مکر وحیلت ساختی بتدبیر از هر کوشه دو سه هزار لشکر جمع کرده

(C p. 1045[1]) عمر او [یعنی قایدو] میانهٔ پنجاه وشصت بوده ومیکویند نه تا ریش داشته ازهمدیکر جدا مایل بسپیدی ومیانه‌بالا بوده است اندام وشراب وقمیز ونمك نخورد استخوان او وازان شهزادکان که پیش ازو در کذشته اند در کوه[2] عظیم بلند است نام او شیولیق در میان دو رودخانه ایله وجوی جوی ولایتیست درو دیههای بسیار ودو درهٔ بزرك دارد ترساکست وقامالیق وازانجا تا سمرقند دو هفته راه باشد وقوتولون دختر قایدو آنجا می‌نشیند وشوهرش مغولی....[3] نام مردی چابك بلندبالا خوب‌چهره است خویشتن اورا بشوهری اختیار کرده وازو دو پسر دارد بقناعت آنجا نشسته قروق[4] پدر نکاه میدارد

(A f. 183 D f. 161 C p. 1057) درین سال [یعنی سال کوسفند موافق جمادی الاولی سنهٔ اثنین وثلاثین وستمایه] قوبچور چهارپای‌را معیّن کردند بقرار آنکه از هر صد سر چهارپای یك سر بدهند وفرمود که از هر ده تغار غلّه تغاری بدهند تا بر مساکین صرف کنند وسبب آنکه تردّد ایلچیان از خدمت شهزادکان واز حضرت قاان پیش ایشان جهت مصالح ومهمّات ضروری بود در تمامت ممالك یامها نهادند وآنرا تایان[5] نام خواندند وجهت آن یاسا نهادن ایلچیانرا از قبل شهزادکان بدین تفصیل معیّن کردانیدند از جانب قاان بتکچی قوربدای[6] از جانب جغتای انملکچین بایجوتای[7] واز جانب باتو سوقتو مولجتای[8] از جانب تولوی خان الجیقه[9] بفرمان سیورقوقتنی بیکی،

(A f. 185 D f. 163 C p. 1059) فرمود که هر روز از ولایات پانصد کردون پر بار اطعمه واشربه آنجا [یعنی بقراقورم] رسیدی ودر انبارها نهاده ازانجا خرج کردندی وجهت یکتی وسرمه کردونهای بزرك که هر یك شش[10] کاو میکشید ترتیب کرده بودند وفرمود تا اوزان مسلمانان بر یك روزهٔ قراقوروم جایی[11] که در قدیم جانورداران[12] افراسیاب آنجا بودندی وآنرا اکرچاغان[13] کویند کوشکی بساختند ودر فصل بهار جهت

---

1) Ceteri codd. non habent. 2) Cod. کوی. 3) Om. Cod. 4) Cod. عروق. 5) Sic D hic et infra; A hic بآن ماه infra پایان; C om. 6) A قوبدای D قربدای; C ut recepi. 7) A امللجین مالحوتای D اماسلچین بحوسای C انملکجین بایجوتای. 8) A سوقو مولجیای D سوقتو مولجیای C سوقو بلحیای. 9) D الحقعه C الحیقه. 10) C هشت. 11) D om. جایی. 12) C جانوران. 13) Sic AD; C کهرخاقان D'Ohsson II, 84 Kertchagan.

جامع التواریخ
تالیف
خواجه فضل الله بن ابی الخیر
المعروف برشید الطبیب

Cod. Bibl. Publ. Imp. V, 3, 1 (H).
» » » » V, 3, 2 (C).
» » » » Dorn 289 (D).
» Mus. Asiat. a 566 (A).
» » Brit. Add. 7628 (L).
» » » » 16, 688 (L_1).
» Bibl. Bodl. Elliot 377 (O).

(A f. 171 D f. 149 C f. 1042) یورت او [یعنی کیوك خان] در زمین قوباق بموضعی که آنرا بری منکراق وایمل وبورساور[1] خوانده بوده — مدّت العمر به امراض مزمنه مبتلا بود (A f. 172 D f. 150 C f. 1042) چون ولایت تنکقوت در دست ایشان [یعنی کوتان وپسران او] بود قوبلای قاان وپسرش تیمور قاان بر قرار اوروق کوتانرا آنجا بگذاشتند وایشان نیز بر قاعدهٔ قدیم دوست وهواخواه قاان اند ومطیع فرمان او وکار ایشان در سایهٔ عنایت قاان با رونق ونظام

(Ibid.) چون بوقتی که [قاشی] در وجود آمد چنگکز خان ولایت قاشی‌را که اکنون تنکقوت میکویند مسخّر گردانیده بود اورا قاشی نام نهادند (C f. 1043) چون عظیم شراب‌خواره ومدمن الخمر بود از فساد وافراط شرب هم در جوانی وفات یافته در حیوة پدر وچون او نماند نام قاشی‌را قوریق کردند وبعد ازان ولایت‌را تنکقوت خواندند — [قایدو] بغایت پیر شده وتا پارسال زنده بود واین قایدورا در اردوی چنگکزخان بزرك کردند — [بعد از گریختن اریق بوکا] قایدو ازان ببم هم از قوبیلای قاان مستشعر بود چون یاسا نبود که هیچ آفریده حکم وفرمان قاان دیگرگون کند وهرکه کند گناه‌کار باشد او از یاسا تجاوز کرده مخالفتها کرد یاغی شد واز آنوقت تا این زمان بواسطهٔ یاغی‌گریٔ او بسیار مغول وتازیك نیست شدند وولایات معمور خراب گشت وقایدو در اوّل حال زیادت لشکر نداشت چه وقت آنکه اوروق اوکتای قاان

1) C دیورسادر.

(f. 212) پادشاه‌زادکان دیکر وپسران ناقو [بآلاقماق] برسیدند ویك دو روز بایستادند وبی اجازت عنان مراجعت بصوب اردوی خویش معطوف کردند که فرقهٔ عملهٔ علم قام بزیادت ازین رخصت مقام نداده اند وتمور نوبین‌را بجای خویش(f. 213) در خدمت او[یعنی باتو] بکذاشتند

(f. 216) [شیرامون وناقو اغل وبسنبوقا اغل برادر قرا هلاکو] هر سه در یك موضع کرد آمدند و در افواه آن بود که قصد مسلمانان اندیشه کرده اند وبعد ازان خواجه نیز بآهستکی جنبان شد هنوز ایشان‌را در خیال آنك بی حضور ما قوریلتای تمشیت نپذیرد ورونق نکیرد وآن مصلحت مکفی نشود چون شیرامون وناقو نزدیکتر رسیدند پادشاه‌زادکان وامرا ونوبینان که در خدمت منکو قا آن بودند باتّفاق پیش ناقو وشیرامون فرستادند

(f. 223) [قا آن] برنکونای نوبین‌را با ده تومان لشکر از جوانان دلاور وترکان با زهر وجکر بحد الغ طاق وقوبعای ونور پلنك[1] که میان بیش بالیق وقراقوروم است فرستاد تا ازانجا نرکه بنرکه بقونغوران اغول بیوندد که در حد قیالیغست واو تا بکنار ارتار نرکه کشیده بود

وبکشی[2] اغل که در خدمت آقاء خویش قرا هولاکو آمده بود بنزدیك بوری رفت وترکان[3] بتیکچی‌را بنزدیك بیسو منکو وطغاشی که خاتون او بود وامرا ونوبینان الغ ایف فرستاد بعد از (f. 224) اعلام احوال آن جماعت که پای‌دام فعل خویش کشته بودند کفت اکر با شما درین مخالفت آن قوم‌را موافقتی نبوده است بی موجبی چندین اهمال در حرکت بجانب ما از چه تواند بود وتراخی وتانّی وتقصیر بچه سبب اکر آن اندیشه در ضمیر ایشان نبوده است بی اهمال حرکت باید نمود والّا موضع قتال وآلت نزال معدّ ومعیّن باید کرد چون این سخن بشنیدند هیبت پادشاه ورعب بر احوال ایشان ظاهر کشت برین معانی انکارها نمودند ونیك دور شمردند ایلچیان چون از پیغام باز پرداختند بر فور باز کشتند وباطعام باز نایستادند بیسو وبوری وطغاشی نیز روان کشتند وازان جماعت که در حدود ایمیل بودند والمالبغ روان می‌کردند[4] وبقایای ایشانرا بر حسب مصلحت‌دید کار ساخته می‌کردند[4] — بیسو وبوری‌را بحضرت باتو فرستادند وطغاشی خاتون‌را قرا هولاکو یارغو کرد بحضور بیسو وفرمود تا بلکد اعضا واجزاء او نرم کردند وکینهٔ قدیم‌را که در دل داشت تشفّی داد

---

1) Sic X; D قوبغا و نوبلك. 2) Sic D; X بکش. 3) Sic X; D ترکمان.
4) X می‌کند.

دو ماه بسبب خطبهٔ دختری که از یکی از امراء آن حضرت کرده بود توقّف رفت
وخواجه فخر الدین ومنکو فولاد در مقدّمه روان شدند کاتب این حرفها در مصاحبت
امیر ارغون بماند چون ازانجا روان شد با آنکه زمستان بود ودشت وکوه همه از
برف یکسان وشدّت سرما اعضارا از حرکت باز داشته بمدّت سیزده روز ازانجا برو
آمد وامیر حسین وصاحب الدیوانرا که قایم‌مقام کذاشته بود بفرمان باتو بدرکاه او
رفته غایب بودند بعد از یکچندی خواجه نجم الدین علی جیلابادی از حضرت باتو
رسید وجهت الغ بتیکچی ازان قوشقون یرلیغ آورد
[امیر ارغون] در حرکت [باردوی مونککا قاآن] زیاده مبالغه نمود وبا آنکه کثرت
برف از حرکت مانع بود واز تعجیل وازع امیر ارغون بدان التفات نمی‌نمود وچون
بکنار قلان باشی رسید برف تمامت کوهها با پشته برابر کرده بود وراهها بسته وکذ
وجوازرا آکنده چنان که از بالای اسب کذشته بود آن روز هم آنجا مقام ساخت
وروز دیکر امیر ارغون تمامت سوارانرا بفرمود تا در مقدّمه اشتران در مصاحبت
او (f. 195) برفتند واز شارع ملتفت شد واز جوی آب بکذشت وبر بلندیٔ پشتو
می‌رفت وسواران ده ده‌را بنوبت پیاده می‌کرد تا راه می‌زدند وهر کجا که کوه بو
وبرف می‌انباشت سواران برعقب می‌رفتند وموضعی که جواز تعذّر زیاده داشت با
توشها می‌انداختند وچهارپای می‌کذرانیدند ولطف حقّ تعالی بود که آن روز آفتاب
تابان بود تا بعد از اجتهاد بسیار یك فرسخ تا آخر روز قطع شد ومخافت ازار
مهلکه بفضل باری تعالی دفع وبرین جمله نفس عزیزرا از قرار واقامت امتنا
نمود تا به بیش بالیغ رسید امیر مسعود بك از حضرت مونککا قاآن باز کشته بو
وآنجا رسیده یکدیکررا انواع تکلّف وتنوّق واجب داشتند وضیافت وجشنها ساختند
(f. 198) چون در نوبت اوّل قبچور میان ده نفر هفتاد دینار مقرّر کرده بودند وسبب
آن که اخراجات حشر ویام واولاغ ومصالح لشکر از حد کذشته بود وقبچور مقرّر بدار
وافی نبود (f. 199) قبچور منوال دستوری کشته که زواید بنسبت آن حواله می‌رفت
واصحاب عقار ومستظهران که پیش از وضع قبچور آنکس که مثلا در ده موضع شرکتی
داشت واسباب جدا جدا بنسبت آن شرکت زر بدو حواله می‌کردند چنان که از یك
کس پانصد دینار وهزار دینار می‌کرفتند ووقت این وضع ده دینار مقرّر شده بود آ
مضاعف می‌شد مستظهرانرا زیادت حملی نمی‌افتاد اما بدرویشان بدین سبب ثق
زیاده می‌نشست — [فرمان شد] تا باز وضع قبچور کنند ومستظهرانرا از پانص
دینار وبنسبت آن تا درویشی‌را یك دینار بریده کنند تا باخراجات وافی شود بری
جمله کار پیش کرفتند

نرغو اورا خیمهٔ با آلات ان از مجلس‌خانهٔ زر ونقره بخوارزم فرستاده بود — بقایای بزرگان خراسان در مصاحبت پدرم بخدمت استقبال نمودند از راه شهرستانه بیامد ودر ماه جمادی الاول سنهٔ سبع وثلثین وستمایه بخانهٔ خویش نزول کرد

(f. 189) [در شهر طوس] سرایی اوّل روز بدو دینار ونیم رکنی بفروخته بودند هفتهٔ دیگررا بدویست وپنجاه دینار بفروختند — یامهارا در آن موضع بچهارپای ومصالح دیگر معمور کردانید تا ایلچیان زحمت ندهند وچنان مضبوط کردانید که هیچ امیری که پیشتر ازان سرها می‌انداخت وهیچ کس‌را مجال اعتراض نبود سر مرغی نمی‌توانست برید رعایا چنان مستولی شدند که اگر لشکری بزرك از مغول بمزرعهٔ نزول می‌کرد با برزگری سخن نمی‌توانست گفت که سر اسبی نگاه دارد تا بالتماس علوفه ونزل چه رسد وهمچنین ایلچیان وآیندگان وروندگان واز وی در دلهای مردم هیبتی بنشست از ابقای دهاقین روغد اصیل نام در اوّل حالت باسم وکیل خرجیٔ کورکوز موسوم بود چون مرتبهٔ کورکوز نیز بالا گرفت کار او نیز بنسبت رونقی گرفت — جایگاه وزارت باصیل روغدی تفویض کرد — (f. 190) [بعد از وفات کورکوز] اصیل‌را در سمرقند محبوس کردند بوقت مراجعت [ارغون] بفرمود تا اورا گرسنه می‌داشتند تا آخر موکّل‌را بفرمود تا دارویی در نیماج کردند وبدو دادند تا هلاك شد

(f. 192) امیر ارغون در راه [از اردوی کیوك خان] دست درباوش چون باران نیسان کشاده گردانید وتمامت بلاد ترکستان وما ورا النهر (f. 193) معمور احسان او شدند — در تاریخ سنهٔ ثمان واربعین وستمایه با رزیقاباد مرو نزول کرد وچند روز در کوشك سلطانی جشنها ساختند وامیر ارغون عمارت کوشك وباغ فرمود واصحاب رزیقاباد هر کس عمارت باغ وسرای باشارت او آغاز کردند — منکو فولاد[1] مغولی بود در عهد جرماغون بر سر محترفهٔ تبریز باسم باسقاقی موسوم ایّام فرصت بذیل حمایت وعنایت قداق نویین که حلّ وعقد امور مملکت کیوك خان بدست او بود بسبب انتساب منکو فولاد بقبیلهٔ نایمان که قرابت او ازان لازم می‌شد توسّل نمود وبواسطهٔ آن بانتهاز فرصت بانهاء حال او در حضرت کیوك خان توسّل جست وبر تقریر قاعدهٔ باسقاقی وامارت بنام منکو فولاد یرلیغی حاصل کرد

(f. 194) چون امیر ارغون از سبب وحشتی که آثار آن ظاهر می‌شد بنفس خویش بحضرت بیکی ومنکو قاآن متوجّه شد — عذر تخلّف تمهید کرد نظام الدین شاه‌را که بعد از شرف الدین از قوشقون باتو بتیکچی بود بدان حضرت روان کرد او خود هم در اردو گذشته شد وامیر ارغون مراجعت نمود بحدود المالیغ بنزدیك بیسو رسید یك

1) X fere semper منك فولاذ.

(f. 183) کورکوز — مسقط راس او دیهی است مختصر بر چهارفرسنگی بیش بالیغ ت
آن برلیغ از بلاد اویغور در طرف غربیّ ممرّ مجتازان بر آنجا در شهور سنهٔ احد
وخمسین وستمایه بوقت مراجعت از اردوی پادشاه جهان مونکا فاآن بر سبیل قیلو
آنجا ساعتی استرواحی رفت بیتی فرد که مرحوم نظام الدین علی السدید البیهق
بر حسب حال کورکوز وقت عبور بر آن دیه انشا کرده وکانب روایت بعدما که از صحی
ضمیر محو بود بر خاطر گذشت

غداة نـــزلنا فی کنیسة بـــرلغ یحقّق لی انّ الرجال من القری

(f. 184) هم در آن لحظه آن بیت‌را که ثبت ضمیر بود باخوات دیگر هرچند نوأم ا
نباشد ملحق گردانید

وایقنت انّ المرء یسمو بجدّه وهمّته انّ السریّ اذا سری
ولن ینفع الاصل الزکیّ بجاهل اذا هو عن طرد المعالی بحدّدا

— واز متوطّنان آن دیه از حال نسبت او پرسیده شد گفتند پدر او از آحاد النا
بود وکورکوز هنوز از سنّ طفولیّت نگذشته بود که او گذشت واورا مادر اندری بین
نماندست سبب صغر سال واختلال حال بدو التفات نمی‌نمود چون از وفات پدر
یکچندی بگذشت بیکانهٔ اورا خواستاری کرد ونزدیك شد که دست تصرّف گشاده گ
کورکوز نزدیك ایدی‌قوت رفت وحال تقریر کرد چون رسم مغولان وایغوران بر آنس
که پسر بر زن پدر حاکم باشد وبزوجیّت تصرّف نماید ایدی‌قوت نیز امضاء ر
قدیم بتقدیم رسانید بعد ازان از سر آن در گذشت واندك چیزی بستد ورضا د
تا اورا بیکانهٔ بخواست وکورکوز بتعلیم خطّ ایغوری مشغول شد وچون باندك زمانی
آن کار ماهر شد همّت بلند داشت بدنائت قناعت وبشناعت خساست راضی نمی‌ش
ودثار غنا آن قدر نه که خودرا از دیار عنا برهاند ودست‌رس آن نه که برك سفر
سازد نه هیچ پیوندی که دست در دامن او زند ونه هیچ خویشی که خویش‌را از ر
فقر وفاقه خلاص دهد نه دوست ویاری که بهبه یا بقرض اورا مددی کند ومعون
واجب دارد اورا درین غم ابن عمّ او نام بیش قلاج پیش قلاج کار او واسطه شد
کورکوز بهای اسبی قرض کرد ونفس اورا وثیقه نهاد اسبی بخرید ومتوجّه اردو
باتو شد چون آنجا رسید بخدمت یکی از امیران درگاه پیوست اورا بگله‌بانی مو
کرد چون اندك روزگاری بر آن بگذشت واو در آن باب اثر کفایت اظهار کردان
ازان کار بملازمت خویش باز آورد یکچندی بر آن بگذشت واو قربتی یافت با ام
خویش بدجت توشی بشکار بر نشست

(f. 188) [بعد از اتمام یارغو] کورکوز بخدمت تنکوت برادر باتو رفت — پدرم ترتب

یافتی که بر امثال حرکات دور از غیرت وحمیّت اقدام نمودی سلطان عثمان از خجالت سر در پیش افکند وسلطان‌را هم رای آن بود که اورا بجان المی نرساند ودختر سلطان که خان سلطان نام او بود بابقا بر جان شوهر رضا نداد بدان سبب فرمود تا در شب سلطان عثمانرا از دست بر کرفتند وکان ذلك فی شهور سنة تسع وستمایة وسلطان اهالئ سمرقندرا استمالت داد بامرای فرغانه وترکستان رسولان بفرستاد وایشانرا بمطاوعت ومتابعت خود خواند ولشکری به سنجاب فرستاد تا محافظت آن کنند وبجانب بقایاء لشکر کورخان تاختن میکنند ونکذارند که باز قوّتی کیرند وعدّتی سازند — وسلطان بر تواتر بر تاختن او [یعنی کوچلك] لشکر می‌فرستاد وتاختن لشکر سلطان تا بحدود بیش بالیغ رسید ودار الملك سلطان سمرقند شد وآنجا مسجد جامعی بنا فرمود وعمارت عالیه آغاز نهاد وعجب حالی بود که چون حرم سلطان در دست لشکر تاتار افتاد خان سلطان که از سلطان عثمان انفت می‌داشت در دست صبّاغی افتاد در ایمیل واورا در عقد نکاح آورد تا کذشته شد

(f. 173) اصل او [یعنی ترکان خاتون] قبایل اتراکند که ایشانرا قنغلی خوانند وترکمان بسبب انتماء نسبت جانب ترکان خاتون رعایت نمودی ودر عهد او مستولی بودند وایشانرا اعجمیان خواندندی از دلهای ایشان رحمت ورافت دور بودی وممرّ ایشان بر هر کجا بودی آن ولایت خراب شدی ورعایا بحصنها تحصّن کردندی وبحقیقت بسبب ظلم وفتك وناپاکئ ایشان دولت سلطان‌را انقلاع بود — ترکان خاتون‌را درکاه وحضرت وارکان دولت ومواجب واقطاعات جدا بودی مع هذا حکم او بر سلطان واموال واعیان وارکان او نافذ وترکانرا مجلس انس وطرب در خفیّه مرتّب بودی وبسیار خاندان قدیم‌را واسطه او شد که مستقلع کشت وچون ملکی یا ناحیتی مسلّم شدی صاحب آن ملك‌را بر سبیل ارتهان بخوارزم آوردندی تمامت‌را در شب بدجله انداختی

(f. 178) براق حاجب وبرادر او حمد بور[1] از قراخطای بودند ودر عهد خان قراخطای حمد بوررا برسالت بنزدیك سلطان اختلاطی بوده است تا چون تانیکو طراز در دست آمد ایشانرا نیز بیاوردند ودر خدمت سلطان قربتی یافتند وبتدریج حمد بور امیر شد وبراق بحجابت موسوم کشت حمد بوررا بوقت آن که بما ورا النهر می‌رفت با چند هزار مرد در بخارا بکذاشت در اوایل فترت او نیز در کذشت وبراق بحدّ عراق آمد بنزدیك سلطان غیاث الدین

---

1) D s. p. aut حمید بور; X حمند بور, حمید بور, خمر بور.

هر دو جانب حملها کردند ودست هر قوم مقابل خود دست راست‌را از جای بر داشتند وهر دو لشکر باز پس نشستند ولشکر کورخان باز کشت وتانیکو در دست افتاد وسلطان نیز باز کشت

(f. 145) چون خانان قراخطای در بلاد ما ورا النهر مستولی شدند سلطان عثمان نیز در تحت حکم کورخان داخل شد واوامر ونواهیٔ او منقاد کشت وکورخان بر قرار ملك ما ورا النهر بدو ارزانی داشت واورا ازعاج نکرد وباندك مواضعهٔ سنوی وشحنهٔ که در موافقت او بکذاشت رضا داد واو در رفاهیّت ولذّت روزکار می‌کذرانید وبهر وقت بنزدیك کورخان می‌آمد مورد اورا مکرّم وعزیز می‌داشت — اسباب وحشت از فظاظت محصّلان مال وشحنکان کورخانی بود

(f. 146) ترکان خاتون بر رسم ترکان که بر سبیل اعزاز واکرام تا مدّت یکسال تمام دامادرا با خانهٔ او نکذارند بمراجعت سلطان عثمان رضا نداد — اهالی واعیان سمرقند سبب تخلّف سلطان عثمان متردّد کشته بودند وهر کس ازان تخلّف تصوّری دیکر می‌کرد سلطان از خواص خود جاعتی‌را باز کردانید تا سلطان عثمانرا با کریهٔ او اجازت انصراف دادند با ترتیبی که لایق چنان سلطان باشد روان کردانیدند وحشم وخدم در صحبت او بفرستاد چون سلطان بخوارزم رسید بدان که روز بروز مرتبهٔ دامادرا بلندتر کرداند منهیان از نزدیك دختر سلطان رسیدند معلم از خلای سلطان عثمان وموافقت او بار دیکر با کورخان واستهزائی که با او رفته است از استحضار او در مجلس انس باستخدام دختری که از کورخان درین نوبت در عقد آورده بود سلطان محمد تحمّلی می‌کرد واظهار آن جایز نمی‌فرمود تا دیکر باره کس رسید که ارباب سمرقند باشارت سلطان عثمان جاعتی‌را که در مصاحبت مهد عالیه رفته بودند وآنج از لشکر آنجا مانده بود قتل کردند مخالفت ومباینت آشکارا شد سلطان‌را حمیّت از اعضا مانع آمد فرمود تا برادر او تکین‌را[1] که در باب او نظر عنایت داشت بر آن که اقلیمی‌را در کف او نهد در خوارزم محبوس کردند وسلطان بسمرقند رفت دروازها در بستند چون دانستند که مقاومت ظبا با شیران شکاری میسّر نباشد سلطان عثمان شمشیر وکرباس بر کرفت وبخدمت سلطان آمد وسلطان فرمود تا کشش عام کنند قرب ده هزار مسلمانرا بکشتند سادات وصلحا وایمه وعلما مصاحف بر دست بر داشتند وشفاعت کردند فرمان شد تا شمشیرها در نیام کردند وچون سلطان عثمان حاضر آمد روی بدو آورد وفرمود که ای بی‌حمیّت اکر استهزا با منکوحهٔ خود بسبب من بود آخر نه جفت تو بود در مذهب رجولیّت چکونه رخصت

1) Sic X; D برادر اورا کمین.

یافتی که بر امثال حرکات دور از غیرت وحمیّت اقدام نمودی سلطان عثمان از خجالت سر در پیش افکند وسلطان‌را هم رای آن بود که اورا بجان الی نرساند ودختر سلطان که خان سلطان نام او بود بابقا بر جان شوهر رضا نداد بدان سبب فرمود تا در شب سلطان عثمانرا از دست بر کرفتند وکان ذلك فی شهور سنة تسع وستماية وسلطان اهالئ سمرقندرا استمالت داد بامرای فرغانه وترکستان رسولان بفرستاد وایشانرا بمطاوعت ومتابعت خود خواند ولشکری به سنجاب فرستاد تا محافظت آن کنند وبجانب بقایاء لشکر کورخان تاختن میکنند ونکذارند که باز قوّتی کیرند وعدّتی سازند — وسلطان بر تواتر بر تاختن او [یعنی کوچلك] لشکر می‌فرستاد وتاختن لشکر سلطان تا بحدود بیش بالیغ رسید ودار الملك سلطان سمرقند شد وآنجا مسجد جامعی بنا فرمود وعمارت عالیه آغاز نهاد وعجب حالی بود که چون حرم سلطان در دست لشکر تاتار افتاد خان سلطان که از سلطان عثمان انفت می‌داشت در دست صبّاغی افتاد در ایمیل واورا در عقد نکاح آورد تا کذشته شد

(f. 178) اصل او [یعنی ترکان خاتون] قبایل اتراکند که ایشانرا قنغلی خوانند وترکمان بسبب انتماء نسبت جانب ترکان خاتون رعایت نمودی ودر عهد او مستولی بودند وایشانرا اعجمیان خواندندی از دلهای ایشان رحمت ورافت دور بودی وممرّ ایشان بر هر کجا بودی آن ولایت خراب شدی ورعایا بعضها تحصّن کردندی وبحقیقت بسبب ظلم وفتك وناپاکئ ایشان دولت سلطان‌را انقلاع بود — ترکان خاتون‌را درکاه وحضرت وارکان دولت ومواجب واقطاعات جدا بودی مع هذا حکم او بر سلطان واموال واعیان وارکان او نافذ وترکانرا مجلس انس وطرب در خفیّه مرتّب بودی وبسیار خاندان قدیم‌را واسطه او شد که مستقلع کشت وچون ملکی یا نابینی مسلّم شدی صاحب آن ملك‌را بر سبیل ارتهان بخوارزم آوردندی تمامت‌را در شب بدجله انداختی

(f. 178) براق حاجب وبرادر او حمد بور[1] از قراخطای بودند ودر عهد خان قراخطای حمد بوررا برسالت بنزدیك سلطان اختلاطی بوده است تا چون تانیکو طراز در دست آمد ایشانرا نیز بیاوردند ودر خدمت سلطان قربتی یافتند وبتدریج حمد بور امیر شد وبراق بحجابت موسوم کشت حمد بوررا بوقت آن که با ورا النهر می‌رفت با چند هزار مرد در بخارا بکذاشت در اوایل فترت او نیز در کذشت وبراق بحدّ عراق آمد بنزدیك سلطان غیاث الدین

---

1) D s. p. aut حمید بور; X حمد بور, حمد بور, خمر بور.

تربت مشهد بدان موضع نقل کرده بودند کس بفرستاد تا غلها بر داشتند وبدین اسباب صعب که علاوهٔ نوبت اوّل بود ضمایر وضیع وشریف از حکومت ایشان متنفّر کشت ورعیت‌را رغبت بمتابعت خوارزمشاهیان بیشتر شد

(f. 124) [کزلی وپسرش بعد از آمدن سلطان از شادیاخ بکربختند] پسرش می‌گفت بما وراء النهر باید رفت وبخان ختای تمسّك نمود وپدرش گفت بخوارزم رویم وبحمایت ترکان خاتون تمسّك جوییم وهیچ کدام از هر دو رای دیگری قبول نکرد پسرش خزانهٔ اورا غارت کرد وبر راه ما وراء النهر روان شد چون بمعبر جیحون رسید جمعی از خواص سلطان از خوارزم می‌آمدند با او دوچار زدند وبعد از مقاومت و مطاردت بسیار اورا با اصحاب بگرفتند وسرهای ایشان‌را بخدمت سلطان فرستادند وکزلی چون بخوارزم رسید ترکان خاتون اورا بمواعید مستظهر گردانید وگفت درمان آنست که در لباس خرقه در تربت سلطان تکش مجاور گردی — ناگاه که ترکان خاتون خبردار شد سرش از تن جدا کردند وبنزدیك سلطان بردند

[در ذکر زلزله که در سنهٔ خمس وستمایه بود میگوید] در ابتداء آن حالت در روز روشن تمامت خلایق خودرا بصحرا انداختند وآنچه داشتند در شهر بگذاشتند تمامت محلات وسرایها چون سجده کنان سر بر زمین نهادند واز عمارتهای شهر زیادت جایگاهی پایداری نکرد (f. 125) مگر مساجد منیفی[1] ومیدان وامثال آن وبرین نسق تا مدّتی تمام مردم بر صحرا بودند ومع هذا دو هزار مرد وزن در زیر دیوار آمدند ودر دیهها خود چندان هلاك شدند که در شرح نیاید ودو دیه دانه وبسك خود بیکبار در افتاد وخلقی که در آنجا بودند هیچ آفریده جان نبرد

(f. 128) چون سلطان بر اصرار واستکبار او [یعنی ملك ایرار] واقف شد بر قصد او عازم کشت چون نزدیك آن قوم رسید وارباب ایرار چون تلاطم سیل زخّار از لشکر بسیار او بدیدند ودانستند که منع ان بمجادله میسّر نشود باتّفاق نزدیك ملك رفتند وگفتند از بندی شیرهصوررا که مغالبت او در تصوّر نیاید برسر ما کماشتی وخودرا ومارا درکام نهنك با زور و تهنك[2] انداختی این کاررا بمجامله در باب وعنان درشت خویی وجنك‌جویی بر تاب صاحب ایرار چون دید ودانست که بغاث الطیوررا با مخالب صقور طبانجه زدن محالست چارهٔ کار در بیچارکی دید با شمشیر وکرباس میان امل ویاس بیرون آمد

(f. 129) چون سلطان بسمرقند رسید واز جوانب لشکرها در هم آمدند از سمرقند روان شد وشهر اغناق‌را که والیٔ آن هرچند مسلمانی بود نه مسلمان اخلاق بوده است سبب

1) Sic D; X مسعی. 2) ? Sic Codd.

(f. 92) قداق از عهد صبی باز چون ملازم خدمت او [یعنی کیوك خان] بوده است در مقام انابکی چون ملّت عیسوی داشت طبیعت او هم منطبق گشته وآن نقش در صحیفهٔ سینهٔ او کالنقش فی الحجر نگاشته شد وچینقای نیز اضافت آن شد بر ترتیب نصاری وقسیسان ایشان نیك اقبال می‌نمود واین آوازه چون فایض شد از دیار شام وروم وبغداد وآس وروس قسیسان روی بحضرت او نهادند واطبّا (f. 93) بیشتر هم از ایشان ملازم خدمت او بودند بسبب ملازمت قداق وچینقای طبعا از انکار دین محمّدی علیه افضل الصلوات خالی نبودند وچون پادشاه طبع ملول داشت حلّ وعقد ونقض وابرام امور بقداق وچینقای تفویض کرده بود وتمامت خیر وشرّ وصلاح وفساد بدیشان باز گذاشته کار نصاری در عهد او بالا گرفت وهیچ مسلمانرا یارای آن نبود که بآن قوم سخن بلند گوید

(f. 94) چون مراکب لاغر بود [باتو] بنفس خویش در آلاقماق مقام کرفت وتمامت اولاد وامرارا اعلام رفته است تا بدین مقام حاضر شوند — خواجه وناغو متوجّه نیز بیایند وقداق نیز از خدمت ایشان باز نمانَد خواجه وناغو متوجّه خدمت او شدند وقداق در وقت آن که از رفعت مرتبه قدم بر فلك می‌نهاد هذیاناتی که نه حدّ امثال او باشد بر زبان می‌راند واز غایت حماقت وفرط جهالت سخنهایی که مادهٔ وحشت وسرمایهٔ مقالت بود می‌گفت قداق ازان سبب مستشعر بود پای کشیده کرد وسر نهاد بعلّت رنجوری وچند نوبت دیکر ایلچیان باز می‌فرستادند هم تن فرا نداد اغل غایمش وپسران نیز برفتن او راضی نشدند حالیا ترك او کرفتند وخواجه وناغو بعدما که آنجا رسیدند زیاده از یك دو روز مقام نساختند پیش ازانك پادشاه‌زادکان دیکر برسند سبب آن که کوکب اقبال‌شان روی برجعت نهاده بود مراجعت نمودند وتیمور نویین‌را قایم مقام خویش بکذاشتند تا هر اتّفاق که پادشاه‌زادکان کنند او نیز بر آن موجب ومنوال خط دهد — چون چینقای که از عهد قدیم تا اکنون محلّ اعتماد بودست بصدد معظّمات کارها تا بوقتی که خان معیّن شود وسرّی که حق تعالی‌راست مبیّن کردد سوانح امور ومصالح بر قرار تمشیت دهد ویرلیغ نویسد — هر چند زیادت کاری نبود جز از معاملت با تجار واطلاق وجوهات در مقدّمه بر نواحی وامصار وتواتر ایلچیان ومحصّلان ناهموار وبیشتر اوقات خود اغل غایمش با قامان خلوت داشتی وباستعمال خیالات وخرافات آن جماعت اشتغال نمودی وخواجه وناغورا جدا جدا بر خلاف مادر (f. 95) دو حضرت شد ودر یك مقام سه حاکم

(f. 116) [سلطان شهاب الدین غوری] چون علوفه بلشکر او وافی نبود بر رعایا [یعنی اهل طوس] تکلیف کرد تا غله بفروشند وفرمود تا مشهد طوس‌را که غلها بحمایت

آن بقعه بودی — هنگام تابستان در میان کوهها رفتی واز خطای بارکاهی که دیواره
آن از چوب مشبّك ساخته بودند وبالا از جامهای مذهّب وبر بالای آن پوشش
سپید آورده بودند بر افراشتندی وآنرا سرا اردو نامست در آن موضع آبهای سرد و
بسیار چندان مقام بودی که آفتاب بسنبله آمدی ویك برف بباریدی — آخر
حریف که ابتداء فصل زمستان ایشانست عشتاة رسیدی وکار نشاط پیش کرفتی م
سه ماه درین ماهها عطا ومنّات اورا اندك احتباسی بودی

(f. 87) [فاطمه خاتون] بزرکان اطراف بحمایت او توسّل می‌نمودند خاصّه بزر
خراسان وجمعی از سادات مشهد مقدّس بنزدیك او رفتند که در زعم او آن بود
سلالهٔ سادات کبارست وچون خانی بر کیوك قرار کرفت سمرقندی بود می‌کفتند عل
است شیره نام شرابیٔ قداق او فاطمه‌را غمز کرد که کوتان‌را سحر کرده تا معلول
است چون بیماریٔ کوتان زیادت شد ایلچیان نزد برادر خویش کیوك خان فر
که استیلای علّت نتیجهٔ سحر فاطمه است که اکر حالتی حادث شود قصاص از
طلبد ومتعاقب خبر وفات کوتان برسید وچینقای باز تمکّن یافته بود ان سخن وپیغا
تازه کردانید وباستحضار فاطمه نزدیك مادر ایلچی فرستاد مادر برفتن او رضا نه
بعلّت آن که اورا در مصاحبت خود می‌آورم وبچند نوبت دیکر فرستاد هر نوبت د
دیکر می‌داد ازین سبب مزاج با مادر نیز تفاوت کرد وسمرکمت‌را[1] باز کردانید چ
مجال عذر نماند فاطمه‌را بفرستاد واو نیز رحلت کرد در عقب وبعدما که فاطمه‌را ب
معارضه کردند روزها وشبها برهنه وبسته وتشنه وکرسنه داشتند (f. 88) وانواع نکا
وتشدید وتعنیف وتهدید تقدیم می‌کردند تا عاقبت کار اعترافی آورد منافذ زیر وبا
او بدوختند ودر نمد پیچیده در آب انداختند وایلچیان فرستادند بطلب جماعتی ک
مشهد آمده بودند ودعویٔ قرابت او می‌کردند وبسیار زحمت مشاهده کردند
سال بود که کیوك خان نیز بر عقب پدر روان شد علی خواجهٔ ایمیل شیره عل
مذکوررا بهمین تهمت غمز کرد که خواجه‌را سحر می‌کند وشیره در بند افتاد قرب
سال محبوس ماند — اورا همچنان بآب انداختند وزنان وفرزندان او بشم
کذرانیدند — منکو قاآن — بریکوتای‌را[2] بر سرحد بیش بالیغ نشانده بود بو
آنکه خواجه‌را بیاوردند ایلچی بطلب علیخواجه که از خواص او شده بود فرستا
وشخصی دیکر اورا بهمین جریمت متّهم کرد منکو قاآن فرمود که اورا از چب ورا
می‌زدند تا تمامت اعضاء او خرد کشت — وزنان وفرزندان او در ذل اسار افتا
وخوار شدند

---

1) ? Sic Codd. 2) D بکوتای.

(f. 84) قراقورم — در ان موضع شهری ودیهی نبوده است مکر رسم دیواری که نام ان اردو بالیغ بوده است ووقت جلوس او در ظاهر رسم حصار سنکی یافتند مسطور ومخبر ازانکه واضع آن بوکو خان بوده است وشرح آن حال در ذکر بلاد ایغور مسطور خواهد شد[1] آنرا ماوو بالیغ نام نهادند وبر بالای آن فرمود تا شهری بنا نهادند واردو بالیغ نام کردند اما معروف بشهر قراقورم است واز ختای هر نوع محترفه آوردند واز بلاد اسلام همچنین وضیاع وزراعت آغاز نهادند وسبب فیضان مواهب وکثرت رعایت از جوانب متوجّه آن شدند وباندك روزکاری شهری شد وبر بالای آن بنای باغی کردند دروازهٔ آن یکی ممرّ خاص پادشاه جهان‌دار ودیکر موسوم باولاد واقربا ودیکر معیّن جهت خوانین وچهارم دخول وخروج عوام‌را ودر میان آن کوشکی صناع خطای بر افراشتند وطرف آن همان جنس ابواب وتخت‌را بسه پایه یکی خاص ودیکر خانون اورا وسیم جهت سقاة وخوانسالاران وبر یمین ویسار خانها موسوم برادران وپسران وطرقانان وآنرا بنقوش بنکاشتند ودر موضع سقاة که از غایت ثقل نقل آن ممکن نباشد بنهادند ومناسب آن آلات دیکر وپیلان وشتران واسبان وحفظه هر یك در مقدار ممثّل که وقت جشن عام بانواع مشروبات پر می‌کردند وتمامت آلات زر ونقره ومرصّعات بود واز سالی دو نوبت درین منزل تره نزول می‌فرمودی هرکاه که آفتاب‌را بنقطهٔ حمل حلول بودی وعالم خوش‌روزکار وروی زمین از کریهٔ ابر بهار بدعان کلها خندان وآبدار شدی یك ماه چون زمرهٔ خورشیدوار درین تختکاه جشن فرمودی وچون باران که فیض او بلای واشجار در رسیدی کبار وصغار بهره‌مند شدندی ودرویشی ازان جماعت رخت بر بستی وچون جشن ربیع بغایت رسیدی وسبزها هر یك بمقدار خویش بالا نمودندی روی بدیکر موضع نهادی که آنرا مهندسان مسلمان بر رغم خطاییان افراشته بودند وآنرا قرشی[2] سوری نامست کوشکی نیك عالی بانواع نقوش وفرشهای متلوّن حالی تختی مناسب آن در پیش‌کاه نهاده ودر مجلس‌کاه اوانی وخوانی سیم مرصّع بلآلی نهاده وملایم آن آلات دیکر وآنجا جمله بداشتی وغدایر آب که آنرا کول خوانند در پیش ایشان بنات الماء بسیار در آنجا جمع شدی وتماشای صید کردی وبعد ازان بنشاط شراب اشتغال نمودی (f. 85) چون عمر بهار باکتهال رسیدی — چون ممرّ بر باغ وکوشك شهر بودی روزی چند بر قرار مالوف اقامت فرمودی — چون حرکت فرمودی بر سه میل شهر بر سر پشته کوشکچه فرموده بودی که وقت مراجعت از زمستان هم ممرّ بودی در دو نوبت چهار پنج روز تماشا در

---

1) Cf. Radloff, Kudatku-Bilik, Text in Transcription, pp. XLI sq. 2) X مرسی D افرسی.

خالی ترك شده است اکنون بر سبیل استقراض انچه میسّر شود ودست دهد مددی نماید ومنع جایز ندارد بر خاست وتواضع نمود وآب از دیدکان فرو بارید وبیکی از خدم خود باستحضار بالیشی اشارت کرد و بصوفی داد وگفت تمهید بعدما که خدمت واخلاص من تبلیغ کرده باشی بجای ار صوفی زر بستد وباز گشت وبعد ازو پسر او سقناق تکین‌را سیورغامیشی کردند وجای پدر بدو ارزانی داشتند ودختری از دختران توشی بدو دادند وارسلان خانرا با قیالیغ فرستاد ودختری نیز بدو نامزد کرد وچون بر عزیمت ممالك سلطان روان شد با مردان خویش بدو پیوستند وبسیار مددها دادند واکنون از فرزندان ارسلان خان مانده است منکو قاآن اوزجندرا بدو ارزانی داشت وبسبب قضای حقوق پدر اورا بنظر اعزاز نکریست وسقناق تکین‌را هم تربیت فرمود وبر قرار حکم المالیغ هم بدو مقرّر فرمود بوقت باز گشتن در راه بجوار حق رسید پسر او قایم‌مقام پدر شد در شهور سنهٔ احدی وخمسین وستمایه

(f. 74) چون در حدود قراقروم از افراط سرما زراعت نبوده است در عهد دولت او [یعنی اوکتای قاآن] زراعت آغاز کردند شخصی ترب میکارد ازان چند معدود بر می‌دارد وبخدمت او می‌برد میفرماید که ترب وبرکهاش‌را بشمارند صد عدد بر می‌آید صد بالش میفرماید — بر دو فرسنگیٔ قراقروم بر جانب مشرق[1] بر کوتهٔ پشته کوشکی ساخته اند که بوقت توجّه بجانب مشتاة ومراجعت کذر بر آن باشد تا بدان موضع از شهر نزل آرند که آنرا ترغو کویند وآن موضع‌را ترغوبالیغ نام نهاده اند شخصی در شیب آن پشته درختی چند کاشت از بادام وبید وپیش ازان کس در آن حدود درخت سبز ندیده بود آن درختها چون سبز شد فرمود تا آن درخت سبز کنندهرا بعدد هر درختی بالشی نقره دهند

(f. 76) [اوکتای قاآن] عزیمت شکار فرمود خانهٔ صاحب یلواج بر ممرّ او افتاد ترغویی پیش آورد وحکایت سلیمان ومور وپای ملخ بگفت اورا خوش آمد وچون جایی نزه بود وقاآن‌را نشاط می در سر وموکا خاتون که از خاتونان دیکر بدو مایل‌تر بودی برابر تشریف نزول مبذول فرمود بیرون خرکاهرا بانواع نسج زربفت فرش انداخت واندرون خرکاهرا از عقود لآلی وحباب[2] بربخت وچون بر تخت بنشستند بسیاری از لآلیٔ شاهوار بر سر ایشان پاشید

ولو کنت انثر ما تستحقّ نثرت علیك سعود الفلك

وآن روز تماشای بسیار فرمود وهر کس که در خدمت او حاضر بودند تمامت‌را جامه واسب داد روز دیکر بفرمود تا صاحب یلواج‌را بانواع تشریفات کرانمایه مخصوص کردند وچهار هزار بالش اضافهٔ آن کردند

1) Sic X; D غرب. 2) D حبات.

کند دفع کلّی او کند واکر اجابت نماید جانب مسلمانان رعایت کند ودر کار ختن مبالغت بکند هم بدان بهانه اورا از ربقهٔ حیات بیرون کشد ارسلان خان مطاوعت نمود وبنزدیك او مبادرت جست یکی بود از امراء کورخان شمور تبانکو نام با او از قدیم مصادقت ومصافاتی تمام داشت اورا از اندیشهٔ کورخان اعلام داد وکفت اکر او قصدی پیوندد خانه وفرزندان نیز بکلّی مستاصل شوند صلاح فرزندان تو آنست که دارویی بخوری وخودرا از غصّهٔ روزکار میشوم وشرور عسور[1] باز رهانی تا من وسیلت شوم وجای تو بر پسر تو مقرّر کنم چون مهرب وملجایی دیکر نبود بدست خود داروی مهلك تجرّع کرد وجان تسلیم نمود شمور تبانکو چنانکه ضامن کشته بود محلّ اورا بر پسرش مقرّر کرد وباعزاز اورا باز کردانید وشحنه در مصاحبت او بفرستاد ویکچندی بر آن جمله بود تا چون آوازهٔ چنکز خان وخروج او در آفاق منتشر شد وشحنهٔ کورخان بی‌رسمی وایذاء (f. 26) خلق آغاز نهاده بود اورا بکشت وراه کرفت تا بحضرت چنکز خان رسید بعنایت وتربیت او مخصوص شد ودر المالیغ یکی بود از قنقلیان[2] بنفس خود مردی شجاع نام اوزار بهر وقت از کلهای اسب مردمان سرقه می‌کردی ودیکر کارهای ناپاك از قطع طریق وغیر آن وهر کس از رنود بدو می‌پیوستند تا قوّت کرفت وبدیهها رفت وهمه مطاوعت او نمی‌نمودند بجنك وقهر وقسر می‌ستد تا المالیغ که قصبهٔ آن ناحیت است بکرفت وتمامیٔ آنرا مستخلص کرد وبچند نوبت کوجلك بجنك او آمد واورا می‌شکست وباعلام حال کوجلك وانخراط او در زمرهٔ حشم وجملهٔ خدم پادشاه جهانکیر ایلچی فرستاد بمزید سیورغامیشی وعاطفت او مستظهر کشت وبحکم اشارت او نوشی‌را صهر شد وبعد از استحکام قواعد عبودیّت در متابعت حضرت بنفس خود متوجّه خدمت رفت وملحوظ نظر شفقت کشت وبوقت باز کشتن بعدما که بانواع تشریفات ممتاز بود فرمود که از شکار کردن محترز باشد نباید که ناکاه صید صیّادان کردد عوض شکاریٔ او هزار سر کوسفند فرمود چون بالمالیغ آمد باز کار شکاری بدست کرفت وپای ازان کشیده نمی‌کرد تا ناکاه بر غفلت حشم کوجلك اورا از شکارکاه صید کردند وبدر المالیغ آوردند اهالیٔ المالیغ در در بستند وجنك در پیوستند ناکاه در اثنای آن خبروصول لشکر مغول بشنودند واز در المالیغ باز کشتند واورا در راه بکشتند واوزار هرچند مرد شجاعی مقتحم بود اما مرد سلیم خدای‌ترس بوده است وارباب خرقه‌را نیك بچشم اعزاز نکریستی روزی شخصی در لباس متصوّفه بنزدیك او آمد که من از حضرت عزّت وجلالت برسالت بنزدیك تو آمده ام وپیغام آنست که خزاین ما

---

1) Fortasse معسور. 2) X قرلغان.

بی‌طاقتی بر روی افتاد چوبی در شقیقهٔ او محکم شد موکّل چوب‌را از شقیقه برکشید جزای عمل او هفده چوب استوار بر موضع آزار قایم‌مقام شد وایدی‌قوت همچنان بر آن اصرار می‌نمود واعتراف نمی‌آورد وبولمش[1] بوقارا با او مواجهه کردند اورا کفت چرا از راستی فایدهٔ نخواهد بود وسخنهایی که میان ایشان رفته بود بر ضلالت قدیم مقرّر نشد بلا بتیکچی‌را نیز حاضر کردند از ابتدا تا انتها در مواجههٔ ایدی‌قوت سخنها تقریر کرد از غایت تعجّب کفت تو بلایی چون بلا بود کفت آری او نیز معترف شد واقرار آورد وبندها باز کشادند ودورتر بنشاندند

(f. 21) چنکزخان چون اونك خانرا بشکست پسر او با جماعتی که زیاده قوّتی[2] داشتند بکریخت وبر راه بیش بالیغ زد وازانجا بحدّ ولایت کورخان[3] در آمد ودر کوهها بی برك ونوا می‌کشت واقوام او که در صحبت او آمده بودند پراکنده کشتند وبعضی میکویند جمعی از لشکر کورخان اورا بکرفتند وبنزدیك کورخان بردند ویك روایت آنست که او خود برفت

(f. 22) چون بعزیمت وقصد ممالك چنکزخان حرکت نمود دفع فساد کوجلك‌را وحسم مادهٔ فتنهٔ او جمه نویانرا بفرستاد ودر آن وقت او بکاشغر بود ارباب کاشغر حکایت کفتند که چون ایشان رسیدند هنوز مصاف بر نکشیده بودند که او بکریخت وروی بهزیمت نهاد وپشت بر تافت وهر فوج که بر عقب یکدیکر از مغولان می‌رسیدند (f. 23) جز اورا از ما چیزی طلب نمی‌کردند واجازت تکبیر واذان وادای صلوة کردند ومنادی در شهر دادند که هر کس قاعدهٔ خود ممهّد دارد وبر کیش خود رود که وجود آن جماعت‌را رحمی از رحمات ربّانی وفیضی از فیضات سبحان یزدانی دانستیم

پوشیده نمانده است که هر کس که دین محمّدی وشرع احمدی‌را تعرّض رسانید هرکز فیروز نکشت وآنکس که تربیّت او کرد واکرچه متقلّد آن نیست همه روزکار کار او در مزید ورفعت است

(f. 25) ذکر استخلاص نواحیٔ المالیغ وقیالیغ وقولاد واحوال امراء آن مواضع

در عهد کورخان حاکم این نواحی ارسلان خان قیالیغ بود وشحنهٔ کورخان با او در حکومت یار وچون دولت کورخان روی بتراجع نهاد واصحاب اطراف ملك اودم عصیان می‌زدند سلطان ختن نیز با او یاغی شد لشکر بجانب او کشید واز ارسلان خان نیز مدد خواست وغرض سرکشیٔ[4] او داشت تا اکر او نیز چون امراء دیکر سرکشی

---

1) Codd. variis locis بولمش بومولش ,بوکمش et بکمش. 2) D قومی.
3) X کوجا; sic Raschid-ed-din (Труды Вост. Отд. Арх. Общ. XV, 34, перс. текстъ стр. 55). 4) X کشتن.

ترك اندکی ازان کزیده واوکتای‌را بعقل ورای وتدبیر ملك اختیار کرده وتولی‌را نولیت وترتیب جیوش وتجهیز جنود ترجیح نهاده — هرچند از روی ظاهر حکم ومملکت یك کس‌راست که باسم خانیت موسوم باشد اما از روی حقیقت همه اولاد واحفاد واعمام در ممالك ومال وملك مشترکند ودلیل آنك پادشاه جهان منکو قاآن در قوریلتای دوم تمامت ممالك را تخصیص فرمود وهمه انساب‌را از بنین وبنات واخوان واخوات بخش داد وچون در عهد چنکز خان عرصهٔ مملکت فسیح شد هرکس‌را موضع اقامت ایشان که یورت کویند تعیین کرد اوتکین نویانرا که برادر او بود وجاعتی دیکررا از احفاد در حدود خطای نامزد کرد وپسر بزرکتر توشی‌را از حدود قبالیق وخوارزم تا اقصاء سقسین وبلغار وازان جانب تا آنجا که سم اسب تاتار رسیده است بدو داد وجغتای‌را از حدود بلاد ایغور وسمرقند وبخارا ومقام او در قیاش بود درجوار المالیغ وتختکاه اوکتای که ولی‌عهد بود یورت او در عهد پدر در حدود ایمل وقوباق بود چون بر تخت خانی نشست بموضع اصلی که میان بلاد خطای وایغورست تحویل کرد وآنجایکاه بپسر خود کیوك داد وتولی نیز متّصل ومجاور او بود وبحقیقت آن موضع واسطهٔ مملکت ایشان است بر مثال مرکز — واولاد واحفاد چنکز خان (f. 16) ده هزار زیادت باشند که هرکس‌را مقام ویورت ولشکر وعدّت جدا جدا است نه ضبط آن میسّر باشد ونه کتابت آن ممکن وغرض از تقریر این موافقت ایشان است بر خلاف آنچه از ملوك دیکر روایتست که برادر قصد برادر کند وپسر دفع پدر اندیشد

(f. 17) بتوقّف وانتظار وصول ایدی‌قوت[1] واتباع او فرمان شد یکچندی توقّف نمود ودر ایدی‌قوت نمی‌رسید بکمش اورا خالبا بیارغو حاضر آورد چون انکار سخن می‌کرد چنان که رسم بود اورا برهنهٔ مادرزاد کردند وچوبهایی که بر دهل بزنند برو بستند تا عاقبت مصدوقهٔ حال از موافقت ایشان در مخالفت پادشاه جهان بر آن جمله که بکمش تقریر کرده بود تقریر کرد اورا مخلّی کردند وموقوف وبکمش‌را با منکولات ایلچی باستحضار ایدی‌قوت باز کردانیدند چون خبر ایلچیان شنید پیش از وصول ایشان بر راهی که نه ممرّ ایلچیان بود روان شد وبکمش نیز بعدما که در پیش بالبغ کرّ وفرّی کرد وهرکس از ایغور از ترس جان خود اورا رشوتها دادند وخدمتها کردند بر عقب ایدی‌قوت برفت منکسار نویین تفحّص احوال آغاز نهاد وبسبب انکار ایدی‌قوت کار عقوبت ومطالبه بپای میداشتند پس دستهای او چنان بستند که از

---

1) Cf. D'Ohsson, Histoire des Mongols, II, 272—273.

وقومی همان قاعدهٔ قدیم ابا واجدادرا ملتزم کشته وبهیچ طرف مایل نشده امّا این نوع کمتر مانده است وبا تقلّد مذاهب بیشتر از اظهار تعصّب دور باشند وازانچه یاسای چنکز خان[1] است همه طوایفرا یکی شناسند وبر یکدیکر فرقی ننهند وعدول نجویند

[چنکز خان کفته است] صید وحوش مناسب امیر جیوش است که بر ارباب سلاح واصحاب کفاح تعلیم وترتیب آن واجب است وچون صیادان بشکاری رسند بر چه شیوه آنرا صید کنند وصفّ چکونه کشند وبر حسب قلّت وکثرت مرد بر چه شیوه شکاریرا در میان ارند وچون عزیمت شکاری خواهند کرد بر سبیل تجسّس مردان بفرستند ومطالبهٔ انواع وکثرت وقلّت صید کنند وچون بکار لشکر اشتغال نداشته باشند دایما بر صید حریص باشند ولشکررا بر آن تحریص نمایند وغرض نه مجرّد شکار باشد بلکه تا بر آن معتاد ومرتاض باشند وبر تیر انداختن ومشقّت خو کرده شوند

(f. 11) قاآن بفرمود تا میان بلاد ختای وموضع مشتاة از چوب وکل دیواری کشیدند ودرها بر نهادند تا از مسافتی بعید شکاری بسیار بدانجا رانند وبدین شیوه شکار کنند ودر حدود المالیغ وقیاش جغتای نیز بهمین شیوه شکارکاهی ساخته است

(f. 13) رسمی دارند که اکر صاحب شغلی یا رعیّتی متوفّی شود آنچه ازو ماند اکر اندك باشد واکر بسیار تعلّق نسازند وهیچ آفریده تعرّض بدان نکند واکر وارثی نداشته باشد بشاکرد او یا غلامی دهند وبهیچ وجه مال مردهرا در خزانه نکذارند واورا بغال نیك ندارند

(f. 14) ترخان آن بود که از همه مؤنات معاف بود ودر هر لشکری که باشد هر غنیمتی که یابند ایشانرا مسلّم باشد وهرکاه که خواهند در بارکاه بی اذن ودستوری در آیند وایشانرا [یعنی باده وکشلك[2] را] لشکر ومرد داد واز چهارپای وارزاق وتجمّلات چندان که در حدّ حصر نیاید وفرمود تا چندین کناه که ازیشان در وجود آید ایشانرا بدان مواخذه نفرمایند تا بنهم فرزند ایشان همین معنی مرعی باشند اکنون از نسل آن دو شخص اقوام بسیار اند در همه ممالك وتمامی مکرّم ومحترم باشند ودر خدمت پادشاهان عزیز وموقّر

(f. 15) چنکز خان هر یکی ازیشانرا [یعنی از پسران خویش] بامری مخصوص اختیار کرده بود بزرکتر توشی در کار صید وطرد که نزدیك ایشان کار شکرف وپسندیده بود وجغتایرا که ازو فروتر بود در تنفیذ یاسا وسیاست والتزام آن ومواخذت وعقاب بر

1) D قاآن. 2) Cf. Raschid-eddin ed. Berezin II, 211 (بادای et قیشلیق).

پادشاهان ایران مصاهرتی می‌کرد نام آن پادشاه حسنویه بود وچون پادشاه ایران مداق کریمهٔ ترکستان می‌فرستاد هدایا وتحف بی‌شمار بود ودر آنجا غلامی زنکی بود وآن در میان ترکستان اعجوبه می‌نمود که ایشان هرگز بر آن صورت وهیات ولون آدمی ندیده بودند وپیوسته آن غلام در مجلسهای انس خود حاضر کردندی وآن زنکی‌را قوّتی وشجاعتی وزیرکیی عظیم بود وبدان سبب پادشاه‌را صید کرد تا اورا از جملهٔ مخصوصان خود گردانید وحال او ترقّی کرد واسباب حرمت وحشمت وامکان او قوی شد تا وقتی فرصتی یافت وبا پادشاه هجوم کرد وناگاه اورا بکشت وملك فرو گرفت وبر بیشتر از ممالك ترکستان مستولی شد واورا قراخان گفتند وآن نام در زمین ترکستان مشهور شد وابتداء آن نام در آنجا آن بود

بتخانه

(Cod. Bodl. Elliot 82 [1]).

[شیخ سیف الدین باخرزی می‌گوید]

ای همایون مرغ بی‌پر چون بمشرق بگذری
گر توانی بر جناب صاحب اعظم پری
مجلس عالی شهنشاه عمید آن قطب دین
ای کمال تو چو عقل از وسمت نقصان بری [2]
هست در زیر نگین خاتم اقبال تو
گنبذ پیروزه همچون حلقهٔ انگشتری
راه بیرون شو [3] نمی‌یابد سپهر تیزرو
از حدود عرصهٔ جاه تو از پهناوری
نصرت حق‌را درین دولت معیّن چون توئی
پس اگر نکنی بروز حشر چه عذر آوری
اندرین ملّت که بادا تا قیامت پایدار
دانش وپیری واسلام است شرط سروری
چون جوان بی‌هنر جوید سری نزدیك عقل
عاملان پیررا عیبی نباشد بی‌سری
هدهد قوّاده در جایی که باشد تاجدار
عار نبود بازرا در عهد او بی‌افسری
عاقلانرا کُنج بهتر چون سفیهان سر شوند
دار چون منبر شود بهتر بود بی‌منبری
زاحتساب زهد او مر دختران نعش‌را
آسمان بیرون نیارد روز از بی‌چادری
نایب صدر قضا قاضی ظهیر الدین که هست
زیور الفاظ او پیرایهٔ دُرّ دَری
آرزو بودم قبول خدمت تو لاجرم
تحفه کردم عقد مروارید نظم از بی‌زری
گرچه دورم تربیّت ده زانکه مر خورشیدرا
نیست مانع قرب وبعد از طبع گوهرپروری

---

1) Ethé, Catalogue, pp. 196 sq. 2) Hic et post vers. 9 fortasse nonnulli uli omissi sunt. 3) Sic cod.

پادشاهان ایران مصاهرتی می‌کرد نام آن پادشاه حستویه بود وچون پادشاه ایران صداق کریمهٔ ترکستان می‌فرستاد هدایا وتحف بی‌شمار بود ودر آنجا غلامی زنکی بود وآن در میان ترکستان اعجوبه می‌نمود که ایشان هرگز بر آن صورت وهیات ولون آدمی ندیده بودند وپیوسته آن غلام در مجلسهای انس خود حاضر کردندی وآن زنکی‌را قوّتی وشجاعتی وزیرکیی عظیم بود وبدان سبب پادشاه‌را صید کرد تا اورا از جملهٔ مخصوصان خود کردانید وحال او ترقّی کرد واسباب حرمت وحشمت وامکان او قوی شد تا وقتی فرصتی یافت وبا پادشاه هجوم کرد وناگاه اورا بکشت وملك فرو گرفت وبر بیشتر از ممالك ترکستان مستولی شد واورا قراخان گفتند وآن نام در زمین ترکستان مشهور شد وابتداء آن نام در آنجا آن بود

آنست که مردکان خودرا بسوزند وشنیدم که خرخیز مردی بود از عوام ایشان که اورا معشوق[1] خواندندی در یك روز معلوم مردم[2] بر وی جمع شدی ومغنّیان[3] وارباب ملاهی[4] حاضر آمدندی وشراب خوردندی وچون مجلس ایشان خوش شدی آن مرد چون مصروعی بیفتادی پس از وی سوال کردندی که درین سال چه حادث خواهد شد او ایشانرا از حال آن سال وفراخی وتنگیٔ آن خبر دادی وایشان گمان بردندی که مکر آن حقّ است حکایه کویند که در خرخیز چهار وادی است که آب می‌رود وآب آنها در وادیٔ عظیم می‌آید وآن آب که در وادیٔ بزرك می‌رود در میان کوها وغارهاء تاریك می‌رود وحکایت کردند که مردی از خرخیز کشتیٔ خرد بساخت ودر آن آب انداخت خواست که منتهاء آن‌را معلوم کند روزی چند برفت وآن جمله سه شبانروز در تاریکی میرفت که درین سه شبانروز هیچ روشنایئ ستاره وماه وآفتاب ندید پس ازان بصحرائی رسید وروشنایی بدید از زورق بیرون آمد درین اثنا آواز سم اسب شنید بر درختی شد ومنتظر بنشست تا کرا بیند سه سواررا دید که می‌آمدند بالاهای ایشان عظیم دراز وبلند چنانك بقامت نیزه بودند وبا ایشان سکان بودند در بزرکیٔ کاو چون نزدیك او رسیدند واورا بدیدند بر وی رحم آوردند واورا از درخت فرود آوردند وبر اسب خود نشاندند تا سکان مر ویرا ندرند پس اورا بوثاق خود اوردند وطعامش دادند واز خردیٔ جثّهٔ او تعجّب نمودند چنانك کفتی هرکز مثل او ندیده اند پس یکی اورا برداشت وبسوی راهی اورد وراه بوی نمود تا بجایکاه خود باز آمد وکسی ندانست که ایشان که بودند واز کدام قوم وچه جنس بودند دیکر از ترکان خرلخ اند ومسکن ایشان کوه یونس بوده است وآن کوه کوه زرست وایشان بندکان تغزغز[5] بودند وبر وی عاصی شدند وبزمین ترکستان بیرون امدند وبعضی در بلاد اسلام امدند وایشان نه فرقند سه جکلی[6] وسه هسکی ویکی ندا[7] ویکی کوالین[8] ونخستین[9]

فصل هفدهم — (U f. 160 L f. 70[10]) مجد الدین محمد عدنان رحمة الله علیه بجهت سلطان ابرهیم طمغاج خان تاریخی می‌ساخت وذکر ملوك ترکان متوفی[11] تقریر می‌کرد ودر آنجا مطالعه افتاده است که یکی از پادشاهان ترکستان که نام او بلج بود با پادشاهی از

1) Sic UP_1; L معسون P om. 2) UL مردی. 3) Sic L; UP_1 ومعنیان P ومغنیانرا Gardizi فغینون. 4) Sic P_1; ULP مناهی Gardizi آلات شادی. 5) U نغس عزیز P بغر عزیر L نعر عزیر. 6) P_1 مسکی. 7) Sic L; U بدوا; P om. P_1 s. p. 8) P_1 کوالی. 9) U نخسن L نخستن P om. P_1 نخستین. 10) PP_1 non habent. 11) UL مستوفی.

آنجا نشسته باشد وطلسمی کرده که هرگاه که خواهد براند وهرگاه که نخواهد آنرا بدارد وجامهایی که در آن زمین بافند عقل در آنجا متحیّر ماند — (U f. 158) جلگیٔ اهل چین بر کیش مانی اند بخلاف قتا[1] وایغر[2] که ایشان بعضی آفتاب‌پرستند وبعضی نرسا اند وهمه کیشها در میان ایشان بیاید جز کیش جهودی وبیشتر ایغر ترسا اند ورسوم وسِیَر ایشان در ملك‌داری درین عهد مشهورست در ذکر ایشان بدین قدر اختصار افتاد والسلام

فی ذکر الترك ترك امّتی بزرك اند واجناس وانواع ایشان بسیارست وقبایل وابجاد[3] ایشان بی‌شمار واز ایشان بعضی ساکنان بیابانها اند وبعضی صحرانشین امّا در ولایت آبادان نشینند واز قبایل بزرك ایشان غزی[4] اند وایشان دوازده قبیله اند وبعضی غز[5] خوانند وبعضی‌را ایغر[6] وبعضی[7] در زمین خوارزم[8] چون[9] سعادت اسلام درین بلاد مرتفع شد ایشان مسلمان شدند ودر اسلام آثار خوب ظاهر کردند وچون کفار غلبه کردند ایشان از زمین خود دور شدند ودر شهرهای اسلام در آمدند وایشانرا ترکمان[10] خوانند (P f. 408) وبعضی ازان قوّت کردند تا در عهد جغری تکین بیرون آمدند وجهان بگرفتند وپادشاه شدند وخاندان سلجوق مدّتها در جهانداری وکشورکشائی بماند واز[11] ایشان مرقه[12] اند که ایشانرا قون[13] می‌خوانند (P$_1$ f. 396) از زمین قتا[14] بیرون آمدند ومراکز خودرا بگذاشتند بسبب آنك[15] تنگیٔ چراخوار کمی مربعاد[16] خوارزم‌شاهی (L f. 67) از ایشان بود پس جماعتی ایشانرا قاصد شدند که ایشانرا قای خوانند بعدد وعدّت از ایشان بیش بودند ایشانرا از مراعیٔ خود دور کردند وایشان بزمین ساری رفتند واهل ساری بزمین ترکمانیه رفتند وغزان بزمین بجناکیه شدند نزدیك ساحل دریاء ارمینه واز ایشان قبیلهٔ دیکر است که آنرا خرخیز[17] خوانند وجمعی بسیارند ومساکن ایشان میان مشرق صنغی است ومیان لحاك[18] وکیماك در شمال ایشانست ویغما وخرلخ[19] در مغرب ایشان واز عادات خرخیز[20]

---

1) P قنا P$_1$ ختا U om. 2) U بعرك P ابغر P$_1$ ایغر. 3) P$_1$ اجناد. 4) UP$_1$ عربی P غریبی. 5) P$_1$ بعضی‌را اغز. 6) Sic UPP$_1$. 7) UP$_1$ اما چون P$_1$ وچون U. 8) L om. وبعضی‌را. 9) U om. P$_1$ در زمین خوارزم. P$_1$ om. مردمی. 10) LPP$_1$ ترکان U om. 11) L وخودرا از. 12) U مرقه L مرفه P om. 13) Sic U; L قری P om. P$_1$ نون. 14) Sic L; UP$_1$ قبا P om. 15) P$_1$ om. انك. 16) U s. p. L کنجی مربجعاد P om. P$_1$ کنجی مربجعاد. 17) Sic PP$_1$; U حرجه L خرجه; cf. infra. 18) Sic UL; P کال P$_1$ لحال 19) Codd. صربح infra حربح. 20) Sic codd.

فصل شانزدهم — (U f. 157 L f. 66 P f. 407 P_1 f. 395) فی ذکر چین واهلها — زمین ایشان سه قسم شود چین وقتا وایغر[1] وبزرکترین حِطّا مملکت چین است واهل آن زیرکترین مردمانند در صنعت وشناختن آلات وهیچ صنف از اصناف بنی آدم با ایشان در آن مبارات نتواند نمود — اهل چین کویند که جلکیٔ مردمان نابینا اند در صناعت مکر اهل روم که ایشان بیك چشم بینا اند و از عادات اهل چین که ایشان غریبانرا در شهر خود نکذارند واکر بهمّی غریبی آنجا رود یا بتجارت یا بسفارت چون غرض او بحصول پیوندد اورا عذر خواهند تا برود واین سنّتی است که مانی نهاده است چه چون[2] در دلهای ایشان اعتقاد مذهب ثنویه‌را[3] راسخ کردانید ترسید که نباید عالمی آنجا رسد وفساد وبطلان آن مذهب با ایشان تقریر کند آن سنّت بنهاد که هیچ بیکانه‌را باید که در ولایت خود راه ندهید حکایه یکی از بزرکان بلاد چین حکایت کرد که دار الملك چین‌را هحر کویند وآن شهریست عظیم بزرك ودر کرد بر کرد او سه‌شبانروزه راهست وبنزدیك او شهری است بزرکتر ازان که آنرا کوه خوانند اما پادشاه در هحر نشیند ودر میانهٔ شهر آبی است[4] که نصفی[5] آن شهر بر یك طرف است ونصفی بر یك طرف وبر یك جانب پادشاه ایشانرا طمغاج خان خوانند وفغفور کویند واز مردمان چین حکایتهای عجیب کرده اند یکی ازان جمله که عقل در قبول آن متوقّف شود آنست که کفت پادشاه در[6] سالی یك روز بار عام دهد در میدانی وبر در میدان چوبی بزرك نهاده باشد عظیم باندام وتیشهٔ تیز هر کس که بخدمت پادشاه در می‌آید خدمت میکند وآن تیشه بر می‌دارد ویك زخم بر چوب می‌زند وزیادت از یك ضربت نزند چون آخر مجلس باشد ازان صورتی تراشیده باشد عظیم پاکیزه یا صورت اسب یا صورت مرد یا غیر آن وغایت زیرکیٔ ایشان آنست که آنك اوّل یك ضربت بزند دوم چون زخمهٔ[7] تیشهٔ او بدید او بداند که مراد او چه صورت بوده است واین از کمال دانائی باشد وصورت‌کریٔ بقلم انکیخته وغیر آن در مذهب ایشان عبادتست ومانی ایشانرا بدان فرموده ومغرور کرده بقول فلاسفه که ایشان کویند چه فلسفه آنست که اقتدا کند بافعال خدای تعالی بحسب طاقت انسانیّت وهم او حکایت کرد که قومی باشند از بازاریان که در شهر طوی کنند ومتاع فروشند ومیوه وغیر آن کردونی ساخته باشند از بهر خود آنجا نشینند وقماش خود بر آن نهند واین کردون می‌رود بی ستور وکسی اورا نکرداند واو بر

---

1) U نغر, cf. infra. 2) U چنان. 3) U سریه P تزیه P_1 تیزینه.
4) U در میانه شهری است. 5) Sic U. 6) U om. در. 7) U بزخمهٔ.

می‌افتاد بر دم آن [1] می‌بستند وبهر طرف می‌جستند [2] ومردم از خواب در می‌آمدند [3] وشمشیرهای کشیده می‌دیدند وسرهای بریده پس سران [4] لشکر روی بهزیمت نهادند ونا بامداد قریب هفت هزار مرد یکدیگررا بکشتند وباقی بهزیمت برفتند وخضر بك با یاران خود گفت که شما بلشکرگاه هیچ تعلّق مسازید که این جمله از آن خان کاشغرست وروز دیگر خان از شهر بیرون آمد وخضر بك‌را تشریفهای فاخر داد وانعامهای وافر فرمود وآن لشکرگاه چین‌را بتمامت بوی بخشید واورا اسم خانی ارزانی داشت وآن نام تا این عهد در خاندان او بماند

قسم چهارم

فصل اوّل — (U f. 137 L f. 4 P f. 383 P_1 f. 352) جامع [5] این حکایات محمّد عوفی [6] می‌گوید وقتی شهاب الدین خیوقی که وکیل [7] در سلطان سکندر بود وبخدمت شیخ الشیوخ مجد الدین بغدادی نامه نبشت ودرخواست کرد که بهمّت عالی مدد می‌باید فرمود تا از این ظلمات دنیا بنور طاعت راه یابیم وخیل شواغل‌را به تیغ انابت ومجاهدت [8] قطع کنیم شیخ بنزدیك او جواب نوشت وگفت در خدمت پادشاه تربیّت اعانت مظلومان واغاثت ملهوفان باید گفت [9] ودر اثناء نامه نوشته بود که در آن وقت که شیخ ابو سعید ابو الخیر بطرف خرقان رفته بود اورا با شیخ ابو الحسن خرقانی اتّفاقات ملاقات افتاد وخلوت کردند ودر میان ایشان از رموز [10] طریقت واسرار حقیقت سخنها رفت [11] وشیخ ابو الحسن در غایت مجاهده بود وشیخ ابو سعید سلطان‌وش بود وبر تخت زرّین نشستی شیخ ابو الحسن اورا گفت ای سعید مرا در رنج پروردند ونرا در راحت تو شادی میکن تا من غم می‌خورم تو تنعّم می‌کن تا من مجاهده می‌کشم الحمد لله که هر دو کار او می‌کنیم صدر عالی شهاب الملّة والدین‌را این [12] اشارت مقتضاء آن [13] خدمت سلاطین‌را باید که تنبیهی بحاصل آید در ملامت [14] درگاه پادشاهان ونیز خوبی [15] وعزیمت صافی داریم [16] تا دین ودولت وسعادت دنیا وآخرت مر ایشانرا حاصل آید والسلام

---

1) L بر دم اسبان. 2) L رها میکردند P می‌جهانیدند. 3) U در می‌ربودند. 4) L بیشتر ان. 5) UL جوامع. 6) U بن عوفی. 7) LP add. در جستند P. 8) P add. تو. خاص. 9) P_1 add. که آن ترا بهتر از قیام شب وصیام نهار. 10) U از ربود L ازار بود. 11) UL اسرار رفت. 12) L بر این P_1 ازین. 13) U متصا آن L مصاء آن P_1 متصلا. 14) P_1 ملازمت. 15) U حونی L s. p. P_1 ونیّت خوب. 16) P_1 راند.

شد وایشانرا بولایت خود آورد ونام او در اطراف ترکستان گسترده شد ومردمان فتنه‌طلب از سوار وپیاده روی بوی نهادند واورا سوار بسیار جمع شد وناگاه هجومی کرد وبا هفصد سوار ودو هزار پیاده روی بشهر کشن نهاد وپادشاه شهر غافل بود وازو اندیشه نداشت چه او رعیّت بود چون بدر شهر آمد شهررا حصار کردند وروزها جنك کرد وشهررا نتوانست گرفت وباز گشت واستعداد بهتر بساخت وهیبب او در دلهاء اهل شهر ممکّن شد وازانجا بطرف بغر رفت وتاختنی کرد وبر ولایت ایشان زد واسب ومواشی وبردهٔ بسیار بیاورد واستعداد خود بدان ساخت وناگاه بار دیکر بدر شهر آمد واین کرّت جهد کرد وحصاررا بگرفت وآن ملك‌را ضبط کرد وبا اهل شهر عدل کرد وطریق ملك‌داری ورعیّت‌پروری پیش‌گرفت واگرچه او بردی معروف بود امّا هیچکس اورا خان نخواندی وجتر ودورباش نداشت چون در آن وقت خان کاشغر از دست چینی مضطرّ شد کس بنزدیك خضر بك فرستاد واز وی مدد خواست واورا امیدوار کرد بدانك اورا گفت ترا خانی دهم وپائیزه وجتر ودورباش فرمایم ونیز نام تو در میان پادشاهان مذکور گردد چون خضر بك بر مضمون نامه وقوف یافت پسر خودرا پیش خواند وگفت من بمدد خان کاشغر خواهم رفت نه از بهر خویش ولیك از بهر تو زیرا که من نوبت خود گذرانیدم وکار خود کردم وامروز وقت تست ومن از بهر تو این اقدام خواهم نمود تا نان (P f. 343) تو پخته شود وآب تو صافی گردد ونام تو بخانی مقرّر شود پس صد وپنجاه سوار از حشم خود اختیار کرد وصد وپنجاه کاوسوار برگزید وبا این سیصد مرد گزیده که هر یك رستمی بودند روی بدرگاه کاشغر نهاد ولشکر چین بدرگاه کاشغر محیط شده بود پس با آن قدر مرد برابر لشکرگاه ایشان آمد وایشان شنیده بودند که از کشن لشکری خواهد آمد امّا گمان نبردند که آن قدر مردم خواهند بود پس صبر کردند تا آفتاب فرو شد وبکنارهٔ لشکرگاه ایشان آمدند (L f. 232) وگاوسواران گاوان [1] رها کردند وپیاده شدند وتبرها در کمان نهادند وسواران نیزها بر گوش اسبان راست کردند وشمشیرها برکشیدند وحمله آوردند وخودرا در لشکرگاه انداختند وایشان غافل بودند پس خیمهارا می‌انداختند ومردم[2] می‌کشتند وایشان جمله بر یکدیکر افتادند ودر اثناء[3] آن حال گذر خضر بك بر لشکرگاهی افتاد وخامهاء گاو دید که کوشتها ازان خورده بودند وخامها خشك کرده وخضر بك بفرمود پیادگانرا تا آن خامها برگرفتند وآن[4] اسبان که[5] بردست ایشان

---

1) U گاوان وگاوان L ستورانرا P. 2) L بر مردم و. 3) U ابناء. 4) LP واز.
5) L add. ازان لشکرگاه.

بود پس بنزدیك او رسولان فرستاد واورا از عهد ومیثاق وسوکندها یاد داد وهرچند که کرد تلطّف ودلجوئی بر آمد مفید نیفتاد وخان چین بدان التفاتی نکرد پس خان کاشغر مضطرب شد واز شهرهای ترکستان شهری است که آنرا کشن خوانند[1] وآنرا هم پادشاهی قدیم بود ودر ولایت او در قصبهٔ[2] که آنرا یارم[3] خوانند دهقانی بود[4] اورا پسری آمد[5] که در مردی بر رستم زال خندیدی واسفندیاررا در موقف محاربت قرین خود نپسندیدی واورا خضر بك نام بود وچون در خود قوّتی دید از دهقانی ننك داشت وهمه روز بشکار رفتی وبا شیر وپلنك در آویختی وقتی تنها وپیاده سلاح برداشت وروی بولایت یغر[6] نهاد واز شهر او تا ولایت یغر پانزده‌روزه راه بود همه بیابان وولایت یغر ولایتی بسیط است وساکنان آنجا در ترکستان بسلامت‌طلبی مشهور باشند واز ایشان بمردانکی ذکری نبود پس خضر بك تنها بسرحدّ یغر بیرون آمد وبر کنار دیهی بر لب جویی کمین کرد چندانك طایفهٔ از اهل آن دیه بسر عمارت وزراعت خود آمدند ناکاه بیرون آمد وبانك بر ایشان زد وتیر در کمان نهاد وایشانرا کفت دستها ببندید پس همه دستهاء یکدیکر ببستند او بیامد وهرچه با ایشان بود همه برداشت وایشانرا در پیش کرد وسر در بیابان نهاد وایشانرا با ولایت خود آورد ونام او در اطراف ترکستان برفت[7] وبعد از چند روز دیکر روی بیغر نهاد وبموضعی دیکر[8] سر بیرون کرد وتنها بر فوجی زد وایشانرا نیز همچنین ببندکی بیاورد واورا از ایشان چندان حاصل شد که خودرا اسبی خرید وسوار شد وکرّتی دیکر همچنین تنها برفت وسر بدیهی بیرون کرد از دیههای یغر وخرمنی کندم بود بیامد ودر میان آن خرمن پنهان شد ودر آن ولایت خرمن کندم‌را باسب کوبند[9] پس ساعتی برآمد جمعی بیامدند وچهار تا اسب بیاوردند واو صبر کرد تا زنان وبچکان ایشان بیامدند وایشانرا طعام آوردند زنی بسر دیك آمد وشوهر اورا می‌کوید که در دیك نیکو بنکر تا خضر بك ازانجا بیرون نیاید[10] چون او این سخن بشنید با شمشیر کشیده از پس خرمن بیرون آمد وبانك بر ایشان زد وکفت اینك خضر بك امد ایشان بدست وپای فرو ماندند[11] وحیرت بر ایشان مستولی شد واو جمله‌را بند کرد وبر اسب سوار

---

1) UP_1 کش L add. وپارسیان آن‌را کجا خوانند. 2) U ولایتی. 3) Sic UL; P تارم P_1 ثارم. 4) U om. بود. 5) Sic U; L پسری بود در رسیده بود P پسری نورسیده بود. 6) Codd. variis locis یغز, تغر, نغر, ثغر. 7) Sic UP_1; LP واورا ازان استظهاری بدید آمد. 8) U بکر. 9) L خرد کنند. 10) U نیامد. 11) UP_1 فرو مردند.

عرضه کردند که مردی بیرون آمده است که دین مغانرا اشکارا کرد ودین اسلام بر مسلمانان بزیان آورد ابو مسلم عبد الله شعبه‌را با لشکری بفرستاد تا اورا در آن کوههاء بادغیس بگرفت وبنزدیك ابو مسلم فرستاد پس ابو مسلم اورا سیاست کرد وهرکس از متابعان او که می‌یافت بدوزخ می‌فرستاد وجماعتی از اتباع او متفرّق شدند وایشازا بماه‌آفرینیان خوانند وایشان دین او دارند ومیان ایشان ومغان عداوتی قوی است والسلام

در عهد سلطان ملکشاه علویی بیرون آمد که اورا علویٔ ابلاقی گفتندی ونام او محمود بود واز هر جنس سخن گفتی وچیزی از سخنان او بسخن سفیدجامکان می‌مانست وچیزی از مقالات خرّم‌دینان با مقالات مسلمانان مختلط کرده بود ودعویٔ دانستن انساب عرب کردی وجماعتی از عامیانرا باندك چیزی که ازیشان بستدی نسب‌نامه نوشتی وبدیشان دادی وایشانرا بخاندان نبوّت ملحق گردانیدی واین سبب کسب او بود ویکی از هذیانات او آن بود که بهشت‌را بمردمان فروختی وهرکرا دیدی گفتی ده کوشك از بهشت بمقداری زر معیّن از من بخر ومن ضامن تو ام وامثال این خرافات میگفت وچون مردمان بر مقالات او وقوف یافتند اورا پیش قاضیٔ مرو حاضر کردند وبر کلمات او که موجب کشتن بود گواهی دادند وقاضی بکشتن او حکم کرد واورا بردار کردند واوّل کسی که بوی سنك انداخت قاضی ابو محمّد بود که قاضیٔ مرو بود وبعد ازان امام عبد الله صفّار بود که مفتیٔ عهد بود ومردم بدیشان اقتدا کردند تا او پاره پاره شد ومادّهٔ او منقطع کشت

فصل دهم — (U f. 100 L f. 281 P f. 342 P_1 f. 319) از ثقهٔ استماع افتاد که میان خان چین که اورا پسر ساوجی خواندندی ومیان طمغاج خان کاشغر عهدی وبیعتی[1] بود وپسر ساوجی خانی قدیم نبود وخاندانی نداشت ولیکن متغلّب بود وولایت چین‌را فرو گرفته بود ولشکر بسیار جمع کرده وخان کاشغر[2] خاندانی قدیم داشت واز افراسیاب تا عهد پدر او پدران او جمله پادشاهان بودند واز راه سلامت‌طلبی با خان چین صلح کرده بود وبسبب آنك عهد کرده بود ایمن شده بود واز استعداد جنك غافل گشته چون پسر ساوجی‌را غفلت او[3] معلوم شد طمع ملك کاشغر وغفلت طمغاج خان اورا باعث ومحرّض آمد که عهدرا نقض کند وبی‌وفایی‌را پیشه سازد ودر استخلاص ملك کاشغر سعی نماید پس سی هزار سوار جمع کرد وبدرگاه کاشغر آمد وخان کاشغر کار ناساخته

---

1) U وسعتی P_1 ووثیقتی. 2) U hic کاجغر; cf. supra p. ۶۴. 3) U ساوجی غفلت اورا P غفلت او بدانست.

Bayerische Staatsbibliothek München

چون آفریدکار عالم جلّ وعلا موسی وهرون را علیهم السلام برسالت بنزدیك فرعون می‌فرستاد ایشانرا خطاب فرمود که موسی با فرعون بنرمی باز می‌کوی احمد فارس گفت امیر از راه کرم رقم عفو بر من کشد[1] که مامور بودم.ودیرست که تا گفته اند المامور معذور پس اورا تشریف داد وباز گردانید واز حضرت بخارا جواب نوشتند که عذر آن مسموع افتاد وحق خدمت او رعایت یافت وفرموده شد تا بقهستان رود وانجا مقام سازد که ولایت قدیم او بود وابو الحسن از نیشابور (P$_1$ f. 292) نقل کرد واوّل وهن از مملکت سامانیان از وی بود وچون صاحب عبّادرا ازین حال خبر شد گفت در خراسان زلزلهٔ شد که هرگز هیچکس ننشاند وآن همه بسبب آن بود که بموجب رسالت ابو الحسن نرفت وهر که با ارباب رای مشورت کند وایشانرا خلافی کند سلك دولت وبناء ملك او کسسته شود

قسم سیم

فصل پنجم — (U f. 84 L f. 207 P f. 325) مؤلّف کتاب میکوید من خرد بودم وبا جدّ خود در بخارا ببعضی از روستاها رفته بودم

فصل هشتم — (U f. 94 L f. 223 P f. 336 P$_1$ f. 313) در ایّام دولت ابو مسلم مرغزی[2] که صاحب قران دولت آل عباس بود مردی بیرون آمد از روستاء خان[3] که از نواحیٔ نیشابورست ونام او ماه‌آفرید بن پیروز بود واز دیهی بود که آنرا راوند خوانند ودر اوّل حال مدّتی ازان ولایت غایب شده وبزمین چین افتاده بود (U f. 95) وهفت سال در آنجا بود واز طرایفهای چین چند چیز با خود همراه آورده بود یکی ازان جامه پیراهنی سبز بود که چون آنرا به پیچیدندی در قبضهٔ ایشان نابدید شدی از غایت باریکی ونرمی پس ازانجا بولایت خود باز امد (P$_1$ f. 314) وشبی در آن کوه که در جوار آن دیه است پنهان شد وبامداد ازانجا فرود آمد وآن پیراهن‌را پوشیده بود ومردی در دامن آن کوه زمین‌را شیار می‌کرد خودرا بر وی عرضه کرد وگفت من پیغمبرم واین ساعت از آسمان آمدم ودرین مدّت غیبت از شما آنجا بودم وبهشت ودوزخ بر من عرضه کردند وخدای عزّ وجلّ بمن وحی فرستاد واین پیراهن از بهشت در من پوشانید آن مرد کشاورز اورا تصدیق کرد وگفت من دیدم که از آسمان درآمد ومغانرا بخود خواند وبزردشت ایمان آورد بسیار چیزهارا تعریف می‌کرد ودعوی می‌کرد که در سرّ وحی بمن آمد وخلق بسیار اورا متابعت کردند وچون ابو مسلم بنیشابور آمد جماعتی از مشاهیر مغان بنزدیك او آمدند وحال ماه‌آفرید بر وی

1) U کشید 2) Sic UP. 3) P جان P$_1$ خوان.

ملك وفراغ لشكر ورعيّت بدان مشغول باشد ومقلّد ان مشغل مردی پير تجربه يافته بايد وعبد الله جيهانی پيری باتدبيرست ودرين خاندان حقوق خدمت دارد وابو الحسين عتبی بدان مشغول باشد اكرچه مردی كامل وفاضل است امّا جوانست اكر شغل آن هم بر عبد الله مقرّر دارند همانا كه بصواب نزديكتر باشد چون نامه بامير نوح رسيد برای خود استبداد فرمود واورا در آن مشورت سهل داشت ووزارت مر ابو الحسين عتبی‌را داد وابو الحسين در كار آمد وحلّ وعقد وقبض وبسط بر وفق مراد خويش پيش كرفت وبسبب آنج شنيده بود كه ابو الحسن در باب او چه اشارت كرده است شب وروز مثالب[1] ومساوئ ابو الحسن سجوری پيش امير نوح بن منصور می‌كفت وآتش فتنه‌را انغاض می‌داد وتزوير می‌ساخت تا كار بدانجا رسيد كه ابو الحسن سجوررا از اسفهسلاری معزول كردند وتاش‌را اسفهسلارئ خراسان بدادند واين تاش غلام جعفر عيسی بود وپدر[2] او ابو الحسين بامير[3] منصور بن نوح‌را بخدمت آورده[4] بود پس ابو الحسين عتبی نامه نوشت بنزديك ابو الحسن سجوررا واز عزل ويرا اعلام داد ودر آنجا سخن درشت وخطاب بناوجه راند وباحمد فارس داد تا نامه برساند وچون احمد فارس برسيد وبمظالم درآمد وآن نامه‌را بروش‌داد الاعلی والاشهاد بر خواند وابو الحسن بغايت خجل شد وسر بر آورد وكفت مارا ضرورتی نيست تحمّل سفاهت عتبی كردن ومرا[5] خود بمطاوعت آل سامان چه حاجت من خود امير خراسانم وپسر من[6] اسفهسلار واين كار بما اوليتر كه استعداد تمام ومردان كار وخزاين آبادان داريم پس بفرمود تا احمد فارس‌را موقوف كردانيدند وعصيان خود آشكارا كردانيدند ونماز ديكر آن روز پشيمان شد وصاحب بريدرا كفت كه حالی كه از بامداد رفت چيزی نبشتهٔ وبحضرت اعلام دادهٔ كفت بلی نوشته ام وقاصد رفته است كفت ديكر بنويس وبكوی كه ابو الحسن می‌كويد كه بندهٔ دولت‌پروردهٔ اين خاندانم وبساحل حيوة رسيده ام ودرين وقت خلافی از من نيكو نبايد امّا واجب كردی كه حرمت من نكاه داشتندی وچنان سخن در خلوت بر من خواندندی تا شرمی لازم نيامدی كه چندان سفاهت كردن ومن ازان حركت پشيمان شده ام وسر بر خط طاعت نهاده چون صاحب بريد برين جمله (P f. 312) ديكر بنوشت وابو الحسن نيز نامه در قلم آورد احمد فارس‌را بخواند وكفت ای برادر كرفتم كه ترا برسولی فرستاده اند تو در رسالت از موسی عليه السلام بزركتر نهٔ ومن از فرعون بتر نه ام با اين همه

---

1) U مسالب. 2) U om. بود و. 3) U بابی. 4) U om. آورده.
5) UL ومن. 6) U بسر مرا, L وبر سر ما.

استماع کردم دانستم که انچ فرمود شرایط حزم‌را رعایت فرموده است. واز راه دوراندیشی فرمان داده اورا ثنا گفتم ومتیقّن که آستین دوام دولت جز بدست حزم نتوان کرفت واسباب حصول مقصود جز بتار[1] فکرت نتوان سپرد

فصل هفدهم — (U f. 48 L f. 157 P f. 286 P_1 f. 267) آورده اند که یکی از ملوك هیاطله ایالت حرم[2] وبدخشان وضبط آنج ممکن کردد از نواحیٔ بلور وغیر آن بفرزند خود حواله کرده بود چون از حال فرزند استماع[3] کرد بنزدیك او نامه نوشت ودر آنجا یاد کرد که بسمع ما رسید که آن فرزند کاه کاه[4] زره[5] بیرون می‌کند ونیز اتّفاق می‌افتد که دو شب بیك منوال می‌خسبد با آنك هنوز بسیار شهرهاست که ضبط نکرده است بدان ای فرزند که بندکان خدای بر دو قسم اند یا پادشاه اند که حظّ ایشان عزّ ملك است یا رعیّت اند که حظّ ایشان استراحت است واین هر دو سعادت در حظّ یك تن جمع نشود یا عزّ ملك باید جست وترك استراحت بکفت یا استراحت اختیار باید کرد وبر عزّ ملك اعراض باید نمود ومعنیٔ این سخن آنست که اورا بقلم نور بر[6] صفحات خود نویسد چه تمامت ملك‌داری وپادشاهی درین یك کلمهٔ لطیف تقریر کرده است

بیت

ملك ودولت نصیب کاهل نیست　　عزّ ورفعت قرین جاهل نیست

فصل بیست وپنجم — (U f. 72 L f. 190 P f. 311 P_1 f. 291) آورده اند که امیر منصور نوح را وزیری بود که اورا عبد الله جیهانی خواندندی ودر کمال کفایت جهان بر سر آمده بود وملك کفایت معتضد بامضای رای ورویت او مفتخر چون تخت[7] پادشاهیٔ نوح بن منصور برسید خواست که عبد الله جیهانی‌را معزول کند وابو الحسین[8] عتبی‌را بکار او مشغول کند کفتند که رسم ملوك ماضی آن بوده است که با سفهسلاران بزرك درین باب مشورت کنند ومفاوضه پیوسته ابو[9] الحسن سمجور دبیر ومقدّم این دولت است درین معنی از وی مشورت باید خواست تا رای انور او چه صواب بیند پس نوح بفرمود تا در آن معنی با ابو الحسن نامه نوشتند واز رای او در عزلت وتولیّت[10] اطّلاع نمود ابو الحسن جواب نوشت که وزارت منصبی بزرکست وشغلی خطیر ونظام

---

1) U بنار. 2) Sic UP; L حرمر P_1 خرم. 3) Sic P; U اسلاع L اسلاع.
4) U ناهکاه. 5) P add. از تن خود. 6) U بروبن P بر لایق آنست که عطارد
7) P نوبت. 8) ULP P_1 ابو الحسن; U infra ابو الحسین. جبین خورشید نویسد
9) U om. ابو. Infra U saepe الحسین. 10) U برکت P تربیّت.

بزرگ اورد واین همه از پیش‌بینیّ او بود چه اندیشید که اگر بزرگ شود نباید که چشم بد دولت باشد پس بدین نوع اورا پیش رفت لاجرم اقبال غاشیه‌کش مرکب او بود وظفر هم‌عنان موکب او

(U f. 44 L f. 151 P f. 381 P_1 f. 263) آورده اند که در عهد امیر المومنین اسمعیل سامانی مردی بود متموّل وبانعمت ودر حواشیّ[1] مرو الرود بر سر شاهراهی نشسته بود ودست باکرام واطعام برکشاده وچندان ثروت داشت که حواشیّ آن حوالی از انعام وموالیّ او تنك می‌آمد وهرکس که بر آن شاهراه بگذشتی اورا ضیافت کردی وبر مایدهٔ احسان خود نشاندی تا کار بدانجا ادا کرد که جلهٔ خلقان زبان بر ثناء آن برکشاد وذکر خیر او در افواه افتاد وصیت کرم او در جهان سر کشت وآن خبر بسمع امیر المؤمنین اسمعیل رسید بنزدیك او مثال فرمود[2] که اگر چنانست که خدای عزّ وجلّ ترا بندهٔنزولی[3] داده است ومالی کرامت کرده چرا بر سر راه نشستهٔ وخودرا برخلق عرضه کردانیدهٔ فرمان بر آن جمله است که از سر راه برخیزی ودر کوشهٔ بنشینی ودر تعهّد مال خود مشغول باشی تا از تعرّض سخط ما ایمن شوی وچون مثال بدان مرد رسید از سر آن راه برخاست وآن خبر منقطع شد وارکانان دولت امیر اسمعیل ازان معنی تعجّب نمودند که امیر اسمعیل پادشاهی نیکوسیرت قابض انعام بود وایّام دولت او باقامت خیرات واوراد مطاوعت معترف بودی وکس[4] ندانست که سبب منع کردن آن مردرا از مهمانی کردن چه بود تا یکی از خواص که در مقام خلوت از امیر اسمعیل سوال کرد که سبب چه بود که امیر آن مردرا از مهمان‌داری منع فرمود امیر اسمعیل گفت مردی از رعایا بر سر راهی بنشیند ودست باضافت احسان وافادت[5] انعام برکشاید ومایدهٔ بسط کند وصادر ووارد برخوان احسان خود نشاند تا زبانها بذکر او گردان شود ودلها بمحبّت او مایل گردد وبدان سبب دماغ او خلل کند ونخوتی در ظاهر وی پدید آید وشاید بود که رغبت خلق بموافقت ومصادقت او مر ویرا حامل گردد وعمّال مارا تمکین نکنند ودر اداء خراج تقصیر واجب دارند ومارا از برای شکوه وراهبهٔ[6] ملك اورا سیاست باید کرد وخلایق ببدی[7] مارا بدان سیاست در زبان گیرند وظالم وبدکردار نام نهند پس من جواب این فسادها باشارت طیّبت حزم آنهارا منقطع گردانیدم تا پس کار خود بنشیند وبتقریر مردمان فریفت نشود وفتنه نزاید که اورا در بلائی وما در وبال اندازد راوی میگوید که چون این فصول

---

1) Sic UP_1; L حواش P حراس. 2) PP_1 فرستاد. 3) U s. p. PP_1 ثروتی.
4) U وکر. 5) U واقادت. 6) U راهیهٔ. 7) U نبدی.

رسید درستی بداد واز وی آبی خوب خرید ودر آستین کرد چون پیش امیر نصر رسید امیر نصر چوبی بر کرفت وکفت درین چه کوبی کفت سهل است دست در آستین کرد وآن میوه بیرون آورد وکفت زندکانیٔ پادشاه دراز باد کلمهٔ دارم کفت بکوی کفت این میوه زادهٔ آن چوبست سلطان چون این بشنید بغایت بپسندید ورسم معاش وی تا زنده بود معیّن کردانید وزندکانی بفراغت کذرانید

قسم دوم

فصل پانزدهم (U f. 42 L f. 149 P f. 280 P_1 f. 261) آورده اند که چون سلطان یمین الدوله محمود سبکتکین انار الله برهانه التونتاش‌را بخوارزم فرستاد ونام خوارزمشاهی بر وی نهاد ومدّتی امارت خوارزم باسم او بود وقتی دبیر صاحب برید خوارزم بخدمت سلطان محمود نوشت ودر آنجا ذکر کرده بود که التونتاش در مدّت یك هفته دویست غلام بدویست هزار دینار خرید وپانصد اسب خرید وتا بدین غایت هزار وهفصد غلام ترك خریده است که اساس ایشان بر[1] جریده مضبوط است سلطان ازین معنی متاثّر شد وبا خود کفت درین معنی اهمال ورزیدن وغفلت نمودن از طرف حزم دورست ونباید که چون او قوّت کیرد هوس استبداد اورا بر باد نشاند تا آتش فتنه بر افروزد وخاك در دیدهٔ خرد اندازد ابو نصر مشکانرا بفرمود تا بنزدیك او نامهٔ نویسد بتعریض نه بتصریح واورا از غلام ترك خریدن منع کند ابو نصر مکتوب در قلم آورد بنزدیك ایشان مشتمل بر آنك صاحب جلیل خوارزم شاه مارا بادکار (P1 f. 262) پدر عزیزست وما اورا بمحلّ عمّ مشفق خود می‌داریم وپیوسته از وی صدق واخلاص وفرط[2] اختصاص مشاهده کرده ایم ومارا بمکان او اعتقادی تمام وکامل است وهنوز رسم حاجبیٔ بزرك باسم اوست وعلی[3] قریب که کاری میکند بنیابت او میکند که اورا روزی بغزنین باید آمد وحاشیه وغلامان او بسیار باشند همانا که آنجا رنج بینند چه کفته اند که غزنین آخری سنکین[4] است اکر درین معنی فکرت کند هرچند که حشمت وعزّت موکب ما باشد که یکی از بندکان ما بدرجهٔ رسد که هزار یا ده هزار غلام ترك دارد امّا حال نفقات غزنین می‌داند واکر اینجا آید ودر هیچ حال غلام نتواند فروخت که عیب بود وچون بسیار بود داشتن ایشان بر مردم وبال بود همانا بهتر که درین باب افراط نرود والسلام چون نامه بالتونتاش رسید بخواند وخجل شد ودست از غلام خریدن بداشت وسلطان جهد (U f. 43) کرد تا اورا

1) U بی. 2) U فوط. 3) U عن. 4) U چه غزنین می‌داند واکر اینجا آید آخر سبکتکین.

فصل سیزدهم — (P f. 186 [1]) چنین گوید مؤلّف این کتاب که در سال که دعاگوی بخوارزم بود هیچ لشکر نبود خداوند جهان که مادر سلطان خوارزمشاه بود ولشکر غزنین قصد خوارزم داشتند اولاغی بخراسان فرستاد تا سلطانرا از رسیدن لشکر غزنین خبر دهد وآنگاه در شهر منادی کردند که فرمان بر آن جمله است که هیچ جامه نپوشند بلکه جمله سلاح[2] پوشند وهرچه در خوارزم سلاح بود جمله خلق بپوشند وخودها ساخته بودند از کاغذ وروی کشیده وبر در شهر لشکر انبوه[3] وسلاح واسب بسیار وچون رسول برسید بعد از هفت روز سلطان خوارزمشاه برسید با وی سواری صد بیش نبود وبر عقب او لشکر از اطراف بیامدند وبدین حیلت که خداوند جهان کرد شهر از صولت لشکر غزنین مصون ماند

فصل شانزدهم (P f. 207) آورده اند که یکی از صدور بخارا بحجّ اسلام رفته بود واسباب وتجمّل داشت وزیادت از صد شتر زیر بنه او بود واو در عماری نشسته بود جماعتی از علماء بزرك با وی همیرفتند چون نزدیك عرفات رسید درویشی می‌آمد کرسنه وبرهنه وپایها آبله کرده اورا بر آن قاعده بدید که می‌رفت پس روی بوی کرد وگفت ثواب حجّ من وتو یکی باشد من درین محنت میروم وتو در آن تعجّب ونعمت می‌روی صدر بخارا گفت حاشا که جزای من وتو برابر باشد اگر من بدانستمی که ترا ومرا هر دو یك یك پایگاه خواهد بود هرگز پیاده نیامدمی درویش گفت چرا گفت زیرا که من فرمان خدایرا امتثال می‌نمایم وتو خلافی فرمان میکنی مرا گفته است چون استطاعت داری حجّ کن وترا گفته است ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة[4] خویشتن‌را در هلاك میندازپس مرا خوانده وترا معذور داشته من مهمانم وتو طفیلی وهرگز حرمت طفیلی چون حرمت مهمان نبود

(f. 208) آورده اند که امیر نصر احمد سامانی‌را معلّمی بود که در آن وقت که خُرد بود ویرا تعلیم قران کردی وجوب بسیار زدی وامیر نصر گفتی که هرگاه که من بسلطانی رسم سزای وی بکنم شبی تفکّر ایّام گذشته میکرد معلّمش یاد آمد همه شب در اندیشهٔ انتقام او بود خادم‌را بفرمود که از بُستان ده چوب آبی بیاور ویکی‌را گفت معلّم حاضر کن خادم رفت ومعلّم‌را بطلبید معلّم پرسید که سلطان چه میکرد که مرا یاد کرد گفت غلامی فرمود که برو واز بستان ده چوب آبی بیاور ومرا گفت که معلّم‌را حاضر کن اورا معلوم شد که در بند انتقام ویست در راه می‌آمد بدکان میوه‌فروش

---

1) Ceteri codd. hanc narrationem non habent. 2) Cod. semper سلیح. 3) Cod. انبود. 4) Kor. 2,191.

ایشانرا بجامه‌خانه می‌بردند ودر سرای دیکر ایشانرا می‌کرفتند تا هر سیصدرا بکرفتند آن زمان آن سرخیل وهر چهار پسر اورا بکرفتند وجله‌را سیاست کردند چنانك کویند درسمرقند سیاستی ازان عظیمتر کس نکرد وبعد ازان از دزدان هیچ کس نشان نداد ویك درم سیم کس‌را ضایع نشد واثر سیاست نیك چنان امن وامان بر سر عالمیان مبسوط کردانید وزبان ایام در مدح او کفت

با جود تو کس بدهر درویش ندید با عدل تو چرخ هیچ دل‌ریش ندید
تا تیغ سرانداز تو در رقص آمد جز مطرب راه‌زن کسی بیش ندید

فصل دهم (L₁ f. 14 P f. 150 P₁ f. 135) آورده اند که در عهد طمغاج خان بزرك که خان سمرقند بود[1] پادشاهی عظیم با سیاست وقتال بود وذکر او در باب سیاست آورده شده است کودکی صاحب جمال بدزدی بکرفتند ودر پیش خان آوردند خان بفرمود تا دست او ببُرند جله ارکان دولت واعیان حضرت‌را بر آن کودك رحمت امد قصّهٔ نوشتند ودر خلاص او شفاعت کردند واز پادشاه درخواست کردند که این سیاست‌را بلطف ومرحمت بدل فرمایند پادشاه بر پشت قصّه توقیع کرد که در اقامت سیاست لطف ومرحمت بکار نیاید بحکم نصّ قران که می‌فرماید ولا تأخُذْكُم بهما رافة فی دین الله[2] ودر حسن دزد ودست او نباید بکریست[3] در درد دل خداوند کالا باید بکریست تا این غم بر دل ایشان سهل کردد والسلام ودر کمال بزرکیٔ آن پادشاه اکر تلاوه کنند جواب ایشان هم شریعت وهم از حکمت بدین لطیفی باز داد حکایت وقتی سلطان طمغاج خان ابرهیم بن الحسن رحمة الله علیه که سلطان سمرقند بود خواست که در محلّت کرجین قصر بنا کند مدّتی در آن کرد وآن عمارت بوجهی می‌پرداخت که مثل آن کس نشان ندادست وهمه روز بر سر آن بنا ایستاده بودی ومزدورانرا کار می‌فرمودی وپیوسته کفتی که مرد معمار درازعمر بود ومعنیٔ این سخن آنست که یعنی اثر او دیر ماند چنانکه تجمّل ومکنت وپادشاهی وخزاین ودفاین از اسکندر منارهٔ ماندست واز کسری ایوانی روزی بر سر عمارت ایستاده بود روستایی قصّهٔ رفع کرد وداد خواست پادشاه چون ملالتی داشت قصّهٔ آن روستایی بیرون انداخت روستایی بار دیکر قصّه بر هوا کرد وداد خواست سلطان کفت برو که داد نماند روستایی کفت کرا دادی که نماند شاه چون این بشنید دستارچه بر روی نهاد وبسیار بکریست وکفتی راست کفتی که هیچ ندادیم وهیچ نماند آنکاه قصّهٔ حاجت او بشنید ومهمّ اورا کفایت کرد روستایی از ظلمت غم بروشنایئ راحت رسید

---

1) L₁ بادی P بودی. 2) Kor. 24,2. 3) P نکریست.

کلدستهٔ پیش سلطان آورد وبدان وسیلت بدو تقرّبی نمود او حالی عنان باز کشید وآن کلدسته از وی بستد آنگاه از وی پرسید که این کلدسته از کجا آوردهٔ گفت ازین باغها گل چیده ام ودسته بسته گفت باغ ملك تو بوده است گفت نی گفت از خداوند آن باغ این گل خریدهٔ گفت ای پادشاه در شهر سمرقند کسی گل نخرد ونفروشد چه آنرا اعتبار نبوده وسخت بسیار باشد خان فرمود هر که در باغ بی دستوری رود وگل بیرون آرد اگر بمیوه رسد هم بیرون آرد اگر جامه یابد هم ببرد ونقصیر نکند پس بفرمود تا دست او ببُرند جماعت از خواص شفاعت کردند تا انگشت ببرند پس بفرمود تا هیچ آفریده در باغ کس بی اجازت خداوندش نرود حکایت وهم از وی می‌آرند که چون آثار سیاست او در ملك ظاهر شد دزدان قطاع الطریق سرکشته شدند والبتّه دزدان‌را امان ندادی روزی بر در دروازهٔ حصار سمرقند نوشته بودند که ما همچون کندنائیم که هرچند مارا بیشتر می‌بُرند سر بیش بر میزنیم بفرمود تا در زیر آن نوشتند که من همچون باغبان استاده ام هرچند شما سر بر میزنید من میدروم روزی حیلتی اندیشید وبا یکی از خواص خود گفت مدّتیست که من تیغ سیاست از نیام انتقام کشیده ام ومردمان برنا وجوانان زیبارا می‌کشم وامروز بدان مردم محتاج شده ام چه چنان معلوم شده است که اهل کوکر وبانك[1] دم خلافی میزنند وعزم آن دارند که عصیانی ظاهر کنند واکنون محتاج مردان کارم وقدر ایشان اکنون میدانم پس ازین سرهنگان که وقتی در کوی بی‌باکی قدمی داشته اند باید که بجهت من بطلبی تا اورا تربیّت کنم تا او مردان کاررا فراهم آورد پس یکی بود از جملهٔ سرهنگان که مقدّم وسرخیل شب‌روان ودزدان بود ودر نوبت سلطنت وایّام سیاست او توبه کرده بود واورا چهار پسر بود وهر یکی بکسبی مشغول کشته اورا بخدمت پادشاه آوردند خان اورا وپسران اورا خلعت داد وشغل جانداری بدو حوالت کرد وبعد ازان که بشرف قربت مخصوص کشت ودر خدمت خان مکانتی یافت اورا گفت من تا اکنون جوانانرا سیاست میکردم ومرا ازان پشیمانی آمده باید که هرکجا دزدی وعیّارپیشه ایست جمع کنی تا همه‌را تربیّت کنم وبعنایت خود اختصاص دهم آن عیّار هر دزدی وعیّارپیشهٔ که در ما ورا النهر بود جمع کرد وپادشاه‌را اعلام داد که سیصد مرد خون‌خوار نقب‌کیر دلیر جمع شدند آنگاه فرمود که فلان روز ایشانرا حاضر کن تا جله‌را تشریف دهم وهر یك‌را بخدمتی نامزد کردانم وبر میعاد ایشانرا حاضر کرد خان بار داد وجملهٔ ایشان می‌آمدند ودست‌بوس میکردند وجامه‌داران

---

1) P اهل حصار P_1 اهل حصار کوکر وبابك.

بخریدندی وبکشتندی وکوشت قسمت کردندی وقصّابانرا کوشت بزیان آمدی والبتّه کس از ایشان چیزی نخریدی پس چندین دیکر مال قبول کردند تا اجازت یافتند که بهمان نرخ اوّل بفروشند وچون این کار برین جمله قرار کرفت طمغاج خان کفت نیکو نبودی که ما تمامت رعیّت خودرا بهزار دینار بفروختیمی

فصل هفتم (L$_1$ f. 157 P f. 137) آورده اند که امیر طمغاج خان بزرك‌را پسری بود که اورا شمس الملك کفتندی ودر کمال علم وعقل بودست وولایت ما ورا النهر در تصرّف او بود وقتی عزم کرد که زمستان بیخارا آید وتا موسم بهار آنجا بماند ومقام کند وبدین عزم در سمرقند لشکرکاه کرد وچند روز آنجا بود واورا حاجبی بود که اورا الغ حاجب کفتندی مردی متموّل بود ودر بخارا سرایی واسباب خوب داشت این حاجب در خدمت شمس الملك عرضه داشت که زمستانست ولشکریان‌را در صحرا رنج میرسد اکر فرمان باشد تا هرکس در شهر وثاق کیرند وآسوده‌تر باشند شمس الملك کفت چنان کنیم یکی از غلامان خودرا کفت تا با شصت سوار بیخارا رود بجهت ساختن اسباب وبسرای این حاجب فرود آید وآنچه در بایست او بود وکیلان او بدهند غلام بحکم پیش رفت وبخانهٔ حاجب فرود آمد وما یحتاج از وکیلان طلب کرد وکیلان حاجب‌را ازان اعلام دادند حاجب بخدمت شمس الملك ازان ترك کله کرد وصورت حال باز نمود شمس الملك کفت تو این اختیار کردهٔ ورای تست و تا حاجبانرا[1] وثاق باشد بزرك[2] در خانهٔ بازاری فرود نتواند آمد اکنون خود کردهٔ واضطراب سود ندارد واین بار غرامت بکش تا بعد ازین کس مارا چنین رایها ننزند که از متابعت بدنامیٔ دنیا ووبال آخرت بحاصل آید آنکاه شمس الملك بر زبان راند این مثل که نازیان کویند بداك اوکیا[3] وفوك یفتح وآن زمستان شمس الملك بدر بخارا در صحرا بنشست وهمه ارکان دولت او خیمها بزدند مکر آن یك غلام وچون بدر بخارا آمدند ندا کرد که هرکه از لشکریان بعد از غروب آفتاب در شهر بماند خون او در کردن او واثر معدلت او در روی روزکار باقی ماند

فصل نهم (L$_1$ f. 208 P f. 145 P$_1$ f. 130) از ملوك ما ورا النهر طمغاج خان پادشاهی بزرك بوده است ودر عهد او جهان عظیم ایمن بود ورعایا نیك آسوده بودند واکر نه آن بودی که خطایی بر وی رفت که امام[4] ابو القسم سمرقندی‌را رحمة الله علیه شهید کرد وبدان سبب خلق اورا دشمن کرفتند والّا آوازهٔ او از انوشیروان درکذشتی وکویند اوّل بسمرقند آمد روزی بر ظاهر سمرقند نشسته بود یکی از رنود[5] که دم افلاس زدی

1) L$_1$ وهر جا جنان. 2) L$_1$ ترك. 3) P اوکفا L$_1$ اوکیا 4) P P$_1$ سید.
5) L$_1$ رزی.

دهند وان مال از خزانه بدادند وآن جماعت هرگز کمان بدو نبردند وآن چشم نداشتند که چندین مال از خزانه بدیشان رسد برفتند ودر جاج آن جوی برکندند وتا امروز آن جوی باقیست

(L$_1$ f. 125 P f. 116 P$_1$ f. 101) [در سال ۴۹۰] جبرئیل قدرخان[1] بن عمر قراخان بن محمّد[2] بغراخان بن یوسف قدرخان بن علیّ قراخان[3] بن ستق[4] قراخان[3] که از لب جیحون تا بلاساغون او داشت وجملهٔ ترکستان پدران اورا بود قصد خراسان کرد وسلطان سنجر پیش او باز رفت وبر در ترمذ در دوم شعبان آن سال مصافّ کرد واورا بشکست واورا بکشت پس محمّد تکین بن سلیمان تکین بن داود کجکین[5] بن ابرهیم طمغاج خان بن ارسلان ایلك[6] بن نصر بن علیّ قراخان بن موسی قراخان بن ستق قراخان‌را به نیابت خود بجای او بنشاند وطمغاج خان لقب داد وکار ما ورا النهررا ضبط کرد

(P f. 117 P$_1$ f. 102) [در خلافت ناصر] ولایت[7] ما ورا النهر سلطان جلال الدین طمغاج خان ابرهیم بن الحسین داشت وبعد ازو بپسر او رسید وبعد ازان سلطان سکندر آن ولایت ضبط کرد

(L$_1$ f. 127 P ibid.) در عهد او [یعنی ناصر الخلیفه] ولایت خوارزم وبعضی از خراسان وعراق مطاوعت ومتابعت او از همه ملوك بیشتر کردند — سلطان سنجر[8] — لطیفهٔ باری تعالی عنان عزایم ایشانرا بواسطهٔ برود وثلوج ازان سمت مضروب[9] گردانید — از حضرت خلافت اعذار واضح تقریر کرد[10] وآن وحشت بصفا بدل شد

فصل ششم — (L$_1$ f. 137 P f. 124) آورده اند که در عهد سلطان طمغاج[11] خان سمرقند وقتی جماعتی قصّابان شهر قصّهٔ مرافعت کردند بخدمت او که کوسفندان می‌خریم ومی‌کشیم وگوشت می‌فروشیم ومارا سودی زیادت نمی‌آید اگر پادشاه اجازت دهد تا نرخ گوشت گرانتر کنیم هزار دینار بخزانه میرسانیم پادشاه فرمود که زر بخزانه باید رسانید وبدان نرخ که خواهید می‌فروشید چون زر بخزانه رسانیدند ونرخ گوشت در افزودند پادشاه ندا کرد که هرکه از قصّابان گوشت خَرد بفرمایم تا اورا سیاست کنند هیچ کس از ایشان گوشت نخرید ودر هر محلّتی پنج شش تن بشرکت کوسفندی

---

1) P قراخان. 2) L$_1$ post hoc: که بن قراخان. 3) P بن قراخان. 4) P سبق
P$_1$ habet: خاقان بن محمد بغراخان بن یوسف بن قدرخان بن علی قراخان سبق بن قراخان 5) Sic L$_1$; P om. 6) P اسك L$_1$ الملك. 7) L$_1$ om. omnia usque ad کرد
8) I. e. محمّد خوارزمشاه. 9) L$_1$ در ان شب مصروف 10) P عذرها خواست
11) L$_1$ طوغاج.

جامع الحکایات ولامع الروایات

تالیف

محمّد عوفی

Cod. Bibl. Imp. Publ. IV, 2, 33 (P).
» » » » V, 4, 31 (P_1).
» Mus. Brit. Or. 2676 (L).
» » » » 4392 (L_1).
» Univ. Petrop. 648 (U).

قسم اول[1]

فصل سیّم — (L_1 f. 201 P f. 27 P_1 f. 26) شقیق بن ابراهیم بلخی که از مشایخ خراسان بود [چنین می‌کوید] روزی در بتخانهٔ درآمدم یکی‌را دیدم از خادمان که ایشانرا بزبان خطایی توبن[2] خوانند ودر زمین هند ستورا[3] خوانند تمام موی سر وریش فرو آورده وجامهای ارجوانی پوشیده اورا کفتم که ترا خداییست که او زنده است وپاینده عبادت اورا کن ودست از پرستش این اصنام باز دار که نه نفعی از ایشان بر کسی موقوف شود ونه مضرّتی بسبب ایشان از کسی مصروف آن خادم کفت آنچه تو میکویی راستست وصدق با آن سخن یارست او قادرست که ترا در شهر تو روزی دهد چندین رنج مسافرت چرا تحمّل می‌کنی واز خراسان بترکستان بطلب روزی آیی

فصل پنجم (L_1 f. 116 P f. 109 P_1 f. 95) [در خلافت معتصم] جماعتی مردمان از شهر جاج[4] محضری آوردند که مارا درین شهر از بی‌آبی رنجی عظیمست وجویی می‌باید که بکنند تا مارا آب باشد ومارا طاقت آن نیست اکر امیر المؤمنین فرمان دهد تا اهل خراسان وما وراء النهر مارا در آن یاری کنند تا بدان سبب مارا آبی آید وبدان آب مارا ثانی آید از کرم حضرت خلافت بدیع نبود فرمود که چند مال باید تا آن جوی راست شود کفتند دو بار هزار هزار درم امیر المؤمنین فرمود تا بدیشان

---

1) Partem primam non habent LU. 2) P بوبن P_1 بونث L_1 توبن P P_1 om. بزبان خطایی. 3) L_1 سیورا P ستون P_1 سیور. 4) Cf. Tabari III, ۱۳۲۶.

او جمله ریك باشد از حدود بخارا تا حدود خوارزم بیابانیست وزمین او ریك میان نخشب وجیحون خوارزم بیابانیست در ختلان بیابانیست از اشروسنه تا فرغانه تا خرخیز بیابانیست در پهلوی آن کوه که در فصل کوهها گفته آمده است

(f. 205) خِطا حشم خطارا اصل از ولایت چین است واین لفظ خِطا که بر ایشان اطلاق می‌کنند خَطاست وآن قتا می‌باید وقتا نام شهریست بزرك از شهرهای ماچین عظیم شهریست چین عظیم بزرك ولایتست ودر وی شهرها وعمارتها بسیار وچنین گویند که در ولایت چین شصت[1] پاره شهر است بزرك ومعمور وچین دو قسم است آن قسم که از سوی عمارات است آنرا چین مطلق خوانند وبعضی چین بیرونی وآن دیگر قسمرا که از سوی مشرق است چین اندرونی خوانند وماچین نیز خوانند پس امیر بزرگرا از امراء قتا گویند امیر اخر پادشاه چین بودست ازانجا حرکت کردست بسبب اشترادی[2] وآمده ودر راه حربها کرده وهمچنین می‌آمده تا حدود بلاساغون آنجا کس ایشانرا مانع نیامده است ساکن شده[3] اند پس درین لفظ قتا تضریر[4] کرده (f. 206) وجایگاه خویش‌را قوتو نام نهاده وعوام خود ایشانرا خِطا می گویند بخَطا

---

1) Cod. شصد. 2) Cod. اسرادنی. 3) Cod. نشده. 4) Cod. تصربی.

جهان نامه
تالیف
محمّد بن نجیب بکران[1]

(Cod. Paris. Ancien Fonds Persan 384).

(f. 185) بحیرهٔ ایسکول بنزدیکیٔ برسخان از حدود ترکستان آبیست ایستاده که آنرا ایسکول می‌خوانند وهمانا آب او کرم است واز حال او هیچ دیکر نشنیده ام

(f. 197) کوهی عظیم از حدود موضع غرجستان بیرون آید وبر بامیان وبنجهیر[2] بکذرد وبیلاد وخان رسد همچنین مبهم یافته ایم وآن ظهر تبّت باشد وآنجا متفرّق شود شاخی بزرك ازو باندرون ترکستان در شود تا حدّ خرخیز وبکذرد تا حدود چین وشاخی دیکر منعطف شود بر طرفهای ختلان وبحدود فرغانه رسد وبعد ازان بجبال سیم بنزدیکیٔ شهر اشروسنه است همچنان می‌آید تا حدود بخارا واین کوهرا نامی نشنیده ایم مکر بهر موضعی که رسد بدان ولایت باز خوانند وبیابانی که از اشروسنه آغاز کند وبحدود فرغانه بکذرد تا بنزدیکیٔ خرخیز در پهلوی این (f. 198) کوه باشد ودرین کوه کانها بسیار باشد خاصّه بحدود اشروسنه که آن کوهرا سیم خوانند چون کان زر ونقره وآهن ومس وسرب وسیماب ونفط وقیر وزفت وغیر آن وبیروزه که بخراسان آنرا خجندی کویند هم ازین کوه خیزد ونوسادر نیز ازین کوه آرند — وهم[3] درین کوه بنزدیکیٔ شهر اوزکند نوشادر باشد نیز

(f. 201) میان خوارزم وخراسان بیابانی معروف است وحالات او بکثرت مشاهده معلوم — عرض این بیابان صد فرسنك باندکی کم یا اندکی بیش — (f. 202) در بر بحیرهٔ آبسکون از حدود دهستان تا سیاه‌کوه تا خزر بیابانیست بر جانب مشرق از سیستان تا مکران وسند بیابانیست که از حدود بلخ در آید وتا بحدود خوارزم بکشد وزمین

1) Cod. Mus. Brit. Or. 1577 مکران (cf. Rieu, Catalogue of the Persian manuscripts in the British Museum, p. 423 a); Cod. Bibl. Imp. Publ. Dorn 290 بکرا; Cod. Tumanscii نکران (cf. Зап. Вост. Отд. IX, 302). 2) Cod. بتمحیر. 3) Cod. وهمه.

عنایت در اتمام آن بذل افتاد — واز صوب ما وراء النهر باقضاء حاجات دولت وترقّی درجات حشمت باز کشته شد کرّ وفرّ بسیار در چهارپای حشم نکایت تمام کرده بود

(f. 31) این مراسلات سوی پهلوان عراق[1] رفتست — البقرا اوران — فیران — بوسیلت قرابت باین دوست متعلّق — چنان که پارسال بر سمت ولایاتی که سمت تصرّف ملاعین داشت توجّه افتاد وآن ممالك طویل وعریض مضبوط ومسلّم کشت وتا در طراز بطراز استخلاص معلّم شد امسال نیز بدان خدمت قیام نموده آید — [ملکشاه] آن حشم‌را با جلگیٔ حشم جند واشناس[2] وبارجلیغ کنت وشهرکنت ورباطات ودیکر ولایات‌را که در تحت فرمان وکنف امان این جانب اند در زیر رایات خویش مجتمع کرداند وبا البقرا اوران ملاقات کنند

(f. 35) این مثال بیکی از اصحاب اطراف نبشته می‌آید نرم ودرشت ووعد ووعید با هم آمیخته — مخلص این معنی آنست که پیش ازین فلان الدوله والدین از جهت دیهاء نسا که بحکم فرمان ما در تصرّف دیوان محروس ملکی کبیری بودست استطلاع رای انور کرده بود وکفته که از جانبی دیکر بآن تعلّق می‌سازند ما جواب فرموده بودیم که هر که در آن دیهها تصرّف کردست بحکم فرمان ومقتضیٔ مثال ما بودست واکنون همان حکم دارد ولایت نسا از حضرت خوارزم مفروز نیست حکم آن ما در تانی الحال خواهیم فرمود وترتیب آن واجب خواهیم[3] داشت فلان الدوله والدین جواب آن بحضرت حواله کند — اکنون بسامع مبارك ما می‌رسد که فلان الدوله والدین بر جانبی کس می‌فرستد وبعرض التماس آن دیهها تمسّکی میکند این معنی مستنکر وشنیع است واز کیاسة فلان الدوله والدین غریب وبدیع

این تحیّت سوی ملك غور نبشته می‌آید در وقت نهضت موکب در شهور[4] سنهٔ تسع وسبعین — (f. 36) مجال مدافعت بر آن فرزند تضایق کشت وجز اعانت واغاثت این جانب اورا مؤمّلی نماند ومعروضات[5] او باستنهاض رایات این دوست بر تعاقب متولّد کشتند

1) F. 30: شمس الدوله والدین اعظم اتابك پهلوان عراق. 2) AB اساس.
3) A om. خواهیم. 4) Infra عشر اوّل ربیع الآخر. De seditione in oppido Merv exorta agitur. 5) Codd. معروفان.

(f. 27) این مفاوضه هم سوی او نافذ کشت — چون رسول برادر اعزّ سلطانشاه محمود اینجا بود در مقدّمه اورا باز گردانیده آمد — ترا که محمودی بکلّی از ولایاتی که بجانب شریف ملکی فرزندی طغانشاه تعلّق دارد وبموجب استناد ونتایج اتّحاد حکم ممالك خاص این جانب گرفته است دست تعلّق وتشبّث کشیده می‌باید داشت وبا آن جانب راه موافقت ومصالحت کشاده گردانید

هم بملك غور اصدار افتاده است — (f. 28) اکنون این دوست بمحاصرهٔ قلعهٔ سرخس مشغول شده است — درین پنج شش روز فراغ دل ازین یك مهمّ که اتمام آن از لوازم بود حاصل خواهد آمد — این غایت‌را از جملهٔ مواضع دوردست چون بارجیلغ کنت وشهرکنت ورباطات ومنقشلاغ وجند ومازندران لشکرها در سلك خدمت منخرط شدند وحشم جرجان ودهستان وباورد ونسا وشادیاخ خود مدّتی بر آمد تا در زمرهٔ دیکر هواداران مجتمع اند

هم بدو نوشته می‌آید از در سرخس در محرّم سنه ثمان وسبعین — اینك مجلس همایون ألبغرا اوران [1] رزّقه الله عزّ الاسلام با جملگیٔ حشم قفجاق که کس حدّ ونهایت آن نداند ودر احصاء آن قوّت اوهام از کار فرو ماند بخدمت این دوست تا حدّ جند آمده است وفیرانرا که پسر بزرکتر ورکن قویتر وپشت وپناه وروی سپاه او باشد با جماعتی انبوه از یوغورزادکان [2] بدین جانب فرستاده است وخویشتن‌را در موقف طاعت عرضه داشته واستطلاع کرده که این زمستان بچه خدمت قیام می‌باید نمود ودر مقام مقیم یا بر جناح حرکت می‌باید بود واین جانب بعد ازانك ایشان‌را بنظر تقریب وترجیب مخصوص کرد واز خِلَع وتشریفات که لایق ایشان باشد مایهٔ وافر داد باز کردانید وده علم مرد کاررا از امراء کبار اختیار کرده آمد ودر صحبت ایشان بنزدیك فرزند اعزّ اکرم ناصر الدنیا والدین ابو الفتح ملکشاه که ایالت وخانیٔ [3] جند ومضافات آن ومراقبت مصالح آن طرف باو مفوّضست روانه کرده شد ونبشته آمد تا آن فرزند با آن خدم وحشم جند وسپاه بارجلیغ‌کنت ورباطات وسغناق واقاصیٔ بلادی که بر آن سمت در تصرّف ایالت ممالك وخدم این جانب اند بر نشیند والبغرا اوران باو پیوندد وباتّفاق (f. 29) یکدیکر باقیٔ ولایات ملاعین قدا [4] مسلّم کنند — واز بقیّت آن اشرار وذرّیّت آن کفّار در آن دیار دیّار نماند

این مکتوب هم بحضرت ملك غور محرّر کشت — اتفاقرا مصالحی [5] از جانب ما وراء النهر سائح شد که خاطر با تجاذب [6] آمال باهمال آن رخصت نمی‌یافت چون جهد

1) B fere semper اوزان. 2) Sic A; B یوغوراذکان. 3) B وحوالی. 4) Sic B (i. e. قتا); A ملاعین‌را. 5) Sic B; A مصالحتی. 6) B باتجذابی.

که در ان ولایت باقی مانده بودند ودست در فتراك کفر[1] زده — بحصن بخارا تحصّن[2] داشتند واز جادّهٔ فرمان تنکّب نمودند — کوش ایشان بپنبهٔ غرور آکنده — کار شمشیر آبدار ما دستکاری آغاز نهاد — روز سه شنبه دوازدهم ماه[3] — در یك لحظه آن حصن محکم وبقعهٔ معظّم مسلّم ومستخلص کشت وحشم منصور روی بنهب وغارت وتخریب عمارت خواستند آورد ما بر قضیّت عدل — بساط امان بر بسیط آن بقعهٔ ایمان کسترانیدیم وحشم منصوررا از پای حصار وسر دیوار باز کردانیدیم وروا (f. 24) نداشتیم که هیچ آفریدهٔ بر حصار رود ورعیّتی‌را که در متابعت ایشان رغبتی نداشته باشند[4] رشتهٔ نای[5] زیان شود ومسلمانانی که بدست ظلم آن کافران درمانده بودند در پای ایشان کشته کردند که چون آتش سوزان در ایشان افتاد تر وخشك نگذارند[6] — جلگیٔ حشم دندان شره تیز کرده وآستین طمع باز برده وشکار غارت‌را شکرده وکوش باجازت مجلس ما نهاده وما تا بامداد چهار شنبه حلم واغضارا کار خواستیم بست مکر آن مخاذیل بمنبّه[7] خرد از خواب غفلت در آیند — تا آن شهر بزرکوار که مسکن علما ومأمن غربا بود غارت نشود — ناکاه نماز خفتن آن کافر فاجر که مقدّم وپیشوای آن زمره ومقدّمهٔ تهیّج آن فتنه بود با جماعتی اتباع وطایفهٔ اشیاع خویش ظلمت شب‌را دستبار خویش ساخت وچون روی قرار ندید دست در دامن فرار زد وخواست که پوشیده از دروازه بیرون تازد — فوجی از حشم منصور که بر آن دروازه مرقّب بودند خبر یافتند وچون قضا وقدر بر اثر وی بشتافتند وحالی اورا ودیکر کم‌راهانی که متابع او بودند زیادت هزار کس خسته وکردن‌بسته پیش بارکاه ما آوردند ما چون بتقدیر وتوفیق یزدانی خویشتن‌را قدرت سیاست حاصل دیدیم تقدیم عفو در ذمّت کرم لازم شمردیم — واجب دیدیم حقیقت این حال بحضرت جلّت خوارزم که منشأ نهال اقبال ومبداء کمال جلال ماست باز نمودن — وجاندار فلان‌را که از مشاهیر حشم است بدین بشارت فرستاده آمد تا جانب عزیز صاحبی دام عزیزا بعد ازانك سلام وتحیّت مجلس ما بخواند سجدهٔ شکر ربّانی بر خود لازم وواجب داند

(f. 26) قسم دوم امثله ومخاطباتی که از دیوان انشا بملوك واصحاب اطراف صادر شدست

اوّل بغیاث الدنیا والدین ملك غور نوشته می‌آید — اعتماد بفضل یزدانی رسوخی تمام دارد وامید بلطف ربّانی فسحتی شامل که نظر رحمت بر حال منظورات اجابت دعوت کمارد وطریق التقا کشاده کرداند

---

1) B کفره. 2) B تحصین. 3) Nomen mensis om. AB. 4) B نداشتند.
5) Sic Codd. 6) B نکذاشت. 7) B بمنباء.

باز گذاشتیم وبر آن جمله که اورا جانب عزیز صدری اجلّی برهان الملّة والدینی دام عزیزا مسلّم داشته است مشفوع بتمکین تمام ومقرون باحترامی بلیغ ومفوّض بخلعتی موفی برو مقرّر فرمودیم وقلم فتویّ او در آن دیار جاری گردانیدیم

این مثال بجهت معماریّ ولایت خوارزم نوشته می‌آید — (f. 21) بعد از کثرت اعتبار[1] وفرط اختبار نظر اختیار بر اجل فلان ادام الله تمکینه افکندیم چه او صنیع دولت ووضیع نعمت ماست واز ابتداء طفولیّت وعهد مهد در مهاد[2] عنایت وحصانت شفقت ما پرورش یافته است — بموجب این مقدّمات معماریّ ولایت خوارزم بدو ارزانی داشتیم — واورا فرمودیم تا بآثار حمید وافعال سدید پدر خویش جانب عزیز صاحب اجلّ کبیر فلان‌را — مقتدی باشد — آنچ شمس الدین از تهذیب وتادیب بخویشتن تواند بطریقی که داند بتقدیم رساند

این مثال بر ظهر وقف‌نامهٔ شهاب الدین افضل الامرا والحجاب نبشته می‌آید بر وجه اجازت — (f. 22) بجز خراج دیوانی که در قوانین معیّن باشد ودر دفاتر مبیّن بمتولّیٔ آن رجوع نکنند

این مثال در حق صدر الدین رئیس جرجان اصدار می‌افتد بر سبیل عنایت وتقریر اشفال — تعظیم خاندانهاء قدیم وتربیت اصحاب ایشان وتقویت اهل بیوتات طراز همه نیکوکاریها وعنوان همه بزرگواریهاست — (f. 23) اکنون بتازکی از جانب خراسان که مسقط رأس ومحلّ اقامت اوست در خدمت مواکب همایون آمد ومدّتی مدید مباشر خدمت ومجاور حضرت بود — ریاست خطّهٔ دهستان وجرجان بر قرار قدیم وسنّت مالوف که از راه نسب مستحقّ تکفّل وتقبّل آن فلانست — بتازکی بدو ارزانی داشتیم — علی الخصوص رعیّت جرجان‌را که از تراکم حوادث متقدّم رمیده اند در کنف عنایت خویش آرمیده دارد — سبیل نواب دهستان وجرجان واعیان ومعارف وکافّهٔ طوایف مردمان این هر دو ولایت آنست که فلان‌را رئیس وپیشوا ومقتداء خویش دانند

این مثال در ذکر فتح بخارا نبشته می‌آید بحضرت خوارزم — چون رایات همایون ما از مرکز اقبال در جنبش آمد ومواکب میمون ما بر عزیمت جهاد اعظم روی بصوب ما وراء النهر نهاد ولشکر آتش‌هیبت بادحرکت ما در یك لحظه از آب جیحون عبر کرد وبر سمت بخارا توجّه نمود در مقدّمه جماعتی‌را از مقدّمان دولت وبزرگان حضرت با قومی از مردان گزیده بفرستادیم — خود فوجی از ظالمان طاغی ومرتدّان باغی

1) B اغشا. 2) B مدد.

ملکشاه — (f. 16) فرزند اعزّ اکرم — باید که ثقة الدین‌را بچشم احترام وش
نگَرَد واز جادّهٔ توقیر او که مستدعیٔ توفیر اموال باشد در نگذرد وخدم وحشم و
وکبرا ونوّاب وحجّاب‌را بخدمت او ورعایت جانب نایب او حمید الدین وص
واجب دارد

این مثال در حقّ نصیر الدین وزیر اصدار می‌افتد بتولیت اوقاف مدرسهٔ خ
بهایی — دیه سنکان اخسك وقف مدرسهٔ خاتون بهایی است رحمها[1] الله که از معظ
خیرات وامّهات اوقاف خطّهٔ خوارزم باشد درین مدّت بسبب آنك متولّی بوفور کف
متحلّی نبود در مخلب بلا ومعرض بلی افتاده است وخللهایی که رفع آن جز بوا
(f. 17) نظر عنایت صاحب‌صدری واثر کفایت عالی‌قدری میسّر نشود بدان روی

(f. 19) این مثال در حقّ یکی از معارف سادات ووجوه ائمّه تحریر می‌افتد از اب
عهد — فلان که از شجرهٔ طیّبهٔ نبوّت زهره ایست — دعاکویئ دولت قاهره ثبّتها
حقوق قدیم ثابت کردست ودر خدمت حضرت زاهره ثارها بمواقف مشهود ایس
وبتازکی تحمّل اعباء سفر دراز وتکلّف مشاقّ شقّهٔ[2] بعید واجب داشته ودرین نوبت
خاك بخارا بانوار دولت وآثار معدلت ما منوّر شد وهواء آن دیار بغبار مواکب
معطّر کشت بخدمت مواکب شتافت — ومجلس ما چند کرّت بحضور او مستانس
— اکنون که رایات مارا باختیار میمون وایّام همایون با سعادت مساعد وح
مقاصد بمستقرّ جلال ومرکز اقبال اتّفاق وصول افتاد وکنجور همّت ما درِ خزینهٔ رحمت
جهانیان بکشاد این مثال مجدّد در حقّ او اصدار[3] فرمودیم تا همکنان لطف رای م
بارهٔ او موفور دانند

این عهد بیکی[4] از کبار ایمّه نبشته می‌آید در معنیٔ تفویض اعمال بعضی از ولایت
— خواجهٔ امام[5] اجلّ فلان ادام الله ایّامه باز آنکه حقوق خدمت در بارکاه ما که م
انوار سعادت[6] است موکّد کردانیده است وقاعدهٔ ملازمت بر درکاه ما ممهّد کرده
درین وقت رای چنان دید که بر دیانت او اعتمادی مستانف فرماییم وچهرهٔ ا
اورا بجمال زیادت تربیت بیاراییم — (f. 20) بدین موجبات بدر الدین‌را ک
هنرهای رایق فاتق وراتق دقایق علومست بشغلی تازه لایق منصب او نصب فرم
ومناصب امور دینی از تدریس وتذکیر وامامت وخطابت وغیر آن در فلان ولا
که از امهّات بقاع مملکت ومعظّمات نواحیٔ حضرتست — بعقل کامل وفضل شامل

---

1) B رحمه. 2) B وشقه. 3) B صادر. 4) Sic B; A این عهدرا (om. بیکی).
5) B om. امام. 6) Sic B; A سعادات.

بلاد آن طرف روان دارد وهمواره از اخبار واردان آن جوانب پرسان واز هجوم حوادث ترسان باشد تا از عقیدت دوستان با خبر واز مکیدت دشمنان بر حذر تواند بود — رعایاء رباط طغانین مال ومعاملت وحصص دیوانی بکماشتکان او گذارند

مثالی که خداوندزادهٔ جهان تاج الدنیا والدین قیر خان‌را خلّد الله ملکه بجهت

تملیك دیهی از امّهات قریٔ خوارزم نبشته می‌آید — فرزند اعزّ اشرف تاج الدنیا والدین قیرخان ابو الفتح یَغان دُغدی[1] — دیه نوخاس‌را که پیش ازین فلان داشت واکنون بموجب شرعی ملك مطلق است واز دیهاء معتبر ومواضع مشتهر حضرت خوارزم یکی آنست بر سبیل ملکیّت باین فرزند اعزّ اشرف ارزانی داشتیم وحکم وتصرّف نوّاب دیوان او حماه الله در آن مواضع نافذ وجایز گردانیدیم چنانکه از دیوان خاص اعلاه الله نموده اند

(f. 10) این منشور در حقّ اقضی القضاة سیف الملت والدین خلف المکّی رحمه الله مسطور شد[2] بتقریر اعمال دیهی که در اهتمام وتولیت او بوده است — (f. 11) تصرّف مدارس ومساجد که در اهتمام نوّاب او بودست برو مقرّر فرمودیم وتولیت اوقاف ومسبّلات آن مساجد ومدارس که پیش ازین در اهتمام قضاة ماضی رحمهم الله بوده است و آنچ از منسوبات ومضافات آنست وبشهرت از تفصیل استغنا دارد بیکبارگی بکماشتکان او باز گذاشتیم ومسترفعی‌را که از دیوان حماه الله بالتماس شریف از جهت حساب محصولات مسبّلات نصب کرده بودند ازان شغل باز خوانده ایم وهمگیٔ مصالح آن خیرات وتولیت وتصرّف آن اوقاف بدیانت شامل وصیانت کامل او تفویض کردیم

مثالی در باب قضاء ممالك بر نام اقضی القضاة صدر الدولة والدین محمّد بن خلف المکّی وذکر استعفاء پدرش — (f. 12) تیمارداشت مساجد واوقافی که در تولیت قضاة متقدّم بودست خصوصا مسجد جامع جدید واوقافی آن بکمال شهامت وصرامت او باز گذاشتیم — (f. 14) ومی‌فرماییم تا از حال قضاة وحکّام جملگیٔ ممالك که نواب وکماشتکان او باشند وحکم او در تقریر وتغییر منصب ایشان نفاذ دارد باخبر باشد — آنك در علم قاصر ودر عمل مقصر باشد — عزل او از مواجب شمرد

(f. 15) این عهد بر اسم اجلّ عالم ثقة الدین محمود المستوفی دام تمکینه صادر می‌شود بتقلید وزارت خداوندزادهٔ جهان خاقان معظّم اعلی الله اوامره — ناصر الدنیا والدین

1) B semper طغدی. 2) B اصدار افتاد.

محکم‌تر وهیچ شهری معظّم‌تر ازان نیست — آن شهررا که بنزدیکیٔ ما عزیزتریر
بلادست بایالت فرزندی که عزیزترین اولادست بیاراییم — ولایت چندرا ب
جلکیٔ نواحی وحوالیٔ آن بفرزند اعزّ اشرف اکرم خاقان معظّم ناصر الدنیا والدین
ابو منصور ملکشاه [تفویض فرموده ایم] — (f. 5) ومزارعان ودهاقین‌را که سبب
آبادانیٔ عالم ومحصّل ارزاق بنی آدم اند از مصرف ظلم متجنّده وسپاه بیکار متغلّبه
مصون دارد (f. 6) وفرمودیم تا غزاة ومجاهدان‌را — بمزید نعم وفیض کرم در آن خیر
معظّم راغب کند

(f. 7) منشوری که منطویست بر تقدیر اقطاعات شهر نسا از بهر ملك کبیر[1] عضد
الدوله والدین طغانشاه ابو بکر بن المؤیّد رحمه الله — دیهاء نسا که بحکم مثال سابق
در تصرّف دیوان او بودست بر قرار متقدّم بتازکی باو ارزانی داشتیم وامر ونهی وحلّ
وعقد وخفض ورفع وضرّ و نفع ووصل وفصل احوال وفرع واصل اموال آن مواضع بنواب
دیوان او باز گذاشتیم تا بر قرار سابق تصرّف مقطّعانه می‌کند وموارد اموال آن در
مصادر اخراجات می‌پردازد

(f. 8) منشوری که در حقّ امیر سپهسلار اجلّ تاج الدین علیّ اصدار می‌افتد[2] بجهت
ایالت[3] بارجیلغ کنت با تعدید بعض شرایط وقیود[4] مراقبت حدود ملك‌پروری — خاطر
عاطر ما که بتوفیق حقّ مویّدست مصلحت چنان نمود که ایالت ولایت بارجیلغ کنت که
از اطراف وحدود ممالکست ودست قدرت ما ناصیهٔ تصرّف آن ناحیت‌را مالك —
بنایبی هم از جملهٔ عشیرت که بشعار حسن سیرت مرتدی باشد — تفویض فرماییم
ومردمان آن اطراف‌را باختصاص این موهبت وتشریف این مزیّت محسود دیگر رعایا
گردانیم ایالت آن ولایت‌را بامیر سپهسلار اجلّ کبیر فرزند فلان (f. 9) که از شجرهٔ
طیّبهٔ خاندان ودوحهٔ مبارکهٔ دودمان ما فرعی زکیست — جایگاه پدر اورا رحمه الله که در
حضرت پایهٔ بلند داشت بدو ارزانی داشته وتکفّل وتقبّل مصالح قومی انبوه از مشاهیر
حشم وخدم باو باز گذاشته وصواب‌دید حکم او در خیر وشرّ ایشان منفذ گردانیده —
بجهت رفع وخفض آن ناحیت نصب کردیم وخیر وشرّ وجبر وکسر واطلاق واسر اهالیٔ آن
باسرهم بخرد وافی ورای صافیٔ او باز گذاشتیم — ورباط طغانین که در آن ناحیت
از امّهات قری ومعظّمات مواضع است بر سبیل انعام چنانك از دیوان عرض حا
الله بنویسند باو ارزانی داشتیم — وفرمودیم تا پیوسته منهیان وجاسوسان باقاصیٔ

---

1) Sic B; A ملك كتبزك (sic). 2) B اصدار شد. 3) Sic B; A بجهت ولايت.
4) B om. وقيود.

کتاب
التوسّل الی الترسّل
تالیف
محمد بن مؤیّد البغدادی[1]

Cod. Lugd. 285 (A).
» » 586 (B).

(A f. 2) دیوان انشارا اگرچه من در آن شیوه اعلیتی که باید وصدر دواوین ملوك‌را شاید نداشتم بمن تفویض افتاد — وباز آنکه من در آن فنّ نیك بی‌حاصل وازان طبیت بغایت عاطل بودم که نه کار من بود ونه پیشهٔ پدرم اثری از فرّ دولت قاهره که در احیاء اموات طبیعت واظهار معجزات تربیّت[2] دم عیسوی ودست موسوی دارد در حال من بنده برسید واین کلمات بی‌مزه در مذاق طبع شنوندکان با حلاوت آمد — اشارت خرد آن بود که صدر این مجموع‌را بذکر صدری صاحب دولت موشّح کردانم — واتّفاق جمهور حاصلست که درین روزکار ودر عهود متقدّم وزمان متقادم — سروری علی الاطلاق وپیشوایی بااستحقاق چون مجلس عالی خداوندی ولی النعمی صدری کبیری عالمی عادلی مؤیّدی مظفّری منصوری بهاء الدولة والدین مجد الاسلام والمسلمین اختیار سلطان سلاطینی محیی العدل والانصافی[3] قوام الملّتی نظام الملکی ملك اکابر العرب والعجمی صدر صدور الشرق والغربی لا زال عالیا وعلی الکرام والیا نیست ونبودست

(f. 3) منشور ایالت جند است که بر نام خداوند وخداوندزادهٔ جهان خاقان اعظم[4] خلّد الله ملکه اصدار افتاده است (f. 4) واین از مناشیریست که در تباشیر حالت کتابت نبشته ام — مسکن آن طایفه از اطراف ممالك طرفی باشد در میان خصمان افتاده ومقام آن مسلمانان در حدود پادشاهی ثغری باشد در عین[5] کافرستان نهاده — از امّهات بقاع اسلام وملّت ومعظّمات دیار ملك ودولتست ودر نحو کفّار هیچ ثغری

1) Cf. Catal. Lugd. I, 169—172. 2) B نزهت. 3) ? Cod. وبره نصافی.
4) B معظم. 5) B دهان (manu posteriore).

وعیار بك از لشکرهای منصور در گذشت وصفها بر دریدند وخداوند عالم‌را با خواصّ خود تنی چند بر بالایی زیر جتر همایون ایستاده چون کوه در هیأت وچون چرخ در بلندی وچون آفتاب در اسد وچون ماه در سرطان صیّاد اجل از کمین‌گاه تقدیر کمند خذلان در گردنش افکنده پیش خداوند عالم آورد تا حکم شریعت سیاست بامضا رسانند چندان هزار کس از مردمان در آن بیابان بی‌جان نشدند — (f. 214) وظاهرترین کرامتی مرین پادشاه‌را آنست که دو فوج مردم‌را که بدترین خلقان بودند در روی زمین یکی جماعتی که در خون پادشاه سعید شهید طمغاج خاقان ابراهیم بن محمّد نغمّده الله بغفرانه سعی نمودند[1] وارتکاب بدان عظیمی روا داشتند تا لاجرم وبال آن در روزگار ایشان رسید وجمله‌را خدای تعالی بخزی ونکال مبتلا کرد ودیگر فرق غزان بودند که ولایت خراسان خراب کردند وبا سلطان اسلام عصیان آوردند ومنابر ومساجد ومعابد اسلام بر انداختند وچندین هزار امام زاهد عابد مفتی متّقی بشکنجه هلاك کردند خدای تعالی جزای کردار[2] ایشان در ایشان رسانید واین هر دو در ایّام دولت وعهد همایون تمام شد وآنچه این پادشاه عادل نمود که در زمستان با صد هزار از هر فرق بی پل وکشتی چون پسر عمامه از جیحون بگذشت که هیچکس‌را جامه تر نشد واین چهار کنج که خداوند عالم‌را میسّر شده غرّهٔ چنین دولت وطرّهٔ عروس مملکت بدان زینت کمال یافت وروی روزنامهٔ نامداران جهان وپیشانیٔ پیشکان وسروران جهانیان ازان آراسته گشت مصاف دشت زامین وجن[3] ونخشب واراکسو وکاکانیان وجنك حصار خونیان که اندر اسلام راه ظلم یافته ومحکم شده بود وببرکت اعتقاد خداوند عالم خبث خونیان از ولایت ما وراء النهر پاك شد واهل کش ونخشب وچغانیان وترمذ در خواب راحت بر بستر فراغت بیاسودند وآنچه از خداوند عالم از عبره کردن جیحون در وقتی بود که آسمان کافور در چشم مردم[4] می‌بیخت وآب جوشن بلورین می‌پوشید آتش دوزخ از باد زمهریر زنهار می‌خواست وآب بر روی خاك از برف پرده می‌بست چون موسی عمران از رود نیل بگذشت وفرعونیان ظلم‌را هلاك کرد آن خود از نادرات روزگارست وبهیچ عهد کس‌را آن کرامت دست نداد وآن دولت روی ننمود که خداوند عالم‌را

---

1) Cf. Ibn-el-Athir XI, ۱۳۳. 2) Cod. کرد از. 3) ? Cod چسن; cf. Bibl. Geogr. Arab. I, ۳۱۹. 4) Cod. مرده.

اعراض السياسة فى اغراض الرياسة
تاليف
محمد بن علىّ بن محمد بن الحسن
الكاتب السمرقندى[1]

Cod. Lugd. 904.

(f. 213) آورده اند كه يكى از جلهٔ اكباش[2] الناس جغتى پيغوّ آهوكير آورد ودر مشاهدهٔ آهوى صيد كردند [سلطان سنجر] بفرمود تا هر دورا سرها بر كندند وگفت چنانكه واجبست دفع ظلم قوى از ضعيف دفع شرّ ضعيف از قوى اولىترست چه آن ظلم محض بود واين هم ظلم وهم شين وعار وچون اين رسم استمرار يابد در حرايث[3] ومدارج حلل بديد آيد وفساد آن شايع شود خردان كار برزكان كنند وبزركان كار خردان نتوانند كرد

در عهد خداوند عالم قلج طمغاج خاقان خلّد الله ملكه فتوح متوالى ونصرت متواتر بوده است وفتحهايى كه اورا بر آمده است بى حضور او نيك بسيار است وآنرا در شمار نتوان آورد اكر از سرطاق سمرقند بپرسند خود بكويد كه هر ساعت سرهاى دشمنان بنظارهٔ بازار دولت او مى‌آيند يعنى در خدمت بسر مى‌آيم نه بقدم وعيار بك[4] اكرچه از خاندان بزرك نبود باصابت راى ومقاسات رنجها به بزركى رسيد وبكسال پيوسته در ملك ما وراء النهر امارت داشت وبر دست او كارهاى شكرف بر آمده بود كه مردى شجاع ومبارز بود ودر افواج حشم قرلغ سوارى چون او[5] نبود فامّا چون در باطن با خداوند عالم كفرى[6] داشت از روى دولت جز پشت ندبد واز پيشانئ مملكت جز قفا مشاهده نكرد واز نادرات روزكار بود مصانى دشت زامين وساباط كه چون دو لشكر جرّار در آن بيابان در هم آمد وهر دو طرف سخت بكوشيدند

---

1) Cf. Catal. Lugd. III, 14. 2) Cod. اكياس 3) Cod. حرامت. 4) Cod. عبايك, infra ut recepi. 5) Cod. سوارى جند. 6) Cod. كثرى.

خريدة القصر وجريدة العصر
تاليف
عماد الدين محمد بن محمد بن حامد
الاصفهانى[1]

Cod. Lugd. 348 (A).
» » 216 (B).

(A f. 208) الرشيد وطواط وهو محمّد بن محمّد بن عبد الجليل العمرى من ولد عمر الخطاب — كاتب الحضرة الخوارزمشاهيّة — (f. 209) رسالة انشاها الى امير المؤمنين المقتفى لامر[2] الله عن خوارزمشاه يشبر فيها بالرضاء عن السلطان محمّد شاه — السلطان الاعظم غياث الدنيا والدين ابو شجاع محمّد بن محمود بن محمّد بن ملكشاه — وله رسالة كتبها عن خوارزمشاه الى بعض الاكابر ببغداد

(f. 222) ابو الفتوح بركات بن المبارك[3] بن اسماعيل من اهل غزنة وله تصانيف اعربت عن غزارة علمه — مثل لمع التواريخ الّف[4] فيه الى سنة خمسماية — ومزج التاريخ عن اصحاب الحديث — (f. 223) كان مولده بغزنة بعد سنة ستّين واربعماية ووفاته بنيسابور سنة خمس وعشرين وخمسماية

---

1) Cf. Catalogus codicum orientalium bibliothecae Academiae Lugduno Batavae, 208—288. 2) AB المقتبى بامر. 3) A المباركه. B hunc auctorem non habet. 4) A الق.

خرجت اليها لزيارة ابى مزاحم والسماع من ابراهيم خطيبها الشيخ الصالح الكبير[1] فسالنا المقام بها وبالغ فيه وبتّ الليلة عنده وكنّا خرجنا الى زيارة رباط خرتنك الّذى بها قبر الامام محمّد بن اسمعيل البخارى فمضيت اليها — ابو[2] مزاحم سباع بن النضر — ابن بكر بن وائل — كان بنا بها الجامع وكان من قوّاد سمرقند واجلّايها ونبهايها وفضلايها ووجوهها ورؤسائها معروفا بالفضل والديانة والصيانة له آثار جميلة واوقاف جليلة على وجوه الخيرات — رجع ابو مزاحم من العراق سنة ٢٣٣ ومات فى جمادى الاولى سنة ٢٦٩[3] قلت وزرت قبره فى قبّة باسفل قرية وذار وصلّينا[4] فى المسجد بقريته

(f. 454) الوَرْثِينى — [ورثين] قرية من قرى نسف منها ابو الحرث اسد بن حمدويه بن معبد[5] بن حرس الورثينى النسفى — وهو مصنّف كتاب الانساب[6] وكتاب العجايب واخبار الحسن والحسين والمقتل[7] وكتاب مفاخرة اهل كسّ ونسف — كانوا يذكرون عنه انّه قال كتبت ماية الف ورقة وجمعت ماية الف درهم وضربت ماية الف لبنة — مات فى رجب سنة ٣١٥

(f. 456) الوَرْغَجْنِى — [ورغجنه] من قرى ما وراء النهر وظنّى انّها من نواحى نسف

(f. 457) الوَسِيجى — [وسيج] موضع فى بلاد الترك حبس فيها ابو محمّد عبد السيّد بن محمّد بن عطا بن ابرهيم بن موسى بن عمران بن اسحق بن حمدويه ابرويه الافراتى النسفى ثمّ الوسيجى الملقّب بسعد الملك — توفّى بحصار وسيج من بلاد تركستان فى المحرّم سنة ٥١٣

(f. 458) الوَنَنْدونى — [وننـدون] قرية من قرى بخارا على طرف نهر حرام‌كام نزلت بها ساعة فى انصرافى من البرانية

(f. 465) اللامِشى — [لامش] من قرى فرغانة من بلاد ما وراء النهر

(f. 469) اليَغْتَلى — [يغتل] بلد من اواخر طخارستان — ابو نصر بن ابى الفتح اليغتلى امير بخراسان له ذكر فى اخبارها وفى الحرب الّتى كانت بينه وبين قرا تكين بنواحى بلخ اسر مرداويز ذكره السلّامى فى تاريخه هكذا ذكر ابن ماكولا

---

1) Cod. الكر. 2) Cod. om. ابو. 3) Jacut (IV, ٩١٧) ٢٠٩. 4) Cod. وصليا.
5) Jacut IV, ٩٢٠ سعيد. 6) Cod. النساب, Jacut البستان. 7) ? Cod. المقل.

اعفى — تقلّد الرياسة سنة ٣٥٦ وهو منفرد بها بلا مانع ولا منازع نيفا وعشرين — وكان قد حجّ سنة ٣٤٧ وتاهّب للخروج الى الحجّ ثانيا فى شهر رمضان سنة ٣٧٩ وتوفّى بمكّة آخر ايّام الموسم فى ذى الحجّة من سنة ٣٧٩

(f. 433) النَّخْشَبى — [نخشب] — ولهذا البلد تاريخ كبير فى مجلّدتين ضخمتين جمعهما العباس المستغفرى الحافظ النسفى

(f. 434) النَّرْشَخى — [نرشخ] قرية من قرى بخارا بقرب قرية وابْكَنة[1] — ابو بكر محمد ابن جعفر بن زكريا بن الخطّاب بن شريك بن مزيغ النرشخى من اهل بخارا — ولد سنة ٢٨٦ وتوفّى فى صفر سنة ٣٤٨

(f. 435) النَّسَفى — [نسف] هى من بلاد ما وراء النهر يقال لها نسف اقيمت بها فى من شهرين — (f. 436) قد جمع لرجالها ابو العباس جعفر بن محمّد بن المعتزّ المستغفرى النسفى الحافظ كتابا مشبعا يشتمل على ثمانين طاقة او اكثر

(f. 445) النَّوسارى — [نوسار] قريه ببلخ وقيل قصر ببلخ منها الامير داود بن العباس النوسارى البلخى وقيل لمّا قدم يعقوب بن الليث بلخ هرب داود بن العباس الى سمرقند فلمّا رجع يعقوب رجع داود الى وطنه فوجد قصره قد خرب يعنى نوسار فمات بعده بسبعة عشر يوما

(f. 448) النَّيْسابورى — [نيسابور] قد جمع الحاكم ابو عبد الله محمّد بن عبد الله الحافظ البيّع تاريخ علمايها فى ثمان مجلّدات ضخمة

(f. 449) الواثِلى — جماعة بخراسان وما وراء النهر نسبوا الى واثلة بن الاسقع صاحب رسول الله

(f. 450) الوارْذى — ويزد ويقال لها وازد ايضا — قرية من قرى سمرقند بشاوذار اربعة فراسخ منها

الواشْجِرْدى — [واشجرد] وراء نهر جيحون وكان بها الثغر المتبرّك به الذى يعرف الادنى والاقصى والخلق يقصدونه من الآفاق واسعارها ارخص اسعار[2] وبها الربا المشهورة والآثار العجيبة والحروف الّتى كانت بها فى ابتداء الاسلام معروفة مسـ فى الكتب

(f. 453) الوَذارى — [وذار] هى كبيرة بها حصن وجامع ومنارة على اربعة فراسخ من سـ

---

1) Sic f. 449; Jacut IV, ٨٧٢ وابْكَنة. 2) Cod. اشعار واشعارها ارخص (ارهض aut).

(f. 401) المرزبانى — ابو صالح احمد بن عبد العزيز بن محمّد بن المرزبان بن تركسفى[1] المرزبانى[2] احد الامراء العالمين بسمرقند وكان خليفة الامير بكتاش[3] على سمرقند سنة ٣٥٢ او احدى وخمسين — مات فى منصرفه من الحجّ ببخارا وحمل تابوته الى سمرقند ودفن بها فى جمادى الآخرة سنة ٣٨٦

المرزبنى — [مرزبن] قريه من قرى بخارا

(f. 405) المَزْنَوى — [مزنوى[4]] قرية من قرى سمرقند على اربعة فراسخ خرج منها ابو العبّاس الفضل بن اسمعيل بن عبد الرحمن المزنوى الدهقان روى عنه احمد بن محمّد ابن عبد الرحمن المزنوى الدهقان

المُزَنى — [من مزينة بن اد] — ابو محمّد احمد بن عبد الله المزنى الّذى يقال له الشيخ الجليل ببخارا من اهل هراة مات ببخارا — ذكره الحاكم ابو عبد الله الحافظ فى تاريخ نيسابور فقال ابو محمّد المزنى كان امام اهل العلم والوجوه واولياء السلطان بخراسان فى عصره بلا مدافعة — ومات فى شهر رمضان سنة ٣٥٦ ببخارا وحمل الوزير ابو علىّ البلعمى تابوته وقدم ابنه للصلاة عليه وحمل الى هراة فدفن بها

(f. 407) المستغفرى — ابو العباس جعفر بن محمّد بن المعتزّ بن محمّد بن[5] المستغفر النسفى المستغفرى خطيب نسف — وكانت ولادته سنة خمسين وثلثماية ووفاته سلخ جمادى الاولى سنة ٤٣٢

(f. 412) المطوّعى — جماعة فرغوا انفسهم للغزو والجهاد ورابطوا فى الثغور وتطوّعوا بالغزو وتصدّوا للعدوّ فى بلاد الكفرة اذا وجب عليهم وحضروا الى بلدهم

(f. 422) المُوانى — [موان] قرية من قرى نسف

(f. 426) الميغى — [ميغ] قرية من قرى بخارا منها ابو محمّد عبد الكريم بن محمّد بن موسى البخارى الميغى الفقيه كان احد الائمّة صاحب زهد وتقشّف كان مفتى اصحاب الراى[5] وامام اصحاب ابى حنيفة — كان من المتورّعين فى الدين لم يكن فى عصره بسمرقند مثله فقها وفضلا — مات فى جمادى الآخرة سنة ٣٧٨[6]

الميكالى — ابو محمّد عبد الله بن اسمعيل بن عبد الله بن محمّد بن ميكال الميكالى رئيس نيسابور — كان اوحد زمانه فى معرفة الشروط ارتدّ[7] على ديوان الرسايل سنة ٣٦٤ فامتنع واستعفى ثمّ اكره بعد ذلك غير مرّة على وزارة السلطان فامتنع وتضرّع حتّى

1) Cod. تركس بقى, cf. Bibl. Geogr. Arab. I,٢٩٢. 2) Cod. المرزبان. 3) Cod. بكباس. 4) Jacut IV, ٥٢١ مَزْنَوَى. 5) Cod. الدلى. 6)Jacut (IV, ٧١٧) ٣٧٣. 7) Cod. اربد.

الكُندى — [كُندى] قرية من قرى سمرقند — ابو المحامد محمّد بن عبد الخالق الكندى كان فقيها فاضلا واماما مبرّزا ورعا حسن السيرة من اهل سمرقند كانت حلقة يوم الجمعة فى جامعها — سمعت منه احاديث بسيرة وتوفّى بعد خروجى منها على يوم الاثنين الثالث عشر من ربيع الآخر سنة ٥٥١ ودفن بجاكرديزه ووصل الىّ نعيه وانا ببخارا

(f. 382) الماتُريتى [ماتريت] محلّة من حايط سمرقند يقال بدال ايضا ماتريد مضت اليها غير مرّة

(f. 383) الماخى [ماخ] رجل من المجوس[1] — مسجد ماخ وعنده محلّة كبيرة وسوق فايعرفا بباب مسجد ماخ — المقرى الزاهد ابو حفص احمد بن ابى بكر الخدامى الماخ سمعنا منه الكثير — مات وصلّى عليه فى الجامع يوم الجمعة وهو اوّل من رايت الصلا عليه فى جامع بخارا

(f. 384) الماسْتِينى — [ماستين] من قرى بخارا ويقال لها ماستى وكان من القرى الكبار غير انّها خربت وانقطع عنها الماء اجتزت بها غير مرّة ذاهبا وجائيا وهى على جادّة خراسان بين خنبون وبخارا

(f. 389) المبيّضى — جماعة منهم بنواحى بخارا الى الساعة يقال لهم سبيدجامكان قيل انّهم يسكنون قصر عمير

(f. 391) المَجْبِسى — [مجبس] قرية من قرى بخارا

(f. 393) المحتسب — ابو عبد الله محمّد بن الحسن بن يحيى بن الاشعث البخارى وابو الحاكم ابى احمد الوردانى جدّ الرئيس ابى ثابت البخارى — والحاكم ابو نصر منصور بن محمد بن احمد بن حرب المحتسب صنّف وجمع وكتب ببخارا ومرو وكان محتسبا ببخارا مدّة طويلة — ومات ببخارا سنة ٣٨١

(f. 398) المدينى — شيخنا ابو المعالى محمّد بن نصر بن منصور — ابن كلب بن صعد ابن عامر العوفى العامرى الخطيب المدينى السمرقندى — سمعت منه الكثير داره بسمرقند وكان قد ناطح المايتة سنة وذكر غيره انّ مولده سنة ٤٥٣ وتوفّى شعبان سنة خمسين[2] وخمسماية وصلّى عليه بمصلّى السيّد البغدادى ودفن بجاكرد وحضرت الصلاة عليه

(f. 400) المربّعى — رباط المربّعة بسمرقند

1) Cf. Jacut IV, ٣٨٠ 2) Cod. خمس.

(f. 359) الكاكنى — [كاكن] ظنّى انّها قرية من قرى بخارا

(f. 360) الكايشكنى — [كايشكن] قرية من قرى بخارا

(f. 361) الكَثوى — [كَثّة] قرية من قرى بخارا على اربعة فراسخ منها اجتزت بها وقت خروجى من سرمارى الى مغكان

(f. 366) الكرمينى — [كرمينية] احدى بلاد ما وراء النهر على ثمانية عشر فرسخا من بخارا وسمعت الاديب ابا تراب علىّ بن طاهر الكرمينى يقول بلدتنا كرمينيّة فاذا العرب فى الفتوح لمّا راوها قالوا هى كأرمينيّة شبّهوها فى الحسن وكثرة المياه والخضر بارمينيّة واقمت بها يوما وليلة فى توجّهى الى سمرقند وقد استولى الخراب عليها

(f. 368) الكُشانى — [كشانية] بلدة من بلاد السغد بنواحى سمرقند على اثنى عشر فرسخا منها كان بها جماعة من العلماء والفضلاء والمحدّثين — القاضى ابو نصر احمد بن محمّد بن حميد بن عبد الله بن الاشعث الكشانى كان اماما ورد سمرقند وحدّث بها فى الدار الجورجانيّة — عاشماية وعشرين سنة وكان حديد البصر يطالع الخطّ بالليل بنور القمر مات بعد سنة ٤٤٣ ومن المتاخّرين ابو المعالى مسعود بن الحسن[1] ابن....[2] الكشانى كان اماما فاضلا حسن السيرة جميل الامر ولى الخطابة بسمرقند مدّة وحدّث واملى ودرس فى مدرسة قثم رضى الله عنه — روى لنا عنه ابنه ببخارا وابو المحامد محمّد بن احمد بن الفرج الساغرجى بسمرقند وجماعة سواهما وتوفّى سنة اربعين وخمسماية وزرت قبره فى مدخل مشهد قثم بسمرقند ، وابنه ابو الفتح محمّد بن مسعود الكشانى ولى القضاء ببخارا ولم تحمد سيرته فى ولايته — كتبت عنه ببخارا وتوفّى فجاة فى الليلة الرابعة من شهر رمضان من سنة ٥٥٢ ، وابن اخيه ابو الحسن علىّ بن موجود بن الحسن الكشانى امام فاضل مناظر فحل واعظ قوّال بالحقّ — ولى التدريس بالمدرسة الخاقانيّة وسكنها لقيته بمرو ثمّ ببخارا ثمّ بسمرقند

(f. 371) الكلمانى — ابو الحسن محمّد بن سفين بن محمّد بن محمود الاديب الكاتب الكلمانى فارق نيسابور سنة اربعين وثلثماية واقام ببخارا سنين ثمّ وقع الى الخان خانان واتّصل باولبل[3] بالسلاطين وتوفّى بها قبل الخمسين يعنى والثلثماية

(f. 373) الكُندِيكثى — [كندبكث] قرية من قرى درغم بنواحى سمرقند منها عمر بن سعيد بن عبد الرحيم بن احمد الاصمّ الكندبكثى السمرقندى سكن بادى وهو جبل بنواحى سمرقند وكان يسكن كندبكث وقال ولدت بسمرقند عام وفاة الخاقان ابراهيم ابن نصر طمغاج خان وتوفّى ببادى فى صفر او شهر ربيع الاوّل سنة ٥٢٥

1) Cod. الحسق, cf. infra. 2) Lacuna in cod. 3) ? Cod. باولبل.

من الشجر والزروع فى موضع من المواضع اشدّ خضرة منه بهذه الكورة ولهم بساتين حسان يغرسون فيه السرو والصوم الايند الذى يقال له النعم[1] فاذا دخلتها فى الشتاء رايت منظرا حسنا من الخضرة والحمرة وانّما يشتدّ حمرته فى الشتاء وبها من العرب تميم ولرجالتهم راى وحيلة فى الحروب

(f. 341) القَزْغَندى — [قزغند] ظنّى انّها من قرى سمرقند

(f. 345) القَصْرى — [قصر] هو فى ستّة مواضع — السادس منسوب الى سكنى قصر رافع بن الليث بن نصر بن سيّار بسمرقند

(f. 347) القَطوانى — [قطوان] قرية كبيرة على خمسة فراسخ من سمرقند بها الجامع والمنبر وكان بها مقتلة عظيمة للمسلمين وبها مقابر الشهداء غير انّ اهل سمرقند يقولونها بسكون الطاء وظنّى انّها محرّكة خرجت اليها للزيارة واقمت بها ليلتين

(f. 354) القَلّاس هذه النسبة ظنّى انّها الى القلس وهو الحبل الذى تربط به السفينة

القَلاسى — بيت معروف بنسف بلدة بما وراء النهر

(f. 357) الكاجْغرى — بلدة من تركستان يقال لها كاجغر وكاشغر وكنت اظنّ انّ اسم هذه البلدة بالشين حتّى رايت فى معجم الشيوخ لابى الفتوح عبد الغافر بن الحسين الالمعى الكاجغرى بالجيم

الكاخْشْتْوانى — قرية ببخارا وبها رباط يقال له رباط كاخشتوان

(f. 358) الكاسانى — [كاسان] بلدة وراء الشاش ولها قلعة حصينة منها ابو نصر احمد بن سليمان بن نصر بن حاتم بن علىّ بن الحسن الكاسانى كان قاضى القضاة فى زمن الخاقان ابى شجاع الخضر بن ابرهيم اخى شمس الملك حدّث بسمرقند واملى فى داره بسكّة المحتسب ولم يكن محمود السيرة فى ولايته روى عنه ابو المعالى محمّد بن نصر بن منصور المدينى الخطيب بسمرقند ولم يحدّثنى عنه سواه وصار وزيرا فى زمن احمد بن الخضر خاقان واستشهد فى اوّل عهده

الكاسَنى — [كاسن] قرية من قرى نخشب وسمعت الاديب محمود بن علىّ النسفى بسمرقند يقول سمعت دهقانا من اهل كاسن — ابو عبد الرحمن معاذ بن يعقوب النسفى الكاسنى كان زاهدا عالما وكان من خيار المسلمين من عباد الله الصالحين الّذى اسّس الجامع العتيق فى زمانه الى هذا المسجد وذلك فى سنة ٢١٩ وهو الذى بنا المسجد والرباط فى سكّة الزهاد واتّخذ العين والمتوضّا وتلك الآثار من تاسيسه وتلك السكّة كانت تسمّى دار ابى عبد الرحمن الزاهد زرت قبره بنسف

1) ? Sic Cod.

العمرانى الكسبونى من اهل كسبة قرية من قرى نسف — كان بسمرقند بلى اعمال السلطان من الرياسته والوزارة وغير ذلك تركها فى آخر عمره وحدّث عن الدهقان العالم ابى اسمعيل ابرهيم بن محمد الحاجى الحاتمى روى منه ابو حفص عمر بن محمد ابن احمد النسفى وتوفّى بكسبة فى ذى القعده سنة ٥١٣ بلغ[1] الى ثلاث وثمانين سنة

(f. 304) الغانْغرى [غانغر] موضع بسمرقند فى نفس البلد يقال له رأس قنطرة غانغر وهى محلّة كبيرة حسنة

(f. 307) الغَرْمِينَوى — [غرمينَوى[2]] من رستاق مايمرغ على فرسخين او ثلاثة من سمرقند

الغَزِينزى — [غزينز] قرية من قرى خوارزم من ناحية براعوذ[3]

(f. 308) الغَشِيدى — [عَشِيدَى[4]] قرية من قرى بخارا وقد سمعت يذكر غشتى ولا ادرى هذه تلك او غيرها لكن رايت هذه الصورة فى تاريخ بخارا للغنجار

(f. 309) الغطريفى — امّا الغطريفى الذى بما وراء النهر ويقول لها العوام غدريفى منسوب الى الغطريف بن عطا الكندى — لمّا قدم اميرا على خراسان فى سنة ١٧١ فى خلافة الرشيد ساله اهل بخارا ان يضرب لهم درهما لا يحمل الى موضع ولا يروج فى بلد سواه فضرب درهما فيه من عدّة جواهر نفيسة واذا سبك لا يحصل منه شئ فجمع الذهب والفضّة والحديد والرصاص والنحاس ولطخن بالمشك[5] وضربوا منها الدراهم الغطريفيّة

(f. 310) الغُنجار — ابو عبد الله محمّد بن ابى بكر احمد بن محمّد بن سليمان بن كامل البخارى الورّاق المعروف بغنجار صاحب كتاب تاريخ بخارا — كان يورّق وكانت له معرفة بالحديث — مات سنة ٤١٢ ببخارا

الغُنْجيرى — [غنجير] احدى قرى السغد من نواحى سمرقند

(f. 330) القابوسى — قابوس بن وشمكير امير جرجان وقبّة قابوس بها معروفة دخلتها وعليها مكتوب هذا القصر العالى للامير شمس المعالى الامير بن الامير قابوس ابن وشمكير

(f. 333) القُباذيانى [قباذيان] من نواحى بلخ ويقال لها قواذيان وبالدال المهملة ايضا والمشهور بالباء وهى نزهة يشقّها احد اودية جيحون وهو المسمّى راميذ[6] ماؤه اعذب ماء وارفه لهم عين مشهورة قال ابو القسم عبد الله بن احمد بن محمود البلخى ما رايت

1) Cod. om. بلغ. 2) Sic Cod. 3) ? Sic Cod. 4) Jacut III, ٨٠٣ غشيد. 5) Cf. Nerchakhy ed. Schefer p. ٣٥. 6) Cod. راميل. Cf. Tomaschek, Sogdiana I, 43.

فخذلوا اصحاب السلطان وكبتوا الحاكم فقتلوه وهو شاهد واستشهد الحاكم على باب مرو فى مضربه فى شهر ربيع الآخر سنة ٣٣٤

(f. 259) الصرّاف — هذه حرفة لجماعة يبيعون الذهب بالذهب متفاضلا ويقال لهم الصيارفة ايضا

(f. 260) الصغانى [صغانيان] كورة عظيمة واسعة كثيرة الماء والشجر والاهل وسوقها كبيرة ومسجدها مسجد حسن مشهور — صالح بن حيّان بن سليمان بن صالح الصغانى المقيم بسمرقند من خلفاء الدار الجورجانيّة وكان فقيها — ولد سنة ستّين واربعماية وتوفّى فى شوّال سنة ٥٣٢

(f. 261) الصفّار — يقال لمن يبيع الاوانى الصفريّة — ابو ابرهيم اسمعيل بن ابى نصر الصفّار وكان اماما فاضلا قوّالا بالحقّ لا يخاف فى الله لومة لائم قتله[1] الخاقان نصر بن ابرهيم المعروف بشمس الملك ببخارا صبرا[2] لامره بالمعروف ونهيه عن المنكر وكان قتله فى سنة ٤٦١ وابنه ابو اسحق ابرهيم بن اسمعيل الصفّار المعروف بالزاهد الصفّار كان اماما زاهدا ورعا مثل والده فى اجتناب المداهنة وقمع السلاطين وقهر الملوك حمله السلطان سنجر بن ملكشاه[3] الى مرو واسكنه ايّاها بصلحة ولاية ما وراء النهر وكانت وفاته ببخارا وابنه ابو المحامد حماد بن ابرهيم الصفار امام جامع بخارا فى صلاة الجمعة وكان يعرف الادب والاصول — ولقيته ببخارا وكان يملى بكر الجمعات فى جامع بخارا ورايت فيها اشياء من اسقاط الاستاذ

(f. 281) العارض — هذا الاسم لمن يعرف العسكر ويحفظ ارزاقهم ويوصلها اليهم ويعرض العسكر على الملك اذا احتيج الى ذلك واشتهر به ابو صالح محمّد بن محمّد بن عيسى ابن عبد الرحمن بن سليمان العارض كان اديبا فاضلا عالما تقلّد الاعمال الجليلة للسلطان وحمدت سيرته فيها احد مشايخ خراسان ومعتمدا وليّا للسلطان وكان من العقلاء الادباء المحبّبين للعلماء والصالحين والمفضلين عليهم بماله وجاهه وكان يرشح للوزارة فيابى عليهم وتوفّى بمرو ليلة الجمعة لخمس بقين من صفر سنة ٤٣٤

(f. 299) العِمرانى — اهل بيت كبير بسرخس وهو بيت قديم والذى رأيت منهم الرئيس ابا الحسن علىّ بن محمّد العمرانى السرخسى قرابتنا[4] حَظِىَ عند السلطان سنجر بن ملكشاه وارتفع امره ثمّ حبس وقتل بمرو بقرية سنج[5] وتغيّر راى السلطان عليه فى سنة ٥٤٥ — ابو بكر محمّد بن محمّد بن القسم بن منصور بن عبد الرحمن بن عمران

---

1) Cod. قبله. 2) Cod. اصبرا. 3) Cod. مالك سارة. 4) Sic Cod. 5) Cod. شيخ, cf. Jacut III, ١٦١.

(f. 240) الشاوْخَرانى — [شاوخران] قرية من قرى نسف كانت عامرة فخربت ولم يبق منها الّا الرسم

(f. 248) الشكانى — [شكان] ظنّى انّها من قرى بخارا والله اعلم وقرات فى كتاب القند فى معرفة علماء سمرقند انّ شكان من قرى كسّ ثم كتب على الحاشية وثبت انّ شكان قرية من قرى بخارا — الحاكم ابو بكر عبد الخالق بن محمّد بن سعيد بن علىّ الشكانى والد القاضى محمّد بن عبد الخالق كان مستملى شمس الائمّة ابى محمد عبد العزيز بن احمد الحلوانى فيما املاه بكسّ وتوفّى بكسّ قبل سنة ثمانين واربعماية

(f. 251) الشوزيانى — [شوزيان] قرية من قرى كسّ

الشومانى [شومان] — بها من الزعفران ما لعلّه يفوق[1] الاصبهانىّ والقمّىّ وقتل بها الامام ابو الوليد محمد بن عمان السرخسى الضعى[2] قتل مجاهدا بشومان سنة ١٩٩ — وابو عبد الله محمّد بن عبد الله بن محمّد الشومانى البلخى كان واعظا من اهل بلخ بلقّب بزين الصالحين وكان استاذ الملك شمس الملك نصر بن ابرهيم الخاقان ومعلّمه

الشهرستانى — [شهرستانه] بليدة من الثغور عند نسا من خراسان ممّا يلى خوارزم يقال لها رباط شهرستانه بناها امير خراسان عبد الله بن طاهر فى خلافة المامون

(f. 252) الشهيد — ابو الفضل محمد بن محمد بن احمد بن عبد الله السلمى ثمّ الحنفىّ الوزير الحاكم الشهيد عالم مرو والامام لاصحاب ابى حنيفة فى عصره[3] وكتخداى صاحب خراسان واستاذه قد كان لمّا قلّد قضاء بخارا يختلف الى الامير المجيد فيدرسه الفقه فلمّا صارت الولاية اليه قلّده ازمّة الامور كلّها وكان يمنع عن اسم الوزارة ولم يزل الامير المجيد به الى ان تقلّدها — وذكر ابو عبد الله الحاكم الشهيد قال عهدت الحاكم وهو يصوم يوم الاثنين والخميس ولا يدع صلوة الليل فى السفر والحضر ولا يدع التصنيف فى السفر والحضر وكان يقعد والسقط[4] والكتب والمحبرة بين يديه هو وزير السلطان فيوذن لمن لا يجد بدّا من الاذن له ثم يشتغل بالتصنيف وحكى ابن الحاكم الشهيد انّه لم يزل يدعوا فى صلاته واعقابها بدعوات ثمّ يقول اللهمّ ارزقنى الشهادة الى ان سمع عشيّة الليلة التى قتل من غدها جلبة وصوت السلاح فقال ما هذا قالوا غاغة العسكر قد اجتمعوا يؤلّبون ويلزمون الحاكم الذنب فى تاخير ارزاقهم عنهم فقال اللهمّ غفرا ثم دعا بالحلّاق فحلّق رأسه وسخّن له الماء فى مضربه ذلك فتنوّر ونظّف نفسه واغتسل ولبس الكفن ولم يزل طول ليلته تلك يصلّى فاصبح وقد اجتمعوا فبعث السلطان يمنعهم عنه

1) Cod. يغرق. 2) ? Sic Cod.; fortasse الحنفى. 3) Cod. عضوه. 4) Sic Cod.; fortasse السَفَط.

ابرهيم بن ابى عمران الاديب العالم العادل الذى آثاره ببلاد خراسان من الرىّ الى بلاد الترك ظاهرة فقد كان ولى امارة بخارا غير مرّة وله بها آثار مذكورة وكذلك ولى مرو ونيسابور وهراة فامّا بلاد قهستان فلم يزل برسمه وتوفّى فى شوّال سنة ٣٣٦ وقال الامام ابو بكر بن خزيمة[1] قال له هذا الفتى يعنى ابراهيم بن سيمجور يجمع الى هيبة الملك سياسة الدين ، وامّا الامير ابو الحسن هذا — ذكره الحاكم ابو عبد الله الحافظ[2] فى التاريخ وقال الامير بن الامير ناصر الدولة كان من الحكماء ذوى الالباب لفطنته وممارسة الامر بيده ولسانه وقلمه وسيفه ولى نيسابور وهراة وسجستان نيفا وثلاثين سنة على السداد والاستقامة والسلطان ورعاياه عنه راضون والمسلمون فى امن ودعة[3] وكان يقول قلوب الاحرار قبور الاسرار — ثمّ قال الحاكم وسمعت ابا الحسن الهاشمىّ واحد عصره بمكّة يقول لقد منّ الله عليكم يا اهل خراسان بالامير العادل ابى الحسن محمد بن ابرهيم — وكان ابو بكر القفال الشاشى[4] يقول لولا الامير ابو الحسن لما استقرّ لى وطنى بالشاش قال الحاكم وسمعت ابا سعيد الجليل بن احمد القاضى يقول لولا الامير ابو الحسن لما سلم الىّ روحى عند خروجى من سجستان ولمّا وصلت الى بخارا واتبت الامير ابا[5] علىّ المظفّر بن ناصر الدولة ابى الحسن[6] محمّد بن ابرهيم بن سيمجور واسمه محمّد فكان من اكلّهم عقلا واحسنهم مذهبا واشهمهم عند الناس واتمّهم تمكّنا من نفسه فلا ينطق[7] الّا عند التعجّب ولا يغضب الّا عند المكافحة وحكى انّه ما شمّ احدا قطّ ذكره الحاكم ابو عبد الله فى تاريخه وقال لقد عهدت الامير بن الامير العادلين ابا علىّ المظفّر بن ناصر الدولة صايم النهار قايم الليل ما اعلم انّه ترك قيام الليل ولم يزل اكثر ميله فى صباه الى ان بلغ الى الزهّاد والعبّاد المعروفين بالزهد واكثر انتمايه كان الى ابى العباس عبد الله محمّد الزاهد ثمّ قال كان[8] يحدّث الناس بمقتل الامير ابى علىّ غير مرّة فى سنة ستّ وسبع وثمانين وثلثماية واستقرّ ذلك فى افواه الناس ولم يظهر خليفته الى رجب من سنة ٨٨ فحملت التوابيت الخمسة الى قاين وتواترت كتب الثقات انّ تابوت نليكوا[9] الحاجب قدم للحجابة[10] ثمّ الامير ابو علىّ ثمّ ابنه ابو الحسين ثمّ اميرك الطوسى ثمّ رجل كان يخدمهم ولمّا فتح تابوت الامير ابى علىّ وجدوه ولم يتغيّر منه شئ وعليه قميص صوف ابيض وقد ارسل شعره الى عاتقيه والقيد على رجله

---

1) Cf. Jacut IV, ٨٥٩. 2) Cf. infra f. 448. 3) Cod. وذعة. 4) Cf. Jacut III, ٢٣٣. 5) Cod. ابو. 6) Cod. hic الحسين. 7) ? Cod. بنطيق. 8) Cod. om. كان. 9) Sic Cod.; Nerchakhy ed. Schefer p. 190 et Cod. Mus. As. 510 (ʿUtbi arab.) f. 174 ايلمنكو. 10) Cod. للحجابة; fortasse للجدث.

ومات ابو محمّد نوح سنة ٢٢٧ ومات اخوه ابو العباس يحيى بن اسد يوم الخميس لخمس بقين من ربيع الآخر سنة ٢٤١ ومات ابو الفضل الياس بن اسد بهراة سنة ٢٤٢ ومات ابو نصر احمد بن اسد بفرغانة فى سنة خمسين ومايتين ومات ابو الحسن نصر ليلة الاثنين بعد المغرب ودفن يوم الاثنين لسبع بقين من جمادى الآخرة سنة ٢٧٩ ومات ابو ابراهيم اسماعيل فى صفر سنة ٢٩٥ وكانت ولادته بفرغانة فى شوّال سنة ٢٣٤ وقتل ابو نصر احمد بن اسمعيل الشهيد قتله غلمانه بغربر على شطّ جيحون ليلة الاحد لسبع بقين من جمادى الآخرة سنة احدى وثلثماية ومات ابو الحسن نصر بن احمد ليلة الخميس لثلاث بقين من رجب سنة ٣٣١ وكانت ولايته ثلاثين سنة وشهرا واربعة ايّام ومات ابو محمد نوح بن نصر يوم الاثنين لخمس بقين من ربيع الآخر سنة ٣٤٣ ومات ابو الفوارس عبد الملك بن نوح بن نصر يوم الاربعا لاربع خلون من شوّال سنة خمسين وثلثماية ومات ابو صالح منصور بن نوح فى شوّال سنة ٣٦٥ قاله المستغفرى قلت ومات ابو القسم نوح بن منصور بن نوح فى العشر الاوّل من رجب وصلّى عليه بالسهلة يوم الخميس لثمان خلون من رجب سنة ٣٨٧ وبويع لابنه ابى الحرث منصور بن نوح فى ذى القعدة وخطب له بنسف يوم الجمعة فى العشر الاوسط من ذى القعدة سنة ٣٨٧

السانجنى — [سانْجَن] قرية من قرى نسف

(f. 227) السنجارى — السلطان سنجر بن ملكشاه ولد بهذه البلدة وقت توجّه والده الى غزو الروم فقيل له سنجر باسم هذا البلد على ما جرت به عادة الاتراك فانّهم يسمّون باسماء المواضع

(f. 230) السُوبَخى — [سوبخ] قرية من قرى خزار بنواحى نسف كان بها شيخ — وكان على ستّة فراسخ من نسف منها الامام الزاهد محمّد بن علىّ بن حيدرة[1] السوبخى الكسّى سكن كسّ وكان يدرس فى المدرسة التى بها وكانت اليه الرحلة من اهل فرغانة وما وراء النهر وكان قد تلمذ للقاضى ابى علىّ الحسين[2] بن الخضر النسفى وقرأ عليه روى عنه الامام الحاكم عبد الخالق بن محمد الشكانى[3] وتوفّى السوبخى بسمرقند ودفن على باب المشهد بجاكرديزه قيل[4] وفى فمه شعرات النبىّ صلعم يتبرّك بزيارته ويستشفى برويته

(f. 236) السيمجورى — هذه النسبة الى سيمجور وهو غلام للسامانيّة واولاده امراء فضلاء منهم الامير ابو الحسن محمّد بن ابراهيم بن ابى عمران السيمجورى الملقّب بناصر الدولة وابو عمران هو سيمجور وكان من فضلاء الامراء وعقلاء الرجال وولده الامير

---

1) Jacut III, ١٨٢ حيدر. 2) Jacut الحسن. 3) Cf. infra f. 248. 4) Cod. قبل.

الرَّبِنْجنى [ربنجن او اربنجن] بلدة[1] من بلاد سغد سمرقند استولى عليها الخراب ونهبها صاحب خوارزم اقمت يوما بصحرايها واستطالت باشجارها[3]

(f. 185) الرَّزْماناخى — [رزماناخ] قرية من قرى بخارا على فرسخ منها

(f. 189) الرَّكْنْدى — [ركند] قريه من نواحى سمرقند

(f. 192) الروذكى — ابو عبد الله جعفر بن محمد بن حكيم بن عبد الرحمن بن ادم — الساير ديوانه فى بلاد العجم — قيل انّ اوّل من قال الشعر الجيّد بالفارسيّة هو وقال ابو سعيد الادريسى الحافظ ابو عبد الله الروذكى كان مقدّما فى الشعر بالفارسيّة فى زمانه على اقرانه — وكان ابو الفضل البلعمى وزير اسمعيل بن احمد والى خراسان يقول ليس للروذكى فى العرب[4] والعجم نظير

(f. 194) الرِبوددى — [ربودد] قرية من قرى سمرقند على فرسخ منها وينزل بها عسكر سمرقند فى بعض الاوقات

الريوَندى — [ريوند] اسم لاحد ارباع نيسابور — قيل انّ اوّل من تولّى ما وراء النهر بعد سعيد بن عثمان بن عفّان الذى فتحه محمّد والغطريف والمسيّب اخوة ثلاثة من بنى[5] محمّد من ربع الريوند ملكوا بخارا وانتقشت السكك وضربت الدراهم باسمايهم وهى الغطريفيّة والمحمديّة والمسيّبيّة وبقيت آثارهم بها

(f. 201) الزَغْرِماشى [زغرماش] — محلّة كبيرة من محالّ سمرقند منها الامام عمر بن احمد ابن ابى بكر الحسين بن عبد الجبّار الزغرماشى ويقال بالجيم بدل الشين من اهل سمرقند سكن سكّة عبدك كان خليفة ابراهيم بن اسمعيل الصفّار[6] فى الخطابة بسمرقند وكانت ولادته فى ذى القعدة سنة ٤٥٣ ومات فى رجب سنة ٥٢٣

(f. 202) الزَمَخْشَرى — [زمخشر] قرية من قرى خوارزم كبيره مثل بليدة بتّ بها ليلتين فى توجّهى الى خوارزم وانصرافى عنها

(f. 204) الزندى [زند] قرية ببخارا

(f. 207) الزِيكُونى [زيكون] قرية من قرى نسف

(f. 209) الساكندبازوى — [ساكندبازو] قرية من قرى نسف

السامانى — قال ابو عبد الله محمّد بن احمد الغنجار الحافظ فيما ذكر عنه ابو العباس المستغفرى انّ فتح اسبيجاب كان على يدى نوح بن اسد بن سامان فى سنة ٢٢٥

1) Jacut II, ٧٥٤ بليده. 2) Cod. الحرب. 3) Sic Cod. 4) Cod المغرب. 5) ? Cod. بناه. 6) Cf. infra f. 261.

الخزرى — الخزر بن يافث بن نوح وقيل الخزر وجيلان وموقان وجماعة بنو كاشج بن يافث بن نوح وقيل الخزر والصقالبة ولد يونان بن يافث

(f. 150) الخَطَبى — ابو محمّد اسمعيل بن علىّ بن اسمعيل بن بنان الخطبى كان فاضلا فهما عارفا بايام الناس واخبار الخلفاء وصنّف تاريخا كبيرا على ترتيب السنين وكان صدوقا ثقة — وكانت ولادة الخطبى فى المحرّم سنة ٢٦٩ ومات فى جمادى الآخرة سنة خمسين وثلثماية

(f. 151) الخطيب — ابو محمّد عقيل بن عمرو بن بكر بن سليمان — الخطيب من اهل نيسابور واوّل خطيب منهم بكر ثمّ عمرو وكان والى نيسابور وليها غير مرّة وكان يخطب بنفسه واذا ولى الامارة غيره كان هو الخطيب

(f. 162) الداناج — هذا معرّب الدانا بالفارسيّة يعنى العالم

(f. 173) الدهقان — هذه اللفظة لمن كان مقدّم ناحية من القرى او من يكون صاحب الضيعة والكروم

الدلّال — هذه الحرفة لمن يتوسّط بين الناس فى البياعات وينادى على السلعة من كلّ جنس

(f. 174) الديزكى — قاضى الحضرة عمر بن شعيب بن القسم الصرام الديزكى من اهل ديزك كان قاضى العسكر فى جميع مدّة الخاقان محمّد بن سليمان بن داود ومات ببارکت فى ذى الحجّة سنة ٥٢٥ ليلة الجمعة الثالث عشر منه

(f. 176) الذَمّى — [ذَمَّى] — قرية من قرى سمرقند على فرسخين منها — احمد بن محمد بن السقر الدهقانى الذى كان دهقان ذمى كان حسن الرواية لا باس به — مات قديما واما الفرقة الذمّيّة وهم جماعة من غلاة الشيعة ذمّوا النبىّ صلعم وزعموا انّ عليّا ارسله ليدعو اليه فادّعى الامر لنفسه

(f. 178) الذَيْمونى — [ذيمون] على فرسخين ونصف من بخارا اكثرها اصحاب الحديث وهى قرية قديمة كثيرة الماء بتّ بها ليلة فى توجّهى الى الزيارة ببيكند — ابو محمّد حكيم بن محمّد ابن على بن الحسين بن احمد بن حكيم الذيمونى — درس الكلام على الاستاذ ابى اسحاق ابرهيم بن محمد الاسفرايينى وتوفّى ببخارا فى شهر ربيع الاوّل سنة عشر واربعماية ودفن براس سكة الصفّة مقابلة الخانقاه ومشهده معروف يزار ويتبرّك زرته غير مرّة

(f. 182) الرباطى — [رباط] اسم لموضع يربط فيه الخيل وعرف بالغزاة لانّهم اذا نزلوا فى ثغر اقاموا فى وجه العدوّ دفعا لكيدهم وفتكهم بالمسلمين يقال لذلك الموضع الرباط

(f. 137) الخازن — منهم كان خازن الكتب ومنهم خازن الاموال فامّا ابو عبد الله محمد بن احمد بن موسى الخازن الرازى القاضى — واظنّ انه او اباه[1] كان خازنا لبعض امراء السامانيّة — فامّا ابو عبد الله — قلّد قضاء الهراة ثم جعل البريد ايضا اليه وكذلك بسمرقند وفرغانة كان اذا قلّد القضاء يضمّ اليه البريد اعتمادا على امانته — وتوفّى بفرغانة وهو على القضاء بها فى شهر رمضان سنة ستين وثلثماية

الخاصّة — ابو الحسن فايق بن عبيد الله الاندلسى الرومى الخاصّة وانّما قيل له الخاصة لاختصاصه بالسلطان الامير السديد ابى صالح[2] منصور بن نوح والى خراسان وانّه ربّاه وكان مختصّا به ايام حيّاها[3] الله الامير الحميد نوح بن نصر وكان ولى اكبر مدن خراسان نيفا واربعين سنة بالامارة وكان من اهل العلم والخير راغبا فى اهلها وكانت داره مجمع العلماء والمحدّثين وكانت فيها مجالس النظر سمع الحديث ببخارا — وتوفّى ببخارا فى شهر رمضان سنة ٣٨٩

(f. 138) الخاوسى — فى الوقت الذى كتبتُ بسمرقند كان بها فقيه يقال له الزاهد الخاوسىّ وكان يامر بالمعروف وينهى عن المنكر ويضرب الناس على ذلك وابو احمد الزاهد السمرقندى الذى بنا الرباط فى قرية قطوان وهو اليه ينسب بعد على سبعة فراسخ من سمرقند حكى عنه ابو حفص عمر بن احمد السمرقندى يقال اصله من بخارا ومات بخاوس منصرفة من الغزو فقبر ببورغد من عمل سمرقند على اثنى عشر فرسخا منها

(f. 141) الخديمنكنى — [خديمنكن] احدى قرى كرمينية على فرسخين منها يختصّ باصحاب الحديث وبها الجامع المنبر رايت رجلا صالحا من هذه القرية دخل علىّ بسمرقند مسلّما وقال لى انا من قرية يتعلّق باصحابكم

(f. 144) الخَرْغونى — [خرغون] قرية من قرى سمرقند من ناحية ابغر ومن هذه القرية الاخوان ابو عبد الله محمّد بن حامد بن حميد الخرغونى واخوه احمد بن حامد الخرغونى — وكان ابو عبد الله يقول سمعت الكتاب يعنى التفسير والمشافهات مع اخى احمد ابن على بن اسحق[4] سنة مائتين وثلاث وثلثين واربع وثلاثين وخمس وثلاثين وجّهنا والدنا الى سمرقند والوالدة معنا كانت تغزل الصوف وتنفق[5] علينا

الخَرْقانى — [خرقان] هى من قرى سمرقند وبها رباط معروف يقال له قرخرقان[4]

(f. 146) الخزاندى — [خزاند] قرية من قرى سمرقند على فرسخين او اقلّ

---

1) Cod. واباه. 2) Cod. om. صالح 3) Cod. حياه. 4) Sic Cod. 5) Cod. ينفق.

البَيْكَندى — [بيكند] على مرحلة من بخارا — كانت بلدة حسنة كبيرة كثيرة العلماء خربت الساعة ولمّا قصدت اليها لزيارة الشهداء ما وجدت بها الّا نفرا يسيرا من التراكمة فى رباطها خرج منها جماعة من العلماء وسمعت بها ثلثة الاتى رباط للقراءة وقد رايت بها آثارها والاطلال المندرسة

(f. 72) التاذَنى — [تاذن] قرية من قرى بخارا

التانى — هذه النسبة الى التيانة وهى الدهقنة ويقال لصاحب المال والعقار التانى

(f. 74) الترمذى — المتداول على لسان تلك البلدة وكنت اقمت بها اثنى عشر يوما فتح التاء وكسر الميم

(f. 79) التوبنى [توبن] قرية من قرى نسف — ابو الفضل جعفر بن محمد بن العباس التوبنى دهقان توبن مولى امير المؤمنين يقال له جعفر الكبير وهو الذى نزل قرية توبن فاعتب بها سمع ابا عبد الله محمد بن اسمعيل البخارى الجامع الصحيح ووجدوا سماع ابى طلحة منصور بن علىّ بن مزينة دهقان يزده بخطّ جعفر بن محمد الكبير على ظهر الجامع وبذلك صحّ عند بعضهم سماعه

الجاكرديزى — [جاكرديزه] محالّ سمرقند بها مقبرة كبيرة مشهورة للعلماء والكبار

(f. 89) الجديدى — سكة الجديد ببخارا

(f. 99) الجندى — القاضى[1] يعقوب بن شيرين[2] الجندى كان فاضلا — وله شعر حسن رايق قدم علينا بخراسان رسولا من خوارزم فى سنة ٤٠٨ وخرج الى سمرقند ولم يتّفق لى الاجتماع به

(f. 108) الجيلانى — قيل الخزر والتكوران وجيلان والسر والطيلسان وموكان والكرج بنو كاشج بن يافث بن نوح

(f. 109) الحاسب هذا اللفظة لمن يعرف الحساب — ابو[3] على الحسن بن محمد الحاسب من اهل سمرقند كان من حسّاب الامير نصر بن احمد بن اسد بن سامان

(f. 120) الحزّام هذا الحرف لمن يحزم الكاغذ بما وراء النهر ويشدّ الحزم من الكاغذ بعضها الى بعض واشتهر بها ابو احمد محمد بن احمد بن علىّ بن الحسين الحزّام المروزى من اهل مرو خرج الى ما وراء النهر وسكن سمرقند مدّة ثمّ انتقل الى اسفيجاب وبها مات — وتوفّى بعد الخمسين والثلثماية

---

1) Cod. القعضى. 2) Cod. om. شيرين, cf. Jacut II, ١٢٧. 3) Cod. om. ابو.

(f. 53) البرقى — موضعه كبير من جوانب النخل الى بخارا وبكتوها وهذه النسبة الى برق يعنى بالفارسية بربرك البناء الذه كان من البيه من بيع[1] الجلان

البركدى — [بركد] قرية من قرى بخارا

(f. 58) البشتاني — [بشتان] قرية من قرى نسف

(f. 60) البلعمى — الوزير ابو الفضل محمد بن عبيد[2] الله بن محمد بن عبد الرحمن بن عبد الله بن عيسى بن رجاء بن معبد بن علوان بن زياد بن غالب بن قيس بن المنذر بن حبيب بن حسان بن هشام بن مغيث بن الحرث بن زمعة بن تميم البلعمى التميمى وكان رجاء بن معبد[3] استولى على بلعم وهى بلد من ديار الروم حين دخلها مسلمة بن عبد الملك — [ويقال] علوان بن جابر بن خالد بن مغيث بن الحرب بن مالك بن حنظلة بن زمعة وكان جابر من فرسان تميم العدوى[4] قدم مرو فى جيش قتيبة بن مسلم ونزل السغل قرية يلاخجرد[5] فى موضع يقال له بلعمان — وكان ابو الفضل وزير اسمعيل بن احمد — وكان واحد عصره فى العقل والراى واجلال العلم واهله — ومات ليلة العاشر من صفر سنة ٣٢٩ وهو من اهل بخارا وله عقب بها الى اليوم

(f. 64) البيجكثى — [بيجكث] هى من قرى بخارا — ابو بكر محمد بن عبد الله البيجكثى المقرّى صاحب بحير بن نصر — توفّى بقريته فى شهر رمضان سنة ٢٧٩ وذلك يوم سوق بيجكث فاجتمع عليه خلق لا يعلم عددهم الّا الله وشهد ابو عبد الرحمن بن ابى الليث جنازته خرج من البلد اليها وقال بالفارسية دانشمند برلستى وى بود ببخارا

البنجى — [بنج] قرية من قرى رودك بنواحى سمرقند يقال لها بنج رودك وهى قصبة رودك — قال ابو سعيد الادريسى الحافظ قبر ابى عبد الله الرودكى مشهور بها وهو خلف بستان بنج رودك يزار وقد زرته

البلالى صالح بن يوسف البلالى قاضى خوارزم — كان من رجال الدنيا جلادة وشهامة لقيته بخوارزم وقال سمعت من والدى بخوارزم ومن استاذى بمرو وكانت ولادته فى حدود سنة سبعين واربعمايه وكنت بخوارزم نزلت فى دار ابيه ابى يعقوب يوسف بن صالح وكان كريما سخيّا ذا مروّة مايلا الى الخير اقمت فى داره اربعة عشر يوما

(f. 70) البيّع — الحاكم ابو عبد الله محمّد بن عبد الله الحافظ البيّع كانت ولادته فى سنة ٣٢١ واوّل سماعه الحديث سنة ثلاثين وثلثماية ومات فى صفر سنة خمس واربعماية

1) Cod. بيبيه. 2) Cod. عبد. 3) Cod. hic معبد. 4) Sic Cod. 5) Cf. Jacut I, ٧٠٨. [6]) Jacut I, ٧٤٣ قصبة ناحية.

ابن احمد السامانى ويسألونه فيها عن اشياء فيجيب — ذكره الحفّاظ فى تواريخهم ووصفوه برواية المناكير والاباطيل

(f. 28) الافرخشى — قرية من قرى بخارا يقال لها فرخشى على اربعة فراسخ

(f. 32) الانيسونى — اَنِيسُون قرية من قرى بخارا

(f. 33) الاوشى — مسعود بن منصور الاوشى سكن سمرقند وكان فقيها فاضلا كان يدرس فى رباط حمزة — وذكر عمر بن احمد النسفى انّ مسعود بن منصور الاوشى واهله وولده ماتوا كلّهم فى ليلة واحدة منتصف ذى الحجّة سنة تسع وعشرون وخسماية

(f. 34) الايِسَنى — [ايسن] قرية بنسف على فرسخ منها

(f. 35) الايلاقى — هذا الناحية [يعنى ايلاق] من حدّ نوبحت[1] الى فرغانه وذكر من دخلها انّه لم ير بلادا احسن ولا انزه منها وسقيها من واد ربّما بلغ غوصه نحو فرسخين وجبالها فيها الذهب والفضّة وقراها وعمارتها بين المياه المطّردة والخضر

البابكسى — ابو ابراهيم اسحق[2] بن اسمعيل — الزاهد البابكسى السمرقندى المذكر هو الذى تولّى بناء رباط المربّعة بسمرقند — صلّى عليه الامير ابو اسمعيل بن احمد[3]

(f. 43) البتيبنى بضمّ الباء الموحّدة انشاء الله وفتح التاء المنقوطة باثنتين من فوقها والباء منقوطة من تحتها باثنتين بين البابين[3] وفى آخرها النون — قرية دبوسية على نصف فرسخ منها وهى بين اربنجن ودبوسية

(f. 45) البداكدى — [بداكد] قرية من قرى بخارا

(f. 46) البذيخونى — [بذيخون] قرية ببخارا على اربعة فراسخ منها اجتزت بهذه القرية فى رجوعى من سرمارى[4] من زيارة احمد بن اسحاق السرمارى الى مغكان[5] وهذه القرية قريبة من مغكان[6] وكان لاصحاب الحديث قديما والساعة قد صار لاصحاب ابى حنيفة

(f. 50) البرسخى — هى النسبة الى قرية من قرى بخارا يقال لها برسخان وهى باعلى[7] فرسخين من بخارا اقمت بها ساعة فى انصرافى من البرانية[3] — ابو[8] منصور البرسخى صاحب تاريخ بخارا

البرقانى — [بَرْقان] قرية من قرى كاث[9] بنواحى خوارزم وخربت اكثرها وصارت مزرعة

---

1) Sic Cod.; fortasse تونكث. 2) Jacut I, ٤٤٦ ابو اسحاق ابراهيم. 3) Sic Cod. 4) Cod. hic سرمرراى f. 216 (s. v.) سرمارى, cf. Jacut III, ٨٢. 5) Cod مكاں. 6) Cod. مغطان, f. 416 (s. v.) مَغْكان, Jacut IV, ٥٨٣ مَغْكان. 7) Jacut I, ٥٦٥ على. 8) Cod. om. ابو. 9) Cod. كانث, cf. Jacut I, ٥٧٠.

كتاب الانساب
تاليف
تاج الاسلام ابى سعد عبد الكريم بن ابى بكر محمد التميمى السمعانى المروزى الفقيه الشافعى الحافظ

(Cod. Mus. As. 543 a).

(f. 8) الادريسى — ابو سعيد عبد الرحمن بن محمد بن عبد الله ابن ادريس بن الحسن بن معويه[1] الاسترابادى من اهل استراباد سكن سمرقند الى حين وفاته وهو صاحب تاريخها اعنى سمرقند واستراباد — وتوفّى فى سلخ ذى الحجّة سنة خمس واربعماية بسمرقند

(f. 13) اَزْرَكْيان — هو اسم مجوسىّ من اهل بخارا كان تاجرا خرج من بخارا فى التجارة الى الصين ثمّ خرج من الصين الى البصرة ثمّ ذهب الى علىّ بن ابى طالب واسلم على يديه

(f. 14) الاَسْبانيكثى — ابو الحسن سعيد بن حاتم بن عدىّ الفقيه الاسبانيكثى — خرج الى بلاد الترك قبل الثمانين والثلثمايه وانصرف الى اسبانيكث ومات بها فى تلك الايام — ابو بكر محمد بن سعيد الاسبانيكثى الفقيه الشافعىّ كان على حكومة نسف مدّة وكان من اوراع الحكّام وافضلهم وانزههم هكذا ذكره ابو العباس المستغفرى فى تاريخ نسف — مات فى سنة خمس او ستّ وسبعين وثلثماية بالسغد

الاُسْتاذ — ابو محمّد عبد الله بن محمد بن يعقوب بن الحرب بن الخليل البخارى السبذمونى من اهل بخارا عُرف بالاستاذ لانّه كان يختصّ بدار الامير الجليل اسمعيل

1) Cod. من متويه

صادق واز ایشان بسلطان بایزید بسطامی رسیده واز ایشان بشیخ ابو الحسن خرقانی واز ایشان بخواجه علی فارسی[1] طوسی رسیده واز ایشان بما رسیده است

(B f. 30 C f. 60) [همین شیخ] بر لفظ مبارك راندند که ما قایم مقام خواجه عبد الله برقی‌را کذاشتیم — واصحابرا فرمایید که ذکر دل کویند وذکر بلند نکویند چون خلافت رسد آنچه برای سلطان سنجر بن ملکشاه نوشته (B f. 31) اند آنرا بمریدان واصحاب کویند

---

1) C فارمدی (B om.).

هزار درم است پادشاه از[1] آب خجند است تا در آهنین وابن پنجاه هشت فرسنگ
است وقصباتی در کرد اوست چون کیش ونخشب واشتیخن وساغرج[2] واین مجموع
شهرهاست و[3]از قدیم بوده است وقصباتیکه بشاوداز[4] است انبوه‌تر از غیر (B f. 15) بود
است — (C f. 26) جوی اسکندرغم‌را هزار چهار صد هشتاد شش جفت کاو بوده است
وجوی مزاخین را دو هزار هفصد پنجاه[5] جفت کاو بوده است[6] وجوی اسنکین وجوی
سنك‌رسان‌را دویست هفتاد پنج جفت کاو بوده واین مجموع‌را تعیّن کرده شد تا بدانند
که آنچه غیر اینست بر مصالح معنیه واسباب ایمّه وسادات ومشایخ[7] بیرون آنهاست
اکر بر سر مردم افتد اینست یکدیکررا بدانند تا دل به پادشاه بد نکنند ایمّه
ومشایخ وسادات‌را معانی داشته اند بداینکه خرابیٔ مملکت[8] سبب تشویش اهل
دل[9] باشد وعام وخاص برابر نباشد پس دلهای خاصّان خدای تعالی‌را نکاه باید داشت
تا سبب نیکنامیٔ دنیا وآخرت پادشاه ورعیّت باشد

(B f. 16 C f. 27) [اسماعیل بن احمدرا] چهار هزار غلام بود واو در هیچ کدام نظر نکردی
وهیچ کدام‌را نمیشناختی وتقوی نکاه داشتی وپارسایی وتحمّل او چنان بوده است
در مدّت عمر خود از مال مملکت خود هرکز نخورده است ویك زن داشت که شریك
طاعت[10] او بود از شام تا سحر نماز کردی واز مال حلال که میراث با او رسیده بود
میخورد وصدقه میکرد وبعلما وفضلا وحفّاظ وخوانندهٔ کلام الله میداد — تا این زمان
پادشاهان وقت بر سر تربت او پابرهنه میروند واورا شفیع میآرند

(B f. 22 C f. 39) شیخ ابو المنصور ماتریدی‌را علم کلام وشیخ ابو القاسم حکیم سمرقندی
(C f. 40) علم حکمت تعلیم داده اند در آن رباط غازیان ومهمّ ایشان آن بود
اهل شیعه با ایشان بحث علم میکردند در مذهب وآن بدمذهبان غالب بودند
در آن زمان در شهر سمرقند هفده مدرسهٔ معتزله وکرّامیه بود ودر آن مدرسها درس
میکفتند شیخ ابو المنصور حضرت خضررا دیدند در آن رباط استعانت طلبیدند
تعالی بدعای خضر علم حکمت بر ایشان روشن کردانیده وآن بدمذهبان‌را مقهور
کردانیده ومذهب اهل سنّت وجماعت‌را قوّت داده اند

(B f. 25 C f. 46) [خواجه یوسف همدانی میکوید] ابتداء این ذکر بَدِل ابو بکر صدّی
(C f. 47) بوده است واز ایشان بسلمان فارسی رسیده است واز ایشان بامام جعفر

---

1) C om. از. 2) C ساغرجی, cf. Jacut III, 11. 3) C om. و. 4) C add. در سغد سمرقند است وتابع سمرقند است واز قصبات شاوذ هفت صد C (5. هشتاد پ. 6) C om. inde usque ad کاو بوده. 7) C add. اینها et om. usque ad وسادات. 8) B خراجی ملك. 9) Codd. دل. 10) B طاشت.

صادق واز ایشان بسلطان بایزید بسطامی رسیده واز ایشان بشیخ ابو الحسن خرقانی واز ایشان بخواجه علی فارسی[1] طوسی رسیده واز ایشان بما رسیده است

(B f. 30 C f. 60) [همین شیخ] بر لفظ مبارك راندند که ما قایم مقام خواجه عبد الله برقی‌را کذاشتیم — واصحابرا فرمایید که ذکر دل کویند وذکر بلند نکویند چون خلافت رسد آنچه برای سلطان سنجر بن ملکشاه نوشته (B f. 31) اند آنرا بمریدان واصحاب کویند

---

1) C فارمدی (B om.).

هزار درم است پادشاه از[1] آب خجند است تا در آهنین واین پنجاه هشت فرسنك است وقصباتی در کرد اوست چون کیش ونخشب واشتیخن وساغرج[2] واین مجموع شهرهاست و[3]از قدیم بوده است وقصباتیکه بشاودار[4] است انبوه‌تر از غیر (B f. 15) بوده است — (C f. 26) جوی اسکندرغم‌را هزار چهار صد هشتاد شش جفت کاو بوده است وجوی مزاخین را دو هزار هفصد پنجاه[5] جفت کاو بوده است[6] وجوی اسنکین وجوی سنك‌رسان‌را دویست هفتاد پنج جفت کاو بوده واین مجموع‌را تعیّن کرده شد تا بدانند که آنچه غیر اینست بر مصالح معتبه واسباب ابمّه وسادات ومشایخ[7] بیرون آنهاست اکر بر سر مردم افتد اینست یکدیکررا بدانند تا دل به پادشاه بد نکنند ابمّه ومشایخ وسادات‌را معافی داشته اند بداینکه خرابیٔ مملکت[8] سبب تشویش اهل ذل[9] باشد وعام وخاص برابر نباشد پس دلهای خاصّان خدای تعالی‌را نکاه باید داشت تا سبب نیکنامیٔ دنیا وآخرت پادشاه ورعیّت باشد

(B f. 16 C f. 27) [اسماعیل بن احمدرا] چهار هزار غلام بود واو در هیچ کدام نظر نکردی وهیچ کدام‌را نمیشناختی وتقوی نکاه داشتی وپارسایی وتحمّل او چنان بوده است که در مدّت عمر خود از مال مملکت خود هرکز نخورده است ویك زن داشت که شریك طاعت[10] او بود از شام تا سحر نماز کردی واز مال حلال که میراث با او رسیده بود میخورد وصدقه میکرد وبعلما وفضلا وحفّاظ وخوانندهٔ کلام الله میداد — تا این زمان پادشاهان وقت بر سر تربت او پابرهنه میروند واورا شفیع میآرند

(B f. 22 C f. 39) شیخ ابو المنصور ماتریدی‌را علم کلام وشیخ ابو القاسم حکیم سمرقندی (C f. 40) علم حکمت تعلیم داده اند در آن رباط غازیان ومهمّ ایشان آن بود که اهل شیعه با ایشان بحث علم میکردند در مذهب وآن بدمذهبان غالب بودند در آن زمان در شهر سمرقند هفده مدرسهٔ معتزله وکرّامیه بود ودر آن مدرسها درس میکفتند شیخ ابو المنصور حضرت خضررا دیدند در آن رباط استعانت طلبیدند حقّ تعالی بدعای خضر علم حکمت بر ایشان روشن کردانیده وآن بدمذهبان‌را مقهور کردانیده ومذهب اهل سنّت وجماعت‌را قوّت داده اند

(B f. 25 C f. 46) [خواجه یوسف همدانی میکوید] ابتداء این ذکر بدل ابو بکر صدّیق (C f. 47) بوده است واز ایشان بسلمان فارسی رسیده است واز ایشان بامام جعفر

---

1) C om. از. 2) C ساغرجی, cf. Jacut III, 11. 3) C om. و. 4) C add. هفت صد C (5 .در سغد سمرقند است وتابع سمرقند است واز قصبات شاودار. هشتاد پنج. 6) C om. inde usque ad کاو بوده. 7) C add. اینها et om. usque ad وسادات‌را. 8) B خراجی ملك. 9) Codd. دل. 10) B طاشت.

دیوار او چهار[1] کز

(A f. 9 B f. 6 C f. 9) تومان شاوداررا قتل عام کردند وچندین هزار[2] خلق‌را کشتند وآن تاریخ از هجرت دویست چهل پنج بود

(A f. 26 C f. 18) آورده اند که در شهر سمرقند بتخانها بسیار بود هزیله بتخانهارا نگاه داشت بسبب آنك خراج مملکتها در آن بتها تعبیه کرده بودند از در وزر وجواهر مرصّع چون قتیبه آمد همه‌را آتش زد

(A f. 28 B f. 12 C f. 20) سمرقند جای حجّ کفّار بوده است — این مسجد جامع که حالا در سمرقند است وی در قدیم معبد وبتخانهٔ کفّار بوده است — بعضی گفته اند ربض وبعضی اندرون شهررا ذو القرنین زده است وبارهٔ بیرون‌را ابو نعمان بنا کرده است وبارهٔ دیگررا شمر بن الحارث که برادر تبّع است بنا کرده است وجبه‌خانها وکنکره‌هارا ابو مسلم مروزی برآورده است

(B f. 14 C f. 23) چون [ابو مسلم] بسمرقند رسید بر حصار سمرقند زیادتیها انگیخت وبرجها وکنکره‌ها ساخت وبعضی دروازهارا[3] (C f. 24) ودر ملك سمرقند چندان کامرانی‌را کرد بالآخر منصور دوانقی با تدبیر وحیله اورا گرفت وشهید ساخت بازبلدای[4] سمرقند وملك‌زادهٔ خاقان نعش ایشان‌را به سمرقند آوردند وبقریب تربت خواجه تمیم انصاری دفن کردند باز آمدیم بر سر سخن اوّل آبیکه از در غربی می‌آید چهار میشود چون بدر شهر رسد[5] جویی ساختند یکی دو دندانه که آبهای[6] او بحایطهای سمرقند میرود ومرین شهررا هشت جویست یکی جوی جاکردیزه ومرین جوی‌را پنجاه نه درغ[7] نهاده اند وزمین‌هایی که ازو[8] آبخورش دارد هزار شصت هفت جبل[9] زمین دارد ودرازیٔ وی هفده هزار دویست چهل کز است وآب جوی ارزیز و[10]جوبهای شهرستان ازینجا میبرند وجوی دیگررا مزاخین خوانند واورا چهل پنج[11] دندانه است وهر درغ[12] او دو هزار نه صد جبل[13] زمین است وهمچنین این مجموع تعیین کرده اند تا مردم بیکدیگر ظلم نکنند وآب زیاده نبرند وهمه رعیّت‌را آب رسد وقوی بر ضعیف ظلم نکنند وامینان وجوی‌بانان نصب کرده شد تا آبرا حصّه سازند وحیف[14] روا ندارند در اخبار آمده است که حایطهای سمرقند چهار[15] هزار وشصت جبل[16] زمین است وششصد هفتاد[17] درغ است وخراج (C f. 25) حایطها سیصد سی[18] هفت

---

1) C چهارده. 2) AB add. هزار. 3) B add. کشاد. 4) ? B بابلدای C بازبلدای. 5) C رسید. 6) B دو دنك از کرانهای. 7) Cod. درغ; cf. Nerchakhy ۴۰ درغات. 8) B که ازو C که او. 9) ? B semper فیل, C hic جبل. 10) B از نزد. Cf. Bibl. Geogr. Arab. I, ۳۱۶. 11) B om. پنج. 12) B ذرغ. 13) C hic چهل. 14) C وجبر. 15) C چهارده. 16) C hic خیل. 17) C هشتاد. 18) B add. یذبایه (?).

کتاب القند فی تاریخ سمرقند
تالیف
ابی حفص عمر بن محمد النسفی

Cod. Mus. As. aa 574 ag (A).
» » » abb 574 ag (B).
» Univ. Petrop. 859 (C).

(A f. 4 B f. 2 C f. 3) در آن شهر مزاری است از[1] پیغامبران پیش نام او ابو حنای[2] ودر وی در است از درهای بهشت

(B f. 3 C f. 5) کنت بزبان سغدی شهر باشد[3]

(A f. 6 B f. 3 C f. 5) تا آمدن قتیبه بن مسلم از وقت بنای این شهر دو هزار دویست پنجاه سال بوده است — (A f. 7 C f. 6) تا بوقت قتیبه سیزده ملك بوده اند که در عقب یکدیگر پادشاهی میکردند همه پادشاهان یزدان‌پرست بوده اند وبا خلق عدل کرده اند — (A f. 8) چون قتیبه آمد ملك سمرقند غورك[4] موغ[5] بود آورده اند که غورك را دو برادر بود یکی‌را نام طرخون[6] ویکی‌را اقارون[7] اقارون خورد بود وکم‌مایه‌تر بود غورك از شهر بیرون آمد در چهار فرسنك شهر قصابچه بنا کرد[8] کورا فرنکت[9] نام نهادند وبرادررا بخشید واین زمان بهمان نام برادر غورك فرنکت میخوانند

(A f. 10 B f. 6 C f. 7) چنین روایت کرده اند که حصار سمرقند که دروازهٔ در وی است دیوارهای شهررا ابو نعمان عمارت کرده است ولیکن دروازهای اورا ابو مسلم مروزی عمارت کرده است وازین (C f. 8) تاریخ صد سی پنج سال از هجرت گذشته بود وکنکرهٔ شهر اختراع ابو مسلم است آورده اند که مرین حصاررا سیصد وشصت بخش (A f. 11) کرده اند وبرجها وجبه‌خانها ساخته اند از برجی تا برجی دویست گز مسافت دارد وکرداکرد او هفت ونیم فرسنك بود وهر فرسنکی دوازده هزار گز[10] وبلندیٔ

---

1) C قبریست از قبر. 2) Sic B; A ابورخای C ابو الحنای. 3) om. A.
4) A بغورك. 5) BC om. موغ. 6) A طرجون BC طرفون. 7) A اقارو C عقارون.
8) C add. عام. 9) C فرنکنت. Cf. Jacut III, ۸۸۰. 10) A قدم.

تکلّفها کنند وآنچ از شرایط استبشار واقامت رسوم شادمانکی وسارّ اندرین خدمت
جای آرند وحقّ قدوم فلك الدوله والدین‌را هرچ بزرکتر وخوب‌تر کزارند وحرمت او
هرچ موفورتر بدارند واز رضا واشارت او نکذرند در هرچه کوید وخواهد در احترام او
طریق توفّر سپرند ومکان او مکان ما دانند وبواسطت وسفارت او همکنان حاجت
خویش بمجلس ما بر دارند وانجاح وابجاب بدان مقرون شناسند وشکر وشکایت بر اثر
رضا وسخط ما دانند واز حکم وفرمان نکذرند ان شاء الله تعالی

اتّفاق افتاد والحمد الله شكرا كثيرا على افضاله والصلوة على خير خلقه محمد وآ
(f. 145) هم بر آن موقف فتح وظفر بك هفته مقام فرموده آمد تا جملهٔ كربختكار
وهزيمت‌رفتكان كه در آن حدود تا بشهر در مسافت سی چهل فرسنك پراكنده بود باشا
واستيذان پيش خدمت آمدند همه‌را عفو وامان چنانك معتاد از مكارم واخلا
جهانداری ارزانی داشته آمد وكرامات ونواخت وتشريفات رسانيده شد چنانك اي
فتح فتحی بزرك است راى چنان اقتضا كرد كه بشارت اين چنين فتح بحضرت عرا
وبجوانب اعزّه وفرزندان ما اطال الله بقاهم وامرا وسپهسالاران واولياء دولت
عراق وفارس وخوزستان وجملگیٔ اطراف اين ممالك حماها الله معروف‌تر ومذكور
ركنی از اركان دولت ومقربان حضرت خدمت رسانيدن آن امير اسفهسالار اجلّ كي
مويّد منصور فلك الدوله والدين كه حال بمحلّ ووفور منزلت وحرمت واختصا
وقربت او روشن‌تر از آفتاب است وآراستگیٔ او بانواع هنر ويكانكی وشجاعت ومردانگ
وكمال عقل وفرزانگی خارج از حدّ وصف واطناب ودر ميمنهٔ آن مصافی پيش‌رو ومقدّ
لشكر آن برادر فلك الدوله والدين بوده[1] است كه آن مبارزت وشجاعت همی نمو
اند كه همكنان عجب مانده بودند وزيادت از همه لشكر تاختن ومردان كند
وانداختن كردست چنانك از حدّ بيرون وآثار مآثر[2] پسنديده ومقامات حميده وسنو
از وی درين خدمت ظاهر شده است ونه آن خدمتكاری وجان‌سپاری ديده ام
شفقتها واخلاصهاء آن برادر كه هركز فراموش بشود لاجرم اقبالها كه فرموده ايم بتازگ
بر وی آن تشريفات بزرك وكرامات فوق الحدّ كه تاريخ روزكار وذخيرهٔ افتخار واستظها
او بنزديكی ازان اينست كه بزرگی وكرامت آن بشارت نامدار وخبر سارّ فلك
الدوله والدين‌را ارزانی داشته ايم وفرط استيناسی كه مجلس مارا همواره بخدمت
ومنادمت وملازمت پيش خدمت حاصل باشد وغيبت اورا از حضرت بهيچ وقت ر
نداشته ايم ونداريم اندرين حال وبرادر سوری[3] آمده است تا اشاعت آن بشارت
بزركوار بنفس خويش بكند اندر آن ديار كه خود اصل آن كار وناموس[4] آن كار
آن برادر فلك الدوله والدين بوده است وشكّ نيست كه مورد ومقدم خبر[5] مكا
وبزرگی وقرابه[6] كه مارا بمحلّ برادرست از جملهٔ خواص ومقربان خدمت مقدّ
ونيز[7] در آن ديار ونزديك آن عزيزان حرسهم الله كرامی‌تر ازان باشد ك
بحضرت منست واز همه جوانب در مراعات واحترام واعزاز واكرام او مبالغتها نماي

1) Cod. ده. 2) Cod. انار نابر. 3) ? Sic Cod. 4) Cod. نامور. 5) Cod.
ح. 6) Cod. وفرزانه. 7) Cod. مقدم برورير.

واجازت ما خون مسلمانان وغازیان ریختن عادت آورده است یکبارکی عصیان آشکارا کرد ویکی‌را از ارکان دولت فرو کرفت وکشت وآن وکلاء خاص ومعروفان حضرت که هر یك بر سر شغلی ومهمّی بودند جمعی‌را در حبس ومصادره کشید وبانواع ظلم وغارت همی رنجانید وراههای شوارع خراسان بر آینده وشونده بسته کردانید وبادیهای متواتر در جلکیٔ رودبار وجیحون پراکنده می‌فرستاد باعلان واموال مسلمانان ورعایا تاراج همی کردند وبحرم دست‌درازیهای شنیع می‌رفت ورایات منصور هنوز در مقام بلخ آرمیده تا چون خبر اقدامهای او بیشتر کشت واکرچه اورا وامیال اورا وزن ومحلّ آن نبودی که مواکب مارا بخوبشتن آن نهضت وحرکت بایستی فرمود امّا امتعاض وانتقام مسلمانان وغازیان‌را واجابت درخواست اولیای دولت واعیان حشم‌را که همه از جهت کفران نعمتی وطغیانی که پیش او کرفته بود موقور ایستاده بودند وعزیمت همایون فرموده آمد واز بلخ بر کران جیحون رایات منصور روان شده با لشکرهای عراق وسیستان وخراسان ومازندران ودر آن راه بهر جایی توقّف فرموده می‌شد تا مکر آن مدبررا بر کردها پشیمانی پیدا آید وانتباهی باشد واو باستظهار قومی وعدّتی ولشکری که اورا جمع آمده بود در پیش قلعهٔ هزاراسب که از جملهٔ حصارهای منیع‌تر ومذکورترست خویشتن‌را طراق ساخته بود وپیرامن او دیوار کشیده وخندقها کنده وآب دراوکنده چنانك فرسنکها در راه همه آب کرفته بود ونامسلوك کشته لاجرم بدان استظهار واستکبار یکبارکی عشوهٔ اقدام ومقابلهٔ رایات منصور در سرش افتاد تا پنداشت که اورا لشکری هم‌برك است وحشم منصور بر آن کتوت[1]

واجتماع نداشت والله عزّ اسمه یقول وقوله الحقّ ویقلّلکم فی اعینهم لیقضی الله امرا کان مفعولا[2] تا بتاریخ دهم ربیع الاول که چون بحکم ضرورت از راه جادّه بست آبها[3] درافکند وعطف ماشیت کرد بر[4] راه ریك وبیابان هم اندر حال مصاف کشید ازان طراقهای خویش بیرون آمد هنوز یك ساعت از روز تمام نکذشته بود که آن مدبر از قلبکاه بیرون رفته بود وپشت بهزیمت داده وپسرش‌را اسیر پیش رایات منصور آورده بودند وهم در آن حال حکم سیاست برو رانده شد وسرش ارمغانی‌را بما وراء النهر فرستاده آمد لشکری چنان انبوه ساخته در یك ساعت چنان بهم بر شکسته بودند که آنج در عدد آمده است قرب ده هزار مرد ترك بعضی از کفّار که از انصار واعوان مدبر ضالّ بودند آن بود که یا اسیر ومجروح بود ویا قتیل ومطروح وما النصر الّا من عند الله العزیز الحکیم[5] فتح چنین بزرکوار از بیشتر صنع الهی ومیامن اقبال پادشاهی

1) ? Cod. کتوب. 2) Kor. 8, 46. 3) Cod. انها. 4) Cod. بو. 5) Kor. 3, 122.

ما بباد بر داد وبیك راه حوادث فلکی افتاد وهنوز باشد[1] وندانیم که ندامت
برد چون دولت خویش‌را پشت ویاری چون ما نمی‌بیند ودست‌برد وقدرت ما
چیزی است که بر جهانیان پوشیده مانده است امروز ببارکی رایات ما باب باریـ
رسیده[3] است وازانجا بظاهر نیشابور خواهد خرامیدن دانند که در خراسان هر
که نه بر طریق طاعت ومشایعت پیش آمدند چه دیدند ومارا بمقیمان وسکّان
ومشایخ واعیان وجملهٔ مردم نیشابور نظری شافی است واکرامی خواهند که در خا
خویش بمانند وشهر ایشان خراب نشود وخداوند دولت بباید کوشیدن خواجه رئیس
فرستادیم تا این مثال برساند ومشایخ واعیان‌را پیش ما فرستد تا قراری بدهـ
وهم در ساعت که این مثال خوانند خطبه وسکّه وطوار بنام ما مزیّن کردانند اگر چو
دیگر جایها در عصیان ومتمائلی خواهند بودن فَلَنَاتِيَنَّهم بجنود لا قبل لهم ولنخرجنّ
منها اذلّة وهم صاغرون[5]

فتح[6] خوارزم بر دست سلطان اعظم شهنشاه معظّم سنجربن ملکشاه رحمة الله علیـ
معتاد بر دولت قاهره‌را ثبّت الله ارکانها عواید نصرت وتایید آسمانی ومیامن
ربّانی است چون اعتقاد ما اندر تعظیم دین هدی واجلال شرع مصطفی صلوات ا
وسلامه علیه هر روز صافی‌تر باشد واحوال واعمال اندر اضافت معدلت واعلای کلما
دین حقّ واعلان شریعت متکافی‌تر وبابی الله إلّا ان یتمّ نوره ولو کره الکافرون[8]
متجدّدات نعمتهای ایزد سبحانه وتعالی که همه عبارت شکر ازان قاصر آید واگرچه
اطناب وابلاغ بر جملهٔ صحف وصحایف بیفزاید آنست که چون این مدبر دیوانه پـ
خوارزمشاه محمّد عمّر الله علّة شقاوة الخذلان واذاقه وبال البغی والکفران جـ
ونخوت اسداد بولایتی ومملکتی چون خوارزم واعمال آن در سر افتاده وانواع اسـ
واستعداد که از مکارم دولت ما یافت اورا راه بغی وطغیان وسوی قصد ثغور اسـ
کردن چون منقشلاغ وجند که هر نوبتی درین هر دو ثغران اراقت دماء معصوم واعـ
غزاة ومرابطین از مسلمانان مرحوم آن کرده است که (f. 144) پوشیده نماند وچند
مسلمانان‌را کشته است که عدّ وحصر بدان راه نداند چنان در وی رسید که یکبارگـ
نظر نارسید وکور کردانید تا بی‌فرمانها وپیچیدن سر از طاعت ومشایعت[10] ما مخا
نمود وچون آن کارها همه بروی آن بود که چرا بدین ثغور قصد کرده است بی رخصـ

1) Cod. باس. 2) Sic Cod. 3) Cod. رسده. 4) Cod. سکنان. 5) Kor. 27, 37.
Cod. وفتح. 7) Titulum omittit in catalogo Bar. Rosen, p. 158. 8) Kor. 9, 32.
Cod. s. p.; fortasse ابتلا. 10) Cod. وساعت.

باز بست وعلایق مداخلت واعتراض ازان بریده کرداند واورا مثال داده تا ترتیب این شغل پیش گیرد وجملهٔ دفترات وجراید[1] معاملات وقوانین محاسبات حاصل کند وبر کثیر وقلیل ودقیق وجلیل آن واقف گردد وگذشته وآینده‌را در ضبط خویش در آرد — وبهر شهری از شهرهای ممالك وولایتی از ولایات در قبضهٔ قدرت ماست نایبی سدید امین فرستد چنانك بر قلم وکلام او اعتماد باشد — ودر ارزاق سادات ونشریفات اهل علم وادرارات ومعایش وانظار شرط احتیاط بجای آرد ونیکو تامّل کند تا هر که مستحقّ باشد آنچ رسم او بوده است بر مقتضیٔ مشروع قدیم مجری وممضی دارد وبوقت خویش املاق کند وهر که نامستحقّ باشد نام او از جراید بیفکند — ومرسوم ورسوم استیفا[2] از استقبال سنهٔ اربعین وخمسمایه در کلّ ولایت اورا مسلّم است وبیسیار تشریف واکرام واحسان وانعام دیگر موعود

(f. 132) منشور عمل وعامل ولایت‌را نویسد — رفتکان با وطن خویش باز خواند وبا خرد وبزرك طریق مجاملت سپرد ودر زراعت وعمارت بیفزاید وخللهارا بسعی جمیل خویش زایل کند ودر آن کوشد که رعایا مرفّه وآسوده باشند واز تحکّمات فاسده وتعرّضات باطل محفوظ ومضبوط

(f. 142) از خوارزمشاه انسز نبشته است بدایع روایع ولطایف عواطف مولی جلّت قدرته درحقّ[3] ما نه بآن درجه است که در فهم ووهم هیچ آفریده گنجد که تا قدم صدق بر سرسریر ملك نهاده ایم وعنان ضبط جهان وحفظ جهانیان‌را در قبضهٔ شهامت وعنایت خود آورده ایم از کردش آسمانی وتقدیر ربّانی بروزگار ما هر روز احسانی (f. 143) است ومهنّا ومهنّا لاجرم ادای شکر آن نعم ومواهب‌را می‌کوشیم تا ظلمت ظلم از روی زمین بنور عدل خویش بر گیریم وجهان‌را در سایهٔ عاطفت بی‌منتهای خویش جای دهیم مامیم[4] که نفع اولیا وقمع اعدارا از مضمار ازل رانده ایم وبزم خویش‌را فهرست کرم ومعجزهٔ[5] امم ساخته یك فرقت بما می‌بارد وبکی درهمّ[6] ما می‌گذارد ومی‌نالد وجهانیان امروز از صحیفهٔ اقبال ما نقش سعد آسمانی می‌خوانند ودر حرکات وسکنات ما رمز واشارت فلکی می‌بینند واگر نه در تقلّب[7] روزگار وتکوّل[8] کار پادشاه جهان برده سنجر تامّل باید کرد که تا دل با ما یکی داشت علم دولت واقبال بر علمین می‌افراشت راست که وفاق با نفاق بدل کرد وبرای وهوای مجتبای[9] که بر یمین وشمال خویش دارد صورت وسیرت در حقّ ما بگردانید ومارا بر در زد وحقوق قدیم اسلافی[10]

1) Cod. وجواند. 2) Cod. add. را. 3) Cod. در حاق. 4) Cod. ما هم. 5) Cod. معجزه. 6) Cod. دربهم. 7) Cod. بمطلب. 8) Cod. بلوك. 9) Cod. s. p. 10) Cod. واسلافی.

پوشانیدیم وجنان امان واحسان بر احوال هر یك گسترانیدیم وفی الجمله ولایت جند مع بسطت اکنافها وتباعد اطرافها بازای[1] آنك تیغی از نیام بر آهیخته شد یا خون در موضع حرب ریخته آمد مسلّم ومستخلص گشت وخطبهٔ آن خطّه بنام والقاب ما آرایش یافت وما ذلك الّا من فضل الله ومنّته چون مارا ازین سعادت مساعدت نمود واین اقبال که هیچ کس‌را از ملوك عالم نبوده است استقبال[2] کرد خواستیم تا قضاة وایمّه ورؤسا واعیان ومشاهیر وکافهٔ رعایای خوارزم‌را ادام الله حراستهم که اتباع دولت واشیاع حضرت ما اند ازین شادی علی اسرع الاحوال بابهره باشند وخبر این فتح بزرك بدیشان برسد این فتح‌نامه هم در روز آدینه که فتح بود اصدار افتاد وامیر اسد الملك اخر بك‌را ادام الله عزّه که از منظوران حشم ومذکوران خدم ماست بدین بشارت فرستاده گشت باید که چون رسد وفتح‌نامه رساند اعتماد نمایند وعلی ذوی الاعداد ورؤس الاشهاد برخوانند واین خبر شادرا بدور ونزدیك شایع ومستفیض گردانند وبهرهٔ خویش‌را از استبشار واسترواح بر گیرند وآنچ شرایط دعوات ومراسم صدقات است بر حصول این فتح‌نامهٔ مبارك بجای آرند وبر عقب این فتح‌نامهٔ مبارك چون اعمال واشغال جندرا بکلّیّت قرار فرموده اند معتمد ومعتبر نیکوسیرت ستوده‌سریرت از اعوان دولت وانصار (f. 128) مملکت ما نصب کرده شود ومقالید امر ونهی وحلّ وعقد وقبض وبسط آن بقعه بدست ایالت ورباست وسیاست او سپرده گردد وروی بمرکز دولت ومقرّ اقبال خویش خواهیم آوردن تا این جمله تصوّر کنند وفارغ البال منتظم الحال روزکار گذارند وخوارزم وجندرا یك مملکت شناسند وپیش از وصول رایات ما قاصدان ونبشتها متوالی ومتواتر دانند وایّام دولت مارا بدعاء خیر مدد می‌فرستند چه این همه کرامات وسعادات از ثمرات برکات دعوات ایشان است والسلام

منشور قضا قضاء ولایت خوارزم عمّرها الله از درغان تا دربا هر دو جانب شرقی وغربی فلان‌را ادام الله تاییده وحرس تمهیده تقلید کردیم — (f. 129) فرموده آمد تا در هر بقعه از بقاع خوارزم وناحیتی از نواحی نایبان سدید امین گمارد واز حال هر یك سرّا وجهرا بر رسد

(f. 130) منشور استیفا — جای سکنات[3] وخرابات واقطاعات وایجابات حشم وخدم وارزاق سادات وادرارات مستحقّان[4] وتشریفات[5] ومعایش وانظار جمله بعلم او

1) Cod. بارای. 2) Cod واستقبال. 3) Cod. حاسکنات. 4) Cod. مستحقای.

(f. 126) در فتح جند نویسد اضعاف عواطف وانواع لطایف ایزد سبحانه وتعالی در تمهید قواعد دولت وتشیید ارکان مملکت ما زیادت ازانست که اقلام بتحریر آن وفا کند یا از اوهام بر تخییل وتصویر آن اقتدار باشد وبکی از صنایع جمیل ومواهب جزیل باری جلّت قدرته در حق ما آنست که بهر مهمّی از مهمّات دین ودولت ومصلحتی از مصالح ملك وملّت که مارا روی آورده شود وعزیمت مبارك مصمّم گردانیده شود امداد یمن ویسر واعداد فتح ونصر قرین ایّام ورفیق اعلام ما گردد تا فاتحت آن نهضت مسعود باشد وخاتمت محمود وخطّهٔ جند از امّهات بقاع دنیا ومعظّمات ثغور اسلام است واستخلاص[1] (f. 127) آن خطّه ایزد سبحانه وتعالی مارا یك کرّت میسّر گردانیده بود وکرد با کرد آن بقعه در ربقهٔ مطاوعت ودائرهٔ متابعت ما آورده است مهمّاتی که دولت ما از دیگر جوانب دربن مدّتهای متطاول حادث شده وعنان همّت ما بکفایت آن مصروف گشته جماعتی از مفسدان بی‌عاقبت در آن خطّه مداخلت نموده بودند وبی استحقاق علم وعدل منصرّف امر ونهی آن بقعه گشته واز فرط جهالت وغایت ضلالت پنداشته که ظلم‌را نظامی وباطل‌را دوامی باشد تا لطف هدایت وحسن عنایت حقّ سبحانه وتعالی مارا در اوایل شهر ربیع الاول سنهٔ اربعین وخمسمایه که از دیار خوارزم حرسها الله که مرکز جلال ومستقرّ اقبال ماست در حرکت آورد وعزیمت خطّهٔ جند در خاطر خطیر ما افکند بطالع میمون واختر همایون حرکت فرمودیم دولت قاید ونصرت[2] زاید واقبال متابع وتایید مطاوع وبیابان جندرا که از مسالك مخوف ومهالك معروفست در یك هفته بتوفیق یزدانی وتایید آسمانی بریدیم وهشتم این ماه بساحل دریا برحلهٔ مشهور که آن‌را ضاع دره[3] خوانند بر بیست‌فرسنگی جند نزول کردیم چندانك ستوران[4] لشکر منصور نصرهم الله اندك مایه آسایش یافتند وازانجا در یك شب تا بجند راندیم وچاشتگاه روز آدینه نهم این ماه بدر جند رسیدیم جنك‌را ساخته واعلام نصرت ورایات دولت افراخته خود گریختن آن جاهل غافل باغی طاغی که اسم خانی بر خود نهاده بود بر ولایت جند استیلا آورده وبا قدوم مواکب مبارك ما موافق ومقارن بود حالی فوجی‌را از حشم منصور نصرهم الله بر اثر او فرستادیم تا اورا بدست آرند مادّهٔ شرّ وفساد او بریده گردانند دیگر همه امرا وسپاه‌سالاران ومقدّمان ومنظوران ومذکوران جند بخدمت درگاه وطاعت بارگاه ما شتافتند واز فیض مکرمت وصوب مرحمت ما بهرهٔ تمام یافتند وچنانك از خلایق گزیده وطرایق پسندیدهٔ ما معتاد ومالوف است از سر جرایم وجرایر جمله در گذشتیم ودامن عفو بر زلّات وهفوات ایشان

1) ? Cod. استحابص. 2) Cod. ونعرت. 3) Sic Cod. 4) Cod. سعوران.

خواهد بود از پس امروز جز حلقهٔ بندگی ومطاوعت مجلس اعلی در گوش نخواهد داشت وجز غاشیت اخلاص بر دوش نخواهد گذاشت واعقاب واخلاف خویش‌را بدین وصیّت خواهد کرد ودر میان ایشان همین سنّت خواهد گسترانید ایزد تعالی خداوند عالم‌را تا قیامت باقی داراد وسایهٔ عزّ وعاطفت وفضل ورحمت او از سر ما بندگان زایل مگرداناد واورا واولیاء دولت وانصار دعوت اورا بهمه مقاصد ومطالب دینی[1] ودنیاوی برساناد بمحمّد وآله وهذا دعاء لو سکتّ کفیئة[2] لانّی سالت الله فیك وقد فعل

قطعه — خوارزمشاه گوید

احوال بنده باز قوامی گرفت نو — اسباب عیش بنده نظامی گرفت نو
بی صیت ونام بوده بعفو خدایگان — صیتی گرفت تازه ونامی گرفت نو
از ساقیان دولت سلطان بر وبحر — بر بادهٔ امانی جامی گرفت نو
بخت نفور گشته باقبال سنجری — نزدیك بنده باز مقامی گرفت نو
اینك زبهر گشتن اعدای دولتش — بنده بدست قهر حسامی گرفت نو

سوگندنامه — من که انسز بن محمّد خوارزمشاه ام — با هیچ مخالف وبدخواه دولت وی از ترك ونازیك وخویش وبیگانه وزن ومرد وکافر ومسلمان باز نگردم وبخود پناه ندهم وبهیچ وجه از وجوه دولت اورا خلاف نکنم وبا دوست دولت که دانم دوست باشم وبا دشمن دولت که دانم دشمن باشم واگر کسی از مخالفان دولت وی بخلاف دولت وی چیزی نویسد یا پیغامی دهد یا[3] تدبیری کند پوشیده ندارم ورای اعلی‌را معلوم گردانم ودر دفع وقهر وقمع مخالفان وقاصدان دولت وی بدان که ممکن گردد ووسع من آید بتن ومال در حال بکوشم — (f. 125) وسوگند خوردم بالله الرحمن الرحیم بالله العلیّ العظیم بالله الملك الذی لا اله الّا هو بالله المدرك المهلك بالله الحیّ الذی لا یموت که هم برین عهد باشم که درین مذکور است بایزد بایزد بزنهار ایزد بخدای هفت آسمان وزمین بدان خدای که جز وی خدای نیست — اگر نه چنین کنم که درین ذکر است خدای تعالی از من بیزارست ومن از خدای بیزارم واگر بهیچ وجه از وجوه خلاف کنم خدای تعالی‌را بر من ده حجّ پیاده که بپای خود بیارم وده سال روزه که پیوسته بدارم وهرچ مال دارم بر مساکین مکه ومدینه صدقه کردم وهر منکوحه که دارم وخواهم داشت همه طلاق داده باشم — از جملهٔ آنان باشم که خدای عزّ وجل در محکم تنزیل گفت اولئك لهم اللعنة ولهم سوء[4] الدار — فی منتصف شوال سنهٔ خمس وثلثین وخمسمایه

1) Cod. دین. 2) Cod. s. p. 3) Cod. تا. 4) Cod. سور, cf. Kor. 13, 25 et 40, 55.

واعتماد درین طریقت بود که همیشه از مجلس ما معهود بوده است واستخفافی که بامیر اسفهسالار شهاب الدین برنقش قاری[1] رفت وحکیم[2] بلخی وبو منصور ماندا[3] که برسولی آمده بودند از عظایم منکرات بوده است که در عهد ومثال هیچ امّتی وفرقتی روا نداشته اند وبر امثال آن اقدام ننموده اند وبر خاطر ما ازان سبب اثری تمام بوده است چه ما ایشان‌را از بهر تسکین فتنه وایثار مصالح همه جوانب فرستاده بودیم عجب است که از سرای عزیز بدین معانی رضا افتد که چنین تعدّیها وتهوّرها کنند

(f. 115) اخر من انشایه فی قضاء بلخ — (f. 117) ومناظره‌جای در مسجد جامع که از قدیم باز بر رسم اسلاف او بوده است مسلّم دارند

(f. 123) ومن انشایه زندگانیٔ خداوند عالم خدایگان بنی آدم سلطان شرق وغرب فرمان‌ده روی زمین در کامرانی وسلطنت وپادشاهی وملکت وجهان‌داری وعظمت دراز باد هزار سال جهان بکام وفلك غلام وتخت متابع ودولت مطاوع وایزد عزّ وجلّ ناصر وحافظ وموید ومعین نیازمندیٔ کمترین بندگان ببوسیدن خاك درگاه خداوند عالم خلّد الله سلطانه واعلی شانه که قبلهٔ ملوك بر وبحر وکعبهٔ سلاطین شرق وغرب است بغایتی ونهایتی رسیده است که اوهام از تصوّر آن عاجزست واقلام از شرح دادن آن قاصر واگر کمترین بندگان خواهد که بشرح آن مشغول شود وکنه آن بواجب صفت کند فبالها قصّة فی شرحها طول امید بکمال کرم ایزد عزّ وعلاست که هرچ زودتر کمترین بندگان‌را بشرف بوسیدن آن درگاه وسعادت ملازمت آن بارگاه کرامت کند بمنّته[4] وکرمه وطوله وکمترین بندگان آناء اللیل واطراف النهار رطب اللسان است بشکر عوارف ونشر عواطف مجلس اعلی چه بقین دانسته است که شکر داعیهٔ مزید انعام وموجب دوام اکرام است وکفران مستدعیٔ زوال نعمت ومقتضیٔ انتقال دولت درین وقت که معتمدان آن حضرت جلّت رسیدند ومثال همایون موشّح ومحلّی بتوقیع اشرف رسانید (f. 124) وکمترین بندگان پس از وفات[5] معبودی چنان یافت پیری[6] وپس از اندراس آثار وتداعیٔ مبانی واهدام رسوم احیایی کرفت مجدّد وانتظامی بر کرفت مخلّد وموبّد وبعد ازانك عالمیان آثار عدل خداوند عالم اعلی الله امره وضاعف قدره در حقّ کمترین بندگان دیده بودند وشنیده انوار رحمت او شنیدند ودیدند وبر آن سبب دولت قاهره‌را ثبّت الله قواعدها وشیّد ارکانها وثبّت بنیانها دعاکویٔ خیر کفتند واز خدای تعالی بابتهال وتضرّع دوام آن خواستند وتا[7] کمترین بندگان عمر

1) Cf. Houtsma, Recueil de textes relatifs à l'histoire des Seldjoucides, II, ۱۷۷, l. 19. 2) Cod. حلیم. 3) ? Sic Cod. 4) Cod. بمنه. 5) ? Cod. دعاب. 6) Cod. سری. 7) Cod. وبا.

اورا کشته ولشکر اورا بهم برشکسته واسیر واواره کرده بعد ازانك از جانبین کشش وکوشش عظیم رفته بود واسلام ومسلمانان‌را از شرّ او وفساد آن کافران امنی وفراغتی کلّی حاصل شده والحمد لله ربّ العالمین این دو فتح خطیرست که بتازکی درین دیار ایزد تعالی میسّر کرده وله الحمد علی ذلك — دیکر آنج می‌نمودند که کسی دیکر از آل عباس یا از علویّان اختیار باید کرد ایزد تعالی داند که این سخن بیهوده نزدیك ما عظیم مستنکرست وکوینده‌را زجرها فرموده ایم که هرکز این صورت نبندد که مذهب ومعتقد خویش بکردانیم واز امامان خویش که فرّ[1] ونجات دو سرای در متابعت ایشان دانیم بر کردیم — معلوم است که بعهد برادر ما یك دار الملك ایشان ببغداد بوده است وپیوسته آنجا می‌آمده اند ومقام دراز می‌کرده چنانك هر دفعتی مبلغی ششصد هفتصد هزار دینار بربشان خرج می‌افتاده است وعمّال وشحنکان همواره از جهت ایشان مرتّب بوده اینجا — ومی‌دانیم که چند مردم‌را از حرم شریعت بیرون بردند وسیاست کردند ما از جهت خویش هرکز یك ثقل بر آن حضرت نبوکنده[2] ایم واکرامی فرو نکذاشته ایم — (f. 112) دیکر آنج می‌شنویم که در آن حضرت ذکر ما بر زبان می‌رانده اند وکسانی اهل یا نااهل می‌کفته که سنجر چنین کفت وسنجر چنین کرد مارا ازین بس عضاضی ونقصانی نباشد بحکم آنك (f. 113) پدر ما سلطان ملکشاه انار الله برهانه نام ما احمد وسنجر کرده است ونام برادر ما محمّد وازین مبارك‌تر نام نتواند بود ومدّتی مدید است تا ایزد تعالی این نام‌را وصاحب این نام در ممالك روی زمین عزیز کردانیده است وبفضل خویش سروری وفرمان‌دهی داده واحکام دینی ودنیاوی بدان متعلّق ساخته ودر شرق وغرب آن‌را معظّم نهاده واکر کسی از سر بداعتقادی وجهالت کلمه کوید بدان اعتبار وازان انتعاش نباشد امّا

عیب آن باولی الامر واولیای ایشان باز کردد ومن عادی محمودا فقد عادی الله وحدیث آنج بخواجه عمید ابو القاسم باسبادی حوالت می‌کند ما اورا وهیچ کس دیکررا مخالفت وبی‌فرمانیٔ آن حضرت نفرموده ایم ونفرماییم وما اعتقاد خویش بیان کردیم که همیشه چون بوده است وچون است اکر او کاری مذموم کرده است انرا منکریم وبدان همداستان نباشیم اکر بخطّ او نبشتها دارند پیش ما باید فرستاد تا بر وی حجّت کنیم وآنج واجب آید بفرماییم واکر می‌کویند مثالها بتوقیع ما یافته اند معلوم است که ما خواندن ونبشتن ندانیم واکر بر کاغذی سفید یا بر مثالی در وقت تمکین خویش پیش ما توقیع شده باشد آن‌را بهانه وعذر ساخته بدان اعتبار نباشد

---

1) Cod. فرز. 2) Sic Cod.

ومناشیر خویش آرد وبغزوات روم وفرنك وترکستان وهندوستان وقهر ملحدان رغبت
می‌نماید خیره این عزم درست باید کرد تا بنیابت واسفهسالاری در پیش ایستیم
ودشمنان دین حق‌را بعون ایزدی قهر کنیم وهذه حقیقة ودیگر بسمع ما می‌رسد که
می‌کویند بر سبیل تشییع که فلان ملحدان‌را امان داده است آن هم ازان
سخنانست که بمراد می‌رسانند وآن اثر که مرا وحشم مارا بوده است در قهر ایشان
باد بیارند وبدانند که مثل آن بهیچ وقت نبوده است اوّل مصافی بمرجان که مارا
بود با سلطان برادر برکیارق[1] وامیر داد حبشی والتونتاش[2] معروف ومشهورست که سی
هزار ملحد مدد آمده بودند بیرون سیصد مرد بجستند دیکران همه علف شمشیر ما
شدند — (f. 110) بابستی که از دار الخلافه واز پادشاهان آن طرف صد یك آنج ما
کردیم وفرمودیم[3] اثری بدید آمده بودی — ولله الحمد والمنّة همه ثغور اسلام مسدودست[4]
وبمراد وآن کار بعدّت وآلت واستظهار بسیار مشحون واز دیوان ما الوف الوف اموال
سنه بعد سنه بمصالح ایشان وخاقان بزرك وامرای نامدار وسپهسالاران معروف با
لشکر ما وراء النهر وکاشغر وطراز وحشم خوارزم تا بحدود بلغار وحشمی که در حدود
هندوستان اند وحشم سیستان ونیم‌روز وکابل وزاولستان ودیکر ولایات که تفصیل آن
دراز شود همه در هر ولایات ودر کور آن ملاعین ومشرکان نشانده ایم ومرتّب
کردانیده وبقهر ایشان مثال داده لاجرم فتح‌نامها بحضرت متواتر می‌رسد وهر روز
دولت اسلام‌را در آن دیار بسطت زیادت می‌کردد اینك درین عهد نزدیك چند
فتح بر آمده است ولله الحمد که از جانب خوارزم چند ماه بود تا خوارزمشاه با لشکری
عظیم از جانب ثغری که معروف ومشهور است وآن‌را جند خوانند بقعر ترکستان فرو
رفته بوده است وخطرها تحمّل کرده وبا ملکی ومقدّمی که اورا در میان کفّار بزرك‌تر
دانند اورا ملاقات افتاد وایزد تعالی بلطف وفضل خویش نصرت وتایید ارزانی
داشته تا آن کافررا بشکسته است وهزیمت کرده وخلق بسیار ازیشان بکشته وغنایم
وسبی ومال بی قیاس اورا روزی بوده ودر ضمان سلامت با مقرّ خویش رسیده
ومارا آن پیغامها فرستاده ودیکر خقان[5] کاشغررا که ما نشانده ایم وفرستاده همچنین
فتح بسی بر آمده است. وفتح‌نامه فرستاده وشرح داده که آن کافر طاغی‌را اعور[6]
که (f. 111) چندین سال بود تا از اقصای ترکستان خروج کرده بود با جمعی که در حصر
وعدّ نیایند وقصد دیار اسلام داشته وازو وحشتی ورعبی عظیم در دلها افتاده بچند
منزل ازان جانب کاشغر پیش او رفته بودند ولشکر کشیده وبعون ونصرت ایزدی

---

1) Cod. کبارق. 2) Cod. السوباش. 3) Cod. فرمود. 4) Cod. مدودست.
5) Cod. حنان. 6) Cf. Ibn-el-Athir XI, 00.

وعهد داریم وامروز ایزد تعالی همه جهان‌را در تحت تصرّف وامان ما دارد وبفضل ورافت خویش چنانك معلوم است که همه نشاندگان ونایبان ما اند ودر هر حضرتی ومملکتی از دیار اسلام وکفر در نوبت ایالت وسلطنت ما پادشاهی بسه قرن وسه بطن زیادت کشته است — (f. 108) تا بوده ایم بر سیرت وسنّت اسلاف خویش رفته ایم وتعظیم وطاعت‌داریّ خاندان امامت وایمّه ومقتدیّ خویش آل عباس رضوان الله علیهم اجمعین واجب دانسته — هر وقت مارا بیگانه کردانند وشبهت وریبت[1] وحدس وظنّ سخن کویند وشنوند واز ممالك وموالیّ ما بر ما مکبر[2] ومستظهر سازند واموال ونعمت بسیار بریشان هزینه کنند تا درهای فتنه کشاده کردانند وبلاد اسلام شوریده وناایمن کنند — ومعلومست که این جماعت که در بیشتریّ ممالك متمکّن ومتغلّب اند واموال ایشان شرعا ورسما نافذ وطاعت واذعان ایشان فرمان‌را واجب واکر طایفه وشرذمه از کسانی که برسیده[3] ورمیدهٔ کناهان خویش باشند بجایی التجا سازند ودر حال اباق وشقاق خویشتن‌را ناموسی نهند ازیشان چه اعتضاد واستظهار توان ساخت — وتعجّب ازان می‌نماییم که چون حادثهٔ فرزند محمود افتاد وملك عراق مضطرب کشت ما از جهت ترتیب این ملك واصلاح کارهای فاسد کشته بدان جانب نهضتی فرمودیم ناکاه قراجه وجماعتی‌را از مفسدان بمخالفت ومحاربت ما فرستادند ممرّ[4] نبود که یاد داری وآخر در آن حضرت کاندر آن مقابله آن رایات چند سلاطین وملوك وخاقان ایستادند چون سلطان سعید برکیارق[5] وامیر داد حبشی با او قدر خان ومحمّد خان وسلطان غزنین وفرزند محمود با جملهٔ لشکرهای عراق وملك ترکستان آنکه که خوارزم کردیم واحوال این همه قوم با جمعهای لشکر بی‌عدد که داشتند چون شد واز تصاریف ومقادیر وصنع الهی چه دیدند وامروز آن ولایات وممالك که ایشان‌را بود در دست وایالت تصرّف کیست ونوّاب وعمّال کدام دیوان دارند وچون آن جماعت مفسدان سیاست یافتند ومواکب ما بپنج فرسنکیّ بغداد رسید وآن لشکرهای بی‌قیاس موفور وآزرده ورنجها کشیده وزیان‌ها دیده وچنکال طمع تیز کرده ومنتظر تا دستوری یابند که در آن ولایت تازند وازانج بایشان رفت انتقامی کنند — (f. 109) ودر چنان حال حلم‌را کار بستن وبرقات سلطان‌را بایمان قهر کردن وعنان حدثات[6] نفس‌را از سورت غیظ وغضب باز ستدن وبر صورت مجاملت وموافقت[7] تافتن[7] همانا از جملهٔ عزیمات امن وحشمات فتن باشد — امروز سرای عزیز امامی‌را اختیار می‌باشد که خروج فرماید وامور ومصالح اسلام ومسلمانان در ضبط بسطت

1) Cod. زیب. 2) Cod. sine punctis. 3) هراسیده? 4) Cod. ممر. 5) Cod. کیارق. 6) Cod. حذباب. 7) Cod. مواقیب. 8) Cod. یافتن.

نیست که چون آن پیغامها تبلیغ کند بر آن اعتماد نموده آید واورا بزودی مقضیّ الوطر مرضیّ الاثر باز گردانیده شود

(f. 105) مثال عن الدرگاه الاعلی السلطانی الی وزیر دار الخلافه من انشا موید الدین منتجب الملك بتاریخ رمضان سنه سبع وعشرین وخمسمایه (f. 106) الطاف صنع ایزدی از عهد طفولیّت وسه‌سالگی در حق این بنده هر روز بحمد الله تعالی ومنّته برا تزاید بوده است امداد آن متواصل وبحکم نظری وعاطفتی که پدر ما سلطان‌را تغمّده الله برحمته در تمهید کار ما بود ودر آن ایام ولایات فتح بسیط بما ارزانی داشت — برادران مارا از ملك ومال ونعمت وسلطنت بسطی وافر بوده تا در عهد هر یکی ازیشان اندر جهان‌داری وفرمان‌دهی وسروری با ایشان شریك بوده ایم بلکه هر یك‌را ازیشان بتن ومال ولشکر عدّتها ومددها بود چنانك جهانیان‌را معلومست که ما در میان همه برادران واهل بیت ملك واسطهٔ عقد بوده ایم — با برادر غیاث الدنیا والدین ببغداد آمده وسلطان سعید برکیارق‌را وابازرا که عزم عدوان وناهمواری داشتند ومی‌خواستند که امیر ابو الحسن‌را بجای برادر او مستظهر بنشانند ازانجا دفع کرده ایم[2] — واز عواید وعواطف سرای عزیز مسترشدی نیز پیش[3] ازانك خیالات وتصوّرات‌را بخاطر اشرف راه دادند نیکوئیها وتشریفات بزرك یافته ایم — تا چین وماچین وسدّ یاجوج وماجوج وحدود قندهار وسومنات همه ملوك وسلاطین وکردن‌کشان ترکستان ودیگر ولایات‌را بر طاعت او مستقیم داشته — وخطبه وسکّه بنام اشرف در همه ولایات مستمرّ داشته — (f. 107) وشرف الدین پیش ما بوده است وسخن ما در هر بابی شنوده وبدین احوال واقف گشته ودانسته که سخن ما از همه شوایب وغوایل دور باشد — امّا چون از جانبی که وفا طمع داریم جفا بینیم وبر جایی که تکیه کنیم راه نیابیم — بدین معالی اغضا فرمودن وغصّها تجرّع نمودن ناممکن باشد ولی آن‌را احتمال نتواند کردن که محالّ صبر اندر آن تنك آید واوصافی تشریف[4] ازان نیفزاید وبزرگان وجهان‌دیدگان واهل رای وتدبیر در حضرت خلفا وملوك از بهر آن نباشد تا در غور کارهای ژرف بنگرند وعواقب وسرانجام آن ندانند ومقادیر ومراتب ارباب دول نگاه ندارند[5] — نااهلان وفرومایگان در افساد ذات البین ونهج[6] شرّ وشور کوشند تا خویشتن‌را باصحاب مناصب بزرك در رسانند ومیثاق آن سخن آنست که ما پادشاهیٔ جهان‌را از خداوند جهان جلّت عظمته یافته ایم وباستحقاق ومیراث بدان رسیده ایم واز پدر وجدّ امیر المومنین رضوان الله علی الماضین منهم وادام سلطان الباقی لوا

1) Cod. ومنه تر. 2) Cf. Ibn-el-Athir X, ۲۱۰. 3) Cod. نمریس. 4) Cod بشربت. 5) Cod. دارند. 6) Cod. نهیج.

رسول باز رسد[1] وحال معلوم کرداند در اصلاح ذات البین آنچ موافق ومناسب وق
باشد پیش‌گرفته اند — چون این دوست‌دار مفاوضهٔ کریمه‌را[2] بر رای اشرف خداو
خلّد الله ملکه عرضه کرد صفت نتوان کرد که چه پادشاهی وبنده‌نوازی فرمود — حا
فلان‌را ادام الله تمهیده فرستاده کشت تا آنچ شنیده ودیده است ودانسته باز کوید وخ
دهد وبر اثر او لشکر انبوه از وجوه مشاهیر وامرا وسپاهسالاران خوارزم ادام الله تاید
بتعجیلی هرچه تمام‌تر بمجلس رفیع می‌پیوندد وخداوند خوارزمشاه خلّد الله ملک
ارادخانه[3] وچهارپای بسیار فرمود وجمله با خود می‌آرد چنانکه همه زیانها تراخی
وهمه نقصانهارا تلافی باشد واکر هیچ کونه حاجت ماسّه کردد رایات منصور با همه سپاه
خوارزم وترکستان ومنقشلاغ حرکت خواهند فرمود چه مناظم کار مجلس رفیع‌را در
مناظم کار[5] آن دولت جدایی نیست وهرچه از سر او ضرّ آید بدو رسد — ودر حقّ
مجلس رفیع چنانکه از خاندان بزرکوار ودودمان کریم او که خاندان بزرکی ودودمان
پادشاهی است سزد که بهمه انواع مالا وجاها شفقت فرماید وقاعدهٔ (f. 87) پدرپسری‌را
از سر تازه کرداند

این نامه از مجلس خداوند ملك ماضی قدّس الله روحه نویسد بملك ماضی خاقان
سمرقند علی بن الحسن کرك ساعون رحمه الله — علی الدوام اخبار شاد جانب محروس
زاده الله حراسة می‌رسد وبدانچه معلوم می‌کردد از استقامت احوال وحصول آمال وانتظام
اسباب حشم وتوصّل امداد نعم شادمانکی واهتزاز می افزاید ومزید آن خواسته
می‌شود چه میان جانب محروس ومیان این جانب مباینت ومجانبت نیست وآن
مساعیٔ محمود ومواقف مشهود که اعزّهٔ خویشان جانب محروسراست در صدق موافقت
وحسن مطالعت این جانب هیچ کس‌را از اجانب واقارب نبوده است ونخواهد بو
واندیشه بر مجازات ومکافات آن موقوف ومقصورست درین وقت معتمد جانب محروس
امیر اجلّ هزبر الدین ادام الله سعادته بخطهٔ خوارزم رسید ومکتوب عزیز مشحو
بالطاف مهربانی واصناف دلنمودکی رسانید — وپیغامها که بر زبان هزبر الدی
محمول بود سپرده آمد ودر هرکلمه دقیقه از دقایق حسن عهد یافته شد ودر اواخر ذ
القعده هزبر الدین‌را باز کردانیده امد ودر صحبت او نجم الدین‌را ادام الله عزّه ک
معتمد این جانب است وپیش ازین بنزدیك جانب محروس رسیده است وحقّ معرفت
ثابت کردانیده فرستاده کشت وبر زبان او در مصالح کلّی پیغامها ارسال افتاد شلّ

---

1) Cod. رسید. 2) Cod. کریم‌را. 3) Cod. sine punctis; i. q. عرّاده. 4) Cod. دراحت. 5) Cod. کان. 6) Cod. وموافقت.

سبیل کافهٔ ارباب املاك واصحاب اقطاعات ولایت بخارا از ترك وتازیك وقوی وضعیف ورفیع ووضیع ادام الله حیاطتهم آنست که بر تمکین او توفّر نمایند واورا امیراب ولایت دانند — ورسومی که امیران آب بخارارا معهود ومعتاد بوده است بتمام وکمال بدو رسانند

این نامه بمجلس سلطان اعظم رکن الدنیا والدین محمود بن محمد بن بغرا خان عظمه الله نویسد در تعزیت وفات سلطان اعظم سنجر برد الله مضجعه — (f. 82) در همه اکناف این خطه واطراف این بقعه خُرد وبزرك سه روز ماتم داشتند — اکر این مخلص‌را عوائق اقدار وعلایق روزکار مانع نکشتی بذات خویش بشتافتی وخدمت تشییع این مرقد مقدّس که محلّ برکات ومنزل صلوات بود بجای آورد — هفتاد واند سال در بلاد شرق وغرب وبقاع بر وبحر فرمان داد — چون صحیفهٔ عمر عزیز درخواست نوشت رعایارا که ودایع خدای عزّ وجلّ اند ضایع ومهمل وعاجز ومعطّل نکذاشت بلکه مفالید حلّ وعقد عالم بدست طاهرترین شعبه از دوحهٔ خاندان وطیّب‌ترین ثمره از شجرهٔ دودمان خویش سپرد

(f. 85) وایضا من انشایه دوست‌دار[1] مخلص‌را خود عجب می‌آید که بزرکان دولت خراسان ادام الله مجدهم با آن رایهای ناقب وتدبیرهای صایب که ایشانراست چکونه روا داشتند در سر چنین وقت که احوال خراسان تزلزل کلّی یافتست وولایت مضطرب ومختلّ کشته وایشان‌را در تالّف دلها می‌باید کوشید متنفّران‌را بانواع لطایف استمالت باید کرد ودر اتّفاق کلمهٔ انصار دولت جهد (f. 86) می‌باید نمود ایشان بکفت اصحاب اغراض چون مجلس رفیع اسپهبدی‌را از اعراض دولت ولشکرکشی‌را از ارکان مملکت نفور دهند ومستوحش کردانند وهر که این معنی می‌شنود از ترك وتازیك ودور ونزدیك استبعاد می‌نمایند وتعجّب می‌کنند وجملهٔ مسلمانان می‌کویند که ازانجا که اسلام است می‌باید که همه عالم جمع کردند ومتّفق شوند ومتعاضد ومتظاهر[2] باشند تا این فتنه که در خراسان که مرکز اسلام ومنبع شرایع واحکام است مشتعل شده است فرو نشانند قواعد ملك اسلام‌را بحال استقرار باز برند بزرکان خراسان خود با یکدیکر چنین کارهای نامستحسن می‌کنند ودر تفریق جمع خویشی می‌کوشند — وبدست خویش ولایت اسلام‌را خراب می‌کنند امّا خداوند خوارزمشاه اعلی الله شانه واظهر برهانه رسولی بحضرت خراسان فرستاده است شکّ نیست که موجب این حال با آن رسول بفرماید وپیغام دهند وتقریر کنند چون آن

1) Cod. دوستار. 2) Cod. متعاصر.

این حادثه معلوم نیست اگر منشاء آن حال از جهت سلطان اعظم است این دوست می‌پذیرد ودر ضمان او می‌شود که اورا بلطایف مناصحت ودقایق مجالست بسر طاعت موافقت مقدّسه قدّسها الله که سعادت دین ودنیا بدان منوط است وکرامت آخرت واولی بدان مربوط است باز دارد تا همان منهج سپرد که آبا وسلاطین ماضی قدّس الله ارواحهم سپرده اند وهمان طریق ورزد[1] که ایشان ورزیده اند واگر آن[2] از زحمت اصحاب اعراض است که نزدیك خدم موافق مقدّسه قدّسها الله بحال تخلیط وتضریب یافته اند ودست باختراع اباطیل وافتراء اکاذیب برده بر مجلس رفیع واجب بلکه فریضه است این حال‌را تدارك فرمودن ومادهٔ تزویر وتلبیس اصحاب اعراض‌را بریده گردانیدن چه تنفیر چنان (f. 78) پادشاهی که سلطان بن السلطان است از موافق مقدّسه قدّسها الله باقاویل مشمّرهٔ منشیی[3] بی عاقبت نه کار است وعلی الخصوص درین وقتکه عالم درآشفته است ودر هر گوشه دولت وملّت‌را خصمی پیدا گشته معلوم است که اختلاف کلمه‌را بچنین وقت در توهین امور ملك ودین چه اثر باشد نعوذ بالله من افتراق الآرا واختلاف الکلمه بین الکلمه والاولیا توقّع از خصایص کرم وخواص شیم مجلس رفیع زاده الله رفعة[4] آنست که درین معنی غایت مجهود ونهایت معذور بذل فرماید وحشت‌را بزلفت ونفرت‌را با الفت بدل گرداند وتشریف جواب این مفاوضت هرچ زودتر ارزانی دارد

(f. 80) در منشور امیر آبی بخارا نویسد چون انتظام اسباب معاش واحوال انتعاش کافهٔ خلایق‌را در احیاء سنن عمارات واقامت رسوم زراعات است واین معنی میسّر نگردد جز بآب که خدای عزّ وجلّ آن‌را سبب حیات آدمیان وبقای عالمیان گردانیده است چنان که در قران قدیم وفرقان عظیم می‌فرماید وجعلنا من الماء کلّ شیٔ حیّ افلا یومنون واگر کار آب بوقت مهمّات عمارت ومصالح زراعت فرو گذاشته اند در میان ایشان تخاصم (f. 81) وتنازع بسفك دماء رعایا کنند — وامیر نجم الدین ادام الله سعادته بنده‌زادهٔ دولت ما ثبّت[5] الله قواعدها است وپیوسته اخلاق وشمایل او از مطاعن ومعایب [بیرون] بوده است وبمحامد ومراضیٔ مجلس ما مقرون بحکم این خصایص امیرابیٔ ولایت که از امّهات این اشغال است وبهمه اوقات متامّل احوال و متحمّل افعال این امانت امراء بزرك بوده اند اورا فرمودیم — چنان سازد که همه روز آب برعایا روان‌تر باشد واطراف واکنافی ولایت آبادان‌تر ودخل ومنافع مسلمانان فراوان‌تر

1) Cod. ورد. 2) Cod. اکرار. 3) ? Cod. ممره منسی. 4) Cod. رفعته.
5) Cod. ثبتها.

ابواب مراسلت ومکاتبت کشاده باشد واسباب مخالطت ومباسطت اماده اما از هر کونه موانع اقدار وعوائق روزکار حایل می‌کشته است ودرین وقت که امیر فلان ادام الله نایده وحرس تمهیده از حضرت سلطان اعظم غیاث الدنیا والدین اعلی الله شأنه واظهر برهانه بر سبیل رسالت وطریق سفارت بخطّهٔ خوارزم آمد صفت نتوان کرد که از مفاخر نسب وحسب مجلس رفیع زاده الله رتبة وبها ورفعة وعلا چه شرح داده واز مآثر قدیم وحدیث او چه بر شمرد این دوست‌را کلمات صادق[1] او باعث وداعی کشت برین انبساط اینك بمکاتبت ابتدا نمود — بر مجلس رفیع ادام الله رفعته وزاد بسطته پوشیده نباشد که آباء این دولت سقاهم الله صوب غفرانه وکساهم ثوب رضوانه در ایّام حیات خویش واکرچه عمرها طویل یافتند ومدّتهای مدید زیستند (f. 77) جز طریق مطاوعت وجادّهٔ مشایعت دولت قاهرهٔ بنی العباس مهّد الله بنیانها وشیّد ارکانها نسپرده اند — وامروز این دوست در طاعت‌داری آن موافقت مقدّسه قدّسها الله وخدمتکاری آن معاذ[2] معظّمه عظّمها الله بآثار آبای خویش اقتدا می‌کند وبا لوای ایشان مقتدایی می‌نماید — خاصه امروز که در هر خطّه بلایی[3] آمده است ودر هر بقعه ظالمی سر بر کرده — پوشیده نباشد که بر خطّهٔ خراسان که نقطهٔ بلاد ایران است وبر بقعهٔ ما وراء النهر که واسطهٔ دیار تورانست از استعلاء فجره واستیلاء کفره چه[4] می‌رود درهر دو ولایت طویل وعریض نه راکع ماند ونه ساجد ونه جوامع ماند ونه مساجد ارواح مسلمانان رنجه واشخاص در شکنجه ومظلومان ومحرومان از هر دو خطّه بر شارع امید ایستاده اند وچشم انتظار براه نهاده تا ایشان‌را بنهضت همایون وحرکت میمون سلطان اعظم غیاث الدنیا والدین اعزّ الله انصاره وضاعف اقتداره از موارد عنا ومراصد فنا خلاص آید وعلی التحقیق در اکناف شرق وغرب واطراف بر وبحر هیچ پادشاهی سدّ این ثلمت وکشف این ظلمت‌را معیّن نیست جز سلطان اعظم غیاث الدنیا والدین خلّد الله ملکه ومدّته — واو نیز بشارت نهضت فرموده است واستدعاء بیچارکان‌را اجابت نموده با این همه تا تیمّن عنایت وامداد وحسن هدایت وارشاد موافقت مقدّسه قدّسها الله اورا عدیل وقرین نباشد او بمساجرهٔ[5] آن سعادات ومقاصدت آن کرامات معتضد ومستظهر نکردد حرکات او صواب‌دیده نمی‌شود واین دوست‌را درین مدّت بسمع می‌رسیده است که آرای مشرفهٔ امامی نبوی‌را زادها الله شرفا در حق سلطان اعظم عظّمه الله تغیّری پیدا آمده است آن الطاف‌را تکدّری حادث شده

---

1) Cod. صادو. 2) Cod. معار. 3) Cod. بلدا. 4) Cod. حی. 5) Cod. بمساحدت.

وقتی فرزند او ادام الله عزّه بعذری از اعذار بمجلس قضا نیاید می‌فرماییم تا فلان ادام الله فضله همچنان که بنیابت پدر می‌نشسته است وکار می‌کزارده بنیابت پسر نیز نشیند وکار می‌کزارد

(f. 61) بیکی از عمّال ولایت در ترتیب امور ولایت وتهذیت احوال رعیّت نویسد فلان ادام الله تمکینه بداند که اهل آن خطّه وفّقهم الله بما یصلح احوالهم وینجح آمالهم سه طبقه اند یك طبقه آنند که در اظهار شعار خدمت واخلاص ما خواهند کوشید وبدان سبب در بارکاه ما لباس حرمت واختصاص خواهند پوشید وطبقهٔ دوم آنند که مکنون ضمایر ایشان مکرست ومخزون سرایر ایشان غدر واز حرکات واز سکنات موهم واقوال وافعال مظلم ایشان این معنی نتوان دانستن وبر حقیقت (f. 62) این حال استدلال نتوان[1] کرفتن وطبقهٔ سوم آنند که ایشان‌را غایة البلد واسرا[2] الاصل والولد خوانند واین طبقه ارباب صناعات واصحاب زراعات اند نه زبان ملوك دانند ونه حفایهٔ[3] وفاق ولاة شناسند ونه شقاق قصارای کار ایشان ترتیب معاش وتربیّت انتعاش زن وفرزندست لاجرم همیشه از ملامت رسته اند وبسلامت پیوسته

(f. 74) ومن انشایه الی حضرت سجستان فراوان سال امداد سعادات[4] مترادف واعداد کرامات متضاعف وایزد عزّ وجلّ معین ومویّد وموفّق ومشدّد صدق موالات وفرط مصافات که میان خداوند ملك ماضی خوارزمشاه سعید شهید سقاه الله صوب غفرانه (f. 75) وکساه ثوب رضوانه ومیان مجلس شریف زاده الله شرفا بوده است ادانی واقاصی آثار آن دیده اند واذناب ونواهی اخبار آن شنیده واکر آن پادشاه طیّب الله ثراه وجعل الجنّة مثواه صحیفهٔ عمر عزیز در نوشت واز جوار خلایق بجوار خالق جلّت قدرته وعزّت کلمته رفت این دوست ودوست‌زاده بر حالست هر روز قواعد آن مودّت قدیم‌تر وموکّدتر خواهد بود — مجلس شریف‌را معلوم ومقرّر ومحقّق ومصوّر شده باشد که حرکت پاریسین[2] خداوند ملك ماضی برّد الله مضجعه بجانب خراسان از بهر آن بود تا خداوند عالم سلطان سعید شهیدرا انار الله برهانه وافاض علیه غفرانه خدمتی کند که بدان عود تقصیرها که رفته است خواسته کردد

(f. 76) این نامه بوزیر امیر المومنین نویسد از خداوند عالم ملك اعظم تاج الدنیا والدین ابو الفتح ایل ارسلان ادام الله دولته واطال مدّته پیوسته این دوست‌را دل طالب وآرزو غالب بوده است که میان او ومجلس رافع رفع[5] الله قدره وزیّن بالمعالی صدره

1) Cod. بوان. 2) Sic Cod. 3) Cod. sine punctis; fortasse وبه حقّ نه.
4) Cod. سعادت. 5) Cod. فعه.

خلّد الله ملکه ثابت‌قدم‌تر بودندی — آن خدمت بسزا نکردندی وشرایط تعظیم بارگاه مقدّس عظّمه الله بواجب نیاوردندی لاجرم خداوند عالم خلّد الله ملکه از میان ایشان بیرون شد وایشان‌را بایشان بگذاشت وامروز در دار الملك نرمنست در میان بندگان خویش معظّم ومکرّم وهمه عالم عزایم بر خدمت بارگاه او مصمّم کرده اند وکمر اخلاص وعبودیّت بر میان بسته واین جانب نیز از جهت قضای حقّ نعمتی که خداوند عالم‌را خلّد الله ملکه بود واسلافی او هست بخراسان آمد وبا مجلس عالی خاقان معظّم جلال الدّنیا والدین اعزّ الله انصاره بظاهر خبوشان دیدار کرد — وملك نیم‌روز وملك جبال ادام الله دولتهما با لشکرهای بی‌کران می‌رسند ودرین خدمت موافقت نمایند اکنون می‌باید که جانب محروس زاده الله حراسةً خبر دهد که عزم حشم غز چیست وچه خواهند کرد اگر بر عادت هر روز بشهری دیگر خواهند رفت این میسّر نگردد چه آن کارها که ایشان‌را[1] بر آمده است واین استیلا که بر بلاد خراسان یافته اند بسبب حرمت مقام خداوند عالم خلّد الله ملکه بود در میان ایشان امروز آن سابقهٔ حرمت برخاست وایشان بی پادشاهی که جامع شمل وناظم امر بود ماندند واگر همه در بلخ خواهند بود این حال از جادهٔ خِرد ومنهج ادب دور باشد چه خداوند عالم خلّد الله ملکه بر سریر سلطنت بسلامت نشست کس‌را نرسد که در صمیم ممالك او بخلافی او مقام کند در جمله صلاح وصواب حشم غز رعاهم الله آنست در اعتذار رسد[2] وطریق استغفار سپرند وشعار بندگیٔ دولت قاهره ثبّتها الله ظاهر کردانند تا مجلس عالی خاقان معظّم جلال الدّنیا والدین لا زال عالیا ومجلس شریف ملك نیم‌روز ومجلس شریف ملك جبال زادهما الله شرفا واین جانب باتّفاق شفاعت کنند واز خداوند عالم در خواهند تا از سرکردهای ایشان در گذرد وایشان‌را بورت‌گاهی ونان‌پاره بفرماید

(f. 57) این نامه در تجدید عمل قضا نویسد — (f. 58) از مدّتی مدید وعهد بعید قضای ولایت خوارزم عمّرها الله باسم ورسم اوست اکنون بتازگی این مثال تاکید آن حال وتجدید آن مثال سابق‌را نافذ گشت تا ایمّه وروسا وثقات وصلحا ومعروفان ومشهوران ومنظوران وسایر ساکنان ومتوطّنان خطّهٔ خوارزم از حشم ورعیّت ادام الله حیاطتهم قضای ولایت از درغان[3] تا دریا بهر دو طرف شرقی وغربی بر فلان ادام الله تاییده مقرّر دارند چون او با ما درین سفر مبارك موافقت خواهد نمود فرموده آمد واجازت داده شد تا فرزند او ادام الله فضله بنیابت او در ولایت قضا می‌راند — واگر

1) Cod. om. را. 2) Sic Cod. 3) Cod. دوغای; cf. Bibl. Geogr. Arab. III, ۲۸۹ et infra f. 128.

این دوست بحدود شهرستانه رسید مسرعان مجلس شریف زاده الله شرفا آمدند ومکتوب بزرکوار آراسته بلطایف مراعات ودقایق مصافات اتّصال کردید — هرج مجلس شریف زاده الله شرفا نبشته بود وتقریر فرموده از صورت احوال وکیفیّت اشکال که در بلاد خراسان حادث شده است وظاهر کشته از استیلاء ظلمه واستعلاء فسقه وامتداد فتن واشتداد محن وسفك دما وقتل علما وتخریب مدارس ومساجد وتعذیب اکابر واماجد — هرچند حالی ذات مبارك خداوند عالم خلّد الله ملکه از مضایق ظلمت ومواقف وحشت بسلامت بیرون آمده است وبقلعهٔ محروسهٔ ترمذ — رسیده اما آن طایفه که اهل عصیان وزمرهٔ عدوان اند همچنان بر جایکاه خویش نشسته اند وهنوز در میان ایشان تفرّق کلّی بدید نیامده است تا ایشان‌را استیصال کلّی نباشد امور عالم نظام نکیرد — این دوست از جهت این معنی بخراسان آمد — تا بشهرستانه رسیده است صفت نتوان کرد که مجلس عالی خاقان اعظم جلال الدنیا والدین لا زال عالیا چه کرامت می‌فرماید

(f. 52) این نامه هم بدو نویسد هم درین معنی که نوشته آمد — چند کرت بمجلس مزیّن زاده الله شرفا نبشته آمده است در استدعا واستنهاض او مبالغت نموده شد — هنوز اجابت این ندا وتربیّت این دعا دیده نمی‌شود

(f. 55) این نامه بجانب محروس امیر اسفهسالار اجلّ کبیر ناصر الدین ابو شجاع طوطی ابن اسحاق بن الخضر نویسد — هر وقت که طایفه‌را از متّصلان جانب محروس ودیکر طبقات حشم غز وفّقهم الله لمراشد الدین والدنیا در اطراف خراسان وما وراء النهر دل‌تنکی افتاده است، وایشان بحکم اعتمادی که بر مراعات وشفقت این جانب داشته اند بخطّهٔ خوارزم آمده اند وازین جانب نه باندازهٔ کثرت عدد وکفاف ایشان بلکه باندازهٔ امکان در عرضهٔ ولایت تقصیری نرفته است وآنچه در وسع بوده است از جلایل انعام ودقایق اکرام از قوّت بفعل آورده شده است — در آن وقت که خداوند عالم سلطان اعظم (f. 56) فرمان‌ده شرق وغرب اعلی الله شانه وبرهانه بدار الملك مرو بود وحشم بخراسان رسیدند وبندکان دولت قاهره ثبّت الله قواعدها از مرو برفتند اکر خداوند عالم خلّد الله [ملکه] خواستی هم توانستی رفت چه تا اقصی بلاد روم ممالك خداوند عالم خلّد الله ملکه بود وهست وهمچنین باد وهرکجا خرامیدی بنده وبنده‌زادکان خودرا دیدی — اما خداوند عالم حشم غزرا از آن خویش دانست و بریشان بحکم پادشاهی وبنده‌نوازی اعتماد فرمود وباختیار در میان ایشان آمد ومی‌بایست که حشم غز رعاهم الله قدر آن نعمت بدانستندی وشکر آن موهبت که خدای عزّ وجلّ ایشان‌را ارزانی داشته بود نکذاردندی وهر روز در بندکی واخلاص خداوند عالم

بوصول رایات منصور نصرها الله بدار الملك ترمذ لا زال محروسة کرده بنده شك[1] نیست تا بدین غایت رسیده باشد ورای عالی‌را بر مضمون هر یك وقوف افتاد واز ابناء آن ثنا وادراج آن دعا اعتقاد بنده در صدق عبودیّت وفرط مطاوعت معلوم کشته در آخر شهر ربیع الاول وثاق باشی نجم الملك لوحی ادام الله علوّه بظاهر خبوشان بنزدیك بنده رسید ومثال اعلی نفّذه الله فی الشرق والغرب آراسته بالطاف عوارف واصناف عواطف رسانید وبشارت رسیدن رایات مبارك جعها الله بالنصر والتایید بدار الملك ترمذ حرسها الله که امروز بیمامن (f. 48) دولت قاهره شیّد الله ارکانها ومهّد بنیانها ملاذ وموئل[2] اهل عالم ومعاذ ومعقد ذریّت بنی آدم است داد بشنید آن آن دلهارا سلوت وآن جانهارا راحت حاصل کشت — اکنون [بنده] با همه حشم طالوسال آمده است وبا مجلس عالی خاقان اعظم جلال الدنیا والدین اعزّ الله نصره درین خدمت مطاوعت وموافقت نموده وبا دیکر بندکان دولت قاهره ثبّتها الله باخلاص تمام در آمیخته وکوش وهوش براه نهاده تا از بارکاه عالی اعلاه الله چه مثال فرستند وچه خدمت فرمایند

(f. 49) این نامه خوارزمشاه سعید رحمه الله نویسد بمجلس عالی خاقان معظّم جلال الدنیا والدین ابو القاسم محمود بن محمد بغراخان در تهنیت آنك اورا شاه خراسان بپادشاهی بنشاندند بعد از وفات سلطان — از دو طرف میمون ودو سلف همایون پادشاه است وپادشاه‌زاده یکی خاندان مکرّم سلجوق که تا قیامت پاینده باد ودیکر دودمان معظّم افراسیاب که ازان عریقتر در ملك دودمان نیست — واین مخلص درین مدّت چند کرت خواسته است که ملطفه نویسد واز صفای نیّت وخلوص طویّت خویش اعلام دهد — اما دو حال مانع می‌شده است یکی آنك اندیشه می‌افتاده است که نباید کسی‌را از خواصّ خدم آن حضرت کرّمها الله مکاتبت این مخلص موافق نیاید ودیکر آنك امید می‌بوده است که بر عادت معهود وسبب مالوف ازان حضرت کرّمها الله بتشریف این مخلص ابتدا فرمایند واین مخلص آن‌را امام خود سازد وبر مقتضی آن قدم بر بساط انبساط نهد ومعالم مکاتبت قدیم تجدید کند اما چون مدّت متطاول کشت واومیدی که بود روی بانقطاع نهاد این کستاخی نموده آمد این ملطفه تحریر افتاد

(f. 50) این نامه بملك نیم‌روز تاج الدین ابو الفضل نصر بن خلف السجزی[3] نویسد در استدعای او بمعاونت سلطان اعظم خلد الله ملکه — (f. 51) در اواخر ماه صفر که

1) Cod. سمك. 2) ? Cod. موبل. 3) Cf. Raverty, Tabakat-i-Nasiri, 187.

مکتوب والّا این معنی نه لایق منصب دیانت ایشانست بعد ما که بدین ترکیب نامه هیچ کار بیسیر وبسر نشود وچه خدایکان عالم خلّد الله سلطانه آن روزرا اور یك‌سواره از مرو بیاورد وپادشاهیٔ این ولایت بدو داد وهفده سال بلشکر خراسان مدد فرمود ومنازعان اورا بخراسان برد التماس ایشان نبود امروز بقبول وردّ ایشان کار ایستاده نیست امّا بحکم آنك قصبهٔ سمرقند خطّهٔ سنّت[1] وجماعت ومعدن فضل وشرع مصطفی است وعامهٔ ایشان متحلّی بحلیت صلاح ودیانت اند محاباتی واجب داشته آمده است وسه روزست تا هفتاد هزار مرد شمشیرزن که کوه قافی پیش ایشان خطر ندارد مزجور بدان جنك نامکرّر شد ایشان‌را معلوم شود وچنین خطّه بدست تاراج باز ندهند چون بقهر وعنوه این حشم روی بکاری آرند وفتح میسّر شود ایشانرا از نهب وغارت وتاراج وخون ریختن باز نتوان[2] داشت این حجّت[3] است که بر گردنه می‌شود تا در خون ومال وابضاع وخروج مسلمانان سعی بکنند وبمجرّد هواخواهی کار از حدّ نگذرانند که ما بعد الثلث من مستعین این معنی نیکو تامّل کنند وخطّهٔ خویش‌را این حال نپسندند وروا ندارند که جرم سوی ایشان باشد وخداوند عالم بحکم کمال دیانت وعدل وعاطفت وشفقت ورافت وشفاعت خداوندزاده مهدّ عراق دامت عصمتها که از جهت ایشان مبالغتها کرد در ساعت این توقّف واجب داشت واین حجّت بر گرفت تا اگر برجوع سخن کند وطاعت‌داری نماید سلامت وقت و محمدت در ثانی[4] الحال بحاصل کرده باشد والرجوع الی الحق خیر من التمادی فی الباطل واگر نه اهلك من هلك عن بینه ویحیّ من حیّ عن بینه والسلام

(f. 45) این نامه خداوند ملك اعظم خوارزمشاه ماضی نویسد بسلطان شهید سنجر این ملکشاه در تهنیت بیرون آمدن از میان غز — (f. 46) بنده از جهت این مهمّ که خداوند عالم بی منّت خلایق کفایت کرد با جملهٔ حشم بخراسان آمده است وبحدود نسا مقام کرده واکنون چون مقصود عالمیان بحصول پیوست وخواطر جهانیان فارغ شد بنده‌را فرمان چیست بخدمت شتابد یا باز گردد یا در خطّهٔ خراسان مقیم باشد چندانك مثال عالی نفّذه الله فی الشرق والغرب بدو رسد هر فرمانی که صادر گردد بنده امتثال وانفاذ خواهد نمود

(f. 47) این نامه هم درین معنی نویسد بسلطان شهید پیش از این خدمتها نبشته آمده است ووصف استبشار وذکر[5] استظهاری که اهل اسلام‌را دعاه الله حاصل است

---

1) انست. 2) Cod. باربوای. 3) Cod. محب. 4) Cod. در تانی. 5) Cod. ذکری.

رسید سرای‌پردهٔ ما روی بجانب مشرق داشت واز جیحون عبره فرموده[1] بودیم که پادشاه ما ورا النهر وترکستان که نشانده ونایب ما بود از دنیا کرانه کرده بود ورعایای آن ملك تا بچین وماچین ضایع ومهمل مانده ورعایای این مملکت وبلاد محتاج عاطفت ما تا آن ملك ودیاررا ترتیبی فرمائیم وبنامی سپاریم وآن پادشاهی وملك بوی تسلیم کنیم

(f. 41) جواب من انشاء نصیر الدین رحمة الله علیه جماعهٔ تمامهٔ ایمّه وقضاة ومعتبران[2] سمرقند ایّدهم الله فی طاعة السلطان الاعظم خلّد الله دولته رسید مضمون او معلوم کشت وصورت حال مقرّر شد وحال دعاکویی واخلاص ایشان دولت قاهره‌را همیشه مقرّر ومحقّق بوده است وامروز هم بر آن جمله می‌نماید پس در ضمن این معنی تناقض روا می‌دارند و[آنکه[3]] کسی‌را که معزول‌کردهٔ خدای تعالی باشد بدانکه جوارح وآلت سیاست ازو باز کرفته است ومدد حول وقوّت منقطع کردانیده وپادشاه روی زمین که ظلّ الله تعالی است ونایب خلیفهٔ رسول اورا معانی داشته متابعت کند نه طاعت خدای عزّوجلّ داشته باشد ونه طاعت اولی الامر ومعلوم است که خاقان سقاه الله (f. 42) نایب[4] ونشانده وکماشته وپرورده ومدددادهٔ خداوند عالم بوده است واز درجهٔ سفلی بدرجهٔ علیا او رسانیدش بنابید ایزدی والهام خدای وآنج اورا میسّر شد از فتح ولایتها وقمع مفسدان بمدد لطف الٰهی وفرّ اقبال ودولت خداوندی سلطانی شهنشاهی بود واجب چنان کردی که هر دو نعمت‌را شاکر بودی تا این نعمت مستدام کشتی وبنعم آخرتی موصول شدی حال وسیرت او با سادات که آل رسول علیه السلام اند که صلوات بر بشان در پنج نمازست متاکّدست ظاهر وپوشیده نمانده است باستیصال خاندانهای قدیم ومقرّر شده است وبمجرّد ظنّ وتخمین بی درستی وتحقیقی با اعیان حشم ومعروفان قصد جان وخان‌ومان کرد تا مدد الٰهی منقطع کشت وحقّ نعمت پادشاه خویش نشناخت ودلیریها کرد وتجاسر نمود وحشم اورا بخویشتن راه داد تا تغیّر رای اعلی حاصل کشت کمان نیفتد بدیانت وشهامت ایمّهٔ دین وقضاة ولایت که از حدّ فرمان ایزدی بکذرند وفرمان خدای تعالی اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم بر نخوانند از فرمان پادشاه وقت که ذو القرنین عهدست وصاحب‌قران روزکار وسایهٔ ایزدی[5] بر خلق عدول کنند وتمسّك بحبلی ضعیف کنند وبدین آیت اعتبار نکنند یا ابت لم تعبد ما لا یسمع ولا یبصر ولا یغنی عنك شیئًا اغلب ظن آنست که ایمّه وقضاة ومشهوران سمرقند محمول[5] مملکت بوده برین

1) Cod. فرمودیم. 2) Cod. مقسران. 3) Addidi. 4) Cod. نابت. 5) Cod. add. و.

نعمت وشریفترین موهبت در حقّ ما آن بود که قاید اقبال وتایید ایزد عزّ وجلّ عزیمت مارا از سنن نامرضی وسیرت نامحمود که مضادّ طبیعت بیشتر ملوك کشته بود در جبلّتها و غریزتها قرار وثبات یافته بکردانید وآن استیصال[1] وقلع خاندانهای ملك وهتك حرم وسفك دما — که آنرا از ولاید[2] مصالح کلّی واز ضرورات حزم اصلی دانستند — (f. 19) چون عنان ایالت دنیا وزمام سلطنت عالی بدست تصرّف ما دادند اوّل این قاعدهٔ مذموم بر انداختم — احیای خاندانهای ملك از هدم وتخریب وصیانت ابنای ملوك از قتل وسفك وهمه‌را بر حسب مقادیر ایشان در خدمت خویش ترتیب فرمودیم — مخلص این اوایل که نمودیم ومقطع این نسبت که فرمودیم تعلّق بخاندان ارسلان خان ماضی تغمّده الله برحمته که سی سال نایب وکماشتهٔ ما بود در بلاد ترکستان وما وراء النهر که شریفترین بقاع وخطیرترین دیار شرك واسلام است بشعار شرع ورسوم دین آراسته وارسلان خان قدّس الله روحه با درجهٔ نیابت ومثابت پدری وقرابت سنّتی که از راه پیوند شرعی در میان آمد مستظهر بود — هر وقتکه نه بر مراد از مداخلت خصوم که در حریم ممالك او ظاهر شدی باستمدادی بحضرت رسیدی خواصّ خدم ورؤس حشم مدد آن فرستادیمی وخصمان اورا تعریك ومالش دادیمی تا آن وقت که کار او نظام کرفت — آن دیار محطّ رحل غُربا ومقرّ ومامن تجار کشتست[3] — چون عارضهٔ اجل وحکم لم یزل ولا یزال — بدو رسید — وهیبت ملك ومهابت پادشاهی بفقد او نقصان فاحش پذیرفت — خواستیم که ثمره‌را از شجرهٔ او نهالی کنیم — همیشه همّت وعزیمت ما برین معنی مقصود بودست تا این نوبت چهارم نهضتست که رایات مارا بمبارکی بدین خطّه وحرکت مارا بدین دیار اتّفاق افتادست رای چنان اقتضا کرد که بعد از استجارت خاقان اعظم عادل مویّد فرزند اعزّ رکن الدنیا والدین برهان الاسلام والمسلمین ابو المظفرّ طمغاج بغراخان ابراهیم بن سلیمان ادام الله دولته که (f. 20) فرزند وپروردهٔ ماست ودر حجر دولت وسایهٔ امن ما نشو ونما یافته — واز آوان مهد الی هذا العهد در تلقین وتعلیم ما بحکم ارادت قدیم ورای صایب اورا بر سریر ملك ترکستان نصب فرمودیم — واز جملهٔ سرخیلان ووکلا ونوبت‌سالاران وعزیزان درکاه واصحاب اطراف دور ونزدیك عرض لشکر خواهد تا همه سوار وپیادهٔ حرس[4] پیش او آرند وبچشم او بکذرانند ونام ونسب وایجاب واقطاع هر یك معلوم کردانند

(f. 23) المثال العالی — (f. 24) چون درین وقت نامهٔ اسیران اسلامیان آن اقلیم بما

---

1) Cod. استعال. 2) Cod. از لاید. 3) Cod. کشت است. 4) Cod. حرس.

انشاء

(Cod. Instit. Orient. Petrop. № 282, sine titulo et nomine auctoris.)[1]

(f. 10) ومن انشایه خواجه عمید الدین‌را ادام الله تمکینه که در امانت‌گزاری ومعرفت رسوم معاملات ودقایق محاسبات از اقران واکفا ممیّزست — نیابت دیوان اشراف در معاملات جرجان وابواب المال که تعلّق بوکیل دیوان خاص دارد واز وجوه مواجب حشم مفرودست فرموده شد که جلکیٔ آن‌را در قلم کیرد واز قلیل وکثیر غافل نباشد وبر دخل وخرج وقوف یابد — وهر قسمت که در سرای ریاست حماه الله کنند با خبر باشد ومحصول ومصروف بتفصیل می‌نویسد ونسخت آن بدیوان اشراف می‌فرستد — فرمان چنان است که عمّال ومتصرفان کرکان دام تمکینهم بر توفیر (f. 11) واحترام متوفّر باشند وبی علم ومعرفت او کاری نکزارند وتصرّفی نکنند وهمچنین نایب سرای ریاست دام تمکینه بی حضور او قسمی نکند وآنچ کرده است معلوم کرداند وجلکیٔ کماشتکان از ترك ونازیك حرمت او موفور دارند

(f. 18) المثال العالی الی فالی[2] موهبتی که بر سبیل استمداد واستقرار ایزد جلّ جلاله فیض مدد بجناب خاندان سلجوق شیّد الله قواعدها وابّد باعها وساعدها می‌رساند بر طوایف ادمیان وفرق عالمیان پوشیده نیست — ونصّ قاطع تونی الملك من تشاء وتنزع الملك ممّن تشاء وتعزّ من تشاء وتذلّ من تشاء حال مبارك ما قریبست — مارا از ملك بلاد وتسلّط عباد منصور به دیدها خلق ومثل جهانیان ساخت — ودر قهر و قمع معاندان هم در اوایل ومبادی ذات مارا تشریف قدرت واستیلا پوشانید — وارباب رایات مارا ناسخ ستم کذشتکان ومبطل سرکذشت رفتکان ومانکان کرد — وبزرکترین

---

1) Cf. Collections scientifiques de l'Institut des langues orientales, III. Les manuscrits persans décrits par le Baron Victor Rosen. St.-Pétersb. 1886 p. 146 sq. In codice litterae saepissime sine punctis, cf. Rosen 147. 2) Sic, cf. Rosen 150.

ابيض الراس واللحية وقالوا ليس هذا امير المؤمنين ثمّ جعلوا يضربوننى بارجلهم وايديهم حتّى ايقنت بالموت فقلت يا امير المومنين ارحمنى فاشار اليهم رضى الله عنه بيده فتركونى فاستيقظت وجميع اعضاى كانّها مكسّرة وانا استغفر الله واتوب اليه ممّا قلته فلمّا سمع (f. 58) قماج ذلك خرج بجميع عسكره الى البريّة وحفروا فى الموضع الذى امرهم رسول الله صلعم فوجدوا القبر عليه لوح من رخام وامير المؤمنين فى داخله لم يذهب منه شئ البتّة وكفنه صحيح فرآه الامير وجميع العلماء ورأوا تحت خدّه لبنة حمراء فيها مكتوب بالاصبع هذا محبّ النبىّ صلعم علىّ كرّم الله وجهه فبنى عليه مشهدا عظيما احسن واشهى من مشهد الغدير وتلك اللبنة فى كيسة من ديباج معلّقة فى محراب المشهد واكثر اولئك الذين رأوا المنام بعد فى الحياة والناس يزورونه من جميع بلاد خراسان وبلخ

كتاب تحفة الالباب ونخبة الاعجاب
تاليف
العلامة شهاب الدين احمد الغرناطى

(Cod. Mus. Britt. Or. 1528.)

(f. 56) راى جماعة من اهلها [يعنى قرية الخير بناحية بلخ] من (f. 57) الصالحين النبىّ صلعم فى النوم وهو يقول لهم ابن عمّى علىّ بن ابى طالب فى هذا الموضع ويشير لهم الى موضع قريب من القرية وتواترت هذه الرويا عندهم وكثر من راى هذه الرويا حتّى بلغوا اكثر من اربعماية واحد منهم من الصالحين من قرية الخير[1] ومن مواضع اخر فذهبوا الى قماج صاحب بلخ فى زمان سنجر وحدّثوا بما راوا وما سمعوا من النبىّ صلعم فجمع العلماء وعرض عليهم ما قالوا وما شهدوا به فقال العلماء قال صلعم من رآنى فقد رآنى حقّا فانّ الشيطان لا يتمثّل بى فقال فقيه منهم ايّها الامير هذا محال ورسول الله صلعم لا يقول المحال علىّ بن ابى طالب قُتل[2] بالكوفة واختلف الناس فى قبره ومنهم من قال دفن فى جامع الكوفة تحت المنارة ومنهم من قال دفن بكرخ ومنهم من قال دفن بالغدير وعليه بنى المشهد فكيف يجئ الى بلخ مسيرة الف فرسخ واكثر فهذا محال وانصرف الناس من ذلك المجلس فلمّا كان نصف الليل خرج ذلك الفقيه من داره ومعه اولاده وهو يصيح الى ان جاء الى دار الامير قماج وهو يصيح ويستغيث فادخل خبره قماج فامر بادخاله عليه وقال له ما اصابك فقال له ايّها الامير انظر الى وجهى وجسدى فنظروا اليه بالشمع فاذا بوجهه قد اسود وجميع جسده كذلك من كثرة ما ضرب ولطم و لكم فقال الامير ايّها الشيخ من فعل بك هذا قال كنت نايما فى بيتى فجاء الىّ جماعة لهم اظافير وشعور بثياب وكهول وشيوخ وصبيان وقالوا انت الذى تكذب رسول الله صلعم وتقول ان امير المؤمنين ليس ههنا فاخذونى وشجبونى[3] وهم يضربوننى حتّى اوقفونى على قبر مفتوح فرأيت امير المؤمنين علىّ بن ابى طالب جالسا فى القبر

---

1) Cod. hic الجن. 2) Sic Cod. 3) Cod. سحبونى.

[1] (f. 273)

پادشاه چین‌را	فغفور کویند	پادشاه چین اندرون‌را[2]	تغزغز[3] خاقان کو
پادشاه ختن‌را	عظیم الختن کویند	پادشاه خزررا	خزر خاقان کویند
پادشاه تبت‌را	خاقان تبت کویند	پادشاه غوزرا[5]	پیغو کویند
پادشاه یغمارا	بغراخان[6] کویند	پادشاه سغدرا	بکتکین کویند
پادشاه جکل‌را	تکسین جکل کویند	پادشاه بنجیکت‌را[7]	کولبقار[8] کویند
پادشاه خورکتال‌را[9]	مغلیغا[10] کویند	پادشاه اثلیغ‌را[11]	ینال تکین کویند
پادشاه سویاب‌را	یلان شاه کویند	پادشاه سالیغ‌را[12]	قلاجور کویند
پادشاه سونک‌را	خاسکی کویند	پادشاه برسخان‌را	تبین برسخان کو
پادشاه کاشغررا	خان کویند	پادشاه کیماك‌را	تتغ کویند
پادشاه تتاررا	سیمون بیوی حیارکویند	پادشاه شلج‌را[13]	خیلش ارکن کویند
پادشاه خوکت‌را	یلاوکت کویند	پادشاه بزرك سغدرا	اخشید کویند
پادشاه خلخ‌را	براتیغ کویند	پادشاه خسن‌را	قتکین کویند
پادشاه لبان‌را	قتکین لبان کویند	پادشاه سروشنه‌را	افشین کویند
پادشاه جاج‌را	خذیو[14] کویند	پادشاه مجغررا	کنده کویند
پادشاه سقلاب‌را	سویت وسوبنج[15] کویند	پادشاه روس‌را	خاقان روس کوین
پادشاه برطاس‌را	طمرو کویند	پادشاه الان‌را	الان شاه کویند
پادشاه لکزانرا	لکزانشاه کویند	پادشاه هندرا	رای کویند

---

1) Tabula in codice ut hic in quatuor partes divisa. 2) Cod. اندرور. 3) Cod. بغر. 4) Cod. om. کویند. 5) Cod. غزورا. 6) Cod. بغرخان. 7) Cod. سحتک, ardizi سحکت, cf. Bibl. Geogr. Arab. VI, ۲۰۶. 8) Sic Gardizi; Cod. کولنقانش.) Gardizi خوتکیال; Bibl. Geogr. Arab. VI, ۲۰۶ ساغور کبال. 10) Gardizi بغلیلا. 1) Gardizi سکلیع. 12) Sic Cod., cf. Bibl. Geogr. Arab. VI, ۲۰۶ سارغ. 13) Cod. شا; cf. Jacut, III, ۳۱۳. 14) Cod. خذبو. 15) Cod. سوبت وسربخ, cf. Bibl. Geogr. ab. VII, ۱۴۴.

مجمل التواریخ والقصص

(Cod. Paris. Ancien Fonds Persan № 62.)

(f. 64) اخبار ترك بن یافث پس ترك همه مشرق بگردید تا جایی بیافت وموافق آمدش که آنرا اسکول[1] نام بود وبترکی اسکول خوانند وآنجا دریایی بود کوچك وآب کرم وچشمهای بسیار وکوهی نزدیك بود پر کیاه وآبهای خوش پس ترك خدایرا سپاس‌داری کرد وآنجایکاه مقام کرفت واندر فرزندان یافث ترك وخزر با عقل بودند وهیچ خیر در فرزندان دیکر نبود پس شب‌را بر سر آن کوه آتشی پیدا کشت چون روز بود ترك برسر کوه رفت هیچ اثر ندید آتش‌را اما آنجایکاه نیکو یافت ومرغزارهای خوش وخرّم شادمانه کشت وآن کوه اندوق اَرْت نام کرد واکنون همچنان خوانند پس از چوب وکیاه خانها فرمود کردن تا ازان پس خرکاه ساختند وآنچ بایستنی بود وبفرمود تا از پوست کوسفند قبا[2] وکلاه ساختند وهمان رسم اکنون بجایست وچنین خوانده ام که طالع آن ساعت مقام ترك آنجایکاه اَسَد بود وخداوند ساعت مرّیخ با قمر وزهره اندر قوس وچنین خون‌ریز وخوب‌چهره وترك‌را پسران بودند چون توتل وچکل وبرسخان وایلاق[3] واین کروه که اکنون برسخانیان[4] وایلاقیان وچکلند از فرزندان ایشانند وکویند توتل روزی بشکارکاه فرود آمد وچیزی همی خورد وزمین آن نمك بود لقمه از دستش بیفتاد از زمین بر کرفت وبخورد طعام آن خوشتر یافت ازان بفرمود تا بر کرفتند وبیاوردند وبخوردنی در کردند واین رسم بماند والله اعلم بذلك

---

1) Cod. semper سکوك. 2) Cod. قباه. 3) Cf. Aboul-Ghazi ed. Desmaisons p. ۹: توتك (توتك) جنكل Raverty, Tabakat-i-Nasiri p. 872: توتك حكل برسجار املاق (برسنجور) املاق (املاغ) (جكل, چكل) برسنجار. 4) Cod. برسخایان.

وشمشیر اندر ترکمانان نهادند وبسیاری ازیشان بکشتند وقومی انبوه‌را دستگیر کردند واسیران‌را با سرهای کشتگان پیش امیر شهید آوردند او بفرمود تا آن سرهارا بر خران بار کردند وبنزدیك پیغو فرستادند وپیغام داد که هر که عهد بشکند جزای او این باشد وچون پیغو آن بدید عذر خواست وآن بی‌ادبان‌را ملامت کرد وجواب داد که مارا ازین خبر نبود وآنچه ما خواستیم بکرد امیر خود بکرد

(f. 174) همان جماعت که در خلع او [یعنی امیر مسعود] سعی کرده بودند حیلتی بساختند وکس فرستادند به[1] کوتوال کسری از زبان امیر محمّد[2] پیغام رسانیدند وامیر محمدرا ازان خبر نبود تا کوتوال کسری اورا بکشت وسر او بر داشت وبنزدیك امیر محمد بفرستاد وامیر محمد بسیار بگریست وآن کسان‌را ملامت کرد

---

1) Cod. om. به. 2) Cod. محمود.

چینی ودار خاشالی[1] چینی و آنچه بدین ماند وهر دو ملك از یکدیگر جدا شدند برضا وصلح ونیکویی علی تکین خبر یافت بکربخت واندر بیابان شد وامیر محمود صاحب خبران نصب کرد از جهت علی تکین‌را (f. 156) پس خبر آوردند که اسرائیل ابن سلجوق بجایی پنهان شده است وبمین الدوله کسان فرستاد تا اورا از آنجا بیرون آوردند وسوی غزنین بفرستاد واز آنجا سوی هندوستان فرستاد واو[2] تا آخر عهد آنجا بود پس خبر آوردند که عیال وبنه علی تکین بر اثر او همی رفت واندر بیابان بخواهد شد امیر محمود مر حاجب بلکا تکین‌را بطلب ایشان بفرستاد واو برفت وحیلتها کرد تا زن ودختران وبنه علی تکین‌را بدست کرد وپیش امیر محمود آورد واین اندر سنهٔ ۴۱۶ بود

(f. 168) هم اندرین سال [یعنی ۴۱۷] رسولان آمدند از نزدیك قیا خان وبغرا[3] خان بسوی امیر محمود پیغامهای نیکو آوردند وخویشتن بخدمت عرضه کردند والتماس نمودند که خواهیم که میان ما وصلت باشد وامیر محمود ایشان‌را بفرمود تا نیکو فرود آوردند وپس پیغام ایشانرا جواب داد که ما مسلمانیم وشما کافرانید ومارا نشاید که خواهر ودختر خویش بشما دهیم[4] اگر مسلمان شوید تدبیر آن کار کرده آید ورسولانرا بر سبیل خوبی باز گردانید

(f. 170) خبر آوردند امیر شهیدرا که سوی ما ورا النهر شورش خاسته است از جهت پور تکین ولشکریان او که بر رعایا از ایشان رنج همیرسد امیر شهید قصد کرد که آن‌را تدارك کند زیرا که خان بزرك قدر خان برده بود واز پور تکین رعایا تغرّب[5] کرفته اندیشید (f. 171) که مکر اندران فرصت ما ورا النهر خویشتن‌را کرداند پس بفرمود تا بر جیحون پل بستند ولشکررا بر پل کذاره کرد وسوی ما ورا النهر رفت وهمه سرکشان و[6] پیش‌روان ما ورا النهر جایها خالی کردند وبرفتند وهیچکس پیش او نیامد چون چند روز در ما ورا النهر ببود نامهٔ خواجه احمد بن عبد الصمد الوزیر آمد سوی امیر شهید از بلخ که داود ترکمان با همه سپاه خویش قصد بلخ کرده است وبا من بسی سپاه وحشم وآلت نیست که با ایشان مقاومت توانم کرد واکر تو باز نیایی خلل آید اندر وقت امیر مسعود از ما ورا النهر باز کشت

(f. 172) ترکمانان چند اندر هرات بر بنه لشکر امیر شهید زدند وبسیاری کالا ببردند وتنی چندرا بکشتند ومجروح کردند وامیر شهید بفرمود تا لشکر بر اثر ایشان برفت

---

1) ? Sic Cod. 2) Cod. واورا. 3) Cod. بغرخان, cf. Raverty, Tabakat-i-Nasiri, p. 905. 4) Cod. دادن. 5) Cod. بغرب. 6) Cod. om. و.

سواری چند وقدر خان با سواری چند آنجا آمدند وچون یکدیگررا بدیدند هر دو پیاده شدند وامیر محمود یکتا کوهر بیش‌بها با دستارچهٔ بخزینه‌دار داده بود فرمود تا بدست[1] قدر خان داد وقدر خان همچنین کوهری آورده بود از رعب وفزع که بدو رسید فراموش کرد وچون از پیش محمود باز کشت یادش آمد بدست کس خویش بفرستاد وعذر خواست وباز کشت وچون روز دیکر بود امیر محمود بفرمود تا خیمهٔ بزرك از دیبای منسوج[2] بزدند (f. 155) وکار بساختند میزبانی‌را ورسول فرستاد ومر قدر خان‌را مهمان خواند وچون قدر خان بیامد وبفرمود تا خوانی بیاراستند هرچه نیکوتر وامیر محمود با وی بهم در یك خوان خوردند وچون از خوان فارغ شدند بمجلس طرب آمدند ومجلس آراسته بود سخت بدیع از سپرغمهای غریب ومیوهای لذیذ[3] وجواهر کرانمایه ومجلس‌جامهای زرین وبلور وآینهای بدیع[4] ونوادر چنانچه قدر خان اندر آن خیر شد[5] زمانی نشستند وقدر خان شراب نخورد[6] از آنچه ملوك ما ورا النهررا رسم نیست شراب خوردن خاصه که آن ملکان ترکان ایشان وزمانی سماع شنیدنی وبرخواست پس امیر محمود بفرمود تا نثاری که بایست حاضر کردند از آوانیهای[7] زرین وسیمین وکوهرهای کرانمایه وطرایفهای بغدادی وجامهای نیکو وسلاحهای بیش‌بها واسبان کران‌بها با ستامهای زرین بعصای مرصّع بجواهر وده ماده فیل با ستامهای زرین وبعصاهای مرصّع بجواهر استران[8] بردعی با هرّاها از زر[9] وهودجها از دیباج منسوج ونسج وفرشهای[10] کرانمایه از محفوریهای[11] ارمنی[12] وقالی‌های اوبسی وبوقلمون ودستهای نسج ومنسوج وطبرهای معلّم موردّ[13] وتیغهای هندی وعود قماری وصندل مصفری[14] وعنبر اشهب وکوران ماده وپوست‌های پلنك بربری وسکان شکاری وچرغان وعقاب شکوه‌داده بر کلنك وآهو ونخچیر ومر قدر خان‌را باعزاز واکرام باز کردانید واورا لطف بسیار کرد وعذر خواست وچون قدر خان بلشکرکاه خود رسید وآن چندان چیز از طرایف ومتاع وسلاح ومال بدید متحیّر کشت وندانست که مکافات آن چکونه کند پس بفرمود خزینه‌دارررا تا در خزینه بکشاد ومال بسیار می بیرون آورد[14] وبنزدیك امیر محمود فرستاد با چیزهای که از ترکستان خیزد از اسبان نیك —[15] وآلت زرین وغلامان ترك با کمر وکیس بزر وباز وشاهین ومویهای سمور وسنجاب وقاقم وروباه سیاه وفنك وآوانیها[16] ساخت از پشت[17] دو میش[18] ختو وطریف ودیبای

1) Cod. تا دست 2) Cod. منسوخ 3) Cod. لذیز 4) Cod. ندیع 5) Cod. خرهد
6) Cod. بخورد 7) Cod. از وانیها 8) Cod. اشتران 9) Cod. برزد 10) Cod. فرشتهای
11) Cf. Dozy, Supplément aux dictionnaires arabes s. v. حفر. 12) Cod. ازمنی.
13) Cod. مورر. 14) Sic Cod. 15) Cod. نیك ماننات 16) Cod. اوننها 17) Cod. پست
18) Cod. میشه

ایستاد وگفت اگر بکشتی گذریم باشد که خللی اوفتد وچند گاه اندر آن بود تا آلت آن بساختند وآن چنان بود که بفرمود تا زنجیرهای شطر[1] ساختند نر وماده هر یکی مقدار دو ارش وسه ارش وهمه زنجیرهارا در چرم گاو کرفت وکشتیها[2] بیاوردند واندر عرض جیحون بر یکدیگر به بستند بدان زنجیرهای نر وماده وقرینهای[3] که اندر کشتیها ترکیب کرده بودند واز[4] سیستان لیفهای قوی آورده بودند چنانکه هر لیفی‌را اشتری برداشته بود وبدان لیفها کشتیهارا نیز به بستند تجویفهای کشتی‌را بحشو نیز بیاکندند چنانکه سوار وپیاده واشتر واستر خراسان[5] بر آنجا بتوانست گذشت وپس لشکررا برین پل گذاره کرد وخود گذاره شد وچون خبر بمین الدوله بما ورا النهر رسید هزار هنر اندر اهل آن دیار افتاد وملوك آن دیار متحیّر شدند واول کسی امیر چغانیان بود که بخدمت او آمد با همه لشکر خویش (f. 154) وخودرا عرضه کرد وخدمتی که توانست بکرد وپس خوارزمشاه حاجب التونتاش با همه لشکر خویش بنزدیك امیر محمود آمد وپس امیر محمود بفرمود تا سراپردهٔ بزرك بزدند چنانکه ده هزار سواررا اندر آن سرای‌پرده جای بود ویکی سرای‌پردهٔ دیکر خاصه اورا از دیبای ششتری لعل بزدند وستارهٔ او وخرپشته از دیباچ بسیج پس فرمود تا لشکررا تعبیه کردند ومیمنه ومیسره وقلب وجناحیان بساختند وتعبیهٔ نیکو بیاراستند وخود اندر قلب بایستاد وفرمود تا زرّادخانه اندر قفای[6] هر تعبیه بداشتند وفیلان با برکستوان وپالان بستانیدند وپس بفرمود تا یکبارکی بوق ودبدبه ودهل وطبل بزدند وبر پشت فیلان بهالی وآینهٔ[7] فیلان ومهرهٔ سپید وسنکه وشنلق[8] وسجور[9] بردند وجهان از آواز ایشان کر خواست کشت ومردمان مدهوش کردیدند[10] وهر کس که از ترکستان وما ورا النهر اندر آن لشکرکاه حاضر بودند زهره‌شان[11] بخواست کفتن[12]

چون قدر خان[13] که سالار همه ترکستان بود خان بزرك او بود خبر یافت از کذاره شدن بمین الدوله از جیحون از کاشغر برفت وقصد التقای امیر محمود کرد تا بیاید[14] وبا وی دیدار کند وعهد تازه کند — سوی سمرقند آمد واز آنجا پیشتر آمد بر سبیل صلح ودوستی تا بیك‌فرسنکیٔ سپاه امیر محمود رسید وآنجا فرود آمد وسرای‌پرده بزدند ورسولان بفرستاد وامیر محمودرا از آمدن خویش خبر داد واشتیاق نمود بدیدار او وامیر محمود همچنان جواب نیکو داد وجایی مسمّا کرد که آنجا دیدار کند پس امیر محمود با

---

1) I. e. شتر? Cod. سطر. 2) Cod. کشتها 3) Cod. قرینهاء. 4) Cod. om. از. 5) Cod. وخراسان. 6) Cod. فقای. 7) Cod. اینه. 8) Sic Cod.; i. e. arab. شنلخ? 9) Cod. سحمور 10) Cod. کردند. 11) Cod. زهرشان. 12) Cod. کفتند. 13) Cod. خوان. 14) Cod. بیامد.

ازیشان خالی شد وامیر محمود خبر یافت که لختی ازیشان بر کنارهٔ آب شده اند بحر ونخواهند گشت بودند[1] از ختن اینه بزدند ترکانی که مانده بودند چون آن بانك بشنیدند خویشتن‌را اندر آب افکندند از بیم غرق شدند وغازی آخرسالار آنجا کشته اندرماند[2] که حرب کرد وامیر محمود قصد حرب ایشان کرد که سپاه اورا تاختن رنجه شده بودند اندیشید که اگر بر آویزند ترکان خان‌را بزنند[1] وباشد که این ظفر وفیروزی‌را چشم[3] رسد

(f. 148) [محمود] از غزنین سوی بلخ رفت واز آنجا قصد خوارزم کرد وچون بجعفربند رسید که سرحد خوارزم است لشکررا تعبیه کرد ومر محمد بن ابراهیم الطایی‌را بر مقدّمهٔ سپاه بفرستاد ومحمد الطایی بجایی فرود آمد با همه خیل خویش وچون بامداد بود مسلمانان بنماز وآبدست مشغول گشتند پس خمار تاش سالار خوارزمیان با لشکر انبوه از بیابان برآمد وبر ایشان کوفت وقومی از خیل محمد الطایی بکشت وچون این خبر بامیر محمود برسید تنکدل شد وفوجی از غلامان سرای‌را بفرستاد تا بر اثر خمار تاش برفتند وآن همه لشکر اورا تارومار کردند وخمار تاش‌را دستگیر کردند وبیاوردند وکشته وخسته‌را قیاس نبود وچون بهزاراسب رسیدند لشکر خوارزم با تعبیهٔ هرچه تمامتر همه با سلاحهای تمام آراسته وساخته پیش لشکر یمین الدولت آمدند وصفها بکشیدند ومیمنه ومیسره وقلب وجناح راست کردند وحرب به پیوستند وبس روزگار نشد که لشکر خوارزمیان هزیمت شدند والبتکین بخاری که سپهسالار خوارزمیان بود دستگیر شد وسپاه یمین الدوله که بفرمود تا همه مجرمان‌را چون العباس وغیره بگرفتند وپیش او آوردند پس فرمود تا مکافات هر یك بکردند اهل قصاص‌را[4] بقصاص رسانیدند وبعضی‌را بمالیدند وادب کردند وبعضی‌را بند نهادند وباز داشتند و امیر محمود مر حاجب بزرك خویش خوارزمشاه کرد واندر طاعت بندگیٔ امیر محمود وخاندان او بود وفتح خوارزم پنجم صفر سنهٔ ۴۰۸

(f. 153) بهر وقت متظلّمان علی تکین از جانب ما ورا النهر بنزدیك وی [یعنی امیر محمود] همی آمدند واز علی تکین تظلّم همی کردند که ناروائیها بسیار میکند ومردمان‌را همی بدرد دارد ورعایا[5] واهل صلاح از وی برنج است وچون تظلّم بسیار شد امیر محمود قصد کرد که آن تحسیب[6] بکند وآن مسلمانان‌را از آن رنج وبلا رهاند ونیز آرزوش بود که از جیحون گذاره شود وآن دبررا مطالعه کند واندر آن تدبیر

---

1) ? Sic Cod. 2) Cod. اندر مارادد 3) Cod. حشم 4) Cod. قصاص‌را 5) Cod. رعایا 6) Cod. تحسیب

کرکانج لشکری فرستاد بخوارزم حرب کردند وابو عبد الله خوارزمشاه‌را بکرفتند وابو علی سیمجوری‌را از حبس بیرون آوردند وهمه‌را بکرکانج بردند وخوارزمشاهی مر ابو العباس المامون بن محمدرا دادند ومامون مر ابو علی‌را نیکو (f. 137) همیداشت وبسیار مال بدو بخشید

(f. 139) شاید بود که آن مصنّفان وراویان اندران تصنیفها واخبار [یعنی اخبار غزنویان] کم وبیش آورده کفته باشند از بهر تعجّب سخن‌را وعزیز کردن کتاب‌را اما این اخباررا بیشتر از وی آن بودست که برای العین خویش بدیدیم که امیر محمود اندر هندوستان چه کرده است وبه نیم‌روز وبخراسان وبخوارزم وبعراق چکونه قلعها کشاده است و بر چه جمله بیابانها وکوهها وراههای مخوف کذاشته وآن حرب چکونه کرده است وپادشاهان بزرك‌را چکونه قهر کرده است که کسی آن ندیده است ونشنوده

(f. 141) پیغو مهتر غزان مسلمان شد وبا ابو ابراهیم خویشی کرد وبا ابو ابراهیم تا بکوهك بیامدند وبا سباشی تکین حرب کردند وسباشی تکین‌را بشکستند وایلك بسرقند آمد بر آنکه تاختن بردند وهزده تن از سرهنکان بکرفتند وغزان اسیران‌را[1] بردند وابو ابراهیم نامید کشت وبا سیصد سوار وچهار صد پیاده بکذرکاه درغان آمد وبکذشت بر رود که یخ بسته بود واز پس بطلب او آمدند وبخواستند کذشت از رود یخ بشکست وهمه فرو شدند

وبسر علمدار که سرعیاران سمرقند بود باشد که هزار مرد از پیران سمرقند بنزدیك او آمدند وخان بزرك بحرب او آمد وخان‌را بشکست اندر سنهٔ ۳۹۴ (f. 142) وپسر سرخك از نزدیك ابو ابراهیم برفت وبنزدیك خان شد وبا وی متابعت کرد پس نامه نوشت سوی ابراهیم واندر آن بسیار نکویی کفت اورا وضمانها کرد وآن همه دروغ بود که با خان ساخته بود و چون خبر بخان رسید که سامانی هزیمت شد همه کذرهای آب بکرفت وکسان بر کذرها بنشاند و چون ابو ابراهیم این خبر بشنید بکریخت با هشت تن وبه بنکاه پسر بهیج[2] شد

(f. 144) [ترکان] بنواحی مرو الرود وسرخس ونسا وباورد همیکشتند وارسلان جاذب از پس ایشان همیشد شهر بشهر وآنچه بدست آمدند همیکرفت وهمی‌کشت وامیر محمود مر التونتاش[3] الحاجب‌را بمدد او فرستاد پس ترکان حیله کردند وبعضی بکذرکاه شدند وکروهی مخاطره کردند وجیحون بکذشتند وبیشتر ازیشان هلاك شدند وما دون النهر

---

1) Cod. واسیران‌را. Nerchakhy ۲۲۲: اسیرانی که داشتند بدست منتصر ندادند.
2) Cod. تهنیت. Nerchakhy ۲۲۷ بهیج Utbi (Cod. Mus. As. 510, f. 66) ابن بهیج.
3) Cod. التنوساش.

الحسن کذارد باواز بلند چون رسول بنیشابور رسید امیر ابو الحسن در موکب ایستاده بود رسول (f. 131) این پیغام بر حکم مثال وزیر بکذارد امیر ابو الحسن تیره شد وخشم کرفت وکفت والی خراسان منم وسپهسالار ابو علیست پسر من والله که من ستاره بروز بدیشان نمایم وطبل بزد ولشکر بیرون اورد وچون خبر بابو الحسین عتبی رسید تنکدل شد واندیشه همی کرد که امیر اورا خشنود کند واین کناه بر کردن من کند ومرا بند کند وباز دارد ودیکر روز نامهٔ منهی[1] آمد که ابو الحسن از آن[2] پشیمان شد راضی است بدانچه فرمایند از ولایت وعزل وپس ابو الحسن ثقات نیشابوررا بابو نصر احمد بن علی المنکانی[3] بفرستاد تا عذر او بخواستند ابو الحسین شاد شد وامیر ابو الحسن مر احمد بن الحسینرا که برسولی آمده بود پیش خواند وعذر خواست وبر سبیل خوبی باز کردانید

(f. 134) امیر ابو علیرا سپاه وسلاح وغلامان وخزینه بسیار شد دست اندر ولایت امیر خراسان کرد وهمه ما دون النهر بکرفت وبر خراج واجلاب ومعاون واحداث وضیاع سلطانی مستولی کشت وهر استخفافی که بتوانست که بامیر نوح کند[4] بکرد خویشتنرا امیر الامرا المویّد من السما لقب کرد وخطبهٔ منبرها بر نوح بداشت وچون ایلك باسبیجاب آمد ابو علی سوی ایلك نامه نوشت وبدو میل کرد ایلك ببخارا آمد وبجوی مولیان فرود آمد اندر ماه ربیع الاول سنهٔ ۳۸۲ ونوح همین نامه نوشت، ورسول فرستاد بابو علی که بیا که خان آمد البته ابو علی از آن نامه نیندیشید ولشکر خواست از وی هم نفرستاد وخان یکچند بود وبیمار شد بعلّت بواسیر وباز کشت وبوقت رفتن ولایت عبد العزیز بن نوح بن نصررا سپرد وخلعت نیکو بداده شد واورا کفت این ولایت از تو ستدیم[5] وبتو سپردیم ایلك[6] بقچقار باشی برسید وخان ببرد ونوح مر عبد الله ابن محمد بن عبد العزیزرا وزارت نفی کرده بود بخوارزم چون بآموی رسید اورا بخواند وکار خویش بدو سپرد وچند بار بابو علی نامه نوشت اورا بخواند ومال خواست ولشکر خواست البته هیچ خبر اجابت نکرد وتکبّر بکرد

(f. 136) چون [ابو علی] بهزاراسب رسید اندر باغی فرود آمد وکیلان ابو عبد الله خوارزمشاه بیامدند که نزل ابو علی راست کنند کفتند فردا خوارزمشاه خود آید چون مردمان بخفتند خوارزمیان اندر آمدند وابو علیرا فرو کرفتند وببستند وبخوارزم بردند وباز داشتند ومیان اهل کرکانج واهل خوارزم تعصّبی بود قدیم ومامون امیر

---

1) Cod. مهنی 2) Cod. ازیشان. Fortasse از نسیان sive ازینسان. 3) Sic Cod. 4) Cod. om. کند 5) Baihaki ۲۳۴: شنیدم که این ولایت از تو بغصب بستده ازدن بتو باز دادم. 6) Cod. اینك.

[ابو منصور] ولایت ما دون النهر نیکو ضبط کرد ورسمهای نیکو نهاد وبمظالم بنشست وحکم میان (f. 126) خصمان خود کرد وانصاف رعایا از یکدیگر بستدند

والبتکین گفت اندرکار یوسف بن اسحاق بدمحضری تا وزارت ازو ستدند وبابو علی محمد بن محمد البلعمی دادند تا البتکین از عبد الملك حال دیگرگون دید اندر عشرت بخدمت بکیر[1] آمدی پس عبد الملك اورا[2] فرمود تا ببلخ شود البتکین گفت عامل نباشم بهیچ حال پس از آنکه حاجب الحجّاب بودم پس سپهسالاریٔ خراسان اورا دادند وابو منصوررا صرف کردند وسوی طوس رفت والبتکین بنیشابور آمد بیستم ذی الحجه سنهٔ ۳۴۹ ووزیر او ابو عبد الله محمد بن احمد الشبلی بود ومیان البتکین وابو علی بلعمی عهد بود که هر دو نایب یکدیگر باشند وبلعمی هیچ کار بی علم ومشورت البتکین نکردی

(f. 130) [امیر ابو القاسم نوح بن منصور] با امیر ابو الحسن وبابو الحارث محمد ابن احمد بن فریغون خویشی کرد تا بدیشان پشت او قوی کشت وکارهای خویش بفایق الخاصه وتاش الحاجب سپرد وچون بولایت بنشست ابو عبد الله ابن حفص سالار غازیان بخارارا برسولی نزدیك امیر ابو الحسن فرستاد واورا ناصر الدوله لقب کرد وعهد وخلعت فرستاد اورا بسپهسالاری ومعونت واحداث نیشابور وهرات وقهستان وپیغام داد بر زبان عبد الله غازی که ما بجای تو اصطناع بیشتر از آن کردیم که تو چشم داشتی زیرا که اندر تو نشان وفا ودلیل رشد دیدیم نکر تا ظنّ ما خطا نکنی وسه چیز بتو ارزانی داشتیم که اسلاف نداشته بودند یکی خویشی کردیم با تو وآن دلیل اعتقاد ما باشد اندر تو وموجب ازدیاد شرف قدر تو ودیکر زیادت ولایت وآن دلیل بزرك داشتن کار تو باشد وسه‌دیکر لقب نهادن مر ترا اندر مخاطبات ومکاتبات تا ترا رفعتی باشد میان اقران وامثال تو چون این عهد وخلعت وپیغام بنزدیك ابو الحسن رسید سخت شاد شد ورسولرا نیکو فرود آورد وفرزندی هرچه کریمتر نامزد کرد وسیلت‌را[3] پس ابو عبد الله غازی باز گردانید

[امیر ابو الحسن گفت] که ابو الحسین جوانست[4] وچون این استخفاف امیر ابو الحسن‌را ابو الحسین بشنید کینه کرفت ومثالب امیر ابو الحسن بر زبان کرفت وبهر وقت میگفت که ابو الحسن عاجز است واز وی کار نیاید وخراسان بدو ضایعست وهمت او اندر مصادره واستخراجست —[5] وچندان بگفت ازین نوع تا امیر ماضی اورا معزول کرد ونامهٔ عزل بدو فرستاد وابو الحسین عتبی مر رسولرا فرمود تا پیغام در ملا بابو

1) Sic Cod. 2) Cod. عبد الملك‌را 3) Cod. وسلت‌را 4) Cf. Nerchakhy ed. Schefer p. ۱۰۵. 5) Cod. استخراجست خویشی کردن وبا وی نمو هست.

جعفر بن مردانشاه بفرستاد واین بده دردی بود اندر کوه شد وحرب کردند تا اورا از کوه بیرون آوردند وسر او ببریدند وسوی ابو علی فرستاد اندر نوبره وابو علی بشومان بود وابو علی فرمود تا آن سررا بهمه کس که بدو بکرویده بودند بنمودند پس بیخارا فرستاد و ابو المظفّر بیخارا همی بود تا روزی بر اسب نشست وهمی‌آمد خطا اورا بینداخت وسرش بر سنکی آمد ومغزش بیرون آمد وبمرد وامیر حمید نافته[1] شد وفرمود تا کفن نیکو کردند ونابوت او بچغانیان فرستاد ونصر شرابدارارا بتعزیت بنزدیك ابو علی فرستاد وچون دو ماه از مرك ابو المظفّر بکذشت منصور بن فرانکین بنیشابور بمرد وامیر حمید سپاه‌سالاریٔ خراسان با ابو علی چغانیانی داد وعهد ولوا بنزدیك او فرستاد وما دون النهر همه اورا داد وچغانیان وترمذ پسر اورا ابو منصور نصر بن احمدرا داد

(f. 125) ابو علی نالان شد وبمرد اندر آخر رجب سنهٔ ۳۴۴ ونابوتش بچغانیان بردند وبکر بن ملك حشم‌را خوار داشتی واندر حاجتهاشان تقصیر کردی تا از وی کینه کرفتند وبیخارا باز آمدند وپیش عبد الملك کله کردند پس بکر بن ملك اندر رمضان سنهٔ ۳۴۵ بحضرت بخارا آمد بر آنکه اورا خلعت دهند وسی هفت تن دیکررا از سالاران[2] با وی تا فرغانه باز کردند وچون بکر بن ملك بیامد ورسم خدمت بجای آورد باز خواست کشت قتکین خزینه‌دار بر راست او بود والبتکین حاجب بر چپ او بود خواست که بر نشیند البتکین حاجب اورا بر زمین زد وشمشیر وحربه اندرو بنهادند واورا بکشتند بر در سلطان وسر او بر کرفتند وابو منصور بن عزیزرا[3] بند کردند وابو جعفر بن محمد الحسین‌را[4] بوزارت بنشاندند وابو الحسن محمد بن ابراهیم‌را سپهسالاریٔ خراسان دادند وابراهیم بن البتکین الحاجب‌را بنزدیك ابو الحسن فرستادند با[5] عهد ولوای سپهسالاری اندر سنهٔ ۳۴۷ وابو جعفر عتبی اثارت همیکرد واندر عمارات خزینها استقصاری[6] بلیغ همی بجای آوردی تا زبانها بر وی دراز کشت ووزارت از ابو جعفر باز ستدند وبابو منصور یوسف بن اسحاق دادند اندر شهور[7] سنهٔ ۳۴۸ وامیر ابو الحسن محمد بن ابراهیم به نیشابور ستمها بسیار کرد وتظلّم او بحضرت بخارا پیوسته کشت پس اورا معزول کردند اندر جمادی الآخر سنهٔ ۳۴۹ وسپهسالاری بابو منصور محمد بن عبد الرزاق دادند وابو نصر منصور بن بایقرارا با عهد ولوا وخلعت نزدیك او فرستادند

---

1) Cod. نافته. 2) Cod. ساران 3) f. 124: ابو منصور محمد ابن [عبد الملك] 4) Sic Cod. عزیزرا (بن عزیزبن‌را Cod.) بر تدبیر وزارت خویش نصب کرد 5) Cod. تا 6) Cod. استقصای 7) Cod. شهر.

رسید خبر آمد که لشکر بخارا بچغانیان امد ودر آهنین‌را بسوختند وهمه خان‌ومان ابوعلی ویران کردند اندر وقت از راه میله از آب بگذشت ولشکری بهر سوی پراکنده کرد وراه بر لشکر بخارا بگرفت وکار بر ایشان تنك شد وراه علف بسته شد وچون بده کمکانان رسید آنجا حرب کردند اندر ربیع الاول سنهٔ ۳۳۷[1] واین ده بر دوفرسنگیٔ چغانیان است پس لشکر امیر حمید بر ابوعلی غلبه کردند وسوی شومان برفت بدوازده[2]فرسنگیٔ چغانیان وحشم بخارا اندر چغانیان آمدند وشهر غارت کردند وکوشکها وخانهای ابو علی غارت کردند[3] پس مدد اندر رسید ابو علی‌را از کهبجیان[4] وامیر راشت جعفر بن شمانیقو ولشکر بیك‌روزه بواشکرد[5] آمدند واحد ابن جعفر امیر ختلان مر بحکم‌را که سرهنك بزرك او بود اورا نیز بفرستاد ولشکری انبوه وراه بر حشم[6] بخارا بسته کشت وخبرهای حضرت ازیشان بریده شد[7] پس صلح جستند ومواضعت نهادند که ابو علی پسر خویش ابو المظفّر عبد الله بن احمدرا بخارا بفرستد بر سبیل گروکان وهمچنین کردند واین اندر جمادی الآخر سنهٔ ۳۳۷ بود وچون ابو المظفّر بخارا شد امیر حمید فرمود تا شهر آئین بستند واورا باعزاز واکرام اندر شهر آوردند وبسرای فرود آوردن[8] فرمود وبخوان خاصه بخواندش وخلعت خاص اورا فرمود تا کلاه نهاد[9] ومتنبّی ببرون آمده بود از ناحیت چغانیان از ولایت باشنداره وروی بدر آهنین کرد[10] نام او مهدی وپیغمبری دعوی کرد اندر سنهٔ ۳۲۲[11] دعوت آشکارا کرد وبسیار کس قصد او کردند وبدو بگرویدند واین مهدی شمشیر (f. 123) حمایل داشتی وبا هر کس که اورا خلاف کردی با آن حرب کردی ومردی محتال بود ونیرنجهای بسیار دانست از هر گونه چنانکه دست اندر حوض پر آب کرد واز آنجا مشت او پر دینار شدی واز خوان او قومی انبوه بخوردندی هیچ نقصان نکردی واز آب جام او قومی سیراب شدندی وآن جام تهی نشدی وقومی که خاصهٔ او بودند هر روزی هر یکی از ایشان یکی خورما خوردی واورا آن کفایت بودی وچون این خبر بنواحی بگسترد بس کس از عامهٔ جهّال قصد او کردند پس نامه رسید ابو علی چغانی‌را[12] از بخارا که کار آن متنبّی تدارك کن وابو علی مر ابا طاهه

---

1) Cod. falso ۳۳۶, recte Ibn-el-Athir VIII, ۳۴۸. 2) Ibn-el-Athir سنهٔ عشر. 3) Ibn-el-Athir فاخربوا قصور ابی علیّ ومساکنه. 4) Cod. کمحیان; cf. Bibl. Geogr. Arab. III, ۲۸۳ et Baihaki ed. Morley pp. ۴۹۹ (کمنجیان, var. کهبجیان), p. ۵۷۶ (کهبجیان), p. ۶۱۱ (کنجینه), p. ۶۹۶ (مکجیان). 5) Cod. او لشکر وتنك‌روزه ولسکرد آمدند. 6) Cod. چشم. 7) Ibn-el-Athir: فانقطعت عنهم اخبار بخارا واخبارهم عن بخارا نحو. 8) Cod. آوردند. 9) Ibn-el-Athir: فخلع علیه القلنسوة. 10) Cod. عشرین یوما. 11) Sic Cod. 12) Cod. om. را. کرد om.

(f. 119) چون او [یعنی امیر سعید] بمرد ازان مدبّران ودبیران[1] که بر دار او بودند کسی نماند وحدود کروهی[2] میان لشکر او اندر اوفتاد وشغل تدبیر از محمد بن عبید الله البلعمی سوی ابو علی محمد بن محمد الجیهانی شد ومحمد بن حاتم الصبعی خلاف کرد وکارها بی نظام کشت

(f. 120) احمد بن حمویه را پیش حاکم زیر چوب بکشتند اندر سنهٔ ۳۳۵ وحشم بمرو براور[2] آمدند واز محمد بن احمد[3] الحاکم شکایت کردند وکفتند تیمار لشکر ندارد وتعهّد نکند وپیشکانی ندهد وکار بر تو بشورید وابو علی را او عاصی کرد ودل حشم او بیازرد وابو علی حلتی کرده بود ودل بسیار کس از حشم خویش کردانیده بود بر خویشتن پس حشم کفتند اکر امیر دست اورا از ما کوتاه کند[4] وکرنه ما بیکسو شویم از پیش او امیر حمید فرمود تا حاکم را از آنجا که بود بکشیدند اندر زودی همی آوردند تا درسرای وهمانجا فرمود تا بکشتندش اندر سنهٔ ۳۳۵ واین از پس کشتن پسر حمویه بدو ماه بود

(f. 121) [ابو علی] سوی بخارا رفت وامیر حمید با همه سپاه خویش پیش او باز آمد بغرتنك[5] بیکدیکر رسیدند بتاریخ جمادی اول سنهٔ ۳۳۶ وحرب کردند از پیش نماز دیکر تا وقت برآمدن ونوح وسرهنکان او سوی بخارا باز کشتند وابو الحارث بن ابو القاسم وقمتکین خزینه‌دار وابو علی بن اسحاق برادر احمد بن پار[2] انجا بنشاندند پیش ابو علی تا بامداد واسماعیل بن ابو الحسن را اسیر کرفتند وچند تن دیکررا از قوم ابو علی وابو اسحاق رزکانی زنهار خواست وبیامد[6] با قرمی انبوه از دیلمان وابو علی بهزیمت بشد تا چغانیان وبالحور حاجب اندر معرکه کشته شد وعلی (f. 122) ابن احمد بن عبد الله‌را اندر حدود سمرقند بکرفتند واحمد بن الحسین العتبی‌را بنخشب بکرفتند وبر اشتران[7] نشاندند وبر در اندر بخارا آوردند وهمه‌را بدز آوردند وهر یك‌را صد تازیانه بزدند وبند نهادند ومصادره کردند ابو العباس محمد بن احمد اندر آن بمرد اما احمد بن الحسین خلاص یافت، از پس عهد دراز پس ابو علی از امیر ختلان یاری خواست وخود لشکر جمع کرد بترمذ امد وجیحون بکذشت وببلخ آمد واز آنجا سوی کوزکانان برفت بر آن جمله بسمکان بامیر ختلان رسید چون بتخارستان[8]

---

1) Ibn-el-Athir VIII, ۳۰۰ من مشایخ. 2) Sic Cod. 3) Cod. hic محمد بن محمد, f. 119 محمد بن احمد, cf. Ibn-el-Athir VIII, ۳۰۱. 4) Cod. om. کند. 5) Cod. بحرجنك, Ibn-el-Athir VIII, ۳۰۷ بجرجیك, cf. Jacut II, ۴۱۸ et Sam'ani (Cod. Mus. As. 543 a) f. 143. 6) Cod. بیاید. 7) Cod. واشتران. 8) Cod. بخارستان, Ibn-el-Athir طخارستان.

دراز شده باشد چون دستوری یافت بکرمابه شد وآهنك کرد بر سروراش[1] خویش وچون غلامی بیرون آمد با جعده وطرّه وجامهٔ بیکانه بپوشید (f. 117) وبرفت که ازان موگلان هیچکس اورا[2] نشناخت واندر شهر سیستان آشکار[3] شد پس ابو جعفر معلوك اورا از عمرو بخواست عمرو ببخشید تا آشکارا شد وشرط کرد با وی که کلاه ننهد وموزه نپوشد واحد برین جمله ضمان کرد پس احد اندر سرّ جمّازها بساخت واز سیستان بیرون آمد وبمرو شد وقومی جمع کرد وابو جعفر غوری‌را که خلیفهٔ عمرو بود بکرفت وبه بست واز اسمعیل بن احد امان خواست وببخارا برفت اسماعیل اورا کرامت کرد وبر دست احد کارهای بزرك رفت وفتحها بر آمد واحد سهل مرد بارای بود وکربز ودانسته وزیرك چون بنزدیك اسماعیل بن احد اورا قبول افتاد آنجا قرار کرد ومردیها کرد تا هر روز عزیزتر کشت وبروزکار امیر شهید هم بر آنجا همی بود وبروزکار امیر سعید نشابور اورا بود پس عصیان پدید کرد بنشابور ونام سعید از خطبه بیفکند وفراتکین که امیر کرکان بود قصد او کرد احد از نشابور برفت وبمرو شد وحصار حصین‌را بنا کرد وآنرا حصار کرفت وچون خبر ببخارا برسید مر حویه ابن علی‌را بحرب او فرستاد وچون بمرو در شدند حویه مر سرهنکان لشکر خویش بفرمود تا با احد بن سهل مکاتبت کردند وبدو میل نمودند وچون نامها باحد رسید بدان مغرور کشت وحزم نکرفت واز مرو قصد حویه کرد وبحوران[4] بیکدیکر رسیدند بر کنار رود اندر وقت لشکر احدرا هزیمت کردند واحد تنها بماند وحرب همیکردند تا ستورش طاقت داشت وچون اسبش بیفتاد او پیاده شد بسپاه حرب کرد آخر بکرفتندش وبند کردند وببخارا فرستادند وامیر سعید فرمود تا بزندان کردندش واندر آن زندان بمرد اندر ذی الحجه سنه ٣٠٧

(f. 118) چون خبر سعید رسید[5] که از نشابور باز کشت وقصد بخارا کرد یحیی مر ابو بکر طباخ‌را با خیل او بر لب جیحون فرستادند تا راه نکاه دارد ونکذارد که کذاره شود وپسر حسین بن علی المروزی را با او فرستاد وچون بلب جیحون رسیدند محمد بن عبید الله البلعمی بپسر حسین رقعه نوشت پسر حسین مر ابو بکر طباخ‌را بکرفت وبه بست وامیر سعید از رود کذاره کرد وببخارا آمد بفرمود تا ابو بکررا بزیر تازیانه بکشتند وپس اورا بتنور تافته[6] بنهادند ویکشب اندر تنور بداشتند دیکر روز بر کشیدند هیچ اندام او نسوخته بود همه مردمان ازان عجب داشتند

---

1) Sic Cod. ; l. سرتراش? 2) Cod. او. 3) Cod. لشکر. 4) Sic. Cod. Ibn-el-Athir VIII, ٨٩ على مرحلة من مرو الروذ. 5) Cf. Ibn-el-Athir VIII, 100. 6) Cod. او تنور یافته.

(f. 115) [نصر بن احمد] صاحب تدبیرش ابو عبد الله محمد بن احمد الجیهانی بود کارها بر وجه نیکو پیش گرفت وهمیراند وابو عبد الله جیهانی مرد دانا بود وسخت هوشیار وجلد وفاضل اندر همه چیزها بصاره داشت واورا تالیفهای بسیار است اندر هر فنّی وعلمی وچون او بوزارت بنشست بهمه ممالك جهان نامها نوشت ورسمهای همه درگاهها وهمه دیوانها بخواست تا نسخت[1] کردند وبنزدیك او آوردند چون ولایت روم وترکستان وهندوستان وچین وعراق وشام ومصر وزنج وزابل وکابل وسند وعرب همه رسمهای جهان بنزدیك او آوردند وآن همه نسخها پیش بنهاد ونیك تامّل کرد وهر رسمی که نیکوتر وپسندیده‌تر بود از آنجا بر داشته وآنچه ناستوده‌تر بود بگذاشت وآن رسمهای نیکو بگرفت وفرمود تا همه اهل درگاه ودیوان حضرت بخارا آن رسمهارا استعمال کردندی وبرای وتدبیر جیهانی کار مملکت نظام گرفت وچند تن از خوارجیان[2] بیرون آمدند و پیش هر یك لشکر فرستاد همه منصور ومظفّر باز آمدند ودر هیچ کاری قصد نکرد الّا مقصود او حاصل شد

(f. 116) احمد بن سهل[3] از اصیلان عجم بود ونبیرهٔ یزدجرد شهریار بود واز جملهٔ دهقانان صرخس[4] بود از دیهای بزرك مروست وجدّ احمد کامکار نام بود بمرو کلی است که برو باز خوانند کل کامکاری کویند بغایت سرخ باشد واین کامکاریان خدمت طاهریان کردند وبرادران احمد همه دبیران ومنجّمان بودند فضل وحسین ومحمد پسران[4] سهل ابن هاشم [ابن سهل[5]] اندر علم[6] نجوم نیکو دانست روزی اورا پرسیدند که طالع پسران خویش چون بنکری تا عاقبت ایشان چگونه خواهد بود گفت چه نکرم که هر سه بیکروز کشته خواهد شد اندر تعصّب عرب وهمچنان بود احمد چون بزرك شد خون[7] برادران طلب کرد هزار مرد با او کرد آمدند پس عمرو بن اللیث بطلب او[8] کسان فرستاد واو بترسید وبا کس که بر اثر او شدی حرب همیکردی ودست ندادی پس عمرو بن اللیث اورا امان داد بنزدیك خویش خواند وچون احمد پیش عمرو آمد اورا بگرفت وبزندان کرد بسیستان وخواهر احمد نام او حفصه احمدرا تعهّد همیکردی[9] عمرو مر احمد سهلرا بفرمود تا خواهر خویش‌را بغلام او دهد نام او سیکری[9] واحمدرا سوی مرو بفرستد احمد اجابت نکرد وبترسید[10] که عمرو برو انتقام کند پس حیله کرد وخواهر خویش‌را فرمود تا پیوسته بخدمت دختر عمرو[11] همیشد پس خواهر احمد بدختر عمرو شفاعت کرد تا احمدرا بکرمابه شدن دستوری باشد که موی

---

1) Cod. بسنخت. 2) Sic Cod. 3) Cf. Ibn-el-Athir VIII, ٨٦ sq. 4) Cod. وپسران. 5) Cod. om. ابن سهل. 6) Cod. عام. 7) Cod. چون. 8) Cod. om. او. 9) Cod. همیکری. 10) Cod. نترسید. 11) Cod. عمرو دختر.

که روز صله است پس سهیل بن حمدان عارض بنشستی وبدرهٔ درم پیش خویش فرو ریختی وشاکرد عارض دفتر پیش کرفتی ونخستین نام عمرو بن اللیث بر آمدی پس عمرو بن اللیث از میان بیرون آمدی وعارض اورا بنکریستی وجبله واسپ اورا وسلاح اورا همه سیر[1] کردی وهمه آلت اورا نیکو نکاه کردی وبستودی وپسندیدی پس سیصد درم بسختی واندر کیسه کردی وبدو دادی عمرو بستدی واندر ساق موزه کردی وکفتی که الحمد لله که ایزد تعالی مرا طاعت امیر المؤمنین ارزانی (f. 109) داشت ومستحق آبادیٔ او کردانید وباز کشتی پس بر جای بلند شدی وبنشستی وسوی عارض نکاه همی‌کردی تا همه لشکررا هر یکی‌را تفحص همچنین کردی واسپ وزین وافزار وآلت سوار وپیاده همه نیکو نکریستی وصلهٔ هریك بدادی بر اندازهٔ آن کس وهمیشه منهیان داشتی بر هر سالاری وسرهنکی ومهتری تا از احوال او همه واقف بودی وعمرو بس هوشیار وکریز وروشن‌رای بود وسبب کشتن دولتش آن بود که چون عمرو سر رافع سوی معتضد فرستاد اندر سنه ۸۴ در خواست از خلیفه تا عهد ما ورا النهر بدو فرستند که آن برسم طاهر بن عبد الله بود معتضد مر جعفر بن بغلاغز[2] الحاجب‌را سوی عمرو فرستاد ونسخت هدیها جعفر پیش عمرو آورد وچون عمرو ابن اللیث آن نسخت بخواند ازان همه هدیها تولیّت ما ورا النهر خوش آمدش پس جعفر سوی پسر خویش خلیفه مکتفی علی بن المعتضد رفت[3] وعبید الله بن سلیمان وبدر الکبیر بخلافت بنشست[4] وایشان بری بودند در وقت عهد ما ورا النهر نوشتند وسوی وی فرستادند بصحبت نصر المختاری که غلام ابو ساج بود وجعفر با عهد وهدیها پیش عمرو شد واندر آنجا هفت دست خلعت بود وبدنهٔ بود منسوج بدُر ومرصّع بجواهر ومروارید وتاجی مرصّع بیاقوت وجواهر ویازده اسب بود ازان جمله ده اسب بزین وستام زرین ویکی‌را زین وستام زرین مرصّع بیاقوت ومروارید واسب‌غد وچنین جناغ[5] آن همه مرصّع بجواهر وچهار دست وپای او نعل زرین بسته وصندوقهای بسیار بدُر پس این همه هدیها پیش عمرو بکذرانید وصندوقها اندر سرای عمرو نهادند وجعفر آن خلعتها یکان یکان اندر عمرو همی‌پوشید وهر دستی که بپوشید شکر آن بکذاردی پس عهد ما ورا النهر پیش او نهاد عمرو کفت این‌را چه خواهم کرد که این ولایت از دست اسمعیل بن احمد بیرون نتوان کرد مکر بصد هزار شمشیر کشیده جعفر کفت این تو خواستی اکنون تو بهتر دانی وعمرو آن عهد بکرفت وبوسه داد وبر سر نهاد وپیش خویش[6] نهاد وجعفر بیرون شد

---

1) Cod. سره. 2) Cod. فعلافر; cf. Tabari III, ۲۱۷۸. 3) Cod. om. رفت.
4) Cf. Tabari III, ۲۱۹۲. 5) Cod. جناء. 6) Cod. حوایش.

بود وسبب رشد او آن بود که بدانچه یافتی وداشتی جوان‌مرد بودی وبا مردمان خوردی ونیز با آن هوشیار بود ومردانه همه قریبان اورا حرمت داشتی وبهر شغلی که بیفتادی میان هم‌شغلان[1] خویش پیش‌رو او بودی پس از روی‌کری بعیاری شد واز آنجا بدزدی افتاد وبراه‌داری وپس سرهنگی یافت وخیل یافت وهمچنین بتدریج (f. 105) بامیری رسید ونخستین سرهنگیٔ بست یافت از نصر بن صالح[2] وامیریٔ سیستان یافت وچون سیستان اورا شد نیز برجای قرار نکرد وگفت اگر من ببارامم مرا دست باز ندارند

[یعقوب بن اللیث] شارستان غزنین بپا افکند وبکردیز آمد وبا ابو منصور افلح ابن محمد بن خاقان که امیر کردیز بود حرب کرد وبسیار کشش کرد تا مردمان اندر میان شدند وابو منصور گروگان داد وضمان کرد که هر سال ده هزار درم خراج بسیستان بفرستد — ونوشاد بلخ‌را ویران کرد وبناهائ که داود بن العباس ابن هاشم بن ماهجور کرده بود همه‌را ویران کرد از آنجا باز گشت وبکابل شد وشاه کابل‌را قهر کرد وبیروزرا بگرفت وسوی بست شد وبر مردمان بست خراجها بنهاد از[3] هر نوعی واورا بر مردمان بست خشم بود بسبب آنکه اندر آن وقت ایشان برو ظفر کردند

(f. 107) خبکان[4] قاری ویحیی بن محمد ویحیی الذهلی وهمه مطوّعه وفقهای نیشابور میل سوی عمرو [بن اللیث] داشتند که او فرستادهٔ امیر المومنین بود وعهد ولوا او داشت واندر خجستانی وقیعت کردند که او مخالف بود مر سلطان‌را

[عمرو بن اللیث‌را] چهار خزینه بود یکی خزینهٔ سلاح وسه خزینهٔ (f. 108) مال که همیشه با وی بود[5] یکی خزینهٔ صدقات وکزبدها[6] وآنچه بدان ماند وخرج آن اندر وجه سپاه بودی ودیگر خزینهٔ مال خاص که از بهر غله وضیاع جمع شدی وخرج[7] آن اندر وجه نفقات ومطبخ ومانند آن بودی وسه‌دیگر خزینهٔ مال که دخل آن از احداث ومصادرهای حشم که بدشمنان میل کردندی جمع شدی وخرج آن اندر وجه صلتهای حشم ومهمنان ورسولان وآنچه بدین ماند صرف شدی وعمرو بن اللیث اندر کار حشم ولشکر سخت کوشا بود وهر سه ماه ایشان‌را صله دادی وچون مصادره کردی بوقت کردی وعذرها نهادی تا مال از مردم بستدی

ورسم عمرو چنان بودی که چون سر سال بگذشتی اورا دو طبل بود یکی‌را مبارك گفتندی ودیگربرا میمون فرمودی تا هر دو طبل‌را بزدندی تا همه حشم خبر یافتندی

1) Cod. هم‌شکلان. 2) Cf. Ibn-el-Athir VII, ۴۳ صالح بن النضر. 3) Cod. واز.
4) Sic Cod. 5) Cod. om. بود. 6) Cod. کرندهای. 7) Cod. خراج.

(f. 102) اندر آن وقت که عبد الله [بن طاهر] حاجب مامون بود روزی معتصم با قومی از غلامان خویش بدر مامون آمد بیوقت عبد الله گفت این وقت سلام نیست با چندین غلام معتصم اورا گفت ترا با چهار صد غلام شاید که بر نشینی مرا با این مایه مردم نشاید بر نشستن عبد الله گفت اگر من با چهار هزار غلام بر نشینم طمع اندر آن نکنم که تو با چهار غلام کنی معتصم باز گشت وخشم گرفت وچون مامون خبر یافت هردورا بخواند وآشتی داد

(f. 103) اندر سنهٔ ۲۲۴ بفرغانه زلزله افتاد وبسیار خانها ویران شد وپیوسته اهل نشابور وخراسان نزد عبد الله همی آمدندی وخصومت کاریزها همی رفتی واندر کتب فقه واخبار رسول اندر معنی کاریز واحکام آن چیزی نیامده بود پس عبد الله همه فقهای خراسان‌را وبعضی از عراق‌را جمع کرد تا کتابی ساختند احکام کاریزها وآن‌را کتاب قُنِیّ نام کردند تا احکام که اندر آن معنی کنند بر حسب آن کنند وآن کتاب تا بدین غایت بر جایست واحکام قنی وقتنا[1] که در آن معنی رود بر موجب آن کتاب رود ومر عبد الله ابن طاهررا رسمهای نیکو بسیار است یکی آنست که بهمه کارداران نامه نوشت که حجّت بر گرفتم شمارا تا از خواب بیدار شوید واز خیرکی بیرون آئید وصلاح خویشی بجوئید وبا بزرگان ولایت مدارا کنید وکشاورزی که ضعیف گردد اورا قوّت دهید وبجای خویش باز آرید که خدای عزّ وجلّ مارا از دست‌های ایشان طعام کرده است واز زبانهای ایشان سلام کرده است وبیداد کردن بر ایشان حرام کرده است وعبد الله بن طاهر گفتی که علم بارزانی وناارزی بباید داد که علم خویشتن‌دارتر از آنست که با ناارزانیان قرار کند

(f. 104) ابو الحسن شعرانی چنین گفت که طاهر [بن عبد الله] خادمی داشت سپیدپوست ونیکوروی بمن داد که بفروش وخادم بسیار بگریست من توقف کردم که بس خوب خادمی بود بامیر رجوع کردم که این خادم‌را چرا میفروشی گفت شبی اندر سرای خفته بود وباد جامه ازو باز افکند من اورا بدیدم بچشم خوب آمد همی بترسم که دیو مبادا مرا وسوسه کند پس فرمود تا هدایا بساختند واورا با هدیهای دیگر بنزدیك متوکّل فرستادند روزی رقعه نوشتند بدو اندر رقعه گفتند اگر رای رشید او صواب بیند توقیع زد که نخواهم که مرا رشید خوانند که این نام بر کسی نهند که خدای عزّ وجلّ را سزاوار آن کرده باشد

یعقوب بن اللیث بن معدل مردی مجهول بود واصل او از روستای سیستان بود از ده قرنین وچون بشهر آمد روی‌گری اختیار کرد وهمی آموخت وماهی بپانزده درم مزدور

1) Cod. وقینا.

بذمّت وفا کند واز مسلمانان خراج نستاند وبر کس بیداد نکند ومردم بسیار با او گرد آمدند وروی بمرو نهاد وقصد عاصم [بن عبد الله الهلالی] (f. 84) کرده عاصم با حارث بمرو حرب کردند ومتوسّطان اندر میان آمدند وصلح کردند میان ایشان بر آن جمله که تا رسول بنزدیك هشام[1] فرستد وازین حال اورا خبر دهند اگر مراد حارث بدهد فبها ونعمة اگر ندهد حرب کنند

(f. 95) [الفضل بن سلیمان الطوسی] پنج هزار بست آب[2] وسرهنگان ومهتران بغلبه بگرفته بودند بمردمان مرو باز داد ومسجد مرو بزرگتر کرد وجایها خرید از حایطها وباغها واندر کورستانهای مرو افزود وروزیٔ سرهنگان افزود وبخشش (f. 96) خراج میان مردمان راست کرد

(f. 97) روزی پیش فضل بن یحیی گفتند که عمرو بن جمیل[3] مردی سخیست ومهمان دوست فضل اورا دویست هزار درم فرمود وبر خراسان خلیفت کرد اورا — چون فضل معزول شد عمرو بن جمیل بچغانیان اسباب ساخت وآنجا بماند واورا بچغانیان عقب بسیار ماند وتا بدین غایت از نسل او بسیار هستند وچنین گویند عمرو روزی روباهی دید که بسوراخی فرو رفت آن سوراخ را بکند واندر آنجا مالی عظیم بدید همانجا کوشکی ساخت وآن مال بر داشت وهمه خویشان او کرد اکرد کوشك خانها[4] ساختند

[علی بن عیسی بن ماهان] ده سال اندر ولایت بماند ودبیر او حفص بن منصور مروزی بود وحفص بمرد واز وی شصت کودك بماند بیست بزرك وچهل خورد[5] وکتاب خراج خراسان حفص تالیف کرده است

(f. 101) مر طاهر بن الحسین را مامون ذو الیمینین لقب کرده بود اندرو[6] سبب آن بود که چون طاهر را پیش علی بن عیسی هیغرستاد فضل بن سهل آن ساعت خروج او اختیار کرد وطالع بنهاد وستاره یمانی یکی سهیل یمانی ودیکر شعری یمانی اندر وسط السما یافت بدین سبب اورا ذو الیمینین لقب کرده بودند وبان سبب که[6] آن اختیار موافق افتاد علم نجوم را دوست کرفت واندر آن ساعت که مر طاهر بن الحسین لوا بست فضل کفت ای طاهر ترا لوائی بستم که تا شست وپنج سال هیچکس نکشاید واز بیرون آمد طاهر از مرو که پیش علی بن عیسی رفت تا وقت شدن دولت طاهریان وکرفتن یعقوب بن اللیث محمد بن طاهر را شست وپنج سال

---

1) Cod. عاصم. Cf. Tabari II, ۱۰۷۷. 2) Sic Cod. 3) Cod. semper جیل aut s. p.
4) Cod. جایها 5) Cod. خود 6) In Cod. که post موافق positum est.

I-48506
15

ТЕКСТЫ.

زين الاخبار
تاليف
ابى سعيد عبد الحىّ بن الضحاك كرديزى

(Cod. Bodl. Ouseley 240.)

(f. 72) چند گاه امیر[بن احمر الیشکری[1]] بخراسان بماند وسنج[2] کرفتن خانهای مردمان مر لشکری‌را او رسم آورد وسبب آن بود که امیر بن احمر بر در مرو فرود آمده بود اندر خرگاههای خرپشتها سرمای سخت آمد ودهقانان مرو برسیدند[3] بر امیر وبر سپاهش که از سرما هلاك شوند پس ایشان‌را از خانهای خویش جای دادند وچون چند روزی بر آمد از آنچه کرده بودند پشیمان شدند وقصد کردند که آن سپاهها وامیررا فرو کیرند واین سکالش اهل بازار وعیّاران کردند وبراز بن ماهویه که سالار ودهقان شهر بود ازین سکالش خبر یافت در وقت مر امیر بن احمررا خبر داد امیر فرمود تا همه لشکریان سلاح پوشیدند وشمشیر اندر نهادند وبسیار از مرد بکشتند وبسیار خانها غارت کردند تا همه مردم شهر کرد آمدند وکسان اندر (f. 73) میان کردند ومالی بپذیرفتند واز امیر عذر خواستند تا لشکریان‌را فرو داشت وآن فتنه بنشست واز پس آن لشکری سنج کرفتن رسم کشت وامیر بن احمر مکافات آنچه براز کرده بود بجای او بکرد واز پس از آن اورا سخت نیکو داشتی وحرمت کردی

(f. 75) واندر ولایت (f. 76) سعید [بن عثمان بن عفّان] عرب بمرو ضیاع ومشتغل وضامنان[4] ساختند وآنجا قرار کردند بفرمان معٰویه تا ترکان از آب کذاز نکنند

(f. 88) [حارث بن سریج[5]] کوزکانان وطالقان وفاریاب ومرو الرود بکرفت وبقران وباخبار پیغمبر دعوت کرد وخلاف مروانیان بدید کرد وچنان نمود که اهل ذمّت‌را

---

1) Cf. Beladsori ed. de Goeje ۴۰۹—۴۱۰. Ja'qubi Historiae ed. Houtsma II, ۱۹۳—۱۹۴.
2) Cod. سنج. 3) Fortasse برنجیدند 4) Cod. ضامنان 5) Cf. Tabari II, ۱۰۷۰.

GENERAL BOOKBINDING CO.
005 A 1 2v 6162

DS
785
B32
V.1

DATE DUE
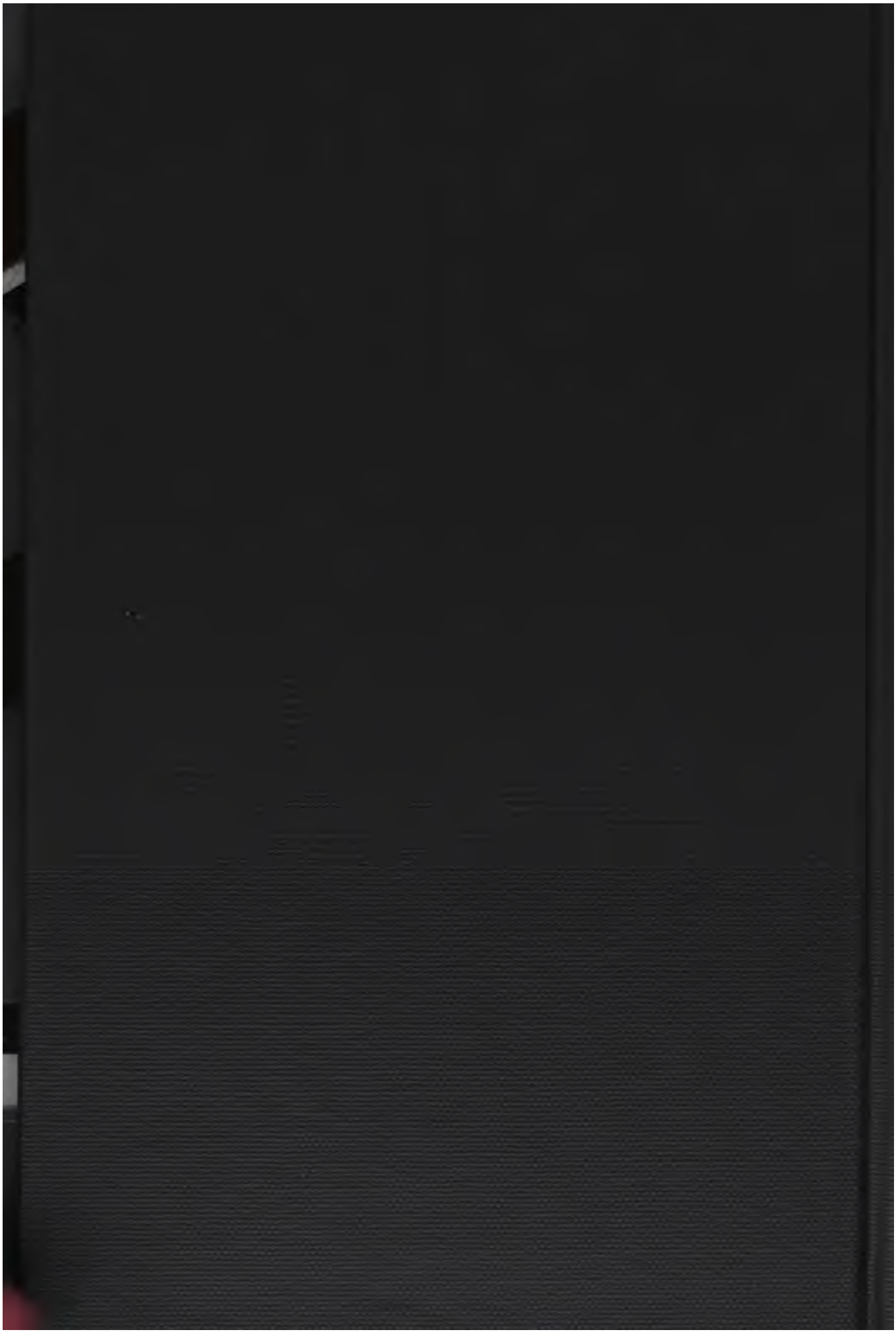
STANFORD UNIVERSITY LIBR
STANFORD, CALIFORNIA
94305